

10930

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

I.YAYIN DÖNEMİNDE (1911-1918) TÜRK YURDU MECMUASI'NIN
ORTAYA KOYDUĞU GÖRÜŞLER

- YÜKSEK LİSANS TEZİ -

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Hazırlayan:

Nazmi ÖZÇELİK

Danışman:

Prof.Dr.Kâzım Yaşar KOPRAMAN

ANKARA - 1987

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa No.

KISALTMALAR	I
ÖNSÖZ	V
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
A- 1911-1918 YILLARI ARASINDA TÜRK YURDUNDA	
MÜNAKAŞA EDİLEN FİKİRLER	11
1- Osmanlıcılık.....	11
2- İslâmcılık	20
3- Garpcılık	33
4- Türkçülük	42
B- SİYASÎ HADİSELER VE TÜRLÜK ÂLEMİ HAKKINDA	
GÖRÜŞ VE MÜTALAAALAR	56
1- Siyasî Hadiselere Bakış	56
a) Balkan Harbi	56
b) I. Cihan Harbi	62
2- Türklük Âleminin Durumu Hakkında Görüşler ..	71
a) Türklük Âleminin Siyasî ve Fikrî Durumu..	71
b) Osmanlı Devleti Haricindeki Türklere Mü- teallik Siyasî Hadiseler	76
c) Osmanlı Devleti Haricindeki Türklerin İc- timaî, Harsî, Edebî Durumu	82
d) İttihad- ı Türk (Turan) Fikri ve Türk Yur- du	84
e) Osmanlı Devleti Haricindeki Türklerin Os- manlı Devleti İle İlgili Hadiselere Bakı- sı ve Tavırları	87
II. BÖLÜM	
A- TÜRK YURDUNUN EDEBİYATA DAİR GÖRÜŞLERİ	89

1- Türk Yurdu'nun, Türk Edebiyatının Mevcut Durumuna Bakış	29
2- Türk Yurdu ve Millî Edebiyat Anlayışı	99
3- Türk Yurdu'nda Ortaya Konan Edebî Telakkiye İtirazlar	104
4- Türk Yurdu'na Göre Millî Edebiyat Akımının Aldığı Mesafe	107
B- TÜRK YURDU'NUN TÜRK DİLİNE DAİR GÖRÜŞLERİ	114
1- Lisanın Ehemmiyeti ve Lisanda Milliyetçiliğin Zarureti	114
2- Türk Dili İçin Neler Yapılabilir	118
3- Tasfiyecilik-Sadecilik Anlayışı ve Türk Yurdu	120
4- Harf Islahı Meselesi ve Türk Yurdu	132
5- Türk Dili Gramerinin Sadestirilmesi (Sarf, Nahv, Kavaid)	134
6- Sade Lisan ve Tasfiye Hareketinin Aldığı Mesafeye Bakış	137
C- TÜRK YURDU'NDA ORTAYA KONULAN TARİH GÖRÜŞÜ	142
D- TÜRK YURDU'NUN MATEMATİK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	158
E- TÜRK YURDU'NUN MAARİF VE TERBİYE MESELESİNE BAKIŞI	166

III. BÖLÜM

A- TÜRK YURDU'NUN İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ	177
1- Türk Yurduna Göre İktisadın Ehemmiyeti	177
2- Osmanlı Devletinin İktisadî Vaziyetine Bakış	178
3- İktisadî Yapı İçinde Türk Köylüsünün Vaziyeti Hakkında Görüşler	182
4- İktisadî Yapı İçinde Türk Esnafının Vaziyeti Hakkında Görüşler	186
5- Millî İktisat Arayışının Başlaması	188
6- "Millî İktisat" Fikrini Doğuran Amiller	189
7- "Millî İktisat"a Dair Görüşler	191

Sayfa No:

8- Millî İktisadın Te'sisinde Sermaye ve Şirketlerin Durumu	195
9- Kooperatifçilik ve Türk Yurdu'nun Kooperatif- çiliğe Dair Görüşleri	200
10- Millî Malları Tesvik	202
11- Millî İktisat (İktisadî Türkçülük)da Alınan Mesafe	203
SONUÇ	206
BİBLİYOGRAFYA	210

KISALTMALAR

- Afganî :Şeyh Cemaleddin Afganî.
a.g.e. :adı geçen eser.
a.g.m. :adı geçen makale.
Ağaoğlu :Ahmet Ağayef, Ağaoğlu Ahmet, Ağaoğlu.
Akçura :Akçuraoğlu, Akçuraoğlu Yusuf, A.Y.
Akvam-ı Müslime... :Akvam-ı Müslime Tarihinin Devrelere Tak-
simi (TY, C.XIII, sayı:2, s.19-23).
bak. :bakınız.
Bir Akçe :Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldıkları
Bir Akçe. (TY, C.III, sayı:1, s.16-
24)
Bir Tecrübe :Türk Tarihinin Karmlara Taksimine Dair
Bir Tecrübe-i Kalemîye. (TY, C.VII,
sayı:4, s.53-55, TY, C.VII, sayı:5, s.
67-70.
C. :Cilt.
Cengiz Han :Müverrih Leon Cahun ve Mıallim Bartholda
Göre Cengiz Han.(TY, C.I, sayı:1, s.17-
22)
Cihan Harbi :Cihan Harbi ve Türkler. (TY, C.VII, sa-
yı:1, s.379-384)
Çev. :Çeviren, Mütercimi, Tercüme eden.
Esareti Maliye... :Esareti Maliyeden Kırtılmanın Yolu. (TY,
C.II, sayı:7, s.587-591)
Geçen Yılda... :Geçen Yılda Türk Dili Ne Kazandı? (TY,
C.X, sayı:7, s.103-106)
Haz. :Basıma Hazırlayan.
HST :Hamdullah Sıphi Tanrıöver.
İDM :İslâmda Davay-ı Milliyet. (TY, C.VI,
sayı:10, s.304-313, C.VI, sayı:11, s.
335-344)
İktisadî Hareket :Osmanlı Türklerinde İktisadî Hareketler.
(TY, C.XI, sayı:12, s.190-194)

- İsmail Bey :Türklerin Büyük Muallim ve Muharriri İsmail Bey Gaspirinski. (TY, C.II, sayı:10, s.690-695)
- KB :Kültür Bakanlığı.
- Kimin ki Dağda... :Kimin ki Dağda Bağı Var,Yüreğinde Dağı Var. (TY, C.II, sayı:7, s.581-586, TY, C.III, sayı:4, s.99-104)
- Köprülü :Köprülüzâde Mehmet Fıat.
- KTB :Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kurban Bayramı... :Kurban Bayramı, Cihan Harbi ve Bulgarların Harbe İştiraki. (TY, C.IX, sayı:3, s.48.
- MAH :Müftüoğlu Ahmet Hikmet.
- Maliye 1, 2 :Türkiye Avrûpanın Malî Boyunduruğı Altındadır. (TY, C.II, sayı:4, s.476-484, TY, C.II, sayı:5, s.523-530)
- Mektep Kitapları :Türk İbtidai Mektep Kitapları. (TY, C. II, sayı:10, s.678-683)
- Müftülük Teskilatı :Rısyada Sakin Müslümanların Mahalle ve Müftülük Teskilatı ve Bınların Islahına Dair Tesebbüsler. (TY, C.IX, sayı: 2, s.22-27)
- Müstevlî İngilizler:Osmanlıların İslâm Âlemine Müstevlî İngilizlere İkinci Mühim Galebeleri. (TY, C.X, sayı:4, s.63)
- OİST :Osmanlı İnkılâbının Şarktaki Tesiratu, (TY, C.IV, sayı:8, s.659-667.
- Osmanlıca... :Osmanlıcanın Yazısı, Lügati, İmlası, Kavaidi ve Edebiyatı. (TY, C.III, sayı: 12, s.354-360/Yazısı-Lügati/, TY, C.IV, sayı:2, s.450-454/İmlası-Kavaidi/, TY, C.IV, sayı:4, s.540-542/Kavaidi/, TY, C.IV, sayı:6, s.581-587, TY, C.IV, sayı: 11, s.792-798, TY, C.V, sayı:10, s.1143-1149/Edebiyatı/.)

III

- Paris ve Berlin... :Paris ve Berlin Mühâdenâmelerinin Fesh ve İlgası. (TY, C.XI, sayı:7, s.104-107)
- s. :sahife
- Süleyman Nazif`e :Sabık Trabzon Valisi Süleyman Nazif Bey-efendiye. (TY, C.IV, sayı:9, s.702-714)
- Son Yılda... :Son Yılda Türk Dili Ne Kazandı?. (TY, C.X, sayı:3, s.43-46)
- TA 1-8 :Türk Âlemi 1 (TY, C.I, sayı:1, s.12-17),
" " 2 (TY, C.I, sayı:2, s.36-42),
" " 3 (TY, C.I, sayı:3, s.70-74),
" " 4 (TY, C.I, sayı:5, s.135-139),
" " 5 (TY, C.I, sayı:7, s.195-200),
" " 6 (TY, C.I, sayı:10, s.292-297),
" " 8 (TY, C.II, sayı:6, s.545-551).
- Terbiyeye Dair :Musa Efendi Carullah`ın Terbiyeye Dair Fikirleri. (TY, C.IX, sayı:8, s.122-128)
- TD 1329 :1329 Senesinde Türk Dünyası. (TY, C.VI, sayı:3, s.82-88 , TY, C.VI, sayı:4, s.119-125 , TY, C.VI, sayı:5, s.150-153)
- TMT 1-3 :Türk Medeniyet Tarihi 1(TY, C.IV, sayı:4, s.530-540), -2(TY, C.IV, sayı:5, s.550-562), -3 (TY, C.IV, sayı:7, s.622-634).
- TOMH :Türk Ocakları Merkez Heyeti.
- TTK :Türk Tarih Kurumu.
- Türk Dili... :Türk Dili Üzerine Tetebbu ve Tahkikler. (TY, C.IX, sayı:13, s.200-203)
- Türkler... 1-8 :Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar 1 (TY, C.II, sayı:9, s.656-661), -2 (TY, C.II, sayı:10, s.684-690), -3 (TY, C.II, sayı:12, s.773-779), -5,6 (TY, C.III, sayı:2, s.56-62), -7,8 (TY, C.III, sayı:3, s.77-83).
- Türkleşmek... 1-8 :Türkleşmek, İslâmlaşmak, Müsâsırlaşmak 1 (TY, C.III, sayı:11, s.331-337),

IV

- : -2 (TY, C.III, sayı:12, s.367-370),
-3 (TY, C.IV, sayı:3, s.480-484),
-4 (TY, C.IV, sayı:5, s.565-570),
-5 (TY, C.IV, sayı:10, s.753-760),
-6 (TY, C.IV, sayı:11, s.798-805),
-7 (TY, C.V, sayı:8, s.1088-1093),
-8 (TY, C.VI, sayı:2, s.37-42).
- Türklük... :Türklük, İslâmlık, Osmanlılık. (TY, C.IV, sayı:9, s.692-702)
- Türkolog... :Türkolog W.Radloff ve Wilhelm Thomson Hazretinin Jübileleri. (TY, C.I, sayı:6, s.171-177)
- Türk Tarihi... :Türk Tarihinin Devrelere Taksimi. (TY, C. VIII, sayı:4, s.51-53)
- Türk Y. :Türk Yılı 1928.
TY :Türk Yurdu
- Vahdet-i Cinsiyye. :Vahdet-i Cinsiyye (Irkiyye) Felsefesi ve İttihad-ı Lisanın Mahiyeti Hakkında. (TY, C.III, sayı:2, s.45-55)
- Yay. :Yayını, Yayınları.
YTDÖ :Yeni Türk Devletinin Öncüleri- 1928 Yılı Yazıları-
- Zengin Olsam... :Zengin Olsam Yahut Hükümet Nüfuzını Haiz Bulınsam. (TY, C.I, sayı:9, s.259-261)

ÖNSÖZ

20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti bir taraftan kendi bünyesinden gelen zaafılar ve emperyalist devletlerin baskısı ve darbeleri ile sarsılırken, diğer taraftan gayri Türk unsurların yıkıcı emel ve faaliyetleri ile bir dağılma manzarası arz ediyordu. Böyle bir durumda devletin olduğu kadar milletin de inkıza doğru sürüklenen hayatını kırtarmak, millete bir ideal ve suur vermek, Türk münevverlerinin karşısına millî bir mesele olarak çıkmıştır. Bu hayatî tehlikelerin vatanperver Türk münevverlerini "millî mefkûre" ile hareketlendirmesi tabii idi. II. Mesrutiyetin ilanının akabinde Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan gayri Türk ve gayri müslim unsurlar Osmanlı Devletinden ayrılarak millî devletlerini kırmaya kalkınca, Osmanlılığa pamuk ipliği ile bağlı olan bu unsurların hareketlerine kayıtsız kalamayan ve kendi öz benliklerini idrak eden Türk münevverleri de kırdıkları Türk Derneği, Türk Yurdu, Türk Ocağı etrafında birleşerek, Türk Yurdu Mecmuası'nda Türklüğün ve Türkçülüğün fikriyatını işlemeye başlamışlardır.

Türkçüler, devletten çok milleti mahv ve münkâkîz olmak tehlikesi ile karşı karşıya telâkki etmiş ve devletin yardımı ile değil milletin yardım ve müzahareti ile milleti cehaletten, sefaletten, millî kimlik eksikliğinden kırtarmayı düşünmüş; milletce her bakımdan kalkınma gayret ve idealine de Türk milliyetperverliği adını vermişlerdir. Türk Yurdu yazarları devletin inhitatında en büyük âmilin, devletin sahibi olan Türk unsurunun kültür seviyesinin düşük olmasının mühim bir unsur olduğunu müşahade ederek milletin kültür bakımından yükseltilmesi

sayesinde bu tehlikenin bertaraf edileceği fikrini öne sürmüşlerdir. Türk Yurdu Mecmuası'nın -Türk Milletini sevmek aşkını telkin ve talim eden bir sevgi menbaı olarak- "bütün Türklerce makbul olabilecek bir ideal yaratma gayesi" ile ve "Türklerin faidesine çalışır" başlığı ile nesri bu düşüncenin bir neticesidir.

Türk kültürünün ve Türklük şuurunun yaratıcı bir istikamet alabilmesi için Türk Yurdu Mecmuası geniş bir faaliyet sahasına hedef tutmuştur. Neşriyatı daha çok kültür ağırlıklı olmakla beraber, memleketi ve milleti alâkadar eden mühim iktisadî, siyasî, ictimai meselelere de yabancı kalmamıştır. Türk milliyetçiliğinin (Türkçülük) siyasî, edebî, lisanî, iktisadî, ictimai ve kültürel sahada tamimini gaye edinen Türk Yurdu'nun birinci yayın dönemini teşkil eden 1911-1918 yılları arasındaki neşriyatında ortaya koyduğu görüşleri "I. YAYIN DÖNEMİNDE (1911-1918) TÜRK YURDU MECMUASININ ORTAYA KOYDUĞU GÖRÜŞLER" adı altında tez konusu olarak seçtik.

Mecma, Türk milliyetçiliği (Türkçülük) hareketinin ilk neşir vasıtalarından biri olduğu gibi en uzun ömürlüsüdür de. Daha sonraları da olduğu gibi Mecma, birinci yayın dönemini teşkil eden 1911-1918 yılları arasında yazarlarının seçkinliği ve ağırlığı, yazılarının bütün bir millet efradı üzerindeki tesirleri bakımından mühimdir. Bu sebeple Türkçülük hareketinin sistemleşmeye, milliyetçilerin teşkilatlanmaya ve bütün millet nezdinde itibar kazanarak kamuoyuna nüfuz etmeye başladığı bu yıllarda, Türk Yurdu Mecmuası'nda ortaya koydukları görüşleri, ait oldukları bahisler içinde ayrı ayrı ortaya koymaya çalıştık. Tez çalışmamızı tamamlamak için, Türkçülük fikrinin doğuşundan Türk Yurdu Mecmuası'nın neşrine kadar olan geçmişini kısaca ele aldık. Daha sonra 14 cilt ve 161 sayıya balığ olan ve zikredilen tarihler arasında neşredilen Türk Yurdu Mecmuası'nın mevcut sayılarını kütüphane koleksiyonlarından taradık. Mecma'nın sayılarının mevcudiyeti sevin-

diricidir. Ancak ciltleme işleminde sayı kapaklarının çıkarılması, sayı numarasının ve neşir tarihinin kaybolması gibi bir noksenliğe sebep olmuştur. Ayrıca her yıl için sayfaların yeniden numaralandırılması yanında umumî bir sayfa numarası takip edilmiştir. Ancak zaman zaman bu numaraların tekrarlanması veya yanlış basılması gibi hatalar sayfa numaralarında bir karışıklık ve yanlışlığın doğmasına yol açmıştır. Biz her cilt için verilen ve yanlışlık olmayan sayfa numarasını esas aldık. Ayrıca 9. ciltte kadar sayı kapaklarının çıkarılması ve iç sahifelere de kaydedilmemesi sebebiyle o sayının hangi ay ve günde neşredildiğini tesbit etmemiz mümkün olmamıştır. Bu sebeple dipnotlarda tarih belirtmedik. İmzasız olarak yayınlanan, ancak "T.Y." rınumuzu ile gösterilen yazılar gibi, ait oldukları komularda ve bilhassa Türkçülük konusunda Türk Yurdu Mecmuasının görüşlerini yansıtan yazıları da "T.Y." imzası ile yazılmış eddettik ve öyle aldık. Yusuf Akçura'nın "A.Y." imzası ile yazılmış yazılarını da doğrudan "Akçura" imzası ile belirttik. Diğer yazar adlarını ve rınumuzları orijinal halleriyle aldık. Tezimizde kullandığımız kısaltmaları -makale adları ve yerleri de dahil olmak üzere- başta bir liste halinde gösterdik.

Tez çalışmamızın Giriş Bölümünde Osmanlı Türklüğü arasında milliyet fikrinin doğuşu ve Türkçülük hareketinin başlangıcından Türk Yurdu Mecmuasının neşrine kadar geçen süre içindeki gelişmesini çeşitli kaynakları tarayarak kısaca inceledik.

Birinci Bölümde, 1911-1918 yılları arasında Osmanlı-Türk münevverleri arasında münakaşa edilen ve taraftar bulan Osmanlıcılık, İslâmcılık, Garpcılık ekımlarına Türkçü Türk Yurdu yazarlarının (ve tabii Türkçülerin) bakışını ve Türkçülüğe yöneltile itirazlara Türkçülerin verdikleri cevapların

VIII

ışığında onların Türkçülük anlayışlarını ve Türkçülük hareketinin ne olduğunu, inceledik. Ayrıca Balkan ve Cihan Harbi gibi Osmanlı Devletini çok derinden sarsan mühim askerî-siyasî hadiseler, bu hadiselerin sebep ve muhtemel neticelerine, Türklük Âleminin siyasî ve fikrî durumuna, vukubulan hadiselerin Türklük Âlemindeki tesirlerine Türkçülerin nasıl baktıklarını ve "siyasî bir Türk birliği (Pantürkizm-Tırancılık) gayesi" olup olmadığını tetkik ettik.

İkinci Bölümde, Türk Yurdu'nda ortaya konan "Millî Edebiyat" ve "Millî Lisan"dan ne kastedildiğini, bu görüşlere yapılan itirazlar ve bu itirazlara verilen cevaplarla izah ettik. Türkçülük bakış açısından "Millî Tarih" telâkkisini ve Türkçülerin Türk Tarihine bakışlarını, Osmanlı-Türk matbuatının ve maarif sisteminin durumunu, matbuatın ve maarifin Türk Yurdu'na göre vazifesinin ne olduğunu, nasıl olması gerektiğini anlattık.

Üçüncü Bölümde ise, Türk Yurdu'nda ortaya konan "Millî İktisat" anlayışını ve Türkçülerin Osmanlı Devletinin iktisadî durumuna bakışlarını, -fikirden ziyade tatbikata müteallik bir bahis olması hasebiyle- ayrı bir bölüm olarak ele alarak inceledik.

Tez çalışmamızda Giriş Bölümü hariç Türk Yurdu Mecmua'sının dışına çıkmadık. İncelediğimiz dönemde Türk Yurdu yazarı olan bazı zevatın daha sonra Türk Yurdu'nda ortaya koydukları görüşlerin haricinde görüşlere ve fikirlere katıldıkları, Türk Yurdu'nda ortaya koydukları görüşlerin tam aksi görüşleri sürdükleri vakidir. Ancak bu, Türk Yurdu'nun fikrî yapısının değişmesini değil, o şahısların zaman içindeki fikrî tekamüllerini gösterir. Ayrıca fikir akımları hakikatte Türk Yurdu'nda ifade edilenden farklı mahiyetler arzemiş olabilir. Türk Yurdu'nun bu fikirlere bakışını, Türkçülerin bu mefhum-

IX

lerden ne anladıklarını, Mecma dısına çıkmadan ele alarak tetkik ettik. Bu sebeple ele aldığımız konuları ayrıca başka kaynaklardan da tetkik edip karşılaştırma yoluna gitmedik.

Bıgün Balken Harbi, Cihan Harbi ve İstiklâl Harbi gibi mühim badireleri başarıyla atlatmış hür bir Türk Milleti ve müstakil bir Türk Devleti mevcutsa, varlığını kendisine bu şır ve ruhu asılayan ve bunların tahakkuku için varını yoğunu ortaya koyan evlatlarına borçludur. Bu sebeple burada milletimize bu ruhun verilmesinde payları büyük olan Türk Yırdı miharrirlerini rahmetle anıyoruz. Aynı ruhu gelecek nesillere vermek için bizleri yetistiren, çalışmalarımızda kıymetli yardımlarını esirgemeyen, basta tez danışmanım Prof. Dr.Kâzım Yaşar KOPRAMAN olmak üzere, bütün hocalarıma müteşekkirim.

Nezmi ÖZÇELİK
Ankara- 1987

- G İ R İ Ő -

Türkçülük hareketi ilk önce olması gerekenin aksine Türkler arasında değil, Avrupa'da doğmuştur. Türkçülüğün Avrupada doğmasına birinci sebep Ziya Gökalp'e göre, Avrupa'da Türk el sanatlarına ve Türk hayatına dair eser ve resimlere karşı duyulan alâka ile başlayan "Türkperestlik" hareketidir. İkinci sebep ise Alman, Rus, Macar, Fransız, İngiliz ve Danimarkalı ilim adamlarının eski Türk Farihini ve medeniyetini incelemeleri ile Türkoloji ilminin ortaya çıkışıdır⁽¹⁾. Ancak Türkler arasında Türkçülük fikrinin intişarı; Avrupa'da ortaya çıkan milliyet fikirlerinin Osmanlı Devleti içindeki unsurlar arasında yayılması ile gayr-i Türk unsurların devletten ayrılmaya kalkarken Türkler aleyhinde ve lehinde tartışmaları Türkler arasında da milliyet fikrinin doğmasına sebep teşkil etmesine dayanır. Ayrıca Avrupanın bilhassa sömürgecilik zihniyeti ile "ırk" ve "birlikte yaşamak arzusu" esaslarına dayanan milliyet fikirleri ile Osmanlı Devletini parçalamaya matûf gayretleri, Türkler aleyhindeki kanaatleri Türkçülük fikrini doğuran veya etkileyen faktörlerdir.⁽²⁾ Ancak Türkler bu amillerden müteessir olup, Türkler arasında milliyet fikri uyanırken, bu tepki siyasî olmaktan devleti dağıtmamak korkusu ile uzak kalmıştır. Hareket daha çok lisanî bir Türkçülük olarak başlamış, Türklük aleyhindeki propagandalara karşı savunma ve İslâmcılık ve Osmanlıcılığın tenkidi ile devam etmiştir.⁽³⁾ Türkler arasına milliyet fikrinin ve Türkolojinin ulaştığı kanallar Avrupa'ya gönderilen talebeler ve Avrupa'dan Türkiye'ye gelerek yerleşen Orta Avrupalı Macar ve Polonyalı sürgünlerdir.⁽⁴⁾

(1)Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Varlık Yay., İstanbul-1972, s.7-8.

(2)Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C.VIII, TTK, Ankara-1983, s.551-553.

(3)Karal, Enver Ziya, a.g.e., s.583.

(4)Levis, Bernard (Çev. Metin Kıratlı), Modern Türkiyenin Doğuşu, TTK, Ankara-1970, s.343.

Osmanlı Devletini çöküşten kurtarmak için 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayarak ileri sürülen siyasî tercihlerden Türkçülük; Tanzimat döneminde harsî milliyetçilik çerçevesi içinde ele alabileceğimiz millî bir dil yaratma temayülü ile ilk kez gündeme gelmiştir. Millî dil ve Millî tarih sahasındaki inkişaf ile başlayan milliyetçilik fikri, bu tetkikler ilerledikçe Türkçülüğe inkılâp etmiştir.⁽⁵⁾ Yusuf Akçura'ya göre; milliyet fikri aşılana bir millet her şeyden önce milliyetini alâkadar eden harsî vakalarla alâkadar olur ki, bunun en mühimi lisandır. Lisani İlmî usullerle tetkik olunan bir kavmin mâzisi taharri olunmuş, destanî devirlere kadar uzanan tarihi keşf olunmuştur. Filoloji ve tarih taharriyatı etnografya ve arkeoloji tetkikatını icab ettirir. Bu bilgiler sayesinde milletin bütün mazisi ilk devirlerine kadar aydınlanır, maddî ve manevî harsı anlaşılır, hâline ait coğrafî, iktisadî, etnografik ve demografik bilgi toplanır. Bunun neticesinde de milletin hususiyeti, benliği, şahsiyeti tayin ve tevzi olunur.⁽⁶⁾ Yani lisan tarihsiz bir millet olunmadığının, parlak bir mazinin delili olarak istikbâlin bir pusulasıdır.

Türk dili ve edebiyatında Türkçülük emaresi 19. asır ortalarında tezahür etmiştir.⁽⁷⁾ Tanzimattan sonra edebiyatta sadeliğe doğru bir meyil başgöstermiştir. Şinasi ile başlayan dilde sadelik anlayışı Ziya Paşa'da sarikleşmeye başlamıştır. Ziya Paşa "Şiir ve İnşa" adlı makalesinde "Osmanlı" tabirini "Türk" tabiri mukabilinde kullanmış ve bu makalede Tanzimattan evvelki Osmanlı şairlerinin şiirlerini beğenmeyerek mesub olduğu milletin (yani Türk Milletinin) bir şiiri ve lisani olup olmadığını sorar. O'na göre bu şiirin imlâsı, lügâti Türkçe değildir.⁽⁸⁾ Ziya Paşa'ya göre hakiki şiir ve inşa taşra halkı ile İstanbul avamının arasında yaşayan şiir ve lisandır.⁽⁹⁾

(5)Orkın, Hüseyin Némık, Türkçülüğün Tarihi, Berkalp Kitapevi, Ankara-1944, s.46.

(6)Akçura, Yusuf, Türk Yılı 1928, TOMH Nesriyatı, İstanbul-1928, s.292.

(7)Akçura, Yusuf, a.g.e., s.300.

(8)Akçura, Yusuf (Haz. Nejat Sefercioğlu), YTDÖ, KB Yay., Ankara-1981, s.17.

(9)Orkın, Hüseyin Némık, a.g.e., s.46.

Lisanî Türkçülük Ziya Paşa'dan sonra tedkikat safhasına geçer. Türkçülüğün bu safhasını Ahmet Vefik Paşa'dan itibaren müşahade ederiz. Ahmet Vefik Paşa "Lehçe-i Osmanî" adlı lügati hazırlayarak, burada Türk lisanının geniş bir sahaya yayıldığını ve Osmanlıcanın da bu büyük lisanın bir şubesi olduğunu belirtir. Ahmet Vefik Paşa lisan vasıtası ile çok geniş bir Türk birliğini görmüş ve göstermiştir.⁽¹⁰⁾ Ali Suavî de Türk dili ile uğraşmış, "Ulûm"da Türk dilinin istiklâli ve öteki diller karşısındaki üstünlüğünü savunarak, "Osmanlıca" tabirine karşı çıkmış ve "Lisân-ı Türkî"nin "Oğuz efsanelerine karışacak kadar eski bir yazıya sahip olduğunu", Türk dilinde Arap ve Acem kaideleri yerine Türk dili kaidelerinin yer alması lâzım geldiğini savunmuştur.⁽¹¹⁾

Edebiyat ve lisanda başlıyan Türkçülük hareketi az zamanda filoloji, etnoloji, tarih ve siyaset sahasına geçmiştir ve Yusuf Akçura'nın "Türkçülüğün birinci devresi"⁽¹²⁾ dediği 1865-1870 yılları arasında bu sahada bazı eserler neşredilmiştir. Aslen Polonyalı olan Mustafa Celaledin Paşa 1869'da Sultan Abdülaziz'e ithaf ettiği "Les Turc Anciens et Modernes" (Eski ve Yeni Türkler) adlı eserinde Avrupaî kaynaklara dayanarak Türk ırkının menşeyini tetkike girişir. Ve Türklerin tarihte oynadığı rollere işaret eder. Kitap; ilmî usullere uymamakla beraber avrupaî kaynaklara dayanarak ve nisbeten avrupaî usullerle yazılmıştır.⁽¹³⁾ Eserde "Türklerin etnik olarak Avrupa halklarıyla hısımlar oldukları" ve "Touro-Aryan" dediği bir ırka- Arî ırkın Turan kolu- mensup oldukları ileri sürülüyordu. Bu teorilerin amacı Lewis'e göre; "Türklerin Avrupalı olduklarını göstermek ve onları Avrupalı teb'alarından ayıran farklılıkların önemini düşürmekti"⁽¹⁴⁾ O zamana kadarki tarih anlayışının Osmanlı hanedanının ve Islâmî-

(10) Akçura, Yıksıf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.302.

(11) Orkın, Hüseyin Namık, Türkçülüğün Tarihi, Berkalp Kitapevi, Ankara 1944, s.47.

(12) Akçura, Yıksıf, a.g.e., s.309.

(13) Akçura, Yıksıf, a.g.e., s.306.

(14) Levis, Bernard, Modern Türkiyenin Doğuşu, TTK, Ankara 1970, s.343.

yetin geçmişini ele alan bir anlayış olduğu dikkate alınırrsa Mustafa Cemaladdin Paşa'nın Türk ırkının genişliği ve gücüne, insanlık tarihindeki büyük tesirlerine, Türk dilinin zenginliğine yer vermesi Türkçüler için yeni bir tarih anlayışının ortaya çıkmasına yol açacaktır. Nitekim aynı yıllarda Ahmet Vefik Paşa millî tarihi tanıtmak için⁽¹⁵⁾ Ebülгази Bahadır Hanın "Şecere-i Türkî"sini tercüme etmiştir.

Yusuf Akçura'ya göre Türkçülüğün ikinci devresi 1877 Osmanlı-Rus harbi öncesi ve onu takib eden 1878-1880 seneleri içinde görülür. Ve bu devre Türkçülüğünün lisan, tarih, eğitim ve siyaset cepheleri vardır.⁽¹⁶⁾ Bu dönemde "Mekâtib-i Askeriye" Nazırlığı yapan Süleyman Paşa; Nazırlığı sırasında yazdığı "Tarih-i Alem" adlı eserinin büyük bir kısmını Türk Tarihine tahsis ederek millî tarihin ilk defa yazılmasına vesile olduğu gibi, mekteplerde millî tarihin okutulmasına ve bu suretle millî şuurun uyanmasına hizmet etmiştir.⁽¹⁷⁾ Süleyman Paşa eserini Avrupalı kaynaklara dayanarak ama onların yakıştırmaları yerine Türk milletinin mefahirini göstererek ve Türklüğün mazisinden hürmet ve muhabbetle bahsederek Türk gençlerine Türklük şuurunu verecek şekilde yazmıştır.⁽¹⁸⁾ Buharalı Şeyh Süleyman Efendi ise "Lûgat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî" adlı eserinde; Çağatay ve Osmanlı lisanlarının (lehçelerinin) aynı kaynaktan geldiğini göstererek Osmanlı hanedanının Türklüğünü göstermektedir. Eserde toplanan atasözleri ve Türk boylarının adları ile Anadolu ve Maveraünnehr'de yaşayan insanların aynı soydan oldukları ortaya konmuştur. Böylece Süleyman Efendi lisan, folklor ve amelî siyaset sahasında Türkçülüğe çalışmıştır.⁽¹⁹⁾ Bu dönemin diğer Türkçüleri Yusuf Akçura'ya göre Türklerin İslâmiyet öncesi

(15)Orkun, Hüseyin Namiç, Türkçülüğün Tarihi, Berkalp Kitapevi, Ankara 1944, s.47.

(16)Akçura, Yusuf, YTDÖ, KB Yay., Ankara 1981, s.40.

(17)Orkun, Hüseyin Namiç, a.g.e., s.48.

(18)Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Neşriyatı, İstanbul 1928, s.320-321.

(19)Akçura, Yusuf, YTDÖ, KB Yay., Ankara 1981, s.44-45.

hayatını da ele alan "Tarih-i Cevdet" müellifi Ahmet Cevdet Paşa⁽²⁰⁾ ile Ahmet Mithat Efendidir. Ahmet Mithat Efendi dahaziyade halkın anlayacağı sade bir dille ve hiç şaşmayan bir ısrarla sürdürdüğü sade üslubu ile Akçura'ya göre şuurlu bir lisanî Türkçülük taraftarıdır.⁽²¹⁾

Yusuf Akçura'nın "Türkçülüğün üçüncü faal devresi"⁽²²⁾, M.Fuat Köprülü'nün "Türkçülüğün filoloji ve tarih tedkikleri şeklinde kendini gösterdiği devre"⁽²³⁾ olarak adlandırdığı II.Meşrutiyetin ilanından önceki devrede daha çok lisanî ve tarihî Türkçülüğe dair eserler neşredilmiştir. Akçura'ya göre; 1879'da başlayan istibdadî idare sebebiyle kısmen duran fikrî hareketler 1897-1898 Osmanlı-Yunan ve Osmanlı-Rus harpleri sebebiyle idarenin gevşemesi ile bir kıvılcığa geçmiştir. İşte bunu takip eden ve 1879-1900 yıllarını içine alan bu dönemde Şemseddin Sami, Necip Asım, Veled Çelebi, Bursalı Tahir Efendi, Emrullah Efendi gibi Türkçüler bu arada hazırlanmışlar ve bazı eserlerini de neşretmişlerdir. Bu dönemde Şemseddin Sami başta "Kamûs-ı Türkî" olmak üzere yazdığı eserlerde Osmanlıca adı verilen lisanın Türk lisanı olduğunu, Türkçe konuşulan yerlerin genişliğini ve Türk lehçeleri arasındaki yakınlığı isbat etmekle lisanda "Pantürkizm" gayesini gütmüştür. Necip Asım Bey "İkdâm"da ilmî usullerle yaptığı lisan sahasındaki tetkiklerini neşretmiştir. Lisan ve tarih sahasında bir çok eseri olan Necip Asım'ın Türkçülüğe hizmeti de bu sahadadır⁽²⁴⁾. "Türk Diline Medhal"ın yazarı Veled Çelebi (İzbudak)da çeşitli yazıları ve tetkikleri ile Türk dilinin yabancı kelimelerden arınması yönünde gayret göstermiştir⁽²⁵⁾ Bursalı Tahir Bey ise yazdığı biyografik ve bibliyografik eserlerle Türklerin medeniyet âlemine olan katkılarını, İslâm medeniyetindeki mühim yer-

(20)Akçura, Yusuf, YTDÖ, KB Yay., Ankara 1981, s.51.

(21)Akçura, Yusuf, a.g.e., s.49.

(22)Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Neşriyatı, İstanbul 1928, s.351.

(23)Köprülü, Mehmet Fuat, Edebiyat Araştırmaları, TTK, Ankara 1966, s.313.

(24)Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Neşriyatı, İstanbul 1928, s.351-356.

(25)İzbudak, Veled Çelebi, Hatıralarım, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, s.70.

lerini göstermiş, Raif Fuad (Kösearif) Bey de dilde sadeleşme taraftarlığı ile tebarüz etmiştir. (26)

Bu dönemde Kanun-ı Esasî'de Türkçenin resmî dil olarak ileri sürülmesine rağmen II. Abdülhamit yönetiminin İslâmcılık politikası gütmesi sebebiyle millî dil ve kültür konularını işleyen yayınların çoğalması üzerine, "sade Türkçe yani Arapça ve Acemcesi az bir üslûb ile yazılan makalelerin yayını yasak edilmiş, aynı zamanda Türk tarihinin incelenmesine faydası dokunmak üzere basılmakta olan kitapların da yayını men olunmuştur" (27).

Türkçülüğün şiir ve edebiyat sahasına nüfuz etmesi de 1897'de Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Yunan harbi ile başlayan dönemdedir. Yusuf Akçura'ya göre Türkçülüğü şiir ve edebiyat sahasına sokan Müftüoğlu Ahmet Hikmet Bey ile Mehmet Emin (Yurdakul) Beydir. Her ikisi de "üstadça" kullandıkları temiz Türkçenin kudretini daha Yunan Harbi sıralarında göstermişler, millî hisleri haykıran eserlerini sade Türkçe ile yazmışlardır. Millî bir heyecanın duyulduğu sıralarda yazdığı şiirlerle Mehmet Emin Türk edebiyatında edebî olmaktan ziyade fikrî olarak bir çığır açmıştır. Osmanlı şairleri arasında ilk defa tam şuurlu olarak dilinin Türkçe, milletinin Türk olduğunu anlamış ve bunu gür sesle haykırmıştır. (28)

Siyasî sahada ise Türkçülük fikri ve meselesi ilk defa 1904 yılında Akçuraoğlu Yusuf'un Kahire'de çıkan "Türk" gazetesinde neşredilen "Üç Tarz-ı Siyaset" adındaki makalesinde mevzubahs edilmiştir. Bu makalede Akçura Türkçülük, İslâmcılık, Osmanlıcılık fikirlerinin hangisinin daha faydalı, ama kime veya neye göre faydalı olabileceğini tahlil eder. Makalede artık Osmanlılık fikrinin çürüdüğüne dikkat çektikten sonra "Tevhid-i İslâm" ve "Tevhid-i Etrak" fikirlerinin münakaşasına geçerek bunların

(26) Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.366-371.

(27) Akçura, Yusuf, YTDÖ, KB Yay., Ankara 1981, s.97.

(28) Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.372.

gerçekleşme ve tatbiki imkânını çeşitli unsurları da ele alarak tetkik eder. Neticede bir karara varamaz ve müslümanlık, Türklük siyasetlerinin hangisinin Osmanlı Devleti için daha faydalı ve tatbiki kabil olduğu sorusu ile biter. Akçura'ya göre bu makalenin ehemmiyeti bu tasnifleri yapması ve Osmanlılık, İslâmlık, Türklük tabirlerin ifade ettiği siyasî ve ic-timaî mefhumların Osmanlı ülkesi dahilinde ve haricinde, bilhassa Türkler arasında çok işlenmesidir⁽²⁹⁾.

Türkçülüğün sistemleşme ve teşkilâtlanma devresi II.Meşrutiyetin ilânından sonraki devredir. 1908'den sonraki dönemi Yusuf Akçura "Türkçülüğün taazzu devresi"⁽³⁰⁾, H.Namık Orkun ise "Organik Türkçülük"⁽³¹⁾ olarak adlandırmaktadırlar. II.Meşrutiyetin ilânı Türkçülük hareketinin artık teşkilâtlanmasına ve Türkçü cemiyetlerin teşkiline imkân sağlamıştır. Zira bundan önce gayrı Türk unsurların hayrî ve edebî adlar altında örtülü, milliyet esasına müstenit bir hayli dernek ve cemiyetleri olmasına rağmen Türklerin böyle bir cemiyeti yoktur⁽³²⁾.

Türk milliyetçiliği esasına müstenit ilk dernek Akçuraoğlu Yusuf, Necip Asım, Mülkiye Mektebi Müdürü Selal Beyin teşebbüsü ile ve politika ile uğraşmıyarak sadece kültür alanında çalışmalar yapmak üzere kurulan ve ilk ilmî Türkçü müessese olan "Türk Derneği"dir. Derneğin kuruluş tarihi hakkındaki çeşitlibilgileri değerlendiren Fethi Tevedoğlu; Türk Derneği'nin 12 Kanun-ı evvel 1908 (25 Aralık 1908) de kurulmasının kararlaştırıldığını, 25 Kanun-u evvel 1908 (6 Ocak 1909)da da nizamnamesinin yayınlanarak ve müsaadesi alınarak resmîyet kazandığını belirtmektedir⁽³³⁾ Derneğin kurucuları "Ahmet Mithat Efendi, Emrullah Efendi, Necip Asım Bey, Bursalı Tahir Bey, Korkmazoğlu Celal Bey, Veled Çelebi, Akçuraoğlu Yusuf, Boyacıyan

(29)Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.407.

(30)Akçura, Yusuf, a.g.e., s.434.

(31)Orkun, Hüseyin Namık, Türkçülüğün Tarihi, Berkalp Kitapevi, Ankara 1944, s.85.

(32)Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.434.

(33)Tevetoğlu, Fethi, HST, KTB Yay., Ankara 1986, s.83.

Agop Efendi, Arif Bey, Akyığıtoğlu Musa, Fuat Raif Bey, Rıza Tevfik, Ferit Bey"⁽³⁴⁾ dir.

Cemiyetin maksadı nizamnamenin 2.maddesinde şöyle ifade edilmektedir: "Cemiyetin maksadı Türk diye anılan Türk kavimlerinin mazi ve hâl-deki âsarı, ef'âli, ahvâl ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak yani Türklerin âsar-ı atikasını, tarihini, lisanlarını, avam ve havas edebiyatını, etnografya ve etnolociyasını, ahvâl-i ictimaiye ve medeniyet-i hazıralarını, Türk memleketlerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp tarıştırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin açık, sade, güzel, ilim lisanı olabilecek surette geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre tetkik etmektedir."⁽³⁵⁾

Amacı siyasî olmayan, harsî ve ilmî bir dernek olan Türk Derneği ilk Türkçü dernek olarak gayesini yaymak için kurslar, konferanslar düzenlemiş ve "Türk Derneği" adı ile bir mecmua ve broşürler neşretmiştir. Dernek

Ağaoğlu Ahmet, Köprülüzade Mehmet Fuat, İsmail Gaspıralı, Mehmet Emin, Hüseyinzade Ali, Ispartalı Hakkı, Hüseyin Cahit, Halit Ziya gibi Türkçü muharrirleri bünyesinde toplamıştır⁽³⁶⁾. Dernek 1912 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak mensuplarının çeşitli memuriyetlere tayinleri veya azaların siyasî ayrılıklarla çeşitli partilere geçmeleri sonucu 1912 yılında dernek faaliyetineson vermiş, ancak azaları daha sonra kurulacak Türkçü derneklerde ve en son Türk Ocağında yer almışlardır⁽³⁷⁾.

Milliyetçilik hareketini 1908'den sonraki teşkilâatlanma döneminde kurulan ikinci Türkçü dernek olan "Türk Yurdu" 18 Ağustos 1911'de kurulmuştur⁽³⁸⁾. Dernek kurucuları Mehmet Emin, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ağaoğlu

(34)Akçıra, Yusıf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.435.

(35)Akçıra, Yusıf, a.g.e., s.435.

(36)Tınaya, Tarık Zafer, Türkiyede Siyasal Partiler, C.1, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul 1984, s.414-415.

(37)Tevetoğlu, Fethi, HST, KTB Yay., Ankara 1986, s.94.

(38)Akçıra, Yusıf, Türk Y., TOMH Nesriyatı, İstanbul 1928, s.437.

Ahmet, Hüseyinzade Ali, Dr.Akil Muhtar ve Akçuraoğlu Yusuf'tur.⁽³⁹⁾ Dernek teşkil edildikten sonra 24 Kasım 1911⁽⁴⁰⁾ tarihinde Türkçülük hareketinin en uzun ömürlü neşir organı olacak olan ve derneğin adını taşıyan "Türk Yurdu" mecmuası neşredilmeye başlanmıştır. Bu arada şu hususu açıklamakta fayda mülahaza ediyoruz: Türk Yurdumecmuasının daha sonraları kurulan Türk Ocağına devredildiği kanaati yaygındır⁽⁴¹⁾. Ancak 1918 yılında yapılan Türk Ocağı umumi kongresinde Ocak Umumî Reisi Hamdullah Suphi Bey yıllardır birbirlerine destek olan bu iki kardeş müessesenin, aynı emele hizmet eden ve birbirini tamamlayan, Türk Ocağı ve Türk Yurdu'nun birbirine maddi ve manevî muavenet ve müzaharete bulduklarına işaret ettikten sonra "arzumuz Yurd'la Ocak'ın birleşmesidir"⁽⁴²⁾ demektedir. O halde I. yayın dönemi olan 1911-1918 yılları arasında Türk Yurdu Türk Ocağına bağlı değildir. Ancak Türk milliyetçiliğinin iki güzide temsilcisi olarak daima iç içe olmuşlardır.

Türk Yurdu bütün Türklerce makbul olabilecek bir ideal yaratmaya çalışılmak üzere neşredilmiştir. Yusuf Akçura tarafından kaleme alınan programda bu maksat dikkate alınarak; mecmuanın dilinin sade olacağı, politikadan ziyade Türklerin ilmen ve ictimaaen yükselmesine matuf konuların seçileceği, bütün Türklerin birbirlerini tanımalarını temine gayret edileceği, Osmanlı Türkleri arasında Türk millî ruhunun inkişafına ve takviyesine çalışılacağı, politik olarak tarafsız kalınacağı belirtilmiştir⁽⁴³⁾.

Türkçülük hareketini bir mecmua etrafında toplıyarak dilce sistemleştirmek şerefi Selanik'te münteşir "Genç Kalemler"e aittir.⁽⁴⁴⁾ Türk Yur-

(39) Tevetoğlu, Fethi, MAH, KTB Yay., Ankara 1986, s.82.

(40) Akyüz, Kenan, "Türk Ocakları", Belleten, C.L, sayı:196, Ankara 1986, s.223.

(41) Akyüz, Kenan, a.g.m., s.223.

(42) Türk Ocağı İdare Heyeti, "Türk Ocağı İdare Raporu", TY, C.XIV, sayı:9, s259.

(43) Akçura, Yusuf, Türk Y., TOMH Neşriyatı, İstanbul 1928, s.437-439.

(44) Orkun, Hüseyin Némık, Türkçülüğün Tarihi, Berkalp Kitapevi, Ankara 1944, s.69.

du'ndan önce yayın hayatına atılan Genç Kalemlerde başta Ali Canib (Yöntem) ve Ömer Seyfettin olmak üzere genç Türkçü muharrirler sâde lisan akımını başlatmışlardır. Bunlara Ziya Gökalp, Reşat Nuri, Celâl Sahir, Kâzım Nami gibi daha sonra Türk Yurdu kadrosuna katılacak diğer büyük muharrirleri de katılmışlardır⁽⁴⁵⁾. Ama Türkçülük hareketleri her yönüyle ele alınıp, onu sistemleştiren, millete aksettiren Türk Yurdu mecmuasıdır.

(45) Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Varlık Yay., İstanbul 1972, s.14-15.

I. BOLÜM

A- 1911-1918 YILLARI ARASINDA TÜRK YURDU'NDA
MÜNAKAŞA EDİLEN FİKİRLER

1- OSMANLILIK

Osmanlı Devleti tabiiyetinde bulunanların hangi din ve mezhebden olursa olsunlar; hepsinin Osmanlı olduğu, şahsî hürriyetlerine sahip buldukları, din ve mezheb işleri dışında kanun önünde hak ve vazife yönünden eşit oldukları Kanun-ı Esasi ile tesbit edilmişti. Bütün Osmanlı tebası bir vatanın evladları olarakve "Osmanlı" namını taşıyarak yaşayacaklar ve bu nam teba arasında mevcut menfaatlerin devam ve muhafazasına şamil olacaktı.⁽¹⁾ Artık Türk, Acem, Arap, Rum...yoktu. Bunların hepsine yakışan ad "Osmanlı" idi. Osmanlı Devletini teşkil eden bütün toplulukların aralarındaki din mezheb ve ırk farklılıklarını unutup kendilerini Osmanlı bilmelerini ve meşrutiyet idaresi içinde birbirlerinden ayrılmadan müşterek yaşamalarını telkin ve tavsiye eden Osmanlılık anlayışı Türklük demek olmadığı gibi herhangi bir milliyete de dokunmuyordu. Osmanlılık; Osmanlı Hanedanı, Osmanlı vatani ve Osmanlıların müşterek menfaatine dayanıyordu. Bu üç temel prensibin şuuruna varan halk da artık bir "Osmanlı milleti" teşkil edecekti.⁽²⁾

Milliyet mefhumunu kabul etmeyen, ancak bütün Osmanlı Devleti tebasını "Osmanlı" tabiri altında etnolojik olmasa bile siyasî mânâda "millet" olarak kabul eden Osmanlılık ideolojisi⁽³⁾ ile milliyet esaslarına dayanan Türkçülük hareketi arasındaki fark ve Türkçülerin Osmanlılık'tan ne anladıkları Türk Yurdu'nda ele alınan konulardandır. Osmanlı Devletini yasatma gayretlerinden doğan Osmanlılık cereyanı ve Osmanlılık anlayışını; yine devletin aslî unsurunu teşkil eden Türk Milletinin yaşatılması ve yükseltilmesi gâyesini güden Türkçülük hareketinden ayrılan hıssiyet milliyet

(1)Kerem, Enver Ziya. Osmanlı Tarihi, C.VIII, TTK, Ank.1983
s.496

(2)Kerem, Enver Ziya. e.g.e., s.530

(3)Kerem, Enver Ziya. e.g.e., s.497

liyet anlayışlarındaki farklılıktır. Zaten zamanın siyasî fikir cereyanlarını teşkil eden Türkçülük, İslâmcılık, Osmanlıcılık ve Garpcılık hayat içinde birbirlerine karışıyorlardı.⁽⁴⁾ Türkçülere göre Osmanlı kimdi ve Osmanlılık ne idi? Osmanlıcılık taraftarlarına göre Osmanlılık ne idi? Bu sorulara verilen cevaplar Türk Yurdunun Osmanlıcılık hakkındaki görüşlerini ortaya koyar.

Osmanlı tabirinden Osmanlıcılar ve Türk Yurdu muharrirlerinin ne kadar farklı şeyler anladıklarını en açık şekilde izah edenlerden biri Köprülüzâde Mehmet Fuad Beydir. Osmanlılık'ın ne olduğunu Köprülü şöyle izah ediyordu: "Şimdiye kadar en yanlış, en muhtelif telâkkilere mâruz kalmış kelimelerden birisi şüphe yokki "Osmanlılık" kelimesidir. Ricâl-i mütefekkirlerimizden kısm-ı a'zamı vaki bir millet (nation de fait) olan Osmanlılığı halâ iradî millet (Nation de volonté), yani meselâ bir kavmiyet tarz ve şeklinde telâkki ederek ona göre serd-i mütalaât ediyorlar... Benim noktai nazarıma göre Osmanlı kelimesi Devlet Ünvanından ibarettir; muhtelif unsurlardan terakküb eden bugünkü heyet-i siyâsiyemizin ünvan-ı resmîsi olmaktan fazla bir mahiyeti haiz değildir. Osmanlılık demek Türklüğün, Araplığın, Rumluğun, Ermeniliğin heyet-i mecmuası demektir. Yani onların haricinde ve onlardan müstakil ayrıca bir Osmanlılık mefhumu anlaşılmaz. Osmanlılığın hayatı bu unsurların gayr-i mümtezc hayatından başka bir şey değildir. Türk ve İslâm vicdanları haricinde mânâ-yı hakikisiyle bir Osmanlı vicdanı yoktur ve olmayacaktır."⁽⁵⁾

Çünkü ayrı bir lisan ve edebiyata, ayrı bir adet ve an'anata malik bir topluluk; nerede bulunursa bulunsun mutlaka ayrı bir manevî birlik teşkil edecekti. Ve dünyada bu evsafı haiz bir Arap, bir Türk cemaatı bulunduğu tasdik edilince bir Araplık'ın, bir Türklük'ün bulunması tabii görülmeliydi. Dinin iştiraki, devletin birliği hiç bir vakit

(4)Safa, Peyami, Türk İnkılâbına Bakışlar, Kenaset Kitapevi, İst. 1938, s.17.

(5)Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.701-702.

onların tek bir millet halinde kaynaşmalarına sebebiyet vermez, ama ittifa-
k ve ittihadına da mani olamazdı⁽⁶⁾. Yani "Osmanlı" tabiri bir milli-
yeti değil birçok unsurlardan müteşekkil, onların ittifa-
k ve ittihadı ile kaim bir devletin ünvanı idi. Bu devlet içinde her unsurun kendine
has bir vicdanı ve vasıfları vardı. Ama Osmanlıcılar bunu böyle görme-
yib; devleti bir millet olarak telakki ediyor, ve bu devleti teşkil eden
unsurlardan (istenilerek ve düşünülerek yapılması mümkün olan) bir millet
yaratacaklarına inanıyorlardı. Gerçekte bir devletin bütün halkının aynı
dille konuşması yahut aynı dille konuşanların müstakil bir devlet kur-
ması tabiata daha uygun, arzuya daha muvafık olmasına rağmen hakikatte
bu böyle değildi. Binaenaleyh devletle millet farklı şeylerdi.⁽⁷⁾

Türkler arasında sosyolojik mânâda bir milliyet mefkûresinin ye-
rine Osmanlılık anlayışının doğması sebepsiz değildi. Gökalp; devletin
vaki' bir milletin, milliyet mefkûresinin ise iradî bir milletin kökü
olduğuna ve Osmanlıdevletini kuran Türklerin bir mefkûre için var olanı
tehlikeye düşürmeye çekindiklerini ve bunun için Türk fikir adamlarının
"Türklük yok, Osmanlılık var" dedikleri ifade ediyordu.⁽⁸⁾

Gökalp'e göre; muasırlaşmacı cereyanına uyanlar Tanzimat fikirleri-
ni yadıkları sırada çeşitli unsurlardan meydana gelmiş vaki' bir millet-
den istenilen (iradî) bir millet yapmanın mümkün olduğuna inanmışlar ve
bu düşünce ile tarihi bir manası olan "Osmanlı" tabirine millî renkler-
den bütünüyle soyulmuş yeni bir mana yapıştırmışlardı. Fakat acı tecrü-
beler bu tabirdeki yenimanayı Türklerden başka kimsenin kabul etmediğini,
üstelik bu mananın faydasız kalması bir yana devlet ile unsurlar, bilhassa
Türkler hakkında gayet zararlı neticeler verdiğini göstermişti. Halbuki
yüzyıl milliyet yüzyılı idi, vicdanlar üzerinde en müessir kuvvet de

(6) Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.701.

(7) Gökalp, "Millet ve Vatan", TY, C.VI, sayı:6, s.165.

(8) Gökalp, "Türkleşmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.332.

milliyet mefkûresi idi. Bu hakikatlerin dikkate alınmaması ile ne devlet vazifesini yapabilmiş, ne de sırf unsurlar anlaşsın diye "ben Türk değilim, Osmanlıyım" diyen Türkler unsurların bu yolla anlaşılmasını sağlayabilmişlerdi.⁽⁹⁾ Böyle bir hataya düşmenin temelinde Gökalp'e göre; Osmanlı mütefekkir ve devlet adamlarının mefhumları hakikaten değil, hakikati mefhumlardan çıkarmaya çalışmaları ve Devlet, millet, ümmet kelimelerini mevcut ilmî manaları yerine istedikleri gibi kullanmaya kalkmaları yanlışlığı da vardı. Osmanlıcılar devlet ile milleti eş manalı görüyorlardı ve onlara göre bir devletin hakimiyeti altında yaşayanların toplamı bir millet demektir. Halbuki bu hakikate uygun olmayıp, olanı görmemek ve olması lâzım gelen bir şeyi var zannetmekti. Tabii yanlıştı. Çünkü devlet ile millet farklı şeylerdi.⁽¹⁰⁾

Görüldüğü üzere Osmanlıcılar devletin bütün tebasını bir millet olarak kabul ederlerken, Türk Yurdu muharrirleri bunun böyle olmadığını ileri sürüyorlardı. Devleti teşkil eden unsurları birbirine bağlamak için icad edilen "Osmanlı milleti" mefhumuna Türklerden başka kimse inanamamıştı. Halbuki Osmanlılık devletin resmi ünvanı olmaktan öteye gitmiyordu.

Türkler milliyet mefkûresinden kaçıp Osmanlı tabirinin arkasına geçmekle zarar ettiklerini de fark etmiyorlardı. Gökalp Türklerin bu zararlarını şöyle sıralıyordu: Türkler milliyeti devlet ile bir manada kabul ettikleri için içtimaî ve iktisadî varlıklarının soysuzlaşmakta olduğunu bilmiyorlardı. İktisadî ve ictimai hakimiyetler başka unsurların eline geçerken birşeyler kaybettiklerini anlamıyorlardı. Kendilerinin bazı sınıflardan çıkarılmasına memlekette iktisadî ve fennî sınıfların varlığını kafi görerek ehemmiyet vermediler. Neticede Türkler zihni melekelerin, irade ve seciye'nin meydana çıkmasına dayanan meşgaleler yerine

(9)Gökalp, "Türkleşmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.332.

(10)Gökalp, "Millet ve Vatan", TY, C.VI, sayı:6, s.165.

üretici olmayan memur ve gençber sınıflarında sıkışıp kaldılar. Millî mefkûreden mahrum olma Türkleri millî bir iktisattan mahrum ettiği gibi, dilin sadeleşmesine, güzel sanatlarda millî üslûbların meydana gelmesine mâni oldu. Türk ahlâkı ferdî kaldı, tesanüd, millî şeref ve fedakârlık hisleri aile ve kasaba muhitlerini aşamadı. Ümmet mefkûresi çok geniş, aile mefkûresi çok dar olduğu için Türk ruhu fedakârlık ve feragat hislerine dayanak olacak canlı ve kuvvetli ahlâki bir ruhlu yaşayışa yabancı kaldı. Nihayet iktisadî, dinî ve siyasî müesseselerimizin dağılıp çözülmesi bunun neticesidir. (11).

Osmanlı adı altında yeni bir millet yaratma gayretleri boş bir hayaldi. Çünkü Türkler milliyet mefkûresine lâkayd kalıp Türklüğe karşı yöneltilen hakaretlere ses çıkaramazlarken unsurlar arasındaki durum çok daha farklı idi. Müslüman ve hıristiyan unsurların hepsi arasında milliyet şuuru yerleşmiş, bunların milleyetperver mütefekkir ve münevverleri de millî ananelerle övünüb, hakim unsur durumunda gözükken Türklere karşı, "Türk'ü terket!" parolası ile bir "millî kin" ihdas ederek milliyet şuurunu kuvvetlendiriyorlardı. Her unsur millî bir şuur ve vicdana sahip olurken, Türkler millî bir vicdan ve mefkûreden mahrum olarak, kendini bilmeden ve mesuliyetini idrak etmeden yaşıyorlardı. Tanzimatçıların yaptığı Türklük'ün yüzüne aldatıcı bir örtü çekmekten başka bir şey değildi. Güya millî bir Türk dili yok, milletler arası bir Osmanlıca vardı. Bütün unsurların kaynaşmasından yeni bir kavmi tip, tarihî bir ırk, bir "Osmanlı milleti" türemişti. Ve bu milletin kendine has bir dili olduğu gibi kendine mahsus bir tarihi de vardı. (12)

Gökalp; bu "Osmanlı milleti" yaratma yalanına Türklerden başka hiç bir milletin inanmadığını, üstelik bunu bir Türkleştirme siyaseti olarak gördüklerini ve milliyetlerini maddeten ve mânen müdafaa edip, mekteplerde

(11)Gökalp, "Türkleşmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.333-334.

(12)Gökalp, "Türkleşmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.754-756.

her milletin çocuklarına kendi dil ve tarihlerini öğrettiklerine işaret ediyordu. Zira Osmanlılıktan maksat "Devlet" ise zaten her Osmanlı tebası bu devletin ferdi idi. Yok eğer maksat dili Osmanlıca olan yeni bir millet yaratmak idiyse, Osmanlıca Türkçeden başka bir şey olmadığı için bu yeni millet başka bir ad altında bir Türk milleti olacaktı. Ama bir Osmanlı milletin yapılılabileceğine inanan Türkler halk dili ile yazıp-söylemeyi geriye dönüş, millî tarih ve Türk milliyetinden bahsetmeyi zararlı görmüşlerdi.⁽¹³⁾ Tanzimatçıların ortaya attıkları bu "Osmanlı Milleti" anlayışı Osmanlı Devletinin sınırları ile tahdid edilmiş bu kozmopolitlikdi. Bu kozmopolitliğin hayat ve inkişaf kabiliyetine de inananlar yalnız "zavallı okumuş Türkler" idi.⁽¹⁴⁾

Osmanlılık ideolojisi milliyet mefhumuna yer vermez ve Osmanlı Devletinin tebası olan bütün unsurları Osmanlı milletine bağlı bir fert olarak görürken; Türk Yurdu muharrirlerine göre "Osmanlı" kelimesi siyaseten aynı haklara sahip fertlerden mürekkep, ama her birinin kendine has lisanı, an'anesi, hasleti, tarihi olan kavim ve cemaatlerin bulunduğu bir devletin ünvanı, bir heyet-i mecmuanın adı idi.⁽¹⁵⁾ Milliyet mefkûresi ise böyle bir Osmanlılığa mâni değildi. Zira millet ve milliyet inkarı mümkün olmayan hakikatlerdir. Türk milliyetçiliği hareketi ise bu heyet-i mecmuanın bir unsuru olan, Osmanlı bayrağı altındaki Türklere millî bir vicdan ve şuur vermek istemektedir. Bu islâm beynelmilelîyetine sağlam bir unsur te'min edeceği gibi, Osmanlı saltanatının istinadgahının yeniden takviyesi olacaktı. Çünkü bir İslâm-Türk Devleti olarak Osmanlı Devletini muhafaza ve milliyetlerini idrak ederek millî vahdetlerini vücuda getiren unsurları idare ancak millî mefkûre ve benliğe sahip bir Türklüğün Osmanlı Devletinin merkezinde bulunması ile mümkün olabilirdi.

(13)Gökalp, "Türkleşmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.756-757.

(14)Akçura, "Tanzimatçılık Aleyhine", TY, C.III, sayı:11, s.352.

(15)Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.701.

İlmen ve iktisaden mağlub olmamak, idare edilecek unsurların ruhî ihtiyaçlarını anlıyarak ona göre siyaset takib edebilmek için her şeyden önce Türklerin kendi benliğini bilmesi, manevî bir varlık elde etmesi şarttı. Zira millî benliklerini idrak etmiş unsurların arasında Türkler de milliyet şuuruna sahip oldukları zaman İslâmiyet ve Osmanlılık muhtaç olduğu merkezî kuvvete kavuşacak, unsurların millî terakkîleri ile mevcut siyasî birlik ahenk dairesinde ilerleyecekti. (16)

Osmanlılık gayesi güden her cemaat ve milletin terakkisini Osmanlılığın terakkisi olarak gören İzzet Ulvi, her kavmin diğerleri ile aynı seviyede ahenktar terakkisinin söz konusu olamayacağına işaretle; Osmanlıları birbirine rabt eden Türklerin de millî benliklerine en az diğerleri kadar sahip çıkarak terakkisinin elzem olduğunu belirtiyordu. Bu halde Türklüğe çalışmak; Osmanlılığın eski ve mühim bir uzvunu kuvvetlendirmek, yükseltmek olduğundan aynı zamanda Osmanlılığa çalışmak demektir. Yani Türklük duygusu Osmanlılık fikrine mani değildir. (17) Gökalp'e göre de Türklük cereyanı Osmanlılığın rakibi değil hakikat de en kuvvetli yardımcısıdır. Millî mefkûreye sahip olarak iktisaden, lisan ve ahlakca, ictimaeen yükselen bir Türklük kozmopolitiğe karşı İslâmiyetin ve Osmanlılığın hakiki istinatgahı idi. (18) Çünkü millî benliğini idrak eden bir Türklük millî mesulîyetini daha iyi idrak ettiği gibi, diğer unsurların ihtiyaçlarını da milliyet hissinin nuru ile görebileceklerdir. Bu da İslâmın birliğini, Osmanlılığın tamamîyetini daha emin vaziyette getirecek, artık milliyet hislerinden vazgeçmeleri mümkün olmayan dindaş ve devletdaşları ile daha güzel anlaşmalarını temin edecekti. (19)

Türkçü Türk Yurdu muharrirleri milliyetçiliğin kendi anladıkları mânâdaki bir Osmanlılığa mâni olmak bir yana, Osmanlılığın kuvvetli bir

(16) Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.695-698.

(17) İzzet Ulvi, "Türklük Duygusu Osmanlılık Fikrine Mani mi?", TY, C.II, sayı:4, s.493.

(18) Gökalp, "Türkleşmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.334.

(19) Gökalp, "Türkleşmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.758.

istinadgâhı olarak görüyorlardı. Ama muarızları Osmanlıcılık taraftarları aynı kanaatte değildiler. Meselâ Ali Kemal Bey "Peyam"'ın 26 Nisan 1330 tarihli nüshasında neşredilen ve Türk Yurdu'nda da iktibas edilen yazısında; Türkçülük cereyanının Osmanlılık cereyanına ve Osmanlılığa, Osmanlı Devletinin vahdetine zararlı olacağına işaretle şöyle diyordu: "Eğer Osmanlılığı tesis eden akvam-ı muhtelifeden Türklüğü ayırsa idik bu topraklarda dikiş tutturamazdık." Busöze verilen cevapda yine milliyetperverliğin Osmanlılığa mugayir olup olmadığı meselesine izahat veriliyordu: Evet, başlangıçta ayrı-gayrı olmamış, herkes devletin imkânından mütesaviyen faydalanmıştı. Fakat bundan sonra bu mümkün mü idi? Rum Rumluğundan, Ermeni Ermeniliğinden, Arap Araplığından vazgeçip Osmanlıyım diyecekler ve muhtar olan Ermeni, Arap, Rum..medeniyetinin terakki ve tekammülüne çalışmıyarak yalnız karma Osmanlı medeniyetine çalışacaklar mıydı? Üstelik Osmanlılığa revac vererek bütün milletleri bu emele, yani Osmanlılığa rabt ve celbetmek kabil miydi? Kabil demek mevcut hadiseler ve hakikatlere göz yummak demektir. Eğer rabt etmek kabil olsa bile ihdas olunan "Osmanlı Milleti"'nin dili, dini, mefkûresi ne olacaktı? Bütün bunların cevabı yoktu. (20)

Ali Kemal Bey'in; gayri müslim unsurlar bir yana, müslüman unsurların islâmî bağlarla Osmanlılığa asimile edilmesine Türkçülüğün mani olduğuna Türkçülerin derneklerine karşılık onların da artık birer derneği olduğuna ve bu sebeble Türkçülük cereyanının Osmanlılık hareketini kökünden baltalamak olduğuna dair görüşlerine Gaspıralı İsmail Bey Kırım'da münteşir "Tercüman" gazetesinde cevap veriyor ve bu cevap Türk Yurdu'nda iktibas ediliyordu. Gaspıralı İsmail Bey: Gayri müslim unsurlar "ben benim" derken Türklerin "ben, ben değilim, ben başka şeyim" demekle kurtulamayacağını, Türkçülük hareketinin mazisinin yakın bir tarihe dayanmasına karşılık müslüman ve gayri müslim unsurların milliyetçilik hareketlerinin çok daha eski tarihlere dayandığını, 3-4 yıllık "Türk Yurdu"-nun Osmanlılığı baltaladığını iddia etmenin hakikate hilaf olduğunu be-

(20) T.Y., "Peyam'a Cevap", TY, C.VI, sayı:6, s.189-190.

lirtiyordu. Osmanlılığa mugayir görülen milliyet cereyanını Türkler değil, "Türk Yurdu" değil, Türk olmayan unsurlar başlatmışlardı. (21)

Tarihî bir Osmanlı milletinin var olub olmadığı, milliyet cereyanının bu tarihî Osmanlı millete zarar verip vermeyeceği mevzuunda yapılan münakaşaların en dikkati çekicilerinden biri de Süleyman Nazif ile Ağaoğlu Ahmet Bey arasındaki kalem çatışmasıdır: Süleyman Nazif 11 Temmuz 1329 (1913) tarihli "İktihad" mecmuasında Ahmet Ağayef (Ağaoğlu)na hitaben yazdığı açık mektubda dinî ananesinin İslâmiyetin doğuşu, millî an'anesinin ise Osmanlı Devletinin kuruluşu ile başladığını ve hüviyetini teşkil eden üç esasın müslümanlık, Osmanlılık ve Türklük olduğunu söylüyordu. (22). Ağaoğlu Ahmet Bey; Kur'an da geçen bazı şeylerin ve İslâmiyetin inkişafının İslâmiyet öncesi Arap tarihini ve ictimai durumu bilmeden anlamak nasıl mümkün değilse, Osmanlıyı bilmek için de Osmanlıdan öncesini bilmek ve hatta sevmek icab ettiği belirtiyordu. Çünkü Osman Gaziden evvel bir Osmanlı Türkü olmadığı gibi Osman Gazi bir Osmanlı Türkü de yaratmamıştır. Devleti kendisinden evvel yaşamakta olan Türklerle kurmuştur ve bu Türklerin mazilerini, siyasî ve ictimai teşkilatlarını bilmeden Osmanlı Devletinin tesisini anlamak kabil değildir. Bunu anlayabilmek ve sevmek için de Osmanlı Devletini tesis eden bütün bir Türklüğün mazisini bilmek icab eder. Hem böyle bir milletin tarihini ikiye bölüp bir kısmını kabul ederken diğer kısmını red ve inkâr etmek ilme ve mantığa mugayirdir. Çünkü milliyet mahiyeti itibariyle bölünme kabul etmeyen bir bütündür. (23) Hem Osmanlıyı meydana getiren unsurlara ait şeyleri, yani Arabinkini Araba, Aceminkini Aceme versek bile "Türklüğün elinde

(21)İsmail Gaspirinski (Gaspıralı İsmail Bey; Bundan sonra Gaspıralı olarak zikredilecektir.), "Türklük-Osmanlılık", TY, C.VI, sayı:9, s.277.

(22)Ağaoğlu, "Süleyman Nazif'e", TY, C.IV, sayı:9, s.704.

(23)Ağaoğlu, a.g.m., s.705-707.

uzun kollu bir hırkadan başka bir şey kalmaz", tek başına Türklük bir şey ifade etmez diye düşünmek yanlıştır. Arabinkini Araba, Aceminkini Aceme iade edilse bile Türklüğün elinde millî vicdanı ebedî metharetle dolduracak çok şeyler kalacaktır. En azından bin yıllık İslâm'ı ve İslâmiyeti muhafaza ve müdafaa etmenin şerefi, beşeriyete ilim, fen ve sanat sahasında yetiştirdiği ve yetişmesine vesile olduğu insanlar ve onların eserleri kalacaktır. (24)

2- İSLÂMÇILIK

Türk Yurdu muharrirlerinin memlekette/^{ki}fikrî cereyanların başında gelen ve Türk siyasî hayatını da yakından alâkadar eden İslâmçılık cereyanına dair mütalaalarını ve Türkçü-İslâmcı münakaşasının Türk Yurdun'daki akislerini incelemek Türk fikir ve siyaset tarihini anlamak açısından elzemdir. Her ne kadar incelediğimiz dönemdeki fikir hareketleri -belki de zamanın siyasî zaruretleri icabı- bir birlerinden tamamen ayrı birer vahdet halinde değıllerse bile, şahıslar ve eserlerden ayrı düşünülecek olursa birbirlerinden müstakil, fakat hayat içinde birbirine karıştıklarını görürüz. İşte Türkçülük ve İslâmçılık da böyle idi. Türkçüleri ve İslâmcıları birbirlerinden ayıran ve müstakil birer fikir hareketi haline getiren hususiyetler ne idi? Türk Yurdu muharrirleri "İslamçılık" ve "İslâmlaşmak"tan ne anlıyorlar, İslâmcıların Türkçülüğe bakışlarını nasıl değerlendiriyorlardı? Bu soruların Türk Yurdu'ndaki cevabı Türkçülerin her yönüyle İslâmçılık hareketinden ne anladıklarını gösterir.

Mecmua muharrirlerinden Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre İslâmçılık; tabii bir ihtiyacın sevki ve Avrupanın tesiri ile Türkler arasına girmiştir. "İslâmçılık kaygusu cereyanı"'nın Türkler arasında intişarına sebep ise; Avrupa medeniyetinin Şark-İslâm medeniyetine iki yüz senedir süren

(24) Ağaoğlu, "Süleyman Nazif'e", TY, C.IV, sayı:9, s.710-711.

üstünlüğü, bu üstünlük ve garp medeniyetinin hücumu karşısında İslâm âleminin mukavemetsizliği ve azzidir. Çünkü üstün garp medeniyeti karşısında şark milletleri ve memleketleri birer birer garp hakimiyetine girerken; bu inhitatı gören Türk ve İslâm mütefekkirleri bu hâlin sebebini araştırmak, esasını anlamak istemişlerdir. Fakat dinî ilimlerde olduğu kadar dünyevî ilimlere vakıf olmayan mütefekkirler bundan dolayı meseleye tek gözle bakıp, bir noktadan tahlil etmişlerdir. Neticede bu musibetlerin, bu inhitatın yegane kaynağı olarak ahlâk bozukluğunu gördüler ve gösterdiler. Ahlâk bozukluğu ise dinî ahkâmın ve şer'î kaidelerin iyi anlaşılmasından ve hakkıyla riayet olunmamasından ileri gelmektedir. Bu sebebdan mütefekkirlerin gösterdikleri kurtuluş çaresi ve fikirleri umumî ahlâkın ıslahı, bunun için de "kavaid-i şer'iyeye ve ahkâm-ı diniyeye nin bihakkın icra ve ifası, bunların zamana göre ihyası " esasına dayanıyordu. (25)

Ahmet Agayef (Ağaoğlu)'e göre; İslâmcılık cereyanının ilk öncüleri bu tesbit ve gösterdikleri çareler hususunda bir dereceye kadar yanılmamışlardır. Çünkü Ahmet Bey de İslâm âlemindeki inkırazda ahlâk bozukluğunun başlıca amillerden biri, ama tek amil olmadığı kanaatindedir. Garp âlemi İslâm âlemine ahlâkı ile değil ilim ve fenni ile, medeniyeti ile, silah ve aletleri ile hakim olduğunu bu mütefekkirler görememişlerdi. Halbuki İslâm âlemi sadece ahlâken değil, etraflıca incelenip ilaçlar gösterilmesi gereken bir çok sahada ıslaha muhtaçtır. İslâm âlemindeki ahlâkî çöküşün sebebi de başlıca sebeplerin bir neticesidir. Ahlâkî çöküş bir sebep değil bir neticedir. (26) Ahlâkî çöküşü hazırlayan başlıca sebeplerin başında cehalet ve kötü idare gelir. İslâm âlemi cehaleti def'etmek için ilim ve fenni nerede ve kimde olursa olsun alıp kendine maletmelidir. Bir takım hurafeler altında kalan İslâmiyetin muhtevi olduğu hakikat ve faziletleri göstermek İslâm mütefekkirlerinin

(25) Ağaoğlu, "TA 3", TY, C.I, sayı:3, s.70-71.

(26) Ağaoğlu, a.g.m., s.72.

vazifesidir. Bu da yeni ilim ve fenlerle mücehhez olarak hakayık-ı İslâmiye'yi siyasî, iktisadî, ictimai ve ahlâkî noktâi nazardan mütalaa etmekle olur. (27)

Ağaoğlu Ahmet Bey, büyük İslâmcı Şeyh Cemalettin Afganî tarafından ileri sürülen bu görüşlerin İslâm âleminde büyük taraftar bulup rağbet gördüğünü ve garp ilim ve fenni ile mücehhez, islâm ahlâkı ile müsella olarak "eski İslâmiyeti ihya etmek" emelinin bütün İslâm âlemine sirayet ettiğini kaydetmektedir. (28)

Türk Yurdu'nun ve Türkçülük hareketinin önde gelen kalemlerinden biri olan Ahmet Ağayef (Ağaoğlu) da İslâmın asıl cevherinden yıllardır uzaklaştırılarak, bir takım hurafelerin tahakkümü altına girdiğinden ve bu sebeble de umumî ahlâkın bozulduğundan, o eski ilim ve medeniyetin yerine ise yıllardır tekrarlana tekrarlana formülleşmiş, modelleşmiş, biktırıcı ve usandırıcı hurafelerin kaim olmasından şikâyetçidir. Öyle ki İslâmiyet; damarlarındaki hayat kaynağı kurumuş bir hâl alarak, etrafındaki değişme ve gelişmeleri müşahade etmekten aciz, devamlı bir inhilal ve tefessühe doğru gitmektedir. Ama müslümanlar kalblerinde "İslâmın saf ahlâkını, metîn esasât-ı ictimaiye nazariyelerini, asr-ı saadet devrinin izlerini bir gaye, bir emel olarak" taşımaktadırlar. İslâmın saffetıyla, asr-ı saadet devrindeki kadar hurafelerden uzak saf bir İslâmiyetle yaşamak, Kur'an ahkâmı ile mücehhez olmak, ama asrın ilim ve fenninden de haberdar olmak bir düstur olarak kabul edilmiştir. (29)

İslâmcılık hareketinin özü ve aslı budur. İslâmın billûrlaşmasını, asrın ihtiyacına cevap verecek hâle gelmesini hedef alır. Ama İslâmın tebellûru ve eski hurafelerin defi için kopan fırtınada bazı müfrit ve yanlış cereyanların vukuu tabiidir. (30) Çünkü bu hareketi idare edenlerin

(27) Ağaoğlu, "TA 3", TY, C.I, sayı:3, s.72-73.

(28) Ağaoğlu, "OİST", TY, C.IV, sayı:8, s.664.

(29) Ağaoğlu, s.g.m., s.664-665.

(30) Ağaoğlu, s.g.m., s.666.

çoğu ehil kimselerden, din ülemasından değildir. Binaenaleyh İslâm ruhunun etrafına üşüşmüş batıl i'tikatları kaldırmak, islamiyeti eski saf ve ihyakar esaslarına döndürmek, İslâmî kaide ve düsturlardan cemiyetin faydalanmasını temin etmek esaslarına bağlı bu hareket pek semereli olamamakta ve pek yavaş ilerlemektedir. (31)

Buraya kadar izah ettiğimiz ve İslâm âleminin içine düştüğü durumdan kurtarılması için İslâmiyete asrın fen ve ilimlerine vakıf olarak eski safiyetinin kazandırılıp, asrın icablarına göre ihyası ile ictimai hayata tatbiki şeklinde hülâsa edebileceğimiz ve Gökalp'in "İslâmlaşmak" olarak tarif ettiği İslâmcılık hareketine Türk Yurdu'ndan bir itiraz gelmediği gibi, bu hareketi tasvib ettiklerini anlamak mümkündür. Ancak Türk fikir ve siyaset tarihinde münevverlerin Türkçü ve İslâmcı olarak ayrılmalarına ve Türkçülük ile İslâmcılığını birbirinden tefrik eden nokta "milliyet" meselesinde düğümlenmektedir. Yani bütün müslümanların topyekûn olarak bir "İslâm milleti"ni teşkil edip etmedikleri ve "kavmiyet" (milliyet)in İslâm'da yeri olup olmadığı meselesi Türkçülerle İslâmcıların ayrıldığı noktanın başı idi.

Türk Yurdu mecmuasında Türkçülük'le İslâmcılık arasındaki farklılığın nereden geldiği, bunların birbiri ile imtizacının kabil olup olmadığı münakaşa edilen mevzulardan biri olmuştur. Bu münakaşaya katılanların başında Ağaoğlu Ahmed Bey gelmektedir. Türk âlemindeki fikrî hareketleri tetkik ve tahlil eden yazısında Türkçülük ve İslâmcılık cereyanları arasında bir ahenk ve imtizacın te'sis olunabileceğine dair kanaatini açıkça beyan eden muharrir; "Türklük" ve "İslâmiyet" tabirlerini kullanırken bunların ifade ettikleri siyasi manayı dikkate almadıklarını, çünkü bütün müslümanların veya Türklerin ittihat ve ittifak ederek siyasî bir vahdet teşkil edecekleri hülyasına düşenlerden olmadıklarını söylemektedir. O'na göre Türkçüler "İslâmiyet cereyanı" dediklerinde İslâmiyete mahsus medeniyetin ihya, tecdid ve te'sisini, Türklük cereyanı dediklerinde de Türk-

(31)Ethem Nejat, "Hayat Emareleri", EY, C.V, sayı:5, s.996-997.

lere mahsus, yani Türk rengi ile renklenmiş, Türk ruhu ile ruhlanmış, Türk yaşayış tarzına göre biçilmiş bir medeniyeti nazara almaktadırlar⁽³²⁾.

Türk Yurdu'nda; Türkçülük ve İslâmcılık cereyanları arasındaki imtizac ve ahenk sağlama yollarını göstermek için bu iki cereyan arasında mukayese yaparken müşterek noktaları almak yerine, cereyanlar arasındaki mevcut ihtilaf ve münazaalı noktaları göstererek bunların bertaraf edilebilecekleri ve her iki tarafın bu noktalara aid görüşlerinin imtizacının kabil olabileceği isbata çalışılmıştır.⁽³³⁾ İlk önce de bu ihtilaf ve münazaranın başını çeken milliyet (kavmiyet) meselesi, İslâmcıların milliyet meselesine nasıl baktıkları ve Türkçülerin onların milliyet hakkındaki görüşlerine verdikleri karşı cevapları içine alacak bir şekilde ele alınmıştır.

"Madem ki hepimiz Arap,Acem, Türk,...din-i İslâmla müşerrefiz, her türlü teceddüdatımızı da sırf avamil ve anasır-ı diniye üzerine bina edelim. Öyle bir umumî İslâm medeniyeti tesisine çalışalım ki, bütün şu akvam-ı muhtelifeyi ihtiva etsin, cümlesini yoğurub medeniyetce bir kitlei vahide haline kalbeylesin. Zaten müşerref olduğumuz din vahdet, ittihat ve uhuvvet üzerine te'sis etmiştir ki, bu da en yüksek medeniyetlerin en yüksek gaye-i amelidir. Bunun arasında kavmiyet, ırk ve cinsiyet meseleleri, haileleri sokmıyalım" diyen İslâmcılar; milliyet fikir ve hislerinin İslâm milletleri arasına nifak ve uyuşmazlık sokmasından korkmaktadırlar. Ama Türk Yurdu muharriri Ağaoğlu Ahmet Beye göre bu korku boşunadır. O, İslâmiyetin bütün milletleri yoğurub medeniyetce ayrılmaz bir bütün haline getirmesi gayesinin yüksek ve tatlı, fakat pratikte ilmin ve tarihin, her gün görülen hadiselerin verdiği ders ve tecrübelerle zıd olduğu kanaatindedir. Çünkü insanların fitrî ve diğerleri ile olan ihtilaflarının hallinde en müessir amil olan İslamiyet, kavmiyet ve cinsiyet hislerini

(32) Ağaoğlu, "TA 5", TY, C.I, sayı:7, s.195.

(33) Ağaoğlu, a.g.m., s.195.

ve temayüllerini ortadan kaldıramamıştır. İslâmiyetin doğduğu günden bu yana müslüman olan milletler arasında her zaman milliyet (kavmiyet) hissi var olmuştur. Hatta bu hisler o kavmin bulunduğu şartların tesirine de maruz kalarak farklı şekilde tezahür etmiştir. İran'da şiiliğin, Hind'de İsmailiğin yaygın oluşu tesadüfün değil bir sebebin neticesidir. İslamiyet girdiği kavim ve ırk içinde aslını muhafaza ederek, o muhitin ruhî hâli, ictimai şartları gereğince hususi bir hal alarak, elastikiyet kazanarak intişar etmiş, bu elastikiyeti sayesinde taraftar bulmuştur. Bu sebeble de İslamcılık taraftarlarının milliyet ve ırk fikir ve hislerinin İslamiyete muzır olacağı ve İslâmiyet ruhu ile uyuşamayacağı fikri hakikate muhaliftir. Bilakis islâmiyet milliyet ve ırkların ruh ve icablarına uymakla kuvvet bulub o sayede intişar etmiştir. (34)

Ahmet Ağaoğlu'na göre İslâmiyet mücerred bir kelime, ifade ettiği mana ise mürekkebdir. İslâmiyet denince; dince bütün bir kitle, fakat lisan ve yaşayışça muhtelif insan toplulukları akla gelmektedir. Eger bir kişi İslâmın ihyası için çalışacaksa önce bulunduğu muhitten başlayacak, teşebbüsünü muhitine uyduracaktır. Eger bir müessese te'sis edilecekse önce o muhitin menfaati gözetilmek icab eder, yoksa muvaffak olunamaz. Muhitin zevali İslâmiyetin de zevali demektir. Zaten İslâmiyetin kuvveti onumeydana getiren unsurların kuvvetine bağlıdır. Bu fikirlerden hareketle Ağaoğlu Ahmet Bey şu neticeye varmaktadır: İslâm kavimleri ne kadar kuvvetli olurlarsa İslâmın umumî heyeti de o nisbette kuvvet kazanır. Binaenaleyh kavmiyete hizmet etmek, kavimini müterakki ve mütealî hale getirmeye gayret aynı zamanda İslâm'a hizmettir. Bunun misali de kavmiyetlerine hizmet ederek yükselen Rusların Ortodoks, Almanların Protestan kiliselerini karşı hücumlardan koruyarak yükseltmeleridir. Bu milletler kuvvetlerini kendilerine metanet, azim ve fedakarlık hissi veren, fertlerini benliklerinden sıyrarak "fenâ fî'l millet" derecesine yükselten ve böyle fertlerin sayesinde de müterakkî bir kavim olmalarını temin eden

(34) Ağaoğlu, "TA 5", TY, C.I, sayı:7, s.196-197.

milliyet cereyanından kazanmışlardır. Bu hakikati İslâmcılar itiraf ve kavmiyet cereyanının ictimai hayat üzerinde en müessir amil olduğunu kabul etmek mecburiyetindedirler. (35)

Türk Yurdu'nda Ağaoglu Ahmet Beyin ele aldığı ikinci mevzu; milliyet cereyanının, milliyet hissini İslâmiyete karşı zıd bir şekil alıp almayacağı hususudur. Bu hususun izahı için Fransız mütefekkir Ernest Renan'ın milliyet tarifini esas alarak yola çıkan muharrir; bu tarife göre milletin lisan, din, adet ve akideler, müşterek tarih, vatan ve mukadderattan müteşekkil olduğuna dikkati çekmektedir. Buna göre ise din milliyetin lisandan sonra en mühim esası, fertleri birbirine bağlayan en önemli ve müessir amildir. Hatta milliyet hissini teşkil ve tesis eden birer mayaya olan lisan, edebiyat, anane ve millî düşünce tarzının teşkili üzerinde bile en müessir amildir. Üstelik Türklerin mukadderatı İslâmla müşerref oldukları günden itibaren İslâmiyetten ayrılmaz bir hale gelmiş, İslâmiyet Türkler için millî bir din rengini kesbetmiştir. Her zaman İslâmın müdafaası ve intişarına çalışan Türkler için İslâmiyet sıradan bir din değil, kavmî, millî bir dindir. Tıpkı Rusların Ortodoksluğu, İngilizlerin Anglosaksonluğu gibi. Demekki Türklerin içinde kavmiyet (milliyet) cereyanına kapılmış olanlar ister istemez, çârnaçar milliyet namına bile İslâmiyet cereyanını kabul etmeye mecburdurlar. (36)

Milliyet cereyanı mücerred bir fikir olarak kalmayıp, milliyet cereyanı taraftarlarınca tatbika konulur. Milliyetçiler ictimai müessese ve hayat kanunlarına millî bir renk verme gayretlerinde bunu mensub oldukları milletten alırlar ki, bu değişmez bir hakikattir. Türk hayatına aid hiç bir esas yoktur ki İslâmiyetin tesiri altında kalmamış olsun, İslamiyetle esaslı bir şekilde kaynaştırılmamış olsun. Türk'ü anlamak için

(35)Ağaoglu, "TA 5", TY, C.I, sayı:7, s.198-200.

(36)Ağaoglu, "TA 6", TY, C.I, sayı:10, s.294-296.

evvela İslamiyeti mütalaa etmekve anlamak icab eder. Türk Yurdu muharriri Ağaoğlu (Agayef) Ahmet Beye göre din aleyhine çıkan bir milliyet taraftarı var ise; bu milliyetin ne demek olduğunu bilmeyendir, yanlış fikirleri için milliyetin esaslarını inkar edendir. Bir milletin dinini inkâr eden belki terakkiper, vatanperverdir, ama milliyet taraftarı olamaz. Çünkü milliyetçi olmak o milleti her şeyi ile, yani lisanı, edebiyatı, an'anatı, dini, ictimâî ve siyâsi teşkilâtı, iktisadî ile beraber kabul etmektir. Nasıl ki bir milletin lisanı ve edebiyatı veya tarihi inkâr edilmekle o milletin taraftarı olunmazsa, o milletin dinini inkar etmek de öyledir. Çünkü millet mefhumu bir bütündür, taksim ve teczie kabul edemez. (37)

Bazı İslâmcılık cereyanı taraftarlarının milliyet fikir ve hislerine yer vermeden bir İslâm birliği tesis edilebileceği fikrine Köprülüzade Mehmet Fuad; dinin bir milletin teşkilinde mühim amil olduğunu, fakat tek amil olmadığını, dinin tek başına bir milliyet vücuda getiremeyeceğini ileri sürerek itiraz ediyordu. Bunun en açık misali ise Avrupa idi. Dinin ifa ettiği vazife bir milliyet değil, milletler arasında bir beynelmilliyet meydana çıkarmaktır. Nitekim bir hıristiyan beynelmilliyeti vardır ve bu İslâm alemine karşı hislerini açıkveya kapalı ifade etmektedir. Türkçüler İslâm kavimleri arasında din kardeşliğinin daha şuurlu bir hâl almasını isterler. Bu kardeşliğin bir kıymeti haiz olması için ise İslâm kavimlerinin kendi manevî birliklerini anlayarak ayrı ayrı birer kuvvet haline gelmeleri lazımdır. Onların kendilerinden haberdar olmaları İslâmiyetin güçlenmesi demektir. Yoksa kendinden habersiz ve manevî bir vahdet teşkil edemiyen yığınların ittihadı zayıf bir kemiyet olacağından bir kuvvet teşkil etmez. (38)

Türk Yurdu muharrirlerine göre; İslâmın, tefrika sebebi olacağı sebebiyle milliyeti caiz görmediği, üstelik Türk milliyetperverlerinin

(37) Ağaoğlu, "TA 6", TY, C.I, sayı:10, s.296-297.

(38) Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.698-699.

İslâm milletlerine kötü örnek olduğu yolundaki görüşler de yanlış ve hakikate uymamaktadır. Çünkü Türklerden önce Arnavutlar ve Araplar milliyet cereyanına taraftar oldukları için Türkçülerin su-i misal olması söz konusu değildir. Üstelik milliyet cereyanının başlaması tarihî bir zarurettir ve milliyet cereyanı milletin hakiki menfaatini müdrik zeki ve namuslu rehberler tarafından idare olunursa tefrika sebebi değil, kurtuluş sebebi olacaktır. (39).

Köprülüzade Mehmet Fuad Türkçülerin milliyetperverlik ve İslamiyet meselesine siyasî bir bakışla yaklaşmadıklarını belirtiyordu: Türk Milliyetperverlerinin ilk düşündüğü şey Osmanlı Devleti ve hilafet olduğuna göre, diğer İslâm milletleri ile Türkler arasında nifak söz konusu olamazdı. Osmanlı Devleti Türk ve Arapların yükselmesi ile kuvvetleneceğine göre maddî menfaatlerin dışında manevi amiller de bu milletlerin ittifağını icab ettirmektedir. Eğer milliyetin nifaka sebebiyet verdiğinin bir misali olarak Arapların Türklere karşı besledikleri hasmane milliyetperverlik gösterilecekse bu hakiki Arap milliyetperverliğinin icabından değil, müstemlekeci Avrupanın menfaatleri sebebiyle Arap milliyetçiliğine yön vermesindedir. Yoksa ayrı bir lisan, edebiyat, an'ane ve adete malik olan bir heyetin ayrı bir manevi birlik teşkil etmesine din karşı değildir. Ve dinin de iştiraki ile onların tek bir millet halinde kaynaşmaları da mümkün değildir. Din buna sebebiyet vermez. Ama bu imkânsızlık onların ittihat ve ittifağına mani de değildir. Köprülüzade Mehmet Fuat bu görüşlerini şöyle noktalyordu. ⁽⁴⁰⁾: "Bizim noktai nazarımıza göre Türklüğün, İslâmlığın, Osmanlılığın terakkisi Türklerle beraber sair anasır-ı İslâmiyyenin de millî bir intibâha mazhariyetleri ile kabildir. Bu itibarla Türk milliyetperverlerini İslâmlık düşmanı addetmek ya eser-i cehalet yahut bir vesile-i iftiradır."

Görüldüğü gibi Türk Yurdu mecmuasında Türkçülerle İslâmcılar arasındaki ihtilâf iki noktada toplanmaktadır: Birincisi milliyetçilik hare-

(39)Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.699-700.

(40)Köprülü, a.g.m., s.700-701.

ketinin İslâm milletleri arasına nifak sokarak bir İslâm ittihadına mani olacağı görüşüdür. Diğerleri ise zaten İslâmiyetin milliyeti reddettiği, binaenaleyh milliyetperverliğin İslâma zıd olduğu fikridir. İslâmcılık cereyanı taraftarlarının bu iddia ve ithamlarına Türk Yurdu mecmuasında Türkçüleri zikrettiğimiz vechile; her milletin kendi benliğini idrak edip kuvvetlenerek İslâm beynelmilellyetine kuvvet kazandıracaklarını, zaten dinin yegane amil olarak, yaşayışı ve düşünüşü birbirinden farklı kitlelerden bir millet teşkil ve te'sisine muaffak olamayacağı, üstelik İslâmiyetin milliyeti değil aşiret ve kabile asabiyetini nehyettiğini ileri sürüyorlardı. Mecmua muharrirlerinden Kazım Nâmi (Duru) İslâmın aşiret asabiyetini nehyettiğini, fakat milliyete hürmet ettiğini anlamak icab ettiğine işaret ettikten sonra soruyordu: "Kavmiyet hissi neden İslâmiyete mugayir olsun? Her kavim kendi ırkî kabiliyetini ve bu kabiliyetin i'dâd ettiği vasıtaları kullanarak terakki ve teali yolunda yürürse ve onları İslâmiyet gibi fevkalbeşer bir câmi'e rabtederse, böyle bir vahdetin tevlid edeceği menfaat ne kadar büyük olur"⁽⁴¹⁾

Türk Yurdu'nun Türkçü muharrirleri milliyetperverliğin ve dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin İslâmiyete mugayir olmadığını isbata çalışırken bazı İslâmcı münevver ve muharrirlerin de bunun aksini iddia ve isbat gayretinde oldukları muhakkaktır. Bunlardan bazıları zaman zaman Türk Yurdu Mecmuasında cevap verilmek üzere kısmen iktibas ediliyordu. Bu iddia ve isnadlara daha çok mecmuanın ağır kalemlerinden Ağaoğlu Ahmet Bey'in cevap verdiğini görüyoruz. Nitekim Sebülürresed`ın 293. sayısında Bâbânzade Ahmet Naim Beyin; Türkçüleri iki zümreye ayırıp bir kısmının açıkça dinsizliği aşılama gayretinde oldukları, mefkûrelerinin dinsizlik mefkûresi olduğu, diğer bir kısmının da dinsizlikle İslâmiyet arasında mütereddit buldukları yolundaki ağır ithamına Ahmet Agayef (Ağaoğlu) cevap vermekten geri kalmamıştır. Bu iddiayı keyfî, ilmî vesikadan uzak bir rivayet olarak niteleyip; "Biz Türkçülük cereyanının içinde

(41)K.N., "Zılmekten Nıra", TY, C.IV, sayı:6, s.604.

olarak dinsizlik mefkûresini değil taşıyan ve hatta nazarı müsamaha ile gören hiçbir mezhebin, fırkanın, şu'benin bu cereyan içinde yeri yoktur" ifadesi ile reddediyordu.⁽⁴²⁾

Ahmet Naim Bey'in mezkûr makalesinde; İslâmın kavmiyet cereyanlarını tasvip etmediğini çünkü bunu İslâmın esas ve ruhuna, ahkâm ve kavaidine muhalif olduğunu, milliyet cereyanlarının İslâm âlemi için muzır ve müslümanlar için Avrupayı taklidden mütevellit olduğundan gayri tabii olduğunu iddiaya devam ettiğini, ve milliyetçilik fikrini ve Türkçüleri İslâma muhalif oldukları kanaati ile tenkide devam ettiğini anlıyoruz.

İhtilâfın kaynağı İslâmcılar ile Türkçülerin milliyet kelimesinin ne ifade ettiği hususunda anlaşamamış olmalarıdır. İslâmcıların İslâm dininin milliyetin (kavmiyet) aleyhinde olduğu iddialarına delil olarak ileri sürdükleri "asabiyet" kelimesine verdikleri mana "Kavim" (millet) iken, Türkçüler bu kelimenin "kavim" yerine kullanılmadığını sadece "asabiyet" (kendi aşiret soy ve sülâlesini sevme)'den bahsedildiğini ve bu kelimenin milliyet manasında anlaşılamayacağını belirtiyorlardı. Çünkü kavmiyet; din, dil, edebiyat, tarih gibi müşterek his ve düşünceyi doğuran amillerin sevki ile aynı şekilde düşünen ve hisseden fertlerin toplamıdır. Asabiyet ise kişinin babası tarafından bağlı olduğu aile fertlerine olan merbutiyeti ve sevgisidir. Asabiyet ferdi maddî mahdud bir daireye rabt ve o dairenin hayatını menfaati ile yaşatmaya sevk ederken, milliyet daha geniş ve manevi bir daireye rabt etmektedir. Asabiyet aşiret halindeki idealsiz muhitlere mahsusken milliyet kendini bilen ve bir vicdana malik muhitlere mahsustur⁽⁴³⁾.

İslâmın kavmiyeti reddetmek yerine bilakis onu temin ederek yükseldiği görüşü İslâmcıların milliyet hakkındaki görüşlerine mukabil görüş

(42) Ağaoğlu, "İDM", TY, C.VI, sayı:10, s.305.

(43) Ağaoğlu, a.g.m., s.308.

olarak Türk Yurdu'nda öne sürülmüştür. İslâmı cihana yaymaya teşebbüs etmeden evvel Hz.Peygamber millî Arap vahdetini te'sis etmek lüzumunu hissetmiş, bunun için de bu gayenin, millî şuur ve vicdanın önünde en büyük engel olarak duran aşiret ve kabile asabiyetini reddetmiştir. Arapların o zamana kadar millî birliğine mâni olmakla birlikte Arap millî vicdanının şuurlu bir surette teşkiline temel olan bu hali Hz. Peygamber ve ashabı millî bir Arap birliğine teşkile tahvil ettiler. Bu tahvilde ortaya çıkan mübarezede Allah ve Resulü asabiyeti tel'in ve tekfîr etmişlerdir. Neticede İslamiyet milliyeti ezmekle değil, onu te'sis ederek ve ona istinaden yürümüştür. Binaenaleyh asabiyeti milliyet ve kavmiyet ile karıştırmak, İslâmiyetin düşmanı olan kabile ve aşiret halini yine İslâmiyet için istinadgah teşkil eden milliyet ve kavmiyetin aynı zannetmek İslâmiyet noktasından bile büyük bir hatadır.⁽⁴⁴⁾ Tarihî vak'alar İslâmiyetin en birinci teşebbüsünün asabiyeti kaldırarak millî vahdeti te'sis etmek, Araplar arasında millî bir vicdan ve şuur vücuda getirerek ve bu suretle İslâmın ilâsını sağlamak olduğunu göstermektedir⁽⁴⁵⁾.

Milliyetperverlik ve bilhassa Türk milliyetperverliği hareketinin Osmanlı Devleti ve İslâm âlemi içinde bir nifak ve tefrika yaratacağına dair kanaat ve görüşlere Türk Yurdu muharrirleri; milliyetin sosyolojik bir vakıa olduğu ve İslâmın da milliyeti reddetmediğini ileri sürerek itiraz ediyorlardı. Milliyet mefkûresine sahip çıkmak tefrikaya sebep değil tam tersine İslâm âleminin birliğine, kuvvetlenmesine vesile teşkil edecekti. Bütün İslâm kavimleri arasında yazı, terbiye, dinî teşkilât, ilmi ıstılahlar ve İslâm birliğinin sembolü olan Hilal'in mukaddesliğinin muhafazasında ittihat tavsiye eden ve bunu Türkçülük hareketinin İslâmcılık programı olarak takdim eden Gökalp; böylece Türkçülüğün aynı zamanda İslâmcılık olduğunu gösteriyordu. O'na göre Türkçüler İslâm

(44) Ağaoğlu, "İDM", TY, C.VI, sayı:10, s.312-313.

(45) Ağaoğlu, "İDM", TY, C.VI, sayı:11, s.337.

ümmeçisi olmakla kendilerini "İslâm milliyetçi"lerinden ayırd ediyorlardı. Çünkü İslâm kavimlerine milliyet duygusunu kabul etmiyen böyle bir ittihadı hiç bir İslâm kavmi kabul etmemektedir. (46)

Gökalp; milliyet hissini uyanması ile her Türk'ün bütün Türklerin-siyasî ve ictimâî cereyanlar üstünde-birleşerek İslâmlığın ve Osmanlılığın daha emîn bir vaziyete gelmesini temin etmeyi en mukaddes vazife addettiklerini belirtiyordu. Hem Türklerde milliyet hissini uyanması ve kendi varlıklarını idrak etmeleri ile diğçer unsurların ihtiyaçlarını daha kolay görmeleri mümkün olmuş, artık milliyet duygularından vazgeçmeleri mümkün olmayan dindaş ve devletdaşlarıyla daha kolay anlaşmak yollarını bulmuşlardı (47)

Hülasa olarak şunu söyleyebiliriz:

Türk Yurdumuharrirlerine göre, İslâmcılar, İslâmda milliyetin yeri olmadığını ve bütün müslümanların Türk, Arap, Arnavut.. gibi kavmiyet hislerini aşarak "İslâm milleti"ni teşkil edip yine beraberce siyasî bir İslâm Devletini te'sis edebilecekleri kanaatinde idiler. Türk Yurdu muharrirlerine -ve tabii Türkçülere- göre ise İslamiyet sosyolojik bir vakıa olan milliyeti değil kabilecilik ve aşiretçiliğe dayanan "asabiyet" men etmiştir. İslâmda milliyete ve milliyetperverliğe cevaz verilmiştir. Her İslâm kavminin milliyetine sahip çıkarak, benliğini idrak ederek kuvvetlenmesi ve yükselmesi İslâma nifak ve tefrika sokmaz, bilakis İslamiyetin kuvvet kazanmasına ve i'lâsına vesile olur.

(46)Gökalp, "Türkleşmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.331.

(47)Gökalp, "Türkleşmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.758-759.

3- GARPÇILIK

Osmanlı münevverleri arasındaki fikrî cereyanları inceleyen Gökalp; bu cereyanların tarihi tetkik olunduğu takdirde mütefekkirlerin evvela muasırlaşmak lüzumunu hissettikleri ve Üçüncü Sultan Selim devrinde başlayan bu temayüle II.Meşrutiyet'den sonra İslâmlaşmak ve Türkleşmek cereyanlarının katıldığı, muasırlaşmak(modernisation) fikri mütefekkirlerce aslî bir akide hükmünde olduğu için hemen her cereyana mensup gazete ve mecmuanın bu fikrin az çok müdafii olduğu kanaatindedir.⁽⁴⁸⁾ Her ne kadar Gökalp İslâmcılık ve Türkçülük cereyanlarının ortaya çıkışının II.Meşrutiyetden sonra olduğunu söylüyorsa da bu iki fikir hareketinin başlangıç tarihinin II.Meşrutiyetden önce olduğu bir hakikattir. Bir de bu üç fikir hareketi daha evvel de zikrettiğimiz vechile zaman zaman bir biri ile karışmış haldedirler.

Türk Yurdu'nda garplılaşma taraftarı yazılar görmekle beraber radikal bir garplılaşma taraftarlığı görmüyoruz. Türk Yurdu'nda garplılaşmak muasırlaşmak manasında anlaşılmalıdır. Garplılaşmak, yani muasırlaşmak sadece Avrupa tekniğinin kabulü manasına benimsemiştir. Mevcut sükût ve inhitatın sebebinin anlaşılabilmesi için eski ve yeni bütün İslâm eserlerinin okunup anlaşılması ve garbın ilimleri ile de mücehhez olunması lüzumuna işaret eden Türk Yurdumuharriri K.N.(Kazım Nami); bunu anlayamayanların şimdiye kadar hep tek taraflı ve yanlış düşündüklerine işaret ediyordu: "Garbe verdiğimiz kıymet, medeniyete gösterdiğimiz iştihak, geçirmiş ve geçirmekte olduğumuz felâketlerle karşılaştırılınca ne acı bir hayal sükûtuna uğradık". Kendi aslımızı, mahiyetimizi, irfan nuru ile parlayan faziletli mazimizi unutarak garbın mütefessih medeniyetini gizleyen müşa'şa setreye meftun oluşumuz kadar affedilmeyecek bir cinayet mi vardır? Bizi düşüren ne idi? Sükûtumuzun sebeplerini, garbın medeniyetinin cilâsından kamaşan gözlerle tedkik edenler, onları İslâmiyette

(48)Gökalp, "Türkleşmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.331.

buluyorlar. Şemsettin Bey⁽⁴⁹⁾ bu bakar körlere diyor ki: "Hayır, yanılıyorsunuz; asıl İslâmlık dünya ve ahiret için çalışmak, dünya ve ahiret için kazanmak, dünyada büyüme, kuvvetlenmek, servet ve ihtişam içinde mesud ve faziletli bir dünya hayatı yaşayarak Allah'ın ahiretteki nimetlerine istihkak kazanmaktır!" Ve sözlerine Kur'andan, hadisten büyüklerimizin hikmetlerinden, İslâmın mazisinden, tarihten yıkılmaz deliller getiriyor. Bu hakiki İslâmiyetle, bizim bugünkü dinimiz arasında ne alâka var? Birkaç yüzyıldan beri hurafelere, batıl fikirlere bürünen kaba ve mutaassıb bir din ile lekeliyiz! Asıl islâmlıktan bize sathî bir ibadetten başka ne kaldı?"⁽⁵⁰⁾ K.N.'e göre bizde böylesine hurafelerle dolu bir dinin vücut bulmasında iki amîl rol oynamıştır: Biri halkın cehaletinden istifadeyi düşünen şeyhler, biri de Garpcılardır. Bunlardan mütefekkirler arasında ekseriyeti teşkil eden ve "Avrupalılaşmazsak bize hayat hakkı yok" diyen zavallı Garpcılar için din ve milliyet medeniliğe bir mânidir ve dinden bahsetmeye korktukları için de şimdilik milliyeti ezmeye çalışmaktadırlar. Bunlar taklidî bir garpcılığa temayülü gösteren Tanzimatçılık ruhunun temsilcileridir.⁽⁵¹⁾

Türk Yurdu muharrirleri garpcılığa, daha doğrusu Avrupa medeniyetini harici görünüşü ile kabul edip, onu taklidî bir şekilde alıp hayata geçirmeye çalışan Tanzimatçılık ruhuna, bu taklidî Avrupalılaşmaya karşı idiler. Çünkü bu anlayış memlekette yıllardır süregelen inkiraz ve inhitatın, sükûtun başta gelen müsebbiblerinden biriydi. Kâzım Nami, Balkan Harbi mağlûbiyetinin akabinde yazdığı bir makalesinde bu mağlûbiyetin sebeplerini sıralarken, bu neticeyi hazırlayan suçluları ararken suçluyu şahıslarda, partilerde veya hükümette aramıyordu.⁽⁵²⁾ Mağlûbiyet uzun senelerden

(49)Adı geçen Şemsettin Bey, K.N. nin bu tanıtma yazısını yazdığı "Zılmekten Nıra" adındaki eserin yazarıdır.

(50)K.N., "Zılmekten Nıra", TY, C.IV, sayı:6, s.601-602.

(51)K.N., a.g.m., s.603.

(52)Kâzım Nami, "Yeni Hayata Doğru", TY, C.III, sayı:2, s.40-41.

beri sürüp gelen ictimai kusurlarımızın bir neticesi idi. Bu kusurların temelini ise halkın kayı cehli ile, münevver kitlenin kısmî cehli sebebi ile halkdan uzak mefkûresiz insanlar haline gelmesi, cemiyetteki dine karşı lakaydîlik, din şekline sokulan taassub, iktisadî esaret, içtimaî mefkûresizlik ve psikolojik sefalet, yolsuzluk, tenbellik vücuda getirmektedir: Ama bu hataları da doğuran asıl mühim sebep ve birinci mevki işgal edeni Türk Yurdumuharrirlerine göre Tanzimatçılık ruhuna dayanan taklidî garplılaşmak idi, Tanzimatçılar idi.

"Bize büyük fenalıklar edenlerden bir takımı da Tanzimatçılardır. Bunlar vatanlarını Avrupa'ya beğenilmekle kurtaracaklarını tasavvur ettiler; memleketin asıl ruhunu bıraktılar da, garbın gözüne girmek için kenarları süslemekle uğraştılar. Sa'yleri faydasız oldu. Elli-altmış seneden beri arkası kesilmeyen talebler birer birer is'af olundukça, Rumelideki Türklüğe ve oralarda yatan asırlık şehitlerimizin ruhuna veda edecek bir hale getirildik. Tanzimatçılığımızdan beri garbı o kadar taklide özendik ki, avamımızdan, avamımızın ruhundan büsbütün ayrıldık. İrkımızın yabancıyı olacak kadar değiştik. Onun için avam bize düşman nazarı ile bakıyor"⁽⁵³⁾ diyen Kâzım Nami'nin anlatmak istediği gayet açıktır: Avuranın kanununu, teşkilâtını, yaşayışını ve sairesini Türk tarihini, an'anesini hiç hesaba katmadan, millî bir ruh ve mefkûreden uzak olarak almak, hem de sırf Avrupalıya hoş görünmekaygusu ile taklidî bir tarzda almak; Türk milleti ile münevverler arasında bir uçurum yaratmış, üstelik Balkanları kaybetme pahasına bir fayda te'min etmemiştir.

Türk Yurdu Avrupa medeniyeti ve kültürünü olduğu gibi alarak Türklüğün ictimai ve dinî değerlerini hesaba katmadan radikal bir tarzda garplılaşmaya karşı olarak, bu kozmopolit garplılaşma görüşünün ilk mesulü olarak "Tanzimatçılık" adıyla vasıflandırılan anlayışı görüyordu. Nitekim Balkan mağlubiyetinden sonra, mağlubiyetin müsebbibi olarak bu ruhu yaka-

(53)Kâzım Nami, "Yeni Hayata Doğru", TY, C.III, sayı:2, s.42.

layan Türk Yurdu muharrirlerinden biri de (Ziya) Gökalp'di. Gökalp Tanzimatçılarının ve Tanzimatçılığın Türk milletine ettiklerini şöyle anlatıyordu

"Tanzimatçılar Türklüğün yüzüne aldatıcı bir nikab çekmek istemişlerdi. Millî bir Türk lisanı yoktu; beynelanasır müşterek bir Osmanlıca vardı. Bütün unsurlar kaynaşmış, yeni bir kavmî enmuzec, tarihî bir ırk bir Osmanlı Milleti husule gelmişti. Bu milletin hususî bir dili olduğu gibi kendine mahsus bir tarihi de vardı.

Bu yalana hiç bir unsur inanmadı. Her kavim mekteplerinde çocuklarına kendi tarihini okuttu, kenti lisanını öğretti.

Meşrutiyetten sonra (2.Meşrutiyet) bu nikâba daha ziyade ehemmiyet verilince unsurlar "bizi Türkleştirmek istiyorsunuz!" diye feryada başladılar. Hakikaten bu Osmanlılaştırmak siyaseti Türkleştirmek için gizli bir vasıttan ibaretti. Bunu unsurlar pek iyi anladılar; ve milliyetlerini müdafaa için maddî ve manevî teşkilatlarına daha ziyade kuvvet ve intizam verdiler.

Tanzimat tuzağına düşen yalnız Türkler oldu. Türkler lisanlarının hakikaten "üç dilden mürekkep Osmanlıca" olduğuna inanarak halk lisanı ile söylemeyi ve yazmayı bir irtica telakki ettiler. Tanzimat ruhu meşrutiyetle, halka kullanmaya hazırlandığı bir hakimiyeti verdiği halde pekâlâ kullandığı lisanını vermiyordu. Milliyetinden, Millî tarihinden bahsetmeye tabii hiç tahammül etmiyecekti."⁽⁵⁴⁾ Tanzimatçılar bu çeşitli unsur ve mezheplerden meydana gelmiş vaki' bir millet olan devletden iradî bir millet yapmanın mümkün olduğuna inanarak, bu düşünce ile tarihî bir manası olan o eski "Osmanlı" tabirine millî renklerden bütünüyle uzak yeni bir mana yapıştırmışlardır. Ama çok acı tecrübeler "Osmanlı" tabirindeki yenimanayı Tanzimatçı Türklerden başka kabul edenin bulunmadığını göstermiştir. Gökalp'e göre bu da; Türklerin milliyet mefkûresinden uzak-

(54)Gökalp, "Türkleşmek... 5", IX, C.IV, sayı:10, s.756-757.

laşmasını temkid ediyordu ki bu devlet için zararlı olduğu kadar Türklüğün kendi varlığı için de öldürücü idi. Türklüğün ruhunu öldüren bu aldatıcı nikabın, tanzimat tuzagının neticesi ise "kozmpolitik" idi⁽⁵⁵⁾.

Dağa evvel de zikrettiğimiz vechile Balkan Harbindeki mağlubiyetten sonra mağlubiyetin müsebbibi olarak yakalanan Tanzimatçılık, muharrir ve müteffekkirlerce gazete ve mecmualarda muhakeme edilmeye başlanır. Tabii Türkçü Türk Yurdu da bundan geri kalmıyarak birkaç makale ve iktibasla bu kampanyaya katılmıştır. Akçuraoğlu Yusuf Bey; "Son ayların vekayı Osmanlı-Türk efkâr-ı umumiyesini devr-i Tanzimatın tetkik ve muhakemesine sevk ederek, tanzimatçılık aleyhine bir cereyan husule getirdi. (Tanzimat) ve (Tanzimatçılık) meselesi bir hayli zamandan beritaazzu' ve şekil edemeksizin çalkalanmıyor değildi.. Tanzimatçılık meselesi son haftalarda gazetelerin saha-i muhakematına girdiğinden Tanzimatçılığa hücum da şiddetlendi" ⁽⁵⁶⁾ sözleriyle durumun hülasasını yapıyor ve yazısına bunu açıklar mahiyetteki aleyhtar yazılardan bazılarında bölümler katıyordu. Bu aleyhtar yazılardan biri "Tasvir-i Efkar" da neşredilen ve Tanzimatın iflâsını ilan eden Yunus Nadi'nin makalesi idi. Yunus Nadi şöyle diyor: ⁽⁵⁷⁾

"Tanzimatçılık usul-i teceddüdü, esasât-ı metîneye hiç de ehemmiyet vermeyen bir tehallülle garba teveccüh etmiş, her şeyi garpten almak tarîkını ihtiyar ile şarkı hemen kâmil denilecek bir halde ihmal eylemiştir.

Tanzimatçılar mekteb açtılar, lâkin medreseler hâl-i sabıklarını muhafaza ederek kaldılar. Ortada Dar'ül-Ulûm olmak üzere hem mekteb, hem medrese bulundu. Bunların veche-i tederîs ve ta'limleri bittabi' muhtelif gayeler takib etti. Çıkan netice mektebin de, medresenin de tam bir fayda

(55)Gökalp, "Türkleşmek... I", TY, C.III, sayı:11, s.332-334.

(56)Akçura, "Tanzimatçılık Aleyhine", TY, C.III, sayı:11, s.350.

(57)Akçura, a.g.m., s.349-350.

te'min edememesi suretinde tecellî eyledi. Tanzimatçılar ortaya adliye teşkilatı çıkardılar, fakat mehâkim-i şer'iyeye de muhafaza-ı mevcudiyet eyliyerek tevzi'-i adalet ve inhâk-ı hukuk bir mecra-yı salime malikiyetten uzak kaldı.

Milliyet meselesi ise Tanzimatçıların hiç hatır ve hayalinden geçmemişti. Binaenaleyh Tanzimattan itibaren terakki ve tekamül namına atıldığı iddia olunan hatveler, hep evham ve hayalâta istinad eylemiştir. Bunun neticesi, kendimahsûsât-ı kavmiye ve milliyesine sahip bir millet halinde taazzu' edememekliğimiz suretinde tahakkuk etti. Tanzimatçılık iflâs etti, fakat bize de işte görülüyor ki, pek pahalıya mal oldu."

Ağaoğlu Ahmet (Ahmet Agayef) de Tanzimatçılığın iflâsını ilân edenlerdendi. "Tanzimatı tatbik ederken biz hayatı, hakikati ve anasır-ı kavmiyeyi bûsbütün gözden kaçırdık. Zannettik ki Avrupayı taklit etmekle, Avrupadan yapılmış bitmiş kanunları, hazırlanıp tam olmuş teşkilatı olmak ile o teşkilat bizim vatanımızda kendi memleketlerindeki semerâtı verecektir. Biz ne tarihi, ne an'aneyi, ne memleketimizin teşkilât-ı hususiyesini ve ne de kavmimizin hâlet-i ruhiyesini hesaba katmadık. İşte diğer kusurların müvellidi olan bu esas kusurdur ki tanzimatın, teceddüdatın bizde hayata intikalini adem-i muvaffakiyete mahkum etti. Tanzimatçılık bizde yalnız idare ve siyasetle değil, hayat-ı milliyemizin bütün şua-bâtında meselâ edebiyatında, gazetecilikte, hayat-ı umumiye ve içtimaiyede dahi aynı derecede belki daha ziyade meş'um olmuştur."⁽⁵⁸⁾

Bu makalenin neşredildiği gün (1 Mart 1329) "Tasvir-i Efkâr'da "Mekteb-Medrese" ünvanlı makalesinde Köprülüzade Mehmet Fuad Bey de aynı görüşleripaylaşıyor ve destekliyordu: Garp âlemi ile olan münasebetlerimiz neticesinde memleketimizde ıslahat ve yenileşme fikirleri girmeye başlayınca müttefikirler ve devlet adamlarının en evvel düşündükleri şey,

(58) Akçura, "Tanzimatçılık Aleyhine", TY, C.III, sayı:11, s.349-350.

garb müesseselerini taklid etmek oldu. Evvelâ kıyafetlerden başlayan garp mukallitliği ictimai hayatın her unsurunda kendini gösterdi. Yeni vazifeler için yeni organlar, yeni müesseseler meydana çıkarıldı. Islahat ve yenilik taraftarları yapmak istedikleri yeniliklerin sağlam bir esasa istinaddan mahrum, sahte ve bir dereceye kadar muzır olduğunu anlamadılar. İctimai meseleler hakkında vukufsuz ve selahiyetsiz bu adamlar bir ictimai heyete yeniliğin ne suretle ithali lazım geleceğini bilmiyorlardı. Bunun için memleketi kurtarmak maksadı ile mütefessih bir hale gelen eski içtimai uzuvlar yerine yeni uzuvlar ikame etmek ve teceddüd vazifesini tamamiyle o yeni uzuvlara tahmil etmek istediler. Fakat bunun neticeleri pek garib ve vahim oldu. Memleketin bütün "anasır-ı medeniye ve içtimaiye"-sinde tuhaf ve manasız bir sühâiyet" (ikilik) vücuda geldi. Tezat memleketteki ictimai tabakalar arasında mevcut ihtilâfı bir kat daha derinleştirdi. Tanzimat ve ıslahat fikirleri avam kitlesi arasında intişar edemiyerek- onlar arasında dinsizlik telâkki olunarak- yalnız mümtaz sınıfa has bir telâkki mahiyetinde kaldı. Garbı fena ve yanlış bir surette taklitten ibaret kalan bu yanlış yenilikçilik; yüksek sınıfın Avrupa anlayışına, sefahat hayatına kapılmış vatansız ve milliyetsiz bir kitle haline gelmesinden fazla bir netice doğurmadı. Fakat altıyüz yıllık bir devletin bir teşkilâtı vardı. Islahatçılar bu teşkilâtın arızalarını bulup düzeltmeler bu noktaya gelmezdi. Halbuki onlar zamanın icabına göre düzeltme yerine garbı taklitle hayrımıza olmayan yeni müesseseler kurdular. Bunlar da birbirinin vazifesine karıştı. Bir memleketin icabları, ihtiyaçları, an'aneleri dikkate alınmıyarak yapılan yenilikler, eski mevcutları büsbütün ihlâlden başka bir şeye yaramaz. (59)

Akçuraoğlu Yusuf gazetelerde neşredilen ve makalesine aldığı Avrupa'nın sureta taklidi olan Tanzimatçılığa karşı görüşlere hak veriyordu: "Siyasî ve idarî Tanzimatçılık Osmanlı İmparatorluğunun hududu ile tahdid edilmiş bir kozmopolitik demektir; bu kozmopolitiğin kabiliyet-i hayat ve

(59) Akçura, "Tanzimatçılık Aleyhine", TY, C.III, sayı:11, s.351-352.

inkişafına inananlar da yalnız biz zavallı okumuş Türklerdik. Binaenaleyh Osmanlı Türklerinin bugünkü ahval-i müessifesinin menşe'lerini araştırırken Tanzimatçılığa çarpmamız ve çatmamız tabii ve zarurîdir" diyerek Tanzimat aleyhtarlığına katılıyordu. Ancak Türk Yurdu tahrir heyeti reisi Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre hükümet, mekteb ve matbuatı halâ elinde tutan Tanzimatçılığın iflasını ilan etmek için henüz erkendi. (60)

Türk Yurdu'nda açıkca Avrupa'yı taklid aleyhtarlığı vardır. Tanzimatçı ruha karşıdırlar. Ancak aleyhtarı oldukları durumun (maarif, adliye teşkilâtı gibi) düzeltilmesine dair sarih görüşler ihtiva edenyazılar bulamıyoruz. Medrese yanında mekteb, şer'i mahkeme yanında nizamî mahkeme açarak Köprülüzade Mehmet Fuad'ın tabiri ile cemiyet bünyesinde "sünaiyet" (ikilik) yaratan Tanzimatın bu yaraları nasıl kapanırdı? Meselâ mektepler mi yoksa medreseler mi kapanmalıydı? Bu iki müessese arasındaki varolduğu iddia edilen ikilik nasıl telafi edilebilirdi? Bunların cevabını bulamıyoruz.

Türk Yurdunda garplılaşmanın Türkçülere göre ne demek olduğunu, nasıl olması gerektiğine izah getiren Gökalp olmuştur. Gökalp'e göre garplılaşmak muasırlaşmak demektir. Bir zamanın muasırlarının, o zamanın fen ve teknik bakımından en yüksek milletlerin yaptıkları ve kullandıkları bütün aletleri yapan ve kullanabilenler olduğuna işaret eden Gökalp; "Bizim için muasırlaşmak demek Avrupalılar gibi devitnavtlar, otomobiller, tayyareler yapıp kullanabilmek demektir; muasırlaşmak şekilce ve maişetce (yaşayışça) Avrupalılara benzemek değildir. Ne zaman malumât ve masnuat iktibas ve iştirası için Avrupalılara ihtiyaçtan müstağni olduğumuzu görürsek, o zaman muasırlaşmış olduğumuzu anlarız" diyordu. Ve Türklük ve İslâmlık duygusunun böyle bir muasırlaşma anlayışı ile çatışması yoktur. Çünkü asra uyma ihtiyacı bize Avrupadan ilmi, teknik aletlerle fenlerin alınmasını emretmektedir. Avrupada dinden ve milliyetden doğan, bundandolayı bizde de bu kaynaklardan aranması gereken bir takım

(60) Akçura, "Tanzimatçılık Aleyhine", TY, C.III, sayı:11, s.350.

manevî ihtiyaçlar vardırki aletler ve fenler gibi bunların da Avrupadan alınması gerekmez. Türklüğe, İslâmlığa ve asriyete ait şeylerin bir ihtiyacın üç muhtelif noktadan görülmüş safhaları olduğunu anlıyarak "muasır bir İslâm Türklüğü" meydana getirilmeliydi (61)

Gökalp ictimâi vicdana-aslında özü taklitçilik olan- kaideci bir zihniyetin tahakkümünden şikayetçidir: Daima kaidelerle hareket etme zihniyetiyle tekâmülden doğma müesseseleri tarihî ittisallerini sağlamlaştırarak canlı an'aneler haline sokmak yerine, bunları bir tarafa atarak her ülkeden tarihsiz ve an'anesiz kaideler suretindeki müesseseler alınmıştır. Sebebden çok neticeye bakan bu kaideci zihniyet Türklük ve İslâmlığa ait an'anelerimizin tarihî silsilelerini aramadığı gibi asrımızı ayırd eden terakkilerin kaynak ve tekâmülünü de incelemeye lüzum görmez. İslâmlık ve Türklük arka arkaya gelen med ve cezirlerden sonra amel ve inanç kaideleri şeklinde tortular bırakırken, Avrupa medeniyeti ise bir çok inkılâptan sonra bize bir takım ilmî ve pratik esaslar suretinde görünmektedir. Bir kısmımız bu tortuları, kullanır, diğer kısmımız ise bu esasları yağma eder. Halbuki kaideler- alışkanlık veya taklit suretinde olsun- yaratma ve terakkiden mahrumdur. An'ane ise muhtelif anları birbiriyle erimiş bir maziye, arkadan muharrik bir kuvvet gibi ileriye doğru iten tarihî bir cereyana maliktir ki, daima inkişaf, yeni temayüller doğurabilir. Bizim şimdiye kadar yürüdüğümüz temeli kaideciliğe dayanan "muhafazakârlık" ve "teceddüd" yollarının ikisi de çıkmaz imiş (62).

Gökalp'e göre yapılacak şey şu idi: Önce Türklüğe has olan müesseselerin an'aneleri, tekamül tarihleri incelenmeli idi. Türk edebiyatının, hukukun tarihini eski abide ve törelerden başlayarak aramalı, bunlarda gizli Türklük mefkûresi ortaya çıkarılmalıdır. İkinci olarak da İslâmlığa aid müesseselerin an'aneleri, tarihi incelenmeli- nasıl geliştiği, çeşitli

(61)Gökalp, "Türklesmek... 1", TY, C.III, sayı:11, s.336-337.

(62)Gökalp, "Türklesmek... 3", TY, C.IV, sayı:3, s.480-482.

zaman ve çevrelere nasıl uyduğu, gelecekte ne şekil bir gelişme takip edebileceği anlaşılmalıdır. Üçüncü olarak da asrın aletlere ait bilgilerinden, usullere ait bilgi ve felsefesinden faydalanmak için bunların da tarih ve tekamülleri, zamana ve cemiyetlere intibakları araştırılmalıdır. O halde yapılacak şeylerin hülâsası şudur ki; bir taraftan an'aneli bir millet haline girmeye diğer taraftan da sanayie istinad eden fenler ve usullerden feyz alan felsefeler yaratılmaya çalışılmalıdır. "Asrın tenlerini ve felsefesini, teknolojisini ve metod ilmini millî ve dinî an'anelerimize böylece aşılırsak muasır bir İslâm Türk medeniyeti meydana gelecektir." (63)

Kültür (Hars) ve medeniyet mefhumlarının sınırlarını ve bunların bir biri ile alakalarını izah eden Gökalp, bu iki mefhumun sınırlarını tayin ettikten sonra kültür ve medeniyet daireleri içinde muasırlaşmayı şöyle tarif ediyordu: "muasırlaşmak tabirinin mânâsı, umumî insan cemiyetinin gittikçe tekammül eden ilim ve ma'rifinden hiç bir milletten geri kalmıyacak surette fâik bir mevki ihraz etmektir... Biz Türkler insaniyetin akıl ve ilmiyle mücehhez olduğumuz halde bir Türk İslâm hayatı yaşamak, bir Türk-İslâm medeniyeti ibda' etmek isteriz." (64)

4- TÜRKÇÜLÜK:

Türkçülük hareketinin doğuşunu hazırlayan sebepler:

Türkler arasında milliyet cereyanının doğmasını Köprülüzâde Mehmet Fuad Bey Avrupada başlıyan, bize de geçmesi mukadder olan tarihî ve ictimâî bir zaruret ve bu zaruretin neticesi olarak görmekteydi. Çünkü asrın milletlerarası münasebeti bunu gerektiriyordu. Dahildeki bir takım amillerin muhafazakarlığına rağmen haricî amillerin tazyiki ile kısa za-

(63)Gökalp, "Türklesmek... 3", TY, C.IV, sayı:3, s.481-483.

(64)Gökalp, "Türklesmek... 4", TY, C.IV, sayı:5, s.570.

manda kendini gösteren bu zaruret kısa zamanda meydana çıkarak İslâm aleminde kendini göstermiş, milliyet hissi şuurlu bir hal alarak önce Arnavutlarda ve Araplarda kendini göstermişti. Köprülüzade Mehmet Fuad Beye göre, Türkler zahiri hakimiyetlerinin kurtuluş fidyesi olması hevesi ve ümidiyle uzun müddet milliyetlerini inkar etmişler, nihayet hadiselerin acı darbeleri karşısında bir manevi mevcudiyet elde etmenin zarureti anlamışlardı. Çünkü "Osmanlı" namı altındaki muhtelif unsurların her biri birer millî vahdet teşkiletmış iken, ondan mahrum kalan yalnız "millî vicdan"dan mahrum olan Türklerdi. İşte, Türk milliyetperverliği tarihin bu gibi zaruretleri karşısında tabii bir surette vücuda gelmişti. Onu sahte bir mahsul gibi şahıs ve zümrelere atfetmek ilmî hakikatlere muhalif olurdu (65)

Gökâlp de milliyet mefkûresinin Osmanlı tebası arasında önce müslüman olmıyanlarda, sonra da Arnavut ve Araplarda; en son olarak Türklerde uyandığı hususunda Köprülüzade Mehmet Fuat Böyle hemfikirdir. Milliyet fikrinin Türklerde geç uyanmasına sebep, "Türklerin, istek halinde kalan bir milletin kökü olan milliyet mefkûresi için var olan tehlikeye düşürmekten çekinmeleri" ve bunun için de "Türklük yok, Osmanlılık var" demeleri. (66)

Halbuki asır milliyet asırı idi. Hal böyle iken Tanzimatçılar çeşitli unsur ve mezheplerden meydana gelmiş vaki' bir millet (Nation de fait)den iradî bir millet (Nation de volonté) yaratmanın mümkün olduğuna inanarak, tarihî bir manası olan "Osmanlı" tabirine millî renklerden tamamıyla soyulmuş yeni bir mana yapıştırmışlardı. Ama bu manaya Türklerden başka kimse inanmamıştı. Nitekim unsurların "Osmanlılık"da değil ancak "Milliyet" idealinde anlaştıklarını Türkler acı bir şekilde anladılar. Öyle ki, milleti devlet ile eş manada kabul eden Türkler unsurların terakkisine kayıtsız kalırken, kendileri de iktisat, lisan, edebiyat, ilim ve ictimâî açıdan terakki edemediler. Türkler, milliyet mefkûresinden

(65)Köprülü, "Türklük... ", TY, C.IV, sayı:9, s.692-693.

(66)Gökâlp, "Türklesmek... 3", TY, C.III, sayı:11, s.332.

mahrum olmaktan fayda değil zarar görmüşlerdi. (67)

Osmanlı Devletini teşkil eden hıristiyan ve müslüman unsurlar arasında milliyet hissi gelişip, milliyetlerine söz söyletmez ve milliyet hisşini geliştirmek için millî değerleri ile öğünüp Türklüğe karşı, Türk hakiyetine karşı millî bir kin doğmasına çalışırlarken; Türk milletine mensup fertler bu duygudan mahrumdular. Her milletin ferdi milliyeti ile iftihar ederken, Türkler; unsurların kendileri aleyhindeki propagandaların da tesiri ile kendi milletleri dışında herhangi bir millete mensubiyeti tabii görüyor, "Türk" kelimesini ayıplı ünvanlar gibi kimse üzerine almıyordu. Dahildeki suistimal ve idarî bozuklukların bütün suçu Türklere yüklenirken, Türkler "ben varım!" demiyorlardı. Tanzimatla beraber Tanzimatçılar Türklüğün yüzüne çektikleri yalancı örtü ile guya, adına "Osmanlı" dedikleri bütün unsurların kaynaşmasından mürekkebi yeni bir millet, "Osmanlı Milleti" yaratmışlardı! Üstelik bu milletin kendine has ve üç dilden mürekkebi bir dili ve tarihi vardı. Bu yalana inanmayan unsurlar milliyetlerini müdafaa ve muhafaza ederken bir Türkler bu yalana inanarak milliyetlerinden, millî tarih ve dillerinden bahsetmiyorlardı (68)

İşte böyle bir ortamda Türkler arasında milliyet fikrini, Türk milliyetçiliğini doğuran sebepleri Gökalp şöyle sıralıyordu: "Türk gençliği, bir taraftan lisan ve edebiyat sadeleşmezse, millî bir mefkûre ruhları uyanıdırmazsa, millî bir iktisat hayat mücadelesinde istifa'yı temin etmezse Türklüğün ve aynı zamanda Osmanlılık ve İslâmlığın mahvolacağını anladı. Diğer taraftan bu yalancı nikabı atmadıkça hiç bir unsuru ruhunun samimiyetine inandıramıyacağını ve binaenaleyh unsurların i'tilâfı gayesinin katiyyen temin edilemeyeceğini gördü. Bunlardan başka bütün milliyetler teşkil etmişken Türk mefahirinden bahs edilmemesi Türk gençliğinin diğer kavmiyetler tarafından temsil edilmesini intâc edeceğini de nazardan

(67)Gökalp, "Türklesmek... 3", TY, C.III, sayı:11, s.332-333.

(68)Gökalp, "Türklesmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.755-756.

dür tutmadı. Nihayet bu üç sebebin sevki ile Türklük mefkûresi infilâk etti"(69)

Türkler arasında milliyetçilik cereyanının doğmasını ve gelişmesini teferruatlı olarak inceleyen ve makalesi Türk Yurdu'nda da tercüme ile iktibas edilen Fransız "Mercure de France" mecmuası muharriri P.Risal olmuştur: P.Risal Türklerin ictimaî durumunu anlatırken; bütün gayri müslimlerin Millî müesseselerini ve içtimaî teşkilâtlarını yaşatırken, Türklerin başsız ve millî vicdandan mahrum kaldıklarına dikkat çekiyordu. (70) Tanzimatla ortaya atılan ve II.Meşrutiyet inkılâbı ile yeniden gündeme getirilen bütün unsurların Osmanlı namı altında birleştirilmesi gayreti aslında baştan beri netice vermemişti. Çünkü hiç bir unsur mazisinden sıyrılmayı, milliyetini reddetmeyi kabul etmiyordu. Zira millet asırların esâridir ve istekle izalesi de kabil değildir. Kendilerinde millî ruh henüz sağlamlaşmamış olan Türkler, hiç yaktan bir millet yaratamayacaklarını, üstelik böyle bir gayretin Türk ruh ve vicdanını helâk edeceğini anlamışlardı. Hem Devleti dağılmaktan kurtarmak, hem de durdurulamıyacak kadar şiddetlenen milliyetçilik cereyanına hayali manialar koymak boşuna idi (71). Bunun üzerine İslâm esası üzerine ve müslümanlardan müteşekkil bir Osmanlılık fikri revac bulmuş, ancak bu da Arnavud ve Arapların istiklâl davasına kalkmaları yüzünden suya düşmüştü.

Zaten kendi muhitlerinden dışarı çıkmayan ve millî hususiyetlerini olduğu gibi muhafaza eden müslüman milletler, Türklerden farklı durumda idiler. Hem bir arada yaşamaları mümkün olsa bile milliyet hissine sahip bu milletler az zamanda terakki edecek, Türkler bunların arasında pek zayıf kalacaklardı. (72)

(69)Gökalp, "Türklesmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.757.

(70)Risal, P, (Çev. Türk Yurdu), "Türkler... 1", TY, C.II, sayı:9, s.659.

(71)Risal, P, "Türkler... 2", TY, C.II, sayı:10, s.688-690.

(72)Risal, P, "Türkler... 3", TY, C.II, sayı:12, s.744.

Köprülüzade Mehmet Fuad Bey Türklerin ictimai vaziyetini, Türk milliyetperverlerinin neden herşeyden önce Türkleri düşündüklerini izah ederken ortaya koymaktadır: Türkler fakir birer rençber, memleketleri de harabe halindedir. Mütefekkirler halktan uzak ve kozmopolit, mektepler gayesiz, medrese perişan haldedir. Milliyeti teşkileden dil, tarih ve an'ane asliyetini kaybetmiş, inhitât amilihalini almıştır. Millî Tarih unutulduğu için millî adın yerine diplomatik "Osmanlı" ünvanı kaim olmuş, Türklük millî vicdandan mahrum ve manevi bir vahdet teşkil etmekten uzaktır. Millî mefkûreden mahrum ve millî tesanüdden bihaber, rabıtasız bir heyet teşkil eden bir kitlenin bu asırda dağılması mukadderdir. Halbuki önce hıristiyan unsurlar, sonra da müslüman unsurlar milliyet hissini daha sarıh bir şekilde idrak ederek, millî bir intibaha hazır hale gelmişlerdir. (73) Osmanlı Devletinin parçalanmaya doğru gidişinin sebebi de Türklerde milliyet hissini olmayışındır. Zira bir Türk-İslâm Devleti olarak Osmanlı Devletinin merkezinde Türklerin olması gerekirdi. Ama manevi bir vahdet teşkil etmeyen bir Türklük ile, aciz bir islâmlık Devletinin muhtaç olduğu bu kuvvet merkezini teşkil edemezdi. Zira kendisini muhafazadan aciz bir kuvvetin milliyetlerini anlamış ve bir birlik vücuda getirmiş unsurları etrafında muhafaza etmesi imkânsızdır ki, günün hakikatleri bunu isbat ediyordu. Meşrutiyetin serbest sahasında ilmen ve iktisadan mağlup olmamak, idare edilecek milletlerin ruhî ihtiyaçlarını anlayarak ona göre bir siyaset takib edebilmek, Osmanlılığı çöküşten kurtarabilmek ancak Türklerin de millî bir mefkûreye malik olmaları ile, kendi benliklerini bilmeleri ve manevî bir varlık elde etmeleri ile mümkündür. Zira Türkler ne zaman millî bir vicdana malik olurlarsa İslâmiyet ve Osmanlılık ancak o zaman muhtaç olduğu merkezî kuvvete kavuşacak ve mevcut siyasî heyet-i mecmua unsurların millî inkişafı ile muvafık ahenk dairesinde ilerleyecekti. (74) Hasılı Türklerin milliyetçi olmaları Devletin bekasını

(73)Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.693-696.

(74)Köprülü, a.g.m., s.697-698.

temin açısından bir zaruretti. Türkçülük böyle bir zaruretin tabii neticesiydi.

Hıristiyan beynelmilelîyetinin İslâm âlemine karşı olan açık ve gizli hislerine ve hücumlarına karşı dinî birliğin şuurlu bir hâl alması için İslâm kavimlerinin kendi varlıklarını anlıyarak ayrı ayrı birer kuvvet halini almaları zarureti de Türk milliyetçiliğini doğuran bir başka sebep olarak Türk Yurdu'nda ortaya atılmaktadır. Zira kendi mevcudiyetinden bihaber bir millet manevî bir vahdet teşkil edemeyeceğinden maddî bir kuvveti haiz olamaz. Böyle milletler ittihat etmiş olsalar bile zayıf bir kemiyet teşkil edeceklerinden bir kuvvet teşkil edemezler. Ama millî benliklerini idrak ederek ayrı ayrı kuvvetlenen Araplık ve Türklük maddî ve manevî amillerin de yardımı ile ittihat edip İslâmiyetin ve Osmanlılığın kurtuluşuna vesile olabilirler⁽⁷⁵⁾.

Türk Yurdu muharrirleri Türkler arasında milliyet mefkûresinin var olmasını Türklüğün, İslâmlığın ve Osmanlılığın bekası için şart görürlerken -bilhassa- halk kitlesi arasından "Türk" adı bir hakaret ve küfür lafı olarak anlaşılmaktadır.⁽⁷⁶⁾

Avrupada vatan ve milliyet mefhumları yıllar evvel tesis etmiş olmasına rağmen Türklerhalâ bir vatan mefhumu yapmanın peşindedirler. Zira yüksek tahsil yapan gençlerin bir kısmı fikrî hareketleri garip ve gülünç bulan, fedakârlık ve kahramanlık hislerinden mahrum, memleket meselelerine lakayd, zarif ve narin bir edebiyatın zayıf, narin ve marazî insanlarıdır. Bir kısmı da her türlü fikrî terbiye ve hisden mahrum olmalarında mütevellid derin bir zihnî adalet içinde, vatan ve millet mefhumundan habersiz bulunmaktadırlar.⁽⁷⁷⁾ Türk Yurdu muharriri M.Ali Tevfik Bey bu tesbit ve

(75) Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.699-700.

(76) Fuat Sabit, "Anadolu Duygularından", TY, C.III, sayı:4, s.115.

(77) M.Ali Tevfik, "Yine Manevî Yurt", TY, C.III, sayı:3, s.5-6.

iddiasını Selanik'te münteşir "Yeni Felsefe" dergisinin yaptığı anketin sonunda elde edilen neticelere dayandırmaktadır. Zira anket neticesinde gençlerin hiçbiri vatanın ne olduğu ve niçin sevdikleri veya sevmedikleri sorusuna cevap verirken "Vatan"ın tarifini yapamamışlardı.⁽⁷⁸⁾

Bütün bu fikirleri hülasesedecek olursak Türk Yurdu mecmuasına göre Türkçülük hareketinin doğuşunu hazırlayan sebepler şunlardır: Fransız inkılabını müteakib Avrupada ortaya çıkan milliyet mefkûresinin önce hıristiyan sonra da müslüman unsurlar arasında yayılması ve bu unsurların yavaş yavaş Osmanlı Devletinden kopmaları, millî şuur içinde millî benlik ve müesseselerin unsurlarca yaşatılmasına karşılık Türklerin sırf Devlet dağılmasının endişesi ile milliyet mefkûresine sahip çıkmayarak ilim, iktisat, edebiyat, lisan, an'ane ve siyasetce inkıraza doğru gidildiğinin, genç Türk münevverlerince idrak edilmesi. Devleti kurtarmak için öne sürülen Osmanlıcılık ve İslâmcılık fikirleri ve siyaseti unsurların kaynaşmasını ve Devletten ayrılmalarına bir sebep teşkil eden milliyet fikrinin engellenmesini temin edememiştir. O halde; Türklerin devlet merkezini teşkil ederek, devletin ve kendi hayatlarının bekasını, islâmın birliğini temin edebilmeleri, İslâmlığa ve Osmanlılığa kavi bir unsur kazandırabilmeleri için milliyetlerine ve milliyet mefkûresine sahip çıkmalarından başka çıkar yol yoktur.

Türkçülük'ün hususiyetleri ve Gayesi:

"Kürre-i arzın herhangi bir yerinde müşterek lisana, müşterek tarihe, müşterek temayülâta ve hüssiyata malik herhangi bir kitle mevcut ise orada bir millet mevcut demektir"⁽⁷⁹⁾ diyen Köprülüzade Mehmet Fuad Bey; din, lisan, an'ane itibariyle manevi bir vahdet teşkil eden Türk

(78)M.Ali Tefvik, "Yine Manevî Yurt", TY, C.III, sayı:1, s.6 .

(79)Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.693.

kavminin mevcudiyeti ile Türklük meselesinin kendi kendine meydana çıktığına işaret ediyordu. Ancak Türkler arasında henüz tamamıyla millî bir vicdan teşkil edemediği cihetle, bu Türklük meselesi fiilen olmasa bile hakikaten, maddeten mevcuttur. Her millet beşeriyet alemine ayrı bir vahdet halinde katılırken Türklerin bundan ayrı kalması düşünülemez. Ancak "Türk milliyetperverleri Slavlar gibi siyasî bir birlik vücuda getirmek siyaseti takib ediyor demek değildir." Türk milliyetçileri böyle ham bir hayale sahip değildirler. Onların en büyük maksadı, Osmanlı bayrağı adı altında şuursuz bir hayat geçiren Türklere millî bir vicdan vermek ve bu suretle İslâm beynelmilelîyetine sağlam bir unsur katmakla beraber Osmanlı saltanatının mütezelzel istinadgahlarını yeniden takviye etmektir. Bu maksadın gerçekleşmesi halinde Osmanlı hududu haricinde din ve lisan bağları ile Osmanlı Devleti dahilindeki Türklüğe bağlı olan Osmanlı Devleti haricindeki Türkler de millî bir vicdan kazanmış, medeniyet ve insanîyet yönünde ilerlemiş olabileceklerdir. Ama Türk milliyetperverlerinin en evvel düşündükleri Osmanlı Devleti bayrağı altında yaşayan maddeten ve mânen perişan bir halde bulunan Türklerdir. (80)

Türk Milliyetçiliği (Türkçülük) hareketinin hususiyet ve hedefini Türk Yurdu'nda en güzel izah edenlerden biri olan Mehmet Fuad Bey yukarıda izah ettiğimiz görüşlerini şöylece topluyordu: "Biz ne hayalperver, ne mürteci ne iftirakçı, ne de İslamiyet veya Osmanlılık düşmanıyız. Maksadımız şimdiye kadar muhtelif vesilelerle tekrar ettiğimiz vechile Türklük, İslâmlık ve Osmanlılığın mütesaniden tealisini temin etmektir. Hayat-ı medeniyeye bir kaç asırdan beri hakkıyla karışmamış, ihtiyacât-ı asriyeye tamamen vukuf kâsbetmemiş bir kitleyi yanibüyük Türk milletini bugünkü beşeriyet-i mütemeddinenin faaliyetine teşrik edeceği, insanlığa yeni bir kemiyet bahş edeceği için bu mesai aynı zamanda pek necib ve insânîdir." (81)

(80) Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.693-694.

(81) Köprülü, a.g.m., s.702.

Türk Yurdu muharrirleri daima Türkçülük cereyanını; Osmanlılığa, İslâmcılığa ve İslamiyete mugayir olmayan, muarızlarının iddiasının aksine bütün Türklerin siyasi bir birlik teşkil etmesi hedefini gütmeyen, sadece Türklerin milliyetlerini idrak ederek manevi bir varlık te'sis etmelerini ve bu hissın ışığı altında lisan, edebiyat, ilim, iktisat, kültür, ahlâk ve siyasetce yükselmelerini hedef alan bir hareket olarak, dünya Türklüğü arasında harsî birlik yaratma gayreti olarak tarif etmişlerdir. Binaenaleyh Türkçülük hareketi ve fikri Osmanlılığın ve İslâmlığın hakiki biryardımcısıdır. Zira bu mefkûre ışığında maddeten ve manen terakki edecek bir Türklük kozmopolitliğe karşı İslâmiyet ve Osmanlılığın hakiki dayanağıdır⁽⁸²⁾. Türklükle İslâmlık, biri "milliyet" diğeri "beynelmilellyet" durumunda oldukları için aralarında asla çatışmayoktur. Bunların şekil ve hayat tarzı olarak değil ilim ve fence Avrupalıların yaptıklarını yapabilmek demek olan "muasırlaşma" ile de aralarında bir zıddiyet yoktur. Türkçülerin gayesi "muasır bir İslâm Türklüğü" meydana getirmektir.⁽⁸³⁾

Türkçülük hareketi bölücü bir hareket miydi? Türkçülüğün maruz kaldığı en büyük suçlama herhalde Osmanlı Devletini meydana getiren unsurlar arasında nifak ve husumet doğuracağı, bunun da Devletin başına ciddi tehlikeler açacağı idi. Gerek İslâmcılar gerekse Osmanlıcılar kendilerince makul bir takım sebepleri öne sürerek bu iddiayı destekliyorlardı. Türkçülük hareketinin ne Osmanlı Devletinin tamamıyetine, ne

islâm aleminin müstakbel birliğine mâni olmayacağı Türk Yurdu'nda daima müdafaa edilmiştir: Türk milliyetperverliği Türk Yurdu muharrirlerine göre taassubkar ve şövenist bir hareket değildir. Binaenaleyh bir husumet ve anlaşmazlık kaynağı olmasıda söz konusudeğildir. Tahakküme

(82)Gökelp, "Türkleşmek... I", TY, C.III, sayı:11, s.334.

(83)Gökelp, e.g.m., s.336-337.

yeltenmeyen, kimsenin hukukunu eksiltmek veya imtiyazlı bir mevki kazandırmak istemeyen, Türkler kadar bütün milletlere de hürmet olunmasını talep eden, bütün milletlere karşı insanî hislerle dolu Türk milliyetçiliği hareketi siyasî olmaktan ziyade ahlakî bve içtimaî bir hareketti⁽⁸⁴⁾. Bu sebeble Türk milliyetperverleri "Devlet-i Osmaniye"yi meydana getiren milletlerin birbirlerine müvazi olarak, birbirlerini sıkıyarak, birbirlerine fenalık etmiyerek ilerlemelerini, millî bir vicdan kazanmalarını ister. Çünkü bu his onların daha iyi anlaşmalarını ve kaynaşmalarını, bir arada yaşamanın lüzumunu hissettirecektir. Bu noktai nazardan Türkçülük hareketi Osmanlı Devletinin faydasına toplayıcı, birleştirici bir harekettir.⁽⁸⁵⁾

Ahmet Agayef (Ağaoğlu) Türkçülük cereyanının emel ve gayesini şöyle tarif ediyordu: "Şu emel ve gaye bir taraftan Türkleri cehalet belasından halas ederek seviye-i irfanlarını yükseltmek, Türklüğü anlatmak, diğer taraftan Türk ırkına mensub kimseleri hissiyat ve efkâr-ı kavmiye ile mütehasşis ve mütefekir olarak kendi mevcudiyetlerini muhafaza ve müdafaa ve kendi nevilerinin terakki ve tealisine çalışmaya sevk etmekten ibarettir."⁽⁸⁶⁾ Ahmet Bey; Türklük cereyanı dendiğinde Türklere mahsus yani Türk rengi ile renklenmiş, Türk ruhu ile ruhlanmış, Türk hayat tarzına göre biçilip te'sis edilmiş bir medeniyetin ihya ve tecdidini anladıklarını ifade ediyordu.⁽⁸⁷⁾ Böyle tarif olunan bir hareketin müslümanlar arasında tefrika yaratması söz konusu olamazdı. Zira İslamiyetin kuvveti onu meydana getiren unsurların kuvvetine bağlı olduğundan, islâm milletleri ne kadar kuvvetli olursa İslâmiyetin umumi heyeti de o

(84)T.Y., "Türkler İçinde Millî Hareket", TY, C.VI, sayı:5, s.154.

(85)T.Y., a.g.m., s.155.

(86)Ağaoğlu, "TA 4", TY, C.I, sayı:5, s.138,

(87)Ağaoğlu, "TA 5", TY, C.I, sayı:7, s.196.

nisbette kuvvet ve metanet kesbedeceğinden, Türk milliyetperverliğine veya milliyete hizmet etmek İslâma hizmet demektir. (88)

Türkler arasında milliyet hissini doğması ve inkişafı ile Türklük mefkûresinin vücut bulmasının neticeferi Türkçülük hareketinin gaye ve hususiyetlerini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Nitekim teşkilâtlı ve şuurlu bir şekil almasının çok yakın bir tarihi olan Türk milliyetperverliği mefkûresinin Türkler arasında uyanması ile hasıl olan neticeyi Gökalp şöyle sıralıyordu: Türkçenin sadeleşmesi, Türk dilinin yabancı kaidelerden kurtulması, şiirin millî vezinde yazılması, edebiyatın Yunan ve İran masallarının tesirinden kurtularak millî hikaye ve masallarla süslenmesi, millî intibahla beraber millî intibahın onsuz olamayacağı dinî intibahın da başlaması, millî iktisat, millî terbiye ve millî ahlâkın gelişmesi, gençlerde mefkûre uğruna ölmek hissini doğması, unsurlarla anlaşabilmenin kolaylaşması ve her fert tarafından millî bir mesuliyetin hissedilmesi ve üzerine alınması. Artık her Türk milliyetperveri her hareketinde Türk milletine zarar vermemeye ve onu yüksek bir seviyeye çıkarmaya gayret etmektedir. Artık Türkler için en mukaddes vazife Türklerin partiler ve cereyanların üstünde birleşmeleridir. Zira böyle bir birlikle İslâmın ve Osmanlılığın bütünlüğü daha emin vaziyete girecektir (89).

Türkçülük hareketine karşı olanların Türklüğe tevcih ettikleri en ağır itham, bu hareketin İslâmın ve Osmanlı Devletinin birliğine muzır olacağı ve İslâm'ın milliyet davasına cevaz vermediğidir. Ancak zaman zaman bu iddia ve isnadları da aşan "dinsizlik" ithamına maruz kaldıklarını görüyoruz. Bunun en açık misali "Sebilürreşad" muharriri Babanzade Ahmet Naim'dir. Ahmet Naim Türkçüleri "Halis Türkçüler" ve "Türkçü-İslâmcılar" diye ikiye ayırıyordu. Ahmet Naim Bey'e göre bunların "Halis Türkçü" olarak vasıflandırdıklarının aşlamak istedikleri şey açıkça "dinsizlik mefkûresi"dir. Diğerleri -"Türkçü-İslâmcılar"- ise müslümanlık

(88) Ağaoğlu, "TA 5", TY, C.I, sayı:7, s.198.

(89) Gökalp, "Türklesmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.757-758.

ile dinsizlik arasında mütereddit idiler.⁽⁹⁰⁾ Bu iddia ve ithama Türk Yurdu'nda verilen cevabda; böyle bir taksimatın tamamen keyfî ve vesikadan uzak oluşu, Türkcülük cereyanı içinde dinsizlik mefkûresi taşıyan bir yana müsamaha ile bakanlara bile yer olmadığı ifade edilmiştir.⁽⁹¹⁾

İslâmcıların Türkcülük hareketini tasvib etmeyişleri bilhassa şu noktalara dayanıyordu: 1) İslâmiyet; esas ve ruhuna, ahkâm ve kaidelerine muhalif olduğundan milliyet (kavmiyet) cereyanlarını tasvib etmiyor; 2) Milliyet cereyanları İslâmiyet ve Osmanlılık için muzırdır, 3) Milliyet cereyanı avrupaî bir taklitten mütevellit olduğu için müslümanlar için gayri tabiidir.⁽⁹²⁾ Bu iddialara şimdiye kadar temas ettiğimiz vechile cevap veren Ahmet Agayef (Ağaoğlu) olmuştur. Ahmet Bey bu iddialara karşı da İslâmın milliyeti değil, kabile ve aşiret merbutiyetine dayanan "asabiyyet"i men ettiğini, İslâmın milliyet ve millî birlik üzerinde yükseldiğini izah etmiştir. Binaenaleyh her ne suretle olursa olsun milliyet ve dolayısıyla Türkcülük hareketinin muzır bir hareket olacağını söylemek büyük bir yanlıştır.⁽⁹³⁾

Türk Yurdunda ifade olunan Türkcülük anlayışının bariz hususiyetlerinden biri de halkçılık -halka doğru gitmek -temayülüdür. Mecma neşriyata başladıktan hemen sonra, Türk milletinin ilerlemesi için milletin ve yurdun iyi tanınması lüzumuna işaretle bunun aksi halinde ortaya atılacak fikirlerin ve mütalaaların hayattan uzak nazariyeler olacağı ifade edilerek, "milliyetperver" okuyuculardan buldukları mahalî hâl ve vak'alarını sebep ve neticelerini de tefrik ederek yazmaları isteniyordu.⁽⁹⁴⁾ Başka bazı yazılarda ise çeşitli vesilelerle dikkatler Anadolu'ya,

(90) Ağaoğlu, "İDM", TY, C.VI, sayı:10, s.304-305.

(91) Ağaoğlu, e.g.m., s.305.

(92) Ağaoğlu, "İDM", TY, C.VI, sayı:11, s.335-337.

(93) Ağaoğlu, e.g.m., s.335.

(94) T.Y., "Türk Yurdu Mahabirlerine Bir Rica", TY, C.I, sayı:2, s.56.

Anadolu Türklüğünün ictimâî vaziyetine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Eğer saf ve taze, sinesinde birçok hayatî kuvvetler barındıran bu topraklar ve üstündeki insanlar akıl ve mantığa dayalı günün fenninden istifade ile ihya olunursa bir çok felâketler tamir edilmiş, Türk'ün mevcudiyetini isbat edecek yeni bir kuvvet kazanılmış olurdu. Zira Anadolu halkı hastalıkların, yolsuzluğun, kötü idarenin, rekabetsizlikten kaynaklanan tenbelliğin te'siri altındadır. Onların terakkisi için onlara giderek, onların maddî ve manevî hastalıklarının tedavisinde halkla birleşmede, halkın içinde erimekte milliyetperverler için saadet ve ideal vardı. (95)

İktisadî ve idari yapıda halkın ihtiyaçlarının dikkate alınmasının lüzumuna fırsatı düştükçe "Yurd" muharrirleri işaret etmişlerdir. Ama onlar için asıl önemli olan husus; halkın umumen terbiyesidir. Akçuraoğlu Yusuf Avrupada olduğu gibi millî ve dinî bir intibah gerçekleştirecekse bunun ancak halkın dilinde, halkın ruhuyla, halkın ruh ve gözü ile bakarak yazmakla kabil olacağı kanaatindedir. Hatta sadece yazmak yetmez, yazılar da ele alınacak mefhumlar da onların anlayabileceği misallerle anlatılmalıdır. Zira halkı medeniyetin amili yapabilmek ancak bu suretle; her şeyi halkın seviyesinde görmekle, her şeyi "avamlaştırma" ile mümkün olabilir. (96)

Türk Yurdu muharrirleri daha önce de belirttiğimiz vechile hiçbir zaman Türkçülük hareketini siyasî bir hareket olarak görmemişlerdir. Onlara göre bu hareket mâni olunmadığı takdirde inkırazı mukadder olan Türk milletini ahlâken ve ictimâen uyandırma hareketidir. Binaenaleyh lisan, edebiyat, iktisat... ve ilimce yükselmesi gereken Türk milletine şanlı tarihini ve harısını öğreterek, garbın ilimleri ile mücehhez kılarak, millî bir ruh ve şuur vererek İslâmlığın ve Osmanlılığın istinadgahı

(95)T.Y., "Anadolu Gençliğinin Vazifesi", TY, C.III, sayı: 10, s.314-315.

(96)Akçura, "Ahmet Rıfat Efendi", TY, C.III, sayı:6, s.170-

yapmak Türkçülük hareketinin karakterini ve gayesini teşkil eder. Ve yine Türkçülük hareketinin İslâmiyete ve her müslüman milletin yekdiğetine hürmet ederek ve herhangi bir kin duymadan yükselmesine dayanan bir İslâmcılığa, Osmanlı Devletinin tamamîyetini muhafaza esasına dayanan bir Osmanlılığa mugayir olmadığı, ama tek bir millet anlayışına dayanan İslamcılık ve Osmanlıcılık görüşlerinin de yanlış olduğuna dair tenkidler ve görüşler; Türk Yurdu'nda ifade olunan Türkçülük hareketinin açık hususiyetleridir.⁽⁹⁷⁾ Türkçülük hareketi bir "istiklâl hareketi"dir. Siyasi olduğu kadar lisanî, edebî, iktisadî, fikrî, harsî bir istiklâl hareketi.⁽⁹⁸⁾

Sebeb ve hususiyetlerini, gaye ve emellerini buraya kadar kısaca zikrettiğimiz Türkçülük cereyanının lisanî, edebî, iktisadî, tarihî ve harsî, dahilî ve haricî siyasete dair görüşlerine, bu görüşler paralelinde icra olunan ilmî ve ictimâî faaliyetlere, bu görüşlerin neşir ve inkişafı için kurulan cemiyet ve müesseselerin faaliyetlerine dair mecmuanın görüşlerini müstakil başlıklar altında inceleyeceğiz.

(97)T.Y., "Türkler İçinde Millî Hareket", TY, C.VI, sayı:5, s.155.

(98)T.Y., "Millî İstiklâl", TY, C.XI, sayı:11, s.184.

B- SİYASİ HADİSELER VE TÜRLÜK ALEMİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE
MÜTALAALAR

I- SİYASİ HADİSELERE BAKIŞ

a- Balkan Harbi:

Osmanlı Devleti Trablusgarp'da İtalyanlarla harbe devam ederken "payitahtın" hemen yakınında patlayan Balkan Harbi ile karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin zaten yıllardır pek uzak ve tesirsiz kaldığı Afrika yerine dikkatini hayat ve istikbali için pek mühim olan Avrupa topraklarına hasrettiği sırada⁽¹⁾, İtalyanlarla sulh imzalamadan, Bulgarların hücumu ile Balkan Harbi başlamıştır. Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre Bulgar Kralı ordusuna hücum emri verirken Balkan devletleri ittifakı namına hareket ediyordu. Bir kaç senedir işitilen "Balkan ittifakı"; Türkler haricinde ve Türkler aleyhinde olarak teşkil edilip, icraata konulmuştu. Bu ittifak müstakbel bir "Balkanistan"ın ilk muhaddimesi idi ve hedefi Türk ve Cermenleri Balkan yarımadasından çıkarırken Arnavut, Rumen ve Yunan unsurlarını Slav hakimiyetine almak isteyerek olan "Cenubî Slav ittifakı"ndan başka bir şey değildir. Bu ittifakın arkasından 1293 (1877-1878) harbinde olduğu gibi bütün bu Slavlık âlemi Türklere karşı -henüz askerî olmasa bile- siyasi, iktisadî, manevî olarak elbirliği etmiş olarak cenup Slavlarının arkasında idiler. Ama İslâm-Türk âlemi ve şarkî Avrupa'nın istikbâldeki hayatı için ehemmiyet taşıyan günlerde Balkanlardan çıkarılmak istenen Türk, Arnavut ve Cermenlerin ittifak edemeyişleri teessüre şayandı.⁽²⁾

Balkan Devletleri Osmanlı kuvvetlerini yenip hızla ilerlerken, ittifaka Sırp ve Yunanlıların da katılması Osmanlı Devletini daha da zor duruma düşürmüştür. Osmanlı Devletinin yardımına koşacağı ümit edilen İngiltere'nin "galiplerin semere-i muvaffakiyetlerinden mahrum edil-

(1) Akçura, "1328 Seferi", TY, C.III, sayı:1, s.31.

(2) Akçura, a.g.m., s.31-32.

miyeceklerini" ilân etmesi ve Lüleburgaz muharebesinden sonra tavassut ve müdahalesi rica olunan Fransa'nın bu teklifi rettedmesi; Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre, Avrupanın işe müdahalesinin Osmanlı Devletinin irade ve arzusu dışında gerçekleşeceğini göstermektedir. Çünkü Avrupa kendi arasında anlaşınca ve Osmanlı'dan da bahşişini almaya aklı kesince işe müdahale edecektir. Zira bu harp "Şark Meselesi"nin bir parçası'dır. Osmanlı Devleti ile Balkan İttifakı arasında cereyan eden bu harp; "Şark Meselesi"nin bir parçası olarak ancak Avrupa'nın arzusu vechile nihayetlenecektir. Üstelik harpde olduğu gibi sulhde de bu amillerin tesiri olacaktır.⁽³⁾

Osmanlı ordusunun peşpeşe gelen mağlubiyetleri ile Türk tarihine sürülen lekenin, izzet-i nefis kırıcı vaziyetin telâfisi için ordu'nun ve milletin teşyii şarttı. Nitekim Halide Edib Türk Yurdu'ndan Padişah ve şehzadelere seslenerek "şanlı tarihimizde olduğu gibi" Padişahı ve şehzadeleri ordunun başına geçmeye davet ediyordu.⁽⁴⁾ Mağlûbiyet Türkler arasında büyük yankı uyandırmış, herkes basında mağlubiyetin sebebini ve mes'ulünü aramaya koyulmuştur. Türk Yurdu muharriri Kâzım Nami'ye göre mağlubiyetin müsebbibi; yıllardır süregelen cehalet, Avrupa mukallitliği, hurafelerle doldurulmuş bir dine inanış, psikolojik eziklik ve tenbellik gibi ictimâî kusurlardı⁽⁵⁾. Orenburg'da münteşir "Vakit" gazetesi de bundan farklı düşünüyor ve mağlubiyetin sebebini askerî olmaktan ziyade, Türklerin içinde buldukları millî mefkûresizliğe, kötü sevk ve idareye bağlıyordu⁽⁶⁾. En dikkate değer husus ise Balkan mağlûbiyetinin bütün bir Türk âleminde doğurduğu üzüntüdür. Rus matbuatının Balkan devletlerini alkışlar tavrı Rusyadaki Türk gençlerince protesto edilmiş Petersburg Darülfünûn'unda okuyan 4 Türk kızını Hilâl-i Ahmer'de çalışmak üzere is-

(3) Akçura, "1328 Seferi", TY, C.III, sayı:2, s.63-64.

(4) Halide, "Padişah ve Şehzadelerimize", TY, C.III, sayı:2, s.33-37.

(5) Kâzım Nami, "Yeni Hayata Doğru", TY, C.III, sayı:2, s.43.

(6) K.N., "Mağlubiyetin Sebepleri", TY, C.III, sayı:3, s.96.

tanbul'a gelmiş, Kurban bayramında Orenburg müftüsünün teklif ve çağrısı üzerine bütün kuzey Türkleri Osmanlı Türklerinin acısına katılmak gayesi ile kutlama ve tebrikatta bulunmamışlardır. (7)

Peşpeşe gelen mağlubiyetler ve Osmanlı devlet adamlarının bekleyişlerine rağmen Avrupa devletlerinin müdahale etmemesi üzerine daha fazla dayanamayan Osmanlı kuvvetleri Edirne'yi teslim zorunda kalmışlardı. ^{F1} müessif hadiseye duyulan üzüntü Türk Yurdu'nda şöyle dile getiriliyor-
du: "Ağla, yas tut yoldaşım! Edirnemizi de elden çıkardık; ağla ve Türklük gülünceye kadar gülme! Yanlız küsme, yılma! Bir kal'a verdik, bir ülke almağa çalış, giden ülkeler yerine de cihanlar almağa, dünyalar kurmağa savaş! kinini besle, ümidini kırma, yüz sene evvel Türkleri de denemek isteyen Napolyon, kılıcı Türk gücü karşısında kırılınca: Türk öldürülebilir, fakat yenilmez, demişti. Yüz sene geçti, Türk yenildi; fakat bugün ben, Türk yenildi fakat, ölmez, öldürülmez; Türkler dünyalar kadar değil, ruhlar kadar yaşıyacaktır! diyorum" (8)

Balkan mağlubiyeti üzerine uzun müddet herhangi bir haber ve yorum vermiyen Türk Yurdu; Osmanlı-Bulgar sulhünden sonra, sulhü müteakib muhtemel siyasî gelişmeleri değerlendirirken dikkatleri Yunanlılar üzerine çekmiştir: Harbin sonunda Osmanlı Devleti verebileceği zayıtın en büyüğünü vermiş ve ahalisinin ekseriyetini Slavların teşkil ettiği vilayetler Osmanlı Devleti'nden ayrılmışlardır. Artık Türklerle Slavların bir alış verişi kalmamıştır denebilirdi. Ama Türk Yurdu'na göre Türklerin Helenlerle olan teması bu harpten sonra daha da artmıştır. 120-130 yıl evvel Bizans İmparatorluğu hayali ile yola çıkan Yunanlılar bu hayalin peşinde koştuklarını bir kez daha göstermişlerdi. Yunan kralının tac giyme merasiminde bu emellerini izhar eden Yunanlıların bu idealini paylaşan

(7)T.Y., "Şimalli Türk Gençlerinin Rus Gazetelerini Protestoları", TY, C.III, sayı:5, s.159-160. , "İmparatorluk Haricindeki Türklerin Osmanlılara Yardımları", TY, C.III, sayı:5, s.160.

(8)T.Y., "Edirne İçin", TY, C.IV, sayı:1, s.432.

Osmanlı teb'ası da oldukça fazla idi. Akçuraoğlu Yusuf Bey bu durumun istikbâlde neler getirebileceğine şöyle dikkat çekiyordu: "Yunan Krallığı Bizans İmparatorluğu emelini takip ettikçe, teb'a-i şahane arasında Helenlik iddiası mevcut kaldıkça, Türkiye'ye en tehlikeli hasmın kimin olacağı kendiliğinden tayin eder."⁽⁹⁾

Türk Yurdu'nda Balkan Harbinin her cihetden tahlilini yapan Akçuraoğlu Yusuf Bey olmuştur. 1914 yılı başında 1913 yılının umumi değerlendirmesini yapan Akçura Balkan Harbini ve Balkan meselesini geniş bir çerçevede içinde ele almıştır: 1913 yılı başlarında Edirnenin sükûtundan sonra toplanan Londra Konferansında Balkan devletleri arasındaki ihtilaf-lara rağmen, İngiltere Osmanlı Devletine tazyikte bulunarak Osmanlı Devleti için zararlı olan Londra Muahedenesi ni imza ettirmiştir. Böylece Osmanlı Devletinin Avrupadaki arazisi Enez-Midyе hattının doğusunda küçük bir parçadan ibaret kalmış, Arnavutluk ve adalar meselesi Avrupalı devletlere bırakılmış, malî meseleler de Paris'de toplanacak komisyona tevdi edilmiştir. Artık garp diplomatları asırlardan beri düşman oldukları Türkleri nihayet Avrupadan kovmaya muvaffak olduktan, Osmanlının mirasını Balkanlılara taksimini de kararlaştırdıktan sonra zevkle köşelerine çekilmişlerdir. Ancak bu taksimi beğenmeyen Balkan devletleri başta Romanya olmak üzere Bulgaristan'a saldırmışlardır. Daha önce Balkan ittifa-kının hücumuna maruz kalan Osmanlı Devleti bu defa Balkanlıların ihtilâfından doğan fırsatı kaçırmamış ve Avrupanın itirazına rağmen Edirne'yi istirdada muvaffak olmuştur. Zor durumda kalan Bulgarlar sulh isteyince Bükreşde bir Sulh konferansı düzenlenir. Bütün Balkan devletleri bu konferansa katılırken Osmanlı Devleti o zamana kadar dost bildiği Romanya tarafından bu konferansa çağrılmamıştır. "Bükreş Muahedesi" ile Makedonya Sırbistan ve Yunanistan arasında paylaşılırken, Romanya da Bulgaristan'ın mühim bir kısmına el koyar. Bu harplerden en zararlı çıkan ve son durumda kaderleri birbirine yaklaşan Bulgaristan ve Osmanlı Devleti

(9) Akçura, "Osmanlı-Bulgar Sulhü", TY, C.V, sayı:1, s.877.

Bükreş Mühadesinden bir buçuk ay sonra aralarında İstanbul Mühadesini aktederek; Osmanlılar Edirne, Kırkkilise (Kırklareli), Dimetoka şehirlerini içine alan Doğu Trakya'yı istirdat etmişlerdir. Böylece Osmanlı Devleti Edirne'nin istirdadı ile halkın ruhunu yükseltirken kuzey batı hududunu da payitahttan uzaklaştırmış oluyordu. (10)

Londra, Bükreş ve İstanbul Mühadeleri ile Balkan yarımadasının doğu ciheti işleri tanzim olunmuştu. Ama batı tarafı henüz açıklık kazanmamıştı. Katolik Avusturya-Macaristan ve İtalyanın Ortadoks Slavlığa karşı ihdasa çalıştıkları Arnavutluk; Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan'ın taarruzuna ma'ruzdu. Avusturya-Macaristan'ın Balkan siyaseti, Balkanlarda Slavlığın ittihadı gagesini güden Rus siyasetine ters düşüyordu. Bu terslik Balkan Harbi boyunca kopacak raddeye gelmiş ancak her iki taraf da kazandıkları ile iktifa etmişlerdi. Rusya, Avusturya-Macaristan'ın ihdas ettiği Arnavutluk'u müstakil bir devlet olarak tanımıştı. (11)

uharebelerinin Osmanlı Devletine dokundurduğu zarar Türk Yurdu'na göre sadece harbin doğurduğu hasar ve zayıttan ibaret değildi. Mağlubiyetle birlikte teb'adan bazıları Devlet'den bazı taleplere kalkışırken Avrupalılar da bunu kışkırtmaktan geri kalmamışlardır. Daima Osmanlı Devletine rahat yüzü göstermemek siyaseti güden Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nin bu sıkıntılı halini idame ve teşdide uğraşmışlardır. Harpden evvel hiç bir gaye takip etmiyeceğini söyleyen Avrupalılar, harpde ve sonrası müzakerelerde hep gayelerini takipden geri kalmamışlardır. Sulh akdinden sonra şarkda iktisadî ve siyasî menfaatlerinin daha katî bir surette teminine, Türkiye'nin harpden mütevellit zaafını en müsait fırsat addederek ona göre faaliyete geçmişlerdir. Meselenin Osmanlı Devleti için en feci ciheti Avrupalıların Osmanlı memleketine yerleşmelerini, kökleşmelerini, kısaca memlekete sahip ve efendi olmalarını bizzat Türk-

(10) Akçura, "Geçen Yıl", TY, C.VI, sayı:1, s.5-7.

(11) Akçura, s.g.m., s.7-9.

lerin talep ve ricaya mecbur kalmaları idi. Ve Osmanlılar iktisaden kendilerine yetmedikçe onların memlekete tahakküm ve tasallutu devam edecekti⁽¹²⁾.

Balkan Harbinin çıkması ve Osmanlı Devleti için toprak kaybı ile beraber bir takım siyasî ve iktisadî kayıplara sebep olması Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre "Şark meselesi"nin doğurduğu bir neticedir. Ve harbin bitmesi ile mesele bitmiş değildir. Harbe son veren muahedeler şark meselesini Rumeliden Anadolu'ya geçirmiş ve müslümanların eteğine dolarak da Türkler nereye giderse gitsin onları takip edecektir. "Şark meselesi; Avrupa Devletlerinin Memalik-i Osmaniye'yi veche-i muhtelifle ile zabt etmek arzuları ve Devlet-i Osmaniye idaresi altında bulunan akvam-ı muhtelifeden bazılarının bir hükümet-i müstakile teşkil etmek istemeleri" demekti.⁽¹³⁾

Avrupa Devletlerinin Osmanlı Devletini çeşitli yönlerden zapt etmek arzularının bir cephesini teşkil eden iktisadî tahakküm; Balkan Harbinden sonra, Osmanlı Devletinin harp yaralarını sarmak için Avrupalılardan borç istemesiyle bir daha kendini göstermişti. Ama kendi aralarında anlaşamayan bu devletler daha yağlı bir parça kaparmak için kendi aralarında kavga ederlerken, Osmanlı Devletinin de yapmak istediği iktisadi ıslahatlar yapılamıyordu. Bunlardan biri de "Asya-yı Osmanî Demiryolları meselesi" idi. Avrupa devletlerinin Anadolu, Irak ve Suriye'de kendilerine demiryolları mntıkaları ayırmak istemelerine dayanan bu kavga; eğer Osmanlı Devleti kuvvet kazanamayacak olursa, demiryolu mntıkaları iktisadî, hatta siyasî nüfuz mntıkalarına mntikalîp olmakda gecikmezdi. Avrupa'nın daha Balkan Harbi bitmeden ortaya attığı siyasî tahakküm meselesi de; Anadolu ıslahatı ve Arapların ıslah talepleri idi. Avrupalılar, Osmanlı Devletine bir müdahale bahanesi olarak; Ermeni vatandaşların yaşadığı vilayetlerde ıslahat yapılması meselesini derhal "devlet-

(12)Akçura, "Geçen Yıl", TY, C.VI, sayı:1, s.11.

(13)Akçura, a.g.m., s.10-11.

lerarası diplomatik bir mesele" yaparak sık sık öne çıkarmışlardı. (14)

Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre Balkan Harbinin bitmesi ile ne şark meselesi ne de Avrupalıların kendi aralarındaki Balkanlarda nüfûz kavgası bitmiştir. Avusturya-Macaristan ve Almanya İmparatorlukları Balkanlarda Rus himayesindeki Slavlığın kuvvetlenmemesi için uğraşırken, Rusya da bu tevhidin sağlanması için uğraşmaya devam etmiştir. 1913 yılı içinde bir harp vukuu bulmamıştı ama harp bulutları ufukları kaplamış halde idi. Rusya ve Almanya'nın arasını açan mesele aslında "Asya-yı Osmani"de nüfûz meselesidir. Rusların Doğu Anadoludan Akdenize ilerleme emellerine Almanya'nın Bağdat demiryolu hattı mâni olmaktadır. Almanya ve Rusya; Anadolu üzerindeki emellerine birbirlerinin engel olduğunu da gayet iyi bilmekte idiler. (15)

Balkan Harbi Osmanlı Devletine Siyasî ve iktisadî olarak zarar vermişti. Ama bu darbe; "Milliyet" fikrinin önemini ve hayattaki yerini anlayamamış Türklerin gözünü açmış ve Türk âleminde "dinî ve millî bir intibah" husûle getirmiştir. Balkan muharebeleri bu dinî ve millî intibahın en kuvvetli müessiri olmuştu. Avrupa'nın harp sonrası siyasî ve iktisadî tazyiki; Türklerin hayat, maişet ve siyaset meselelerine daha uyanık bir nazarla bakmalarını doğurmuştu. Avrupanın iktisadî emellerinin nereye varacağını ve ağır şartlarını anlayan Türklerde millî iktisat millî intibahın bir tecellîsi olarak tezahür etmiştir. Nitekim İttihat ve Terakki Fırkası'nın umumî kongresinde okunan raporda; istikbal için iktisadî, dinî ve millî bir intibahın husulüne çalışmanın umde ittihaz edildiği belirtiliyordu. Bu umdeler; vak'aların icbarî ve cemiyet içinde doğan ihtiyaç ve arzuların esaslarının mantikî bağlarla bir manzume haline getirilmesi demektir. (16)

b- I. Cihan Harbi:

(14) Akçura, "Geçen Yıl", TY, C.VI, sayı:1, s.11.

(15) Akçura, a.g.m., s.12-14.

(16) Akçura, "TD 1329", TY, C.VI, sayı:3, s.83-85.

Balkanlarda Türk hakimiyetinin bitmesi ile bozulan muvazenenin tabii neticesi kendini göstermekte gecikmemiş ve Slavlık ile Cermenlik Türklerin bıraktığı boşluğu doldurmak için çarpışırken bütün Avrupa'ya da arkalarından sürüklemişlerdi. Duruma bigane kalamıyacak olan Osmanlı Devleti de tarafsızlığını ilân etmekle birlikte seferberlik ilân etmişti. Bu kararı Türk Yurdu; memleketin sel âmetinin, milletin şan ve şerefine bir icabı olarak görüyordu⁽¹⁷⁾.

Fakat bu tarafsızlık uzun sürmemiş, Osmanlı Devleti de harbe girmişti. Türk Yurdu'na göre; devlet ricali, harbin başından beri dahilde ve hariçde münakaşa edilen Osmanlı Devleti'nin harbe girip girmeyeceği meselesinde Türklük, İslâmîlik ve Osmanlılığın menfaatlerini uzun uzun düşündükten sonra harbe iştirak kararını vermişti. "Bu karar yalnız Osmanlılar önünde değil, bütün Türk ve İslâm âlemleri karşısında gayet büyük bir mesuliyeti deruhte etmekte. Ve Osmanlı devleti ricali bu "medenî şecceat"i göstermişti.⁽¹⁸⁾

Türk Yurdu'nda Türkçülerin ve Türk Yurdu muharrirlerinin harbe iştirak edilmesi hususunda taraftarlıkları gayet açık olarak ifade edilmiştir: "Harbin esbabından biri de Devlet-i Osmaniyenin hayat ve istiklâli, tamamîyet-i mülkiyesi, iktisadının işletilmesi mesaili değil miydi? Bu halde nasıl bîtaraf kalınabilirdi? Öteden beri saltanat-ı Osmaniyenin inkısam ve inhilalinde, Türk dünyasının parçalanıp yutulmasında, âlem-i İslâmın istilâ ve tazyikinde asıl âmil ve müessir olagelen devletlerin, yani Rusya, İngiltere ve Fransa'nın galebe ve muvaffakiyeti müstakil Türk

Devletinin vücuduna hatme çekeceğine, Türk-İslâm dünyalarının zincir-i esaretini teşdîd ederek Türklerin varlıklarını bile tehlikeye uğratacağına Türkçülerin şüphesi yoktu. Halbuki Alman ve Macarların galebesinden doğacak mahzurların iktisat sahasından pek ileri gidemeyece-

(17)T.Y., "Silâh Başına", TY, C.VI, sayı:11, s.352.

(18)Akçura, "Cihan Harbi...", TY, C.VII, sayı:1, s.381.

gine inanıyorlardı".⁽¹⁹⁾ Türk Yurdu'na göre harpten daha yeni çıkmış bir devletin böyle bir harbe girmesine ve mukadder birçok müşkilatı göze almasına sebep memleketin siyaseten ölmek tehlikesi ile karşı karşıya kalması ihtimali idi. Buna binaen Türkçülerin hepsi harbe iştirak fikrinde idiler.

Türk Yurdu'nda Cihan Harbi; Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin i'tilaf devletleri ile harbinden ibaret olarak görülmemektedir. Mecmuaya göre harp daha başka hususiyetleri haizdir: "Bu harpde Osmanlı orduları, Devlet-i Osmaniye'nin hayat ve istiklâline suikast eden düşmanlara karşı vatanlarını müdafaa etmekle kalmıyor; aynı zamanda İmparatorluk haricinde kalan Türk ve müslüman kardeşlerini mahkûmiyet ve esaret altından kurtarmak hareket-i tarihiyesine de başlamış oluyorlar. Bu harpte Osmanlı hükümet ve milleti Türklerin kurtarılması, müslümanların tahlisi şiarını açıktan açığa söyleyebildi. Bu ehemmiyet-i azime-i tarihiyeyi haiz bir vakiadır."⁽²⁰⁾ Türk-İslâm âlemi için ehemmiyeti böyle ifade edilen harbe dair Türkçü muharrirlerin görüşleri yukarda zikrettiğimiz görüşlere ilâve ediliyordu: Halide Edib'e göre bu muharebe "halas muharebesi", Mehmet Emin (Yurdakul)e göre "Kurtuluş gününün başlangıcı", Ağaoğlu Ahmet Beye göre "garba doğru yürüyen Osmanlı ordusu Arap illerine İslâmiyetin ve Araplığın ihya ve halas beşaretini götüreceği gibi, şarka doğru yürüyen Osmanlı kolları da Türk illerine islâmiyet ve Türkîgün ihya ve halası müjdesini götürecektir" muharebe idi. Akçuraoğlu Yusuf Beye göre de bu harp; Türklerin ve İslâmların yaptıkları en haklı harp idi. Bu harple dinlerin ve milletlerin hürriyet ve istiklâli gasba dayanan fili bir vakaya karşı müdafaa ediliyordu. Türkler;Türkleri ve İslâmları kendilerinin arzuları yönünde kurtarmak ve yaşatmak için mücadele ediyorlardı.⁽²¹⁾ Bir başka yazıda ise Osmanlı ordusunun yüklendiği vazife zikre-

(19)Akçura, "Cihan Harbi...", TY, C.VII, sayı:1, s.382.

(20)Akçura, a.g.m., s.382.

(21)Akçura, a.g.m., s.383-384.

dilirken harbin Osmanlılar açısından gayesi şöyle ifade ediliyordu: "Hakanlığın şimal hududu haricinde yetim kalan Türkleri kurtarmak, halifeliğin aksam-ı cenubiyesinden bir iklîmî tahlis etmek ve memalik-i İslâmiyenin merkezî mıntıkalarına hürriyet, istiklâl ve şeref his ve fikirlerini dağıtmak"⁽²²⁾ Hülâsa Türkçülere göre Osmanlı Devleti Türklerin ve İslâm milletlerinin istiklâlini temine matuf ulvî ve insanî bir gaye gözeterek ve pek haklı olarak harbe iştirak etmişti.

Osmanlı Devleti harbe iştirak etmiş ve Türkçülere göre harp, Türk-İslâm âleminin istiklâl mücadelesi idi. Ama harbin asıl sebebi ne idi? Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre harp, şark meselesinin bir neticesidir. Ruslar Almanlarla harbederken Boğazları, Almanlar Slav tehlikesine karşı Cermenliği korumaya çalışırken iktisadî inkişaf sahası olan Osmanlı Devletinin ve İslâm âleminin istiklâl ve tamamîyetini az çok temine çalışmayı düşünüyorlardı. Fransa her geçen gün Suriye ve Filistin yolunun kendileri için açılacağını tahayyül ediyor, İngilizler Almanların zedelenmesi ile Hindistan'ın tabiî uzantısı olan Irak ve Mısır'ın emniyeti için elzem Hicaz ve Filistin'i hakimiyeti altına almayı bekliyordu. Velhasıl Osmanlı Devletinin iktisadî nüfuz mıntıkalarına ayrılmasının siyasî bir taksim mahiyetini iktisab eylemesine mâni kalmamıştı. Hepsinin bu harpten umduğu mal ganimetinin en yağlı parçası "şark-ı karîb" olacaktı. Yani Cihan Harbi "bizim yorgan" için kopmuştu. Hâl böyle olunca Türklerin hayatı, yurdun istiklâli, istikbâli üzerine çıkan bir kavga yabancı kalmak caiz ve mümkün müydü? Hayır. ⁽²³⁾

Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre; Osmanlı Devletinin bîtaraf kalması imkânsızdı. Osmanlı Devleti coğrafî durumu icabı tarafsızlığını bile bir taraf lehine kullanmak durumunda kalacaktı. Ama yine de tarafsız kalmak ümidini besliyen Osmanlı Devletinin kapitülasyonları ilga etmesi tarafsızlığın ve sulhperverliğinin bir delili idi. Ama Rusya'nın Boğazlara

(22)T.Y., "Osmanlı Şimal Ordusunun Kafkasyada İlerlemesi ve Ardahanın Zaptı", TY, C.VII, sayı:2, s.400.

(23)Akçura, "1330 Senesi", TY, C.VIII, sayı:1, s.6-7.

kadar yaklaşp Osmanlı Devletini evinde hapsedmeye kalkması Türklerin harbe girişini mecbur kılmıştı. Çünkü artık harbe iştirak karşı konulması mümkün olmayan bir dizi hadisenin neticesi idi. (24) Ve Türkçülere göre bu harp artık bir "meşkûre muharebesi" idi. Çünkü bu harpde muvaffakiyet Rus esaretindeki Türklerin istiklâl ve hürriyetlerini kazanmalarına yardımcı olacak; ilân edilen "cihad" ile uyuşmuş, uykuda kalmış İslâmlara tehlikeyi hatırlatıp onları uyandıracak, onları yakınlaştıırıp birleştirecektir. Bu sebeple insanlık açısından harbe müteessir olunsa bile, Türk ve İslâm dünyasının uyanışına başlangıç olduğundan memnun olunmalıydı. (25)

Türk Yurdu mecmuasında Osmanlı Devleti Cihan Harbine iştirak ettiği andan itibaren "Türklük Şuuru" başlığı altında hemen her sayıda Çanakkale müdafaası, Kafkas ve Irak-Filistin cephelerindeki durum ve Almanya, Avusturya-Macaristan'ın zaferlerine dair haberler verilmiştir. Bu arada mecmuanın 1915 yılı altıncı sayısı harp gazileri menfaatine çıkarılmıştır. (26) Harbin birinci yılı sonunda neşredilen bir makalede ise Osmanlı ordularının bir sene içindeki muvaffakiyetleri memnunluk ifadeleriyle anlatılıyordu. Rusya'nın düşmanca taarruzlarına maruz kaldıktan sonra müdafa emeliyle harbe girmiş Osmanlı Devleti bu bir yıl içinde Türk Yurdu'na göre mesud neticelere erişmişti: Rusların denizden hücumları müessir cevaplarla sükûta uğrattılırken Kafkas ve Irak cephelerinde Rus ve İngilizler mühim hezimetlere uğramışlardı. Mısır ve Süveyş'de bir çok yer istirdad edilerek Kanala yaklaşılmış, Çanakkale'de, düşman karada ve denizde yenilmişti. Kısacası Türkiye bir yılda şeref, şan, namus ve hayat kazanmıştı. (27)

Harbin devamı müddetince bilhassa Çanakkale müdafaasına dair ha-

(24) Akçura, "1330 Senesi", TY, C.VIII, sayı:1, s.8.

(25) Akçura, a.g.m., s.10.

(26) T.Y., "Mıhterem Karilerimize", TY, C.VIII, sayı:5, s.65.

(27) T.Y., "Harbin Sene-yi Devriyesi", TY, C.IX, sayı:4, s.64.

berleri sıkca veren Türk Yurdu mecmuası; Çanakkale'deki kat'i zafeî şöyle dile getiriyordu: "...Şimdi onbinlerce ölüleriyle bütün şark üzerinde asırlarca hakim olan nüfuzlarıyla beraber son ümitlerini de gömerek kaçtılar. Yanlız son ümitlerini de değil, Avrupa hükûmetleri arasında sözü dinlenir birer muazzam devlet olmak sıfatıyla haiz oldukları şeref ve haysiyetlerini, dün felâketi karşısında gülüp mirasını paylaşmak için ölümünü bekledikleri, Türkiyenin dirilen satveti önünde gömdüler."⁽²⁸⁾ Çanakkalede yenilenlerden İngilizlere, bir darbe de Irak cephesinde vurulmuştur. Türk Yurdu'na göre İngilizler, Bağdat'ı almakla kudret ve kıymetlerini İslâm Âlemi indinde yükseltecek, Hindistan müslümanlarının itaatini temin edecek, Afganistan'ı hareketsiz bırakacak, İran'ı taraflarına meylettirecek, hatta Arabistan'ın bir kısmında bile nüfuz ve tesirlerini artıracaklardı. Ama Kutulamâra'daki zafer onların Bağdat yolundan püskürtüldüğünü müjdeliyordu.⁽²⁹⁾

Cihan Harbi esnasındaki askerî vak'alar kadar diplomatik hadiseler de Türk Yurdu'nda ele alınmış, haber olarak duyuruıldığı gibi bazen de yorumlar yapılmıştır. İtalya ile diplomatik münasebetin kesilmesi, Bulgaristan ve Romanya'nın hârbe iştirakleri haber olarak verilirken; Osmanlı Devletinin Paris ve Berlin muahedelerini fesh ve ilga etmesi, kapitülasyonların ilgasından sonra Osmanlı Devletinin istiklâlini tehdid eden ve Avrupa vesayeti altına sokan imtiyazların kaldırılması yönünde atılmış büyük bir adım olarak görülüyordu. (Nedense kapitülasyonların ilgası hakkında herhangi bir mütalaa serdedilmemiştir.) Muasır hukuka göre devlet; "kuvva-yı hakime"yi tamamen kendinde toplayıp, dahilî ve haricî kuvvetlerin rekabetine müsaade etmiyordu. Haricî kuvvetlerin müdahale ve nüfuzunu kaldırıyordu. Osmanlı Devletinin muasır mânâda bir Devlet haline gelmesi için, Devletin serbest hareketine ve istiklâline mâni olan imtiyazların ilgası şarttı. Osmanlı Devletinin kuvva-yı hakimeyi tamamen haiz olabilmesi için bu nevi tahditlerin izalesi şarttı.

(28)T.Y., "Geliboluda Katî Zafer", TY, C.IX, sayı:9, s.142.

(29)T.Y., "Müstevlî İngilizler", TY, C.X, sayı:4, s.64.

Devleti bu durumdan kurtarmak, istiklâlini dünya nazarında teyid etmek maksadıyla Paris ve Berlin Muahedeleri Osmanlı Devleti tarafından fesh ve ilga edilmişti. Bu durum Türk Yurdu'na göre şark meselesinin Osmanlı Devleti nâkta-i nazarından halline doğru atılmış tebrike şayan büyük bir adım teşkil etmektedir.⁽³⁰⁾ Hariciye Nazırı Halil Bey'in Avusturya-Macaristan ve Almanya'ya gönderilen notada; Paris Muahedenamesi ile İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devletine dahilî ve haricî olarak müdahale etmiyeceği hükmünün getirildiği ancak her iki devletin ve İtalya ile Rusya'nın bu hükmü giriştikleri işgal hareketleri ile ihlâl ettiklerine dikkat çekiyordu. Hakeza Berlin Muahadenamesi de öyle idi. Bütün ef'al ve ahval bu iki muahedenamenin ihlâl edildiğini göstermekteydi. Zaten şartlar da artık değiştiği için muahedenameler fesh ve ilga edilmişti.⁽³¹⁾

1917 yılı mart ayında Osmanlı Devletinin harbe haklı bir sebebe dayanarak ve başka çıkar yol kalmadığı, bir çare bulunmadığı için girdiğine dair kanaatler değişmemiştir. Dördüncü Ordu ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve Sabık Hariciye Vekili Halil Bey'in çeşitli vesilelerle verdikleri ve bu görüşleri te'yid eden nutukları Türk Yurdu'nda neşredildikten sonra; Türk Yurdu muharrirlerinin de daha baştan beri harpde tarafsız kalınmasının imkân harici olduğu kanaatinde olduklarına bir kere daha dikkat çekiliyordu.⁽³²⁾ Bir diğer dikkate değer husus ise Türk Yurdu ile Devlet ricalinin gerek harbin sebebi ve Osmanlı Devletinin harbe katılma zarureti, gerekse harbin Türk-İslâm âlemi açısından taşıdığı değer ne olduğu hususuna bakışlarının aynı olmasıdır: "Devlet-i Osmaniye Cihan Harbine karışarak iki büyük gaye takip ediyordu. Devlet-i Osmaniye'nin istiklâl ve tamamîyetinin muhafazası ve İmparatorluk

(30)S.A., "Paris ve Berlin...", TY, C.XI, sayı:7, s.104-105.

(31)S.A., a.g.m., s.105-107.

(32)T.Y., "Siyaset ve Askerlik Yılı", TY, C.XII, sayı:1, s.1-3.

haricinde kalan müslüman ve Türklerin mahkûmiyetden tahlisi. Bu cihetle Cihan Cengi, Türkler ve müslümanlar için istiklâl ve istihlâs cihadıdır." diyen Türk Yurdu'nun görüşlerini; "Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretleri" de, "Biz Allah'ın inayetiyle yalnız Osmanlı tac ve saltanatını muhafaza değil bütün âlem-i islâmın hukuk ve hayatını muhafaza ve istihsale muvaffak olacağız"⁽³³⁾ ifadesi ile te'yyid ediyordu.

Türk Yurdu'na göre Cihan Harbi; milletlerin isteklerine matuf bir hareket olarak gören Avrupa devletlerinin, bu hakkı müslüman milletlere ve Türklere teşmîl etmemesini ve Avrupalıların harbe ne kadar menfaatperest baktıklarını göstermektedir. Ama Osmanlılar harbe mahkûm müslüman ve Türklerin istihlâsı gayesini güderek girmekle hem sîyasî hem ahlâkî noktadan insanî, meşru ve idealist bir maksada hizmet ettiklerini göstermişlerdir. Nitekim harbin dördüncü senesine girilirken Osmanlıların gösterdikleri fedakârlıklar ve kahramanlıklar, Cihan Harbinin dînî ve millî büyük bir gayeye ermek uğrunda yapıldığına Türklerin inanmış olduklarını göstermektedir.⁽³⁴⁾ Yani Türk Yurdu'na göre dünya siyasî mahfillerinde Cihan Harbi ile en çok konuşulan konu, milletler arasında fark gözetilmeden her milletin istiklâline sahip olması fikridir. Milliyet efkârının bu suretle te'yyidi Türklerin bu muharebede umdeleri olan müdafaa ve istihlâsı gayelerine bütün dünya kamuoyunun tasvibini celbetmiştir. O halde Türk ve müslüman yurtlarına İngiltere, Fransa ve Rusya'nın müdahaleye hiç bir hakkı yoktur. Bütün dünyanın artık kabul ettiği milletlerin hür ve müstakil yaşamak hakkı ile İslâm-Türk âlemi Cihan Harbinde bu hakkını müdafaa ve muhafaza kavgasındadır. Sonunakadar da bu hakkını koruyacaktır. Türk Yurdu'na göre Talat Paşa'nın "Dünyada bir tek Osmanlı kalmadıkça İstanbul'dan çıkmıyacağız!" sözü bütün bu hadiselerin ve hislerin hülâsasıdır.⁽³⁵⁾

(33)T.Y., "Siyaset ve Askerlik Yılı", TY, C.XII, sayı:1, s.3.

(34)T.Y., e.g.m., s.3-4.

(35)T.Y., e.g.m., s.9.

Harbin son yılına dair mecmuada bir haber ve yorum bulamıyoruz. Rus ihtilâlini müteakip Rusya'da vukuu bulan hadiseler ve Rus hakimiyeti altında bulunan Türklerin istiklâl mücadelesine dair kısa haberler mevcuttur. Bunları Cihan Harbinin Osmanlı Devletini alakadar eden kısmı içinde ele alamayız. Türk Yurdu'nun bu sükûtunda Osmanlı Devleti'nin müttefiklerinin mağlubiyetleri ile her geçen gün biraz daha zor duruma düşmesi, Türk Yurdu ile Devlete hakim olan ricalin harp hakkında baştan beri besledikleri his ve ideallerin muvaffakiyetsizliğe uğramış olması muhakkak ki rol oynamıştır.

Cihan Harbi'nin siyasî ve askerî yönü mecmuada ele alınırken, bu büyük hadisenin dahilindeki ictimâî ve fikrî tesisleri hakkında da görüş beyan edilmiştir. Balkan Harbi mağlûbiyetinden sonra uyanan milliyetçilik fikri ve ruhu Cihan Harbi yıllarında hemen bütün millet efradını saracak bir genişliğe mazhar olmuştur. Bu sebeple Cihan Harbi Türkler arasında iktisadî ve edebî uyanışın doğuşuna ve inkişafına vesile olmuştur. Cihan Harbinin lisanî, edebî, iktisadî tesirlerini alakalı oldukları bölümlerde ele alacağız. Osmanlı Devletinin harp esnasında müttefikleri ile olan askerî, siyasî ve iktisadî münasebetlerine mecmuada az da olsa yer verilmiştir. Ancak bu; geniş bir çerçeve içinde bütün münasebetlerin tek tek zikrinden ziyade umumî bir mütalaa şeklindedir. Müttefik olmanın getirdiği yakınlaşma çerçevesinde Alman, Macar ve Türkler arasında vuku bulan ilmî ve ictimâî faaliyetler Türk Yurdu'nda haber olarak verilmiştir. Bu konuda dikkati çeken bariz husus ise; bilhassa Bulgar ve Macarlarla olan münasebetlerin biraz da hissî olarak "Turan" ailesine mensubiyet sıcaklığını izhar edecek şekilde dile getirilmesidir. Bulgarların Müttefiklerin safına dahil olmasının arkasında Türk Yurdu'na göre; belki de "birçok esbab-ı sariha ve müsta'cele ile beraber, hakim kanın derinden gelen müphem ve esrarengiz tesiri" vardı. Zira Bulgarlar menşe itibariyle ne de olsa Turanî idiler. (36)

(36) T.Y., "Kurban Bayramı...", TY, C.IX, sayı:3, s.48.

Gerek Avusturya gerek se Macaristan'da Türk dili, edebiyatı ve tarihinin öğretilmesi gayesi ile üniversitelerde açılan derslere duyulan memnuniyet ifade edilirken, bilhassa Macarların bu teşebbüsü de müttefik olmanın ötesinde "turanîlik kanının derin tesirlerinin ilmî ve içtimâî temayülleri" olarak görülmüştür.⁽³⁷⁾ Macarların sıhhî malzeme yardımı ve 100 Türk talebeye sağladıkları tahsil imkânı da "Turanlı kardeşlerimiz" in gösterdikleri bir başka samimiyet misali idi.⁽³⁸⁾

II- TÜRLÜK ÂLEMİNİN DURUMU HAKKINDA GÖRÜŞLER

a- Türklük Âleminin Siyasî ve Fikrî Durumu:

"Hayâl kadar vasi" ve yine hayâl kadar müphem olan Türk âleminin hudud-ı hakîkisini çizmekten müşkül bir şey yoktur" diyen Ağaoğlu Ahmet Bey; tarih içinde Türk unsurunun Afrika'dan Hindistan'a, Macaristan'a kadar yayıldığına, bu muazzam saha içinde Türklerin bazen diğer ırklara karıştığına veya onların medeniyet ve yaşayış tarzlarına kapılarak kendi şahsiyetini kayıp ettiğine dikkat çekiyordu. Ancak Türk unsurunu havi, Türk medeniyeti, hayatı ve hayat tarzı ile geçinen mevcut Türk âleminin hududu; Balkanlar merkez alınır sa Kırım, Kafkasya Hacı Tarhan, İdil ve Volga nehri boyunca kuzeye doğru Ufa, Kazan Hanlıklarını, Moğolistan, Türkistan-ı Çinî, Türkistan-ı Rusya, Afganistan, Azerbaycan, Anadolu, Bağdat, Musul, Suriye, Adalar Denizi ve Rumeliyi içine alan geniş bir daire, Avrupadan geniş 70-80 milyon ahaliyi havî bir sahayı içine alıyordu.⁽³⁹⁾ Akçuraoğlu Yusuf Bey ise 1911 yılı sonlarındaki Türk dünyasını üç kısma ayırmıştır: Müstakil Osmanlı Devleti, İran'ın kuzey ve kuzey batısı, Rusya ve Çin'e tâbi olango geniş sahalar.⁽⁴⁰⁾

(37)T.Y., "Turanlılar Arasında", TY, C.IX, sayı:6, s.96.

(38)T.Y., "Macar Kardeşlerimiz", TY, C.IX, sayı:13, s.207-208.

(39)Ağaoğlu, "TA 1", TY, C.I, sayı:1, s.12-13,

(40)Akçura, "Türk Âleminde", TY, C.I, sayı:1, s.23.

Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre üç parçadan müteşekkil Türk dünyasında birkaç seneden beri her yerde aynı tarz ve şekilde tecelli etmeyen bir hareket vardır. Bu hareket ve inkılâp Osmanlı ve İran Türklerinde siyasî, teb'a Türklerde ise maarif ve iktisat işlerine mütealliktir.⁽⁴¹⁾ Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre ise Türk âleminin durumu büyüklüğü ile mütenasip değildir: "Fakat şu âlem son zamanlara kadar vasi' olduğu miktarda perişan ve azameti derecesinde kendisinden gafile ve bihaber idi. Ecza-yı muhtelifesi yekdiğerini tanımaz, kendi aralarında maddî ve mânevî bir rabıtanın husûlünden aciz ve muattal idi. Osmanlı Türkleri Kafkasya Türklerinden ayrı, Kafkasya Türkleri Kazan Türklerinden, Kazan Türkleri Azerbaycan Türklerinden.. müteferrik idi." 1911 yılı sonlarına gelmeden birkaç sene evveline kadar Türk âlemindeki kopukluğa dikkat çeken Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre bu perişanlığa üç şey sebep olmaktadır: 1) Mezhep ihtilâfları, 2) Siyasi ayrılıklar ve muhîte esaret (asimile olma), 3) "ma'rifet-i kavmiye (Conscience nationale)"nin yokluğu.⁽⁴²⁾

Din hususunda fitrî seciyeleri icabı müfrit olan Türkler; inandıkları şeye sarsılmaz bir bağlılıkla sarıldıkları için hep başka milletlerce ortaya atılan mezheplere de böylesine sarılmışlardır. Türklerin bu müfrit merbutiyetleri sebebiylemezhep ihtilâfları onları birbirinden ayırmış, Türklüğünü unutturarak başka milletlerle Türklük aleyhine ittifak etmelerine bile sebep teşkil etmiştir. Bu da milletin bekasını temin açısından zararlı bir hâldir. Siyasî ayrılıklar da tarih boyunca Türkleri birbirine düşman eden bir diğer hususdur. Diğer milletler zaman içinde bu ihtilâfı hallederek millî birliklerinin hasıl olmasına muvaffak olmuşlardır. Ama Türkler maalesef böyle değildirler. Ve yine Türkler; çevreye uymaya, asimile olmaya meyyal bir kavimdir. Öyle ki, kendi şeref ve tarihini, edebiyat ve lisanını hatta millî ananesini unutmaya hazırdır.

(41) Akçura, "Türk Âleminde", TY, C.I, sayı:1, s.23-24.

(42) Ağaoğlu, "TA 1", TY, C.I, sayı:1, s.13.

Şark Türklerinin garp Türklerini "Rûm", garp Türkleri de şark Türklerini "Acem" diye adlandırarak, muhitin tesiri ile başka başka renkler alarak Türklüklerini unutmuşlar ve kendi birliklerini koruyamıyarak bu parçalar diğerlerine yabancı kalmıştır. Bu sebeblerin neticesi olarak Türkler arasında "ma'rifet-i kavmiye"nin yokluğu ortaya çıkmıştır. Ve yine ma'rifet-i kavmiyenin yokluğu sebebiyle zikredilen noksanlıkların halli çaresine bakılamamıştır. Hatta tam tersine mütefekkir, edib, şair ve münevverler hep bu noksanlığa riayetk/âr olarak; Türk ideali ve âmâli adınahiç birşey yapamamışlardır. Elbette böyle bir kavimde milliyet şuurundan da eser olamaz. "Aynı âmâl, aynı ideal, aynı gaye ile mütehasıs ve müteharrik olmayan bir unsurun ecza-yı muhtelifesi arasında bittabi' ne maddî ve ne mânevî alâka bulunur ve bunlar bir hayat-ı perişaneye mahkûm olurlar"⁽⁴³⁾

Ahmet Ağaoğlu'na göre Türklerin bu hale gelmesinde milliyet ruhundan mahrumiyetleri en müessir âmildir. Darıma hakim ve galip olan Türkler; daima mağlûplarının tesirinde kalarak, onların mağlubiyetlerinin verdiği acı ile sarfettikleri Türklük aleyhindeki alçaltıcı ve hakaretâmiz telakkilere uymaları neticesindedir ki Türkler eskiden beri Türklüğe alçaltıcı bir gözle bakmışlardır. Ve bu bütün bir tarih boyunca hep böyle sürmüştür.⁽⁴⁴⁾

Ancak Türk âleminde son 25-30 senedir bir takım cereyanlar vardır. Bu cereyanları doğuran duygu ve düşünceler henüz tebellûr etmedikleri, belli bir şekil almadıkları için neticelerinin ne olacağını kestirmek zordur. Ancak bu hareketler incelenirse Türklerin nereye varmak istediklerini anlamak bir dereceye kadar açıklık kazanır. Türk âleminde Türklük ve İslâmiyet kaygusu cereyanları vardır. Bütün İslâm âlemine şamil olan İslâmiyet kaygusuna bir maksat tâyin ettiren yine Türklerdir.

(43) Ağaoğlu, "TA 1", TY, C.I, sayı:1, s.14-17.

(44) Ağaoğlu, "TA 2", TY, C.I, sayı:2, s.36-37.

Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre Avrupanın İslâm âlemi üzerindeki son iki yüz senedeki hakimiyeti, İslâm âlemini bunun sebebini tetkike sevk etmiştir. Neticede; İslâm müttfekirleri sebep olarak ahlâk bozukluğu, dinî kaide ve ahkâmın iyi bilinmemesi ve yanlış tatbikini görmüşlerdir. Ve hâl çaresi olarak umumî ahlâkın ıslahı ve bunun içinde dinî ahkam ve kaldelerin hakkıyla tatbikini istemişlerdir. Her ne kadar bu müttfekirler Avrupanın ilim ve fennini görmiyerek İslâm âleminin meselelerine tek taraflı baktılar ise de, yine de bir cereyanın doğmasına vesile olmuşlardır. İslâm âleminin meselelerinin sadece dinî kaynaklı olmadığını, Avrupanın ilim ve fenninin alınması gerektiğini, zira çöküşün asıl sebebini cehalet ve kötü idare olduğunu göstere yine bir Türk olan Şeyh Cemalettin Afganî'dir. Cemalettin Afganî'nin fikir ve düşüncelerinden mülhem olarak "Ulûm ve fûnûn-ı garbiye ile mücehhez, ahlâk ve şemâil-i İslâmiye ile müsellağ olarak eski İslâmiyeti ihya" emeli Türkler arasında müşahade edilen cereyanların birincisidir. (45)

Türk âleminde müşahade edilen ikinci cereyan ise "kavmiyet" (milliyet) cereyanıdır. Bu cereyanda Avrupanın tesiriyle, şark ile garbın asrın icabı olarak yakınlaşmasının bir neticesi olarak Avrupadan İslâm âlemine geçmişti. Avrupanın maddî mamûllerini şarka sürükleyen vasıtalar garbın efkâr ve hissiyatını da şarka nakletmişlerdi. (46) Avrupada "haki-miyet-i milliye" fikrini prensip olarak kabul eden Fransız inkılâbından sonra hızla yayılan "milliyet" mefkûresi kendini göstermekte gecikmemişti. Ve tabii Avrupa ile teması gittikçe artan İslâm âlemine de bu fikir girmekte gecikmemiştir. Ancak bu tesirin sahası şimdilik (1912 yılı başı itibarıyla) gençlerle mahdut olup, ahaliye yansımamış olmakla beraber neticede ahaliye de yansyacağı muhakkaktır. Gayesi "Türkleri cehalet belasından halâs ederek seviye-yi irfanlarını yükseltmek, Türklüğü an-

(45) Ağaoğlu, "TA 3", TY, C.I, sayı:3, s.70-74.

(46) Ağaoğlu, "TA 4", TY, C.I, sayı:5, s.135.

latmak, diğ er taraftan Türk ırkına mensup kimseleri hissiyat ve efkâr-ı kavmiye ile mütehasşıs vermütefekkir olarak kendi mevcudiyetlerini müdafaya ve kendi nevilерinin terakkî ve tealisine çalışmaya sevk etmekten ibaret" olan Türkçülük 'Türk Milliyetçiliğı) cereyanı Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre 1912 yılı başlarında en çok Rusya Türkleri (Kafkasya, Kırım, Kazan, Orenburg, Türkistan, Azerbaycan) arasında te'sirini göstermiştir. (47)

Türkçülük ve İslâmcılık cereyanları Türk âleminde bir uyanış ve birlik doğurma gayesi gütmektedir. Ancak İslâm âlemi içindeki mezhep ve tarikat ihtilâfları Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre ilk eldengiderilmesi gereken ve Türk âleminin başta gelen problemidir. Zira bu ihtilâflar bilhassa Kafkasya ve Azerbaycan gibi bölgelerde aileler arasına kadar bile inmiştir. Mezhep ve tarikatlara mensup kitlelerin yıllardır dinin hakikatlerine yabancı kalması ve din adına dine sokulan hurafelerin tesiri ile; her tarikat ve mezhep etrafında toplanmış olan Türk kitlelerine yalnız mensup oldukları mezhep ve tarikatı hakiki din addettirmiş, yalnız onun hurafe ve esatîrine bağlanmıştıır. Neticede bu Türkler diğ erlerini hasım ve inançlarını da batıl görmüşlerdir. Ağaoğlu Ahmet Bey Türk âlemini tehdit eden bu meselenin halli için çareyi de hemen gösteriyordu: Bu tefrikayı kaldırıp Türklere bütün bir kitle olduklarını göstermek için bütün bu mezhep ve tarikatların kaynağı olan dine ait doğru malumatı vermek icab etmektedir. Bunun için de iyi yetiştirilmiş din üleması ve zahirî taassuba rağmen hükümetlerin dinî teşkilâta olan lakaydiliğinin en kısa zamanda telafisi elzemdi (48).

Bütün bu meselelerine rağmen yine de şark milletleri içinde Türkler; ilim, edebiyat, sanayi ve ticaret bakımından önde bulunuyorlardı. (49)

(47) Ağaoğlu, "TA 8", TY, C.II, sayı:6, s.550.

(48) Ağaoğlu, a.g.m., s.550.

(49) Ağaoğlu, "TA 2", TY, C.I, sayı:2, s.40-42.

Türk Yurdu neşriyata başlar başlamaz daha ilk sayısından itibaren "hayal kadar vasi" olan Türk âleminin durumunu neden ele almıştır? "Türklerde millî intibahla cenub slavları gibi siyasî heyetler veya siyasî vahdet vücuda getirecek ve Türk milliyetperverleri bu gayeyi takip ediyorlar demek değildir. Zaten millî mefkûreler kağıt üzerine yazılacak bir mahiyeti haiz olmaz. Türk milliyetçileri böyle ham hayale sahip değildir. Onların en büyük maksatları Osmanlı bayrağı altında şuursuz bir hayat geçiren Türklere millî bir vicdan vermek."⁽⁵⁰⁾ tir diyen Türkçülük hareketinin nâşir-i efkârı olan Türk Yurdu; "Türk dünyasında olanı biteni haber verecek, Türk'ün özünden, sözünden, sazından bahsedecek, Türk dünyasındaki tezahürat ve tecelliyatı etrafa yayacak, Turan halkına bildirecek"⁽⁵¹⁾ bir mecmua idi. Binaenaleyh Türk âleminin ictimâî vaziyetinin umumî manzarasını vererek işe başlamıştır.

Türk Yurdu'nda Osmanlı Devleti sınırları haricinde yaşayan Türklerin edebî, lisanî, siyasî, iktisadî, ictimâî vaziyetine dair haberler "Türklük Şuunu" başlığı altında ve hemen bütün Türk âlemini içine alacak şekilde mecmuada yer almıştır. Veya Osmanlı Devleti haricindeki Türklerin Osmanlı Devleti ile alâkalı hadiselerle bakışları ve çeşitli tepkileri mecmua vasıtası ile Osmanlı Türklüğüne duyurulmuştur.

b- Osmanlı Devleti Haricindeki Türklere Mütteallik Siyasî Hadiseler:

Osmanlı Devleti sınırları haricinde kalan Türk dünyasında vuku bulan siyasî ve ictimâî hadiseler ve hareketler çoğu zaman herhangi bir yorum katılmadan, ama hadisenin özü de değiştirilmeden Osmanlı Devleti dahilinde yaşayan Türklüğe bildirilmiştir. Bu hadiseleri ve hadiselerle Türk Yurdu'nun bakışını -kronolojik sırayı da gözeterek- vermek istiyoruz.

(50) Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.695.

(51) T.Y., "Güççülük", TY, C.VI, sayı:6, s.179.

1912 yılı başlarında Türk unsurunun hakim mevkiinde bulunduğu İran'da İngiliz destekli Rus nüfuzu üzerine çıkan dahilî karışıklıklar, bir zamanlar bir Türk İmparatorluğu olan Hindistan'da İngiliz kraliçesinin oğlunun "Hindistan Padişahı" olarak tac giymesi, moğolistan'ın Rus nüfuzunda olarak istiklâlini ilân etmesi, Manço-Tatar sülalesinden gelen Hıtay Hakanının Çinlilerin gerçekleştirdiği bir ihtilalle tahtından düşürülmesi ve Çinlilerin istiklâllerini ilân etmeleri ve bazı Türkistan vilayetlerinin Rus kontrolüne geçmesi; Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre "Son asırda Asya'da efendi olan Türk ırkının insanları idare etmek behasının zaafa uğradığını izhar ediyor"du (52).

Hakikatte Osmanlı Devleti dışındaki Türkler o zaman da müstakil bir devlet ve tam bir istiklâle sahip değildiler. Osmanlı Devleti haricindeki Türk âleminin büyük kısmı Rus hakimiyetinde idi. Yanlız bu Türkler arasında Rus mekteplerinde okumuş, batının ilim ve efkarından haberdar olan Türkler daha fazla olduğundan milliyetçilik hareketi de bunlar arasında bir hayli yaygındır. Ancak Rus Çarlığı bu durumu gözden uzak tutmamış; gerek kendi içinde başlayan karışıklıkların, gerekse İran ve Osmanlı Devletinde vuku bulan meşrutiyet hareketlerinden sonra Türkler üzerindeki baskıyı artırmıştır. Nitekim Ruslar bilhassa Kazan, Ufa gibi kuzey Türklerinin yaşadığı mıntikalarda, Kafkasya'da "Pantürkist" ve "Pan-İslâmist" teşkilât ve fikirler aramaya başlamışlardır. Bu münasebetle münevver Türkler tevfik edilmiş, mektepler kapatılmıştır. Bütün bu hadiselerin ve Türklerle meskûn vilâyetlerin meselelerinin halli için kurulacak ve Rus hükümeti nezaretinde çalışacak "istişare Meclisi"nin Türkler hakkında tarafsız davranması ve Türklerin meselelerini etraflıca görüşmesi Türk Yurdu'na göre şüpheli, hatta imkânsızdı. (53)

Osmanlı Devleti dahilinde yaşayan Türkleri olduğu kadar Osmanlı

(52)Akçura, "Türk Âleminde", TY, C.I, sayı:4, s.116-120.

(53)Akçura, "Türk Âleminde", TY, C.II, sayı:5, s.535.

Devleti haricindeki Türkleri de derinden etkileyen hadise o yıllarda muhakkakki Cihan Harbidir. Türkçülere göre Cihan Harbi, bir müdafaa harbi olduğu kadar "İmparatorluk haricinde kalan Türk ve müslüman kardeşlerini mahkumiyet ve esaret altından kurtarmak hareket-i tarihiyesi" hususiyetini de haiz bir hadise idi. Ancak Osmanlı Türkleri harbe girmeden, Türklerin bir kısmı kendi arzu ve iradeleri haricinde, hakimleri olan Rusların icbarı ile harbe katılmışlardı. Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre Şimal Türklerinin Almanlara karşı kavgalarından hiç bir menfaat ve emelleri olamazdı. En az iki yüz bin askere baliğ olan ve arkadan âmirlerinin tehdidi, önden muhabbet gösterdikleri bir ordunun hücumu arasında sıkışıp kalan bu talihsiz Türkler beyhude yere otuz-kırk bin zâiyat vermişlerdi. (54) Burada dikkati çeken husus; Türklerin harbe isteksiz ve mecburî iştirakleri kadar, Avrupanın harp sonunda dünya siyasî teşkilâtında vuku bulacak değişikliğe ve bu değişikliğin mühüm kısmında Türk dünyasına isabet edeceği kanaatini beslemesidir. Yusuf Akçura bu kanaatini izhar ederken; Osmanlı Devletinin tamamîyetini muhafaza edeceği kadar, Türkçülerin harp hakkındaki Umumî kanaatleri olan "esir Türklerin istiklâli" düşüncesinin de rolü vardır. "Dünyayı dolduran top sesleri ihtimal ki yeniden Türklüğün doğuşunu tebşir edecektir" (55) ifâdesiyle Akçura bu düşüncesini açığa vurmuştur.

Osmanlı Türklüğü Cihan Harbi derdi ile uğraşırken, Türk dünyasının diğer kısımları da bu harbin getirdiği Siyasî hadiselerin her geçen gün biraz daha artan tazyiki altındadır. Türk Yurdu'nda bu hadiselere şöyle yorum getiriliyordu: Çin ile Japonya arasındaki ihtilâf ten istifade eden Ruslar "Türkistan-ı Çinî"yi de Rusya'ya ilhak etmişlerdir. Türk Yurdu'na göre Türkistan'ın birleşmesi gibi görünen bu hadise; artık daha usullü ve muasır bir temsîl (asimile) ve koloni siyaseti güden Rusya'nın Türki-

(54)Akçura, "Cihan Harbi...", TY, C.VII, sayı:1, s.380-382.

(55)Akçura, "1330 Senesi", TY, C.VIII, sayı:1, s.10.

tan'ı doğrudan doğruya vebbütünüyle müstemleke haline getirmesinden başka birşey değildir. Ruslar bir Türk bölgesini daha hakimiyetlerine geçirirken, hakimiyetleri altında bulunan Türkleri de her cihetle baskı altında tutmaktadırlar. Nitekim Moskova'da münteşir "İl" ve Bakû'da münteşir "İkbal" gazeteleri milliyetçiliklerine rağmen kanuna muğayir yayında bulunmadıkları halde kapatılmışlardı. Bu tutum Türk Yurdu'na göre tamamen keyfî idi⁽⁵⁶⁾. Rusya müslümanlarının dinî lideri Orenburg Müftüsü Muhammed Yâr Sultanof vefat edince yerine Muhammed Safa Bayezidof hükümetçe tayin olunuyordu. Bu tayin de Rusların Türklere ve müslümanlara karşı idaredeki keyfiliğinin bir numunesi idi. Zira müslümanlar dinî liderlerini kendi reyleri ile nasb etmektedirler. Hükûmet bunu dikkate almıyarak; Türk Yurdu'na göre Çar Saray'ında ve hükümet nezdinde bir şey yapamıyacak ve hiç bir müslümanca sevilmeyen bir kişiyi tayin etmekle tavrını izhar ediyordu⁽⁵⁷⁾. Halbuki Rusya müslümanları ve Türkler müftülük ve mahalle teşkilâtlarından asrın icablarına ve değişen şartlara cevap vermediği için memnun değillerdir. Teşkilâtın ıslahı ve tevsii için ve hıristiyanlar gibi müslümanların da hak talebinde buldukları bir sırada; Rus hükümeti kendimektep ve dairelerinde yetişmiş birini Orenburg müftülüğüne tayinle müslüman ve Türklere karşı olan siyasetinin değişmediğini gösteriyordu.⁽⁵⁸⁾

Ancak Cihan Harbinin devam ettiği 1915 yılı sonlarına doğru artık Rus Çarlığı içinde dahilî istibdadın da tesiri ile ihtilâl ve istiklâl emareleri görülmeye başlanmıştır. Bu hâl Türk Yurdu'na göre Türk dünyasını da yakında alakadar etmektedir.⁽⁵⁹⁾ Bu arada Kafkasya, Türkistan, Kırım ve Kazan havalisinde yaşayan Türk ve müslümanların temsilcilerinden müteşekkil bir heyet Sofya, Budapeşte ve Viyana'da temaslarda bulunuyor ve

(56) Akçura, "1330 Senesi", TY, C.VIII, sayı:1, s.10.

(57) T.Y., "Orenburg Müftüsünün Vefatı", TY, C.VIII, sayı:13, s.232.

(58) Sa'fes, "Müftülük Teşkilatı", TY, C.IX, sayı:2, s.22-27.

(59) T.Y., "Rusyada", TY, C.IX, sayı:2, s.32.

Avusturya-Macaristan hükûmetine verdiği layiha ile Türklerin Rus esaretinden kurtarılmasını kendilerinden ve tarâfsız hükümetlerden talep ediyordu. Ayrıca nüfus nisbetine göre en az seksen Türk mebusunun seçilmesi, müftülerin ve Kadıların müslümanlarca intihabı otuz milyon müslüman için hiç olmazsa bir "Darülmuallimat" ve "Darül muallimin açılması hakkının verilmesinin temini de bu taleplere ekleniyordu. (60)

1916 yılı başında Türk Yurdu, Tükiye haricindeki Türklerin muharip bir memleketde kalmış olmalarından dolayı ahvallerine dair pek az malûmat elde edebildiklerinden müşteki idi. Ancak yine de Rusya Duma'sında Türk mebus Kutlug Muhammed Mirza'nın Türklerin daha önce de dile getirilen şikâyet ve taleplerine dair konuşması mecmuada neşretilmiştir (61). Bütün talep ve şikâyetlere rağmen Rus hükûmeti tavır ve baskısını değiştirmiyor bir de üstüne Kafkasya ve Türkistanlılara askerlik mecburiyeti getiriyordu. Ancak bu mecburiyete ahali karşı koymuş ve dahilî bir takım karışıklıklar çıkmıştır. Bu hadiseleri haber olarak veren Türk Yurdu; Türk ve müslümanların askerlik hizmetine karşı çıkmalarının sebebinin araştırıldığını, "Müslümanların Rusya'ya karşı vatanperverlik hisleri duymadıkları" neticesinin ortaya çıktığını ilâve ediyordu. (62)

1917 yılı ortalarında Rusya'daki karışıklıklar iyice artmış ve Türk Yurdu çeşitli haber kaynaklarına atfen Kazan, Sibiryâ, Türkistan ve Kafkasya'nın ihtilâl karıştığını bildiriyor (63), ancak yorum yapmıyordu. Bu karışıklık ve ihtilâl havası içinde Rusyada "Boşşevik ihtilali" gerçekleştirilmiştir. Ama ihtilal ortamında Kırım Tatarları, Başkırlar, aha-

(60)T.Y., "Türk ve Tatar Heyeti", TY, C.IX, sayı:9, s.142-143.

(61)T.Y., "Türkiye Haricindeki Türklerde", TY, C.X, sayı:3, s.46-47.

(62)T.Y., "Türkistanda Askerlik", TY, C.XI, sayı:5, s.80.

(63)T.Y., "Rusya İhtilali ve Türkler", TY, C.XII, sayı:6, s.33.

lisi Kazak ve Kırgız olan Sibiryâ istiklâllerini ilân etmişlerdir. (64). Fakat Bolşevikler "Pravda" gazetesinde neşrettikleri bir beyanname ile Rusya'da müslüman ahali ile meskûn şehirlere hitaben; kendilerine muhtariyet verileceğini, Rus kıtalarının buralardan geri çekileceğini vaad ederek Lenin'e müzaheret edilmesini talep ediyorlar ve hareketin muvafakiyeti'ni müteakip şark müslümanlarının Avrupa boyunduruğundan kurtarılmaları lazım geldiğini ilave ediyorlardı. Ama istiklâllerini ilân eden Başkırlar üzerine ordu göndermekten de geri kalmıyorlardı. Türk Yurdu; Bolşevik vaad ve fiillerine karşılık "Kırımlı ve Başkırlar'a, her ikisine, hayırlı istiklâl ve kara kuvvetlere karşı muzafferiyet ve galebe temenni" ediyordu. (65)

1918 yılı Mart'ında Ağaoğlu Ahmet Bey Rus ihtilalinin Rusya'daki Türkler üzerinde ne suretle ve ne kadar tesir edebildiğini anlamanın zaruretine işaret ederek; bu zarureti tatmin için Rusya'daki Türklerin son durumunun mütalaa edilmesini elzem görüyordu. (66) Ancak muharririn vaat ettiği bu mütalaa yazılarını mecmuanın sonraki sayılarında bulamıyoruz. Ancak Osmanlı Devletini uğraştıran "Ermeni Meselesi"nin Kafkasya ve Azerbaycan Türklerini de nasıl uğraştırdığının izahını buluyoruz: Bolşevikler ihtilalden önce bütün milletlere buldukları mahalde ekseriyeti teşkil etmek kaydı ile kendi mukadderatlarını tayin hakkını vaat etmişlerdir. Bu Bu nokta hiç bir yerde ekseriyet teşkil etmeyen ve Çarlık yıkılsa bile bu esasdan faydalanamayacak olan Ermenileri yakından alakadar etmektedir. Ancak fırsatı kaçırmak istemiyen Ermeniler daha çok buldukları Gence ve Erivan'da ekseriyeti temin için çok garip bir çare bulmuşlardır. Bakû'ya gidip Türklerle Ermenilerin mübadelesini Türk liderlerine teklif ederler. "Türk reisleri Türkleri Gence vilayetine ve Ermeni teşkilâtçıları Ermeni-

(64)T.Y., "Kırımlıların ve Başkırların İstiklâli", TY, C.XIII, sayı:9, s.144.

(65)T.Y., "Rısyadaki İslâmların Muhtariyeti", TY, C.XIII, sayı:9, s.144.

(66)Ağaoğlu, "Rısyadaki Müslümanlar", TY, C.XIV, sayı:4, s.124.

leri Erivan vilayetinde toplıyacaktı. Bu sayede Ermeniler Erivan'da yani Türkiye ile hemhudut olan bir kıtada bir ekseriyet-i katıye ihraz edeceklerdi. Binaenaleyh tayin-i mukadderat düsturundan istifade ederek Ermeni devletinin esasını kuracaklardı!"⁽⁶⁷⁾

Daha sonra Kafkasya'da vuku bulan Türk-Ermeni çatışmalarını ve bunun Kafkasya Türkleri üzerindeki Millî birlik uyanışına olan tesirlerini zikreden Ağaoglu Ahmet Bey'in asıl göstermek istediği; garp Türkleri ile şark Türkleri arasına gayri müslim ve gayri Türk bir unsurun devlet te'sis ederek girmesi, Türklük âleminin ikiye bölünme tehlikesidir.⁽⁶⁸⁾ Ve bu tehlike Osmanlı Devletine dahil topraklar üzerinde bütün müdahalelere rağmen gerçekleşmemiş olsa bile mezkûr vilayetler üzerinde bu devletin tesisi ile gerçekleşmiştir.

Rusyadaki Bolşevik ihtilalinin doğurduğu vaziyetin istikbâli hakkında fikir yürütmenin zor olduğuna (1981 yılı Nisan'ında) işaret eden Türk Yurdu; ihtilâlin Osmanlı Devletini ve Türkleri alakadar eden noktalarını şöyle tesbit ediyordu: Evvela "Rus belası uzun birmüddet için dağılmıştır, bu belli başlı bir ehemmiyete mâliktir." Dağılan Rus belasından sonra istiklâllerini ilân ederek istikbale gidenler arasında Türkler de vardır. Türkler Bolşevik hükûmetin verdiği haklardan istifade ile istiklâllerini ilân etmişlerdir. Ancak Türk Yurdu'na göre zümrelerin iradesi dışında vuku' bulan hadislerin neler getireceğini kestirmek zordur⁽⁶⁹⁾. Nitekim Türk Yurdu'nun tesbit ettiği Rus belasının dağılması; Doğu Anadolu'nun istirdadını ve İstiklâl Harbinde doğu cephesindeki emniyeti getirecektir. Tesbit edilemeyen hadiselerin neler getireceği hususu ise; muhtar Türk Cumhuriyetlerinin Bolşevik Rusya tarafından tek tek yutulması neticesini getirecektir.

c- Osmanlı Devleti Haricindeki Türklerin İctimaî, Harsî, Edebî

(67)Ağaoglu, "Rusyadaki Müslümanlar", TY, C.XIV, sayı:5, s.147-148.

(68)Ağaoglu, a.g.m., s.148.

(69)T.Y., "Rus İhtilali, Türkistan ve Kafkasya", TY, C.XIV, sayı:6, s.199-200.

Durumu:

Türk Yurdu'nda Osmanlı Devleti haricinde yaşayan Türklerin siyasî durumları kadar içtimaî, edebî, harsî vaziyetlerine dair haberler de yer almıştır. Bu haberler daha çok geniş Türk dünyası arasında bir irtibat ve tanışmayı sağlayıcı vasıf taşımaktadır. Bu çerçeve içinde Osmanlı Devletinin sınırları haricinde kalan Türkler tarafından neşredilen Buha-ra'da "Buhara-yı Şerîf" ve "Turan", Kazan'da "Kuyaş" (Güneş) ve "Ak" (Dirayet), Petersburg'da "Müslümaniskiye Gazita" (Müslüman Gazetesi), Semerkant'da "Semerkand", Petersburg'da "İl" (Musa Carullah Tarafından kurulmuştur), Taşkent'de "Sada-yı Türkistan", Fergana'da "Sada-yı Fergana" gazetelerinin neşriyata başlayışları Türk Yurdu okuyucusuna müjdelenmiştir. Ayrıca Semerkant'da "Ayîne" mecmuasının neşrinden, zama-nın en uzun ömürlü Türk gazetesi olan ve Kırım'da münteşir "Tercüman"ın gündelik oluşundan duyulan memnuniyet dile getirilirken; Bolşevik ihti-lali sırasında halâ neşriyata devam edebilen, bütün mahrumiyet ve zor-luklara rağmen kapanmamış olan "Kurultay", "Altay", "Yulduz" (Kazanda münteşir), "Turmuş"(Ufa'da), "Yeni Vakit"(Orenburg'da), "Saray" Aştarhan'da), "İl" (Moskova'da) gazetelerinin Bolşeviklerce kapatılmasın-dan duyulan üzüntü izhar edilmiştir. Geniş bir sahaya yayılan Türk âle-minden o zamanın şartları içinde haber alarak, haricî Türklerin matbuat duru-mundan Osmanlı Devleti dahilindeki Türkleri haberdar etmek ve hatta Kı-rım'da münteşir ve günlük hale gelen "Tercüman" gazetesinin İstanbul'a muntazam gelmesini ve satışını⁽⁷⁰⁾ (Türk Yurdu Kütüphanesi'nde) temin etmek mühim bir hadisedir.

Osmanlı Devleti haricinde yaşayan Türklerin millî ve harsî uyanış-larında rol oynamış şahsiyetler Türk Yurdu'nda çeşitli vesilelerle tanı-tılmışlardır. "Dilde, fikirde, işde birlik" şiarı ile neşredilen ve şimal Türklerinde millî benlik ruhunun doğuşunda büyük yer tutan "Tercüman"

(70)T.Y., "Kırım Tercüman Gazetesi", TY, C.V, sayı:8, s.1104.

gazetesinin müessisi İsmail Gaspıralı İsmail)⁽⁷¹⁾, Şeyh Cemalettin Afganî, Musa Carullah Efendi Beykif, şair ve gazeteci Abdullah Takayef (Abdullah Tokay)⁽⁷²⁾ gibi şahsiyetler fikir ve çalışmalarlarıyla, biyografileri ile okuyuculara tanıtılmışlardır. Ayrıca muhtelif şehirlerde açılan mektep, kütüphane, dernek ve cemiyetlerin küşadı ve faaliyetleri⁽⁷³⁾ Rusya'daki Türk ve müslüman ahalinin ictimâî ve hukukî haklarını talep eden toplantı ve kongreler ve bu toplantılarda ele alınan istek ve kararlar⁽⁷⁴⁾ yine haber olarak Türk Yurdu'nda verilmiştir.

d- İttihad-ı Türk (Turan) Fikri ve Türk Yurdu

Türk âleminde olanı biteni haber vermekten, Türk dünyasındaki tezahürat ve tecelliyatı etrafa yaymaktan hasıl olacak netice neyi gerektirecekti? Bu sorunun cevabı siyasî bir Türk birliğini ifade eden "Turan"ın gerçekleştirilmesi gayesine mi mâtuf du? Türk milliyetçiliği hareketinin hemen her zaman maruz kaldığı itham; siyasî bir Türk ittihadını ifade eden "Turancılık" hayaline sahip olduklarıdır. Ancak Türk Yurdu'nda Türkçü Türk Yurdu muharrirleri siyasî bir Türk ittihadını gerçekleştirmek iddia ve hayalinde, gayesinde olmadıklarını, zaten millî mefkûrelerin kâğıt üzerine yazılı sınırları olamayacağını- ifade etmişlerdir. Gayeleri Osmanlı Devleti dahilindeki Türklere Millî bir şuur kazandırmaktı. Ama

(71) Akçura, "İsmail Bey", TY, C.II, sayı:10, s.690-695., Ağaoğlu, "İsmail Bey Gaspıralı", TY, C.VI, sayı:12, s.360-362., Akçura, "Muallime Dair", TY, C.VI, sayı:12, s.363-366.

(72) Köprülü, "Abdullah Tokayef", TY, C.IV, sayı:4, s.500-514.

(73) T.Y., "Bir Türk Müverrihinin İlmî Memuriyeti", TY, C.V, sayı:7, s.1072. , T.Y., "Şimal Türklerinde Terakki Eserleri", TY, C.V, sayı:9, s.1136. , T.Y., "Kazanda Şark Kulübünün Mütalaa Salonu", TY, C.VI, sayı:8, s.256.

(74) T.Y., "Petersburgda Müslümanlar İctimai", TY, C.VI, sayı:10, s.320, T.Y., "Türk ve Tatar Heyeti", TY, C.IX, sayı:9, s.142, T.Y., "Şimal Türklerinin Kararı", TY, C.XIII, sayı:2, s.30-31, T.Y., "Rusya Müslümanları ve Rus Hükümetinin Mezalimi", TY, C.XIII, sayı:2, s.32, T.Y., "Rusya İhtilali ve Türkler", TY, C.XIII, sayı:7, s.111.

bu maksat gerçekleşince Osmanlı Devleti hududu haricindeki Türkler de millî bir vicdan kazanır, insaniyet ve medeniyet yolunda ilerlemiş olabilirler di ki, o Türkçülerin hali hazırdaki bir hedefi değildi⁽⁷⁵⁾.

Gökalp'e göre Türk milliyetçiliği hareketinin gayesi; her geçen gün yekdiğerinden biraz daha kopan Türk ulusları (Özbek,Kırgız, Tatar, Osmanlı..gibi budunlar) arasında İstanbul'da konuşulan konuşma dilini millî dil ittihaz ederek müşterek bir dil ve edebiyat ve yine bütün Türklerin iştirak ettiği, hepsince müşterek olan bir Türk harsı yaratmaktır. Dil, edebiyat ve kültürde bir olan umumî bir Türk milleti! İşte bu mütehit Türk milletinin vatanı Turan'dır. Turan; Türklerin bütünü için alan ve Türklerden başkalarını haricde bırakan "mefkûrevî vatan"dır. Türklerin oturduğu, Türkçenin konuşulduğu bütün ülkelerin toplamıdır⁽⁷⁶⁾. Görüldüğü gibi Turan; siyasî bir Türk birliğini değil, harsî bir Türk birliğini ifade etmektedir.

Cihan Harbinin başlaması ile birlikte Türkçülerle beraber devlet ricali de harbin "Türklerin kurtarılması, müslümanların tahlisi" şiarıyla yapıldığını açıklıyordu. Ancak bu şiarda ve Türk Yurdu münderecatı içinde esir Türk illerinin şöyle veya böyle Osmanlı Devletine ilhakı gibi bir fikir ve ifade, bir emel göremiyoruz. Hâşş; "milletlerin istiklâl ve hürriyeti, dinlerin istiklâl ve hürriyeti"⁽⁷⁷⁾ için yapılıyordu. O halde esir Türklerin istiklâli de bu çerçeve içinde tabii bir hak idi. Nitekim Kafkasya, Kırım, Türkistan, Başkır, Sibiryâ Türkleri istiklâllerini Cihan Harbi ve dahilî karışıklıkların Rus Çarlığını çökertmesi üzerine ilân etmişlerdir. Buna rağmen Türkçülerin ve Türk Yurdu'nun siyasî görüşü, Turan anlayışı değişmemiş ve siyasî bir Türk ittihadından bahsedilmemiştir. İstiklâlini ilân eden Kırım'ın "Umur-ı Hariciye ve Harbiye Müdürü" Seyit Ahmet Cafer'in İstanbul'u ziyaretinde Türk Ocağı'nda şerefine bir

(75)Köprülü, "Türklük...", TY, C.IV, sayı:9, s.694-695.

(76)Gökalp, "Türkleşmek... 8", TY, C.VI, sayı:2, s.37-41.

(77)Akçura, "Cihan Harbi...", TY, C.VII, sayı:1, s.382-384.

yemek verilir. Yemekte Seyit Ahmet Cafer ve Türk Ocağı reisi Hamdullah Suphi birer konuşma yaparak Türkler arasında artık fikrî ve manevî bir birliğin olduğunu, millî şuurun doğduğunu belirtirler. Hamdullah Suphi konuşmasının sonunu büyük Türkçü Gaspıralı İsmail Bey'in Türkçülük hareketinin gayesini ve siyasî stratejisini ifade eden sözleri ile bağliyordu: "İsmail Gaspıralı, şimal topraklarında yaşayan milyonlarca Türk'ü kendi benliğine vasıl eden, kurtaran bu aziz ve kudsî babamız, ayrılmadan evvel kulaklarımıza asla unutamıyacağımız bir söz fısıldamıştı: Bazı düşünceler vardır ki, o bize yasaktır demişti. Onları bizden sonra gelecek nesillere bırakalım. Biz mânevî birliği yapalım, dilleri birleştirelâm, siyasî birliği başkaları düşünsünler. Bu söz Ocak'ın eskiden beri akide olarak kabul ettiği bir düsturdur. Ve biz ona sadık kaldık. Biz yalnız bir şey istiyoruz: Dil birliği ile vicdan birliği. Uzak, yakın ve bütün Türkler kalpleri aynı duygularla çarpsın, zihinleri aynı birlik hülyasına dalsın. Biz bu hülyadan başka bir şey düşünmüyoruz"⁽⁷⁸⁾

Türk Ocağı'nın düstur kabul ettiği bu sözleri sadece Türk Ocağı'na münhasır sayamayız. Bir biri ile iç içe olan ve Türkçülük hareketini fikri, ictimâî, ilmî sahada birlikte omuzlayan Türk Ocağı, Türk Gücü, Türk Bilgi Derneği ve Türk Yurdu bu düstura bağlı müesseselerdir. Kısacası bu düstur bütün Türkçülerin düşüncesini ifade eder. Şu var ki; Rus hakimiyeti altındaki Türklerin buldukları bölgelerde istiklâllerini ilân etmeleri; Türklerin lisanî ve vicdanî birliği kadar siyasî birliğini de arzu edenlere bu arzularının gerçekleşmesi yönünde bir vesile ve fırsat gibi görünmüş olabilir. Ama bu arzu ve temenni Türk Yurdu'nun Türkçülük anlayışı dahilinde değildir. Her ne kadar Gökalp'ın "Düşmanın ülkesi viran olacak Türkiye büyüüp Turan olacak"⁽⁷⁹⁾ diyerek bu his ve arzulara

(78)T.Y., "Kurtuluş Günlerinde Kardeş Musahabeleri", TY, C.XIV, sayı:7, s.232.

(79)Akçura, "Cihan Harbi...", TY, C.VII, sayı:1, s.384.

tercüman olmuş, Avusturya-Macaristan ve Almanya ile Rusya'ya karşı girişilen ittifakda Rusya'nın muhtemel mağlûbiyeti ile buralarda esir bulunan Türklerin de istiklâllerini kazanarak siyasî bir Türk iltihadının gerçekleşmesi hususunda geniş ümitler beslemiş olabilir. Ama bu his ve arzular Türk Yurdu'nda ifadesini bulan Türk milliyetçiliği hareketinin siyasî hedefini, stratejisini tesbit etmemiştir.

e- Osmanlı Devleti Haricindeki Türklerin Osmanlı Devleti ile İlgili Hadiselere Bakışı ve Tavırları:

Türk Yurdu mecmuasında dikkati çeken hususlardan biri o zamanın şartları içinde Türk âlemindeki tesanüd ruhunun çok güzel bir şekilde Osmanlı kamuoyuna aktarılmasıdır. Osmanlı Devleti dahilindeki Türklerle, Osmanlı Devleti haricindeki Türklerin mahdut da olsa bir yardımlaşma ve tesanüd içinde olduklarını görüyoruz. Bu maddî olmaktan çok manevî bir tesanüddür. Osmanlı Devletinin (ve Osmanlı Türklüğünün) dışarı olduğu müşkilata üzülme, sevincine katılmak, acısını ve mutluluğunu paylaşmak şeklinde tezahür etmektedir: Balkan Harbi sırasında Petersburg Darülfünûn'unda okuyan tıbbiye talebesi 4 Türk kızı Osmanlı Ordusu yaralılarına yardım etmek üzere İstanbul'a gelirken, Orenburg müftüsü ve Rusya'daki müslümanların dinî lideri durumunda bulunan Kadı Rızaettin'in teklifi ve çağrısı ile şimal Türkleri Kurban bayramında tebrikleşmiyerek Osmanlı Türklerinin acısına katılmışlardır. Yine Rus gazetelerinin Balkan Harbini bir Slav-Türk ve İslâmlık-Hıristiyanlık muharebesi addederek Balkan milletlerini alkışlaması Petersburg'daki yüksek tahsil yapan Türk gençlerince protesto edilmiştir.⁽⁸⁰⁾ Edirnenin Osmanlı ordusu tarafından istirdadı üzerine Türkistan'ın Kolça şehrinde şenlikler düzenlenmiş, bu haber nümâyişlerle kutlanmıştır.⁽⁸¹⁾

Cihan Harbi esnasında ise Rusların Boğazlar üzerindeki hakimiyet

(80)T.Y., "Şimalli Türk Gençlerinin Rus Gazetelerini Protestoları", TY, C.III, sayı:5, s.59.

(81)T.Y., "Türkistan-ı Çini'de Edirnenin İstirdadı Bayramı", TY, C.V, sayı:2, s.911-912.

talepleri üzerine "Hakimiyet-i Milliye" fırkasının kongresinde İslâm azası Sadrettin Maksudî (Arsal) yaptığı konuşmada müslümanların; Rusların ve dolayısıyla Partinin Boğazlar ve İstanbul hakkındaki fikirlerine katılmasının mümkün olmadığına işaret ediyordu. "Bizim Boğazlar hakkında başka türlü düşünmemize dinî sebeplerden maada bir takım başka sebeplerde mevcuttur. Rusya'da yaşayan İslâmların Türkiye'ye karşı hürmet ve muhabbet beslemelerine ve onun mahvını hiç bir zaman arzu etmemelerine mütehayyir olmamalısınız. Eğer "Kadalar Fırkası", İslâmları kendi tarafında görmek arzu ederse İstanbul meselesini programından çıkarmalıdır"⁽⁸²⁾ diyerek şimal Türklerinin Türkiye'ye olan merbutiyetlerini izhar etmiştir. Türkiye'ye duyulan sevgi ve bağlılığın, kardeşliğin nişanesi olarak Moskova'da bulunan Osmanlı esirleri İyaz Efendi Ishakî riyasetindeki bir heyetce ziyaret olunarak "maddî ve manevî muavenetde" bulunuluyordu⁽⁸³⁾. Cihan Harbinin sonuna doğru Rusyanın dahilde iyice karıştığı günlerde Kazan'da toplanan "Rusya Kongresi"nde hiç bir zaman Türkiye'nin aleyhinde harp etmemeye söz ve yemin veriliyordu.⁽⁸⁴⁾ "Kırım Umur-ı Hariciye ve Harbiye Müdürü "Seyit Ahmet Cafer İstanbul'u ziyaretinde Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmada ise; artık Türk mânevî birliğinin meydana geldiğine işaret ediyor ve hiç bir kuvvetin bu mesut birliği bozamayacağını "bir idik, bir olduk, daima bir kalacağız"⁽⁸⁵⁾ sözleri ile ifade ediyordu.

-
- (82)T.Y., "Şimal Türkleri ve İstanbul Meselesi", TY, C.XII, sayı:7, s.112.
- (83)T.Y., "Rusya Müslümanlarının Esirlerimize Muaveneti", TY, C.XIII, sayı:2, s.31.
- (84)T.Y., "Şimal Türklerinin Kararı", TY, C.XIII, sayı:2, s.31.
- (85)T.Y., "Kurtuluş Günlerinde Kardeş Musahabeleri", TY, C.XIV, sayı:7, s.232.

II. BÖLÜM

A- TÜRK YURDU'NUN EDEBİYATA DAİR GÖRÜŞLERİ

1- Türk Yurdu'nun Türk Edebiyatının Mevcut Durumuna Bakışı:

Türk Yurdu Mecmuası neşriyata başladığı ilk sayılarında edebiyat hakkında herhangi bir görüş zikretmekten ziyade, edebî anlayışını gösteren şiir ve hikâyeler neşretmekle iktifa etmiştir. Bilhassa Müftüoğlu Ahmet Hikmet, İzzet Ulvi (Elöve) ve Mehmet Emin (Yurdakul) Beylerin Mecmuada neşredilen hikâye ve şiirleri sade bir dil ve hece vezni ile yazılmıştır. İlk sayılarında halkın anlayacağı sade bir dille ve halkın günlük hayatını ve duygularını anlatan hikâye ve şiirleri havâ bu yazılardan sonra Türkdog Von le Coq'un yaptığı tetkikler neticesinde manheizm'e ait uygurca iki hikayenin Uygurca, latince ve Osmanlıca metinleri neşredilmiştir.⁽¹⁾ Ama ikinci hikayenin metnine geçmeden Türkolog Von le Coq'un mektubu neşrediliyordu. Mektupda, Orta Asya kumlarından çıkarılan ve Avrupada hiç benzeri olmayan, göz kamaştırıcı bir gayret ve medeniyetin şahidi olan bu eserlerin sahibi ataları ile Türklerin öğrenmeye pek hakları olduğu belirtiliyordu. Türk edebiyatını, edebiyat tarihini asırlar ötesine götüren bu teşebbüs; Türk edebiyatını ve tarihini belli bir devreden itibaren alan zihniyete de bir karşı çıkıştır. "Bu güzel ve büyük medeniyet sahibi olan bu ecdadınızla bihakkın müftechir olabilirsiniz" diyen Von Le Coq'un düşüncelerine, bunların okuyan Türk oğlunun sürûrla göğsünün kabarmasının, öteden beri medeniyetle hisseleri inkar olunmuş büyük babalarının bu hakkını bulup çıkaranlara müteşekkir olmamasının kabil olmadığı ifade ediliyordu.⁽²⁾ Yine ilk sayılarda, zikrettiğimiz gibi edebiyatın mevcut durumu hakkında herhangi bir görüş ve mütalaa serdetmekten ziyade; Türk edebiyatının kendine has hususiyetlerinden biri olan ve Müftüoğlu Ahmet Hikmet'in "Millî aruz" diye isim-

(1) Von le Coq (Çev.Saffet), "Pek Eski Türk Edebiyatı", TY,

C.I, sayı:3, s.63_69, TY, C.I, sayı:8, s.226-231.

(2) Von le Coq, a.g.m., s.226.

lendirdiği hece vezni hakkında bilgi verilmiştir. (3)

Türk edebiyatının ve edebî lisanının vaziyeti hakkında bilgi veren, görüş bildiren ilk yazı Müftüoğlu Ahmet Hikmet Bey'in Atina'da toplanan müsteşrikler kongresinde verdiği Fransızca tebliğin Türk Yurdu tahrir heyetince yapılan tercümesidir. Ahmet Hikmet Bey bu tebliğinde Türk dilinde Arapça ve Farsca kelimelerin bulunmasının Türkçe'nin fakirliğinden ileri gelmediğini, Türkçe'nin de en az bu diller kadar zengin olduğunu, ancak zamanla aynı şeyleri ifade eden Türkçe kelimeler yerine edebiyat yapabilmek için Arapça ve Farsca kelimelerin alındığını belirtiyordu. Ahmet Hikmet Bey'e göre Türkçe'ye Aryanî ve Samî kelimelerin girmesine şu hususlar sebep olmuştur: 1) Kur'an-ı Kerim ve dinî ıstılahların Arapça olarak gelmesi, 2) Türkçenin kısa heceli kelimeleri sığmadığı için acemlerden aruzu alan şairlerin Arapça ve Farsca kelimelerle düşüncelerini belirtmeleri, 3) Türkçedeki kalın sesleri belirtecek harflerin Arapça'da olmayışı, harflerin ve bu kelimelerin yerine Arapça ve Farscalarının konulması, 4) Alimlerin ilmî tabirleri Arapçadan almaları ve kıskançlıkla bu bilgilerini halktan saklamak için Arapça yazmaları, eğitimlerini hep Arapça olarak ve bir satır Türkçe okuyup yazmadan yapmaları. Ahmet Hikmet Bey'e göre bu durumun neticesi olarak; halis Türkçe unutulup yerine Farsca ve Arapça kelimelerin karması geçmiştir. Üstelik bu kelimeler bir Arabın veya Acem'in anlayamayacağı kadar bozulmuştur. Daha çok din alimlerinin elinde olan bu edebiyata 16.yüzyılda kurulan "Enderun mektebi"de katılmıştır. Daha çok edebî ve felsefî bir terbiye gören, Fars edebiyatını öğrenen bu mektepte yetişenlerin çoğu gayr-i Türk idi. Bu yüzden Türklerin duygu ve düşüncelerine, ruhuna yabancı olan bu gençler; yazılarıyla Farslıların şiirlerinden taklit tantanalı ve boş bir saray edebiyatı teşkil etmişlerdir. Şairlerin hepsi gül ve bülbülden bahsedip fırsatı düşünce de Padişah ve Vezirlere dalkavukluk etmeyi ihmal etmişlerdir. Bu hâlin Kırım Savaşına kadar sürdüğünü belirten Ahmet Hikmet

(3) Ahmet Hikmet, "Millî Aruz", TY, C.I, sayı:8, s.218-224, TY, C.I, sayı:9, s.249-253, TY, C.I, sayı:10, s.281-286.

Bey Türk edebiyatının bundan sonraki devresini şöyle hülâsa etmektedir: Kırım Harbi sırasında Ziya Paşa, Akif Paşa, Reşit Paşa'nın yazıları ile uyanan vatanseverlik hissi son Türk-Rus savaşında Namık Kemal, (Abdülhak) Hamit ve (Recaizade Mahmut) Ekrem'in eserleri ile iyice ışıldadı. Fakat Kemal ve Hamit'de amaç millî değil dinî idi. Bir de cahil tabakaya hitap etmiyor, yüksek sınıfa sesleniyorlardı. Milliyet hakkında hiç bir belirli fikirleri yoktu. Bunları otuz üç yıl süren bir sessizlik devresi takip etti. Fakat meşrutiyetle beraber kalplerde sıkışan duygu ve düşünceler, her şeyi değiştirerek yeniden yapmak isteyen bu hareket harflerin ıslahından fikir ve edebiyat cemiyetlerinin açılışına kadar uzanan geniş bir sahada millî his, millî vicdanı geliştirip büyütüyordu. Artık Türkler de eski ve müteber bir mazileri, bir tarihleri olduğunu anlamışlardı. Bu duygu ve anlayış yeni bir edebî hareketi doğurdu. Türk dili yabancı kelime ve terkiplerden kurtarılırken; edebiyatı da Türk ruhu ile asla barışmayan debdebeli ve iddialı ibarelerden kurtarılarak ona kendi rengi, saflığı, sadeliği, anlaşılabilirliği yeniden kazandırılmak isteniyordu. Bu yeni söyleyiş ve yazış tarzı eskinin debdebeli ve gürültülü boş dil taraflılarını bir hayli kızdırdıysa da millî edebiyat ve dil kendine taraftar bulmakla büyük başarı kazanarak ilerledi. (4)

1912 yılı ortalarına kadar geçen zaman içindeki Türk edebiyatının durumunu böyle hülâsa eden Ahmet Hikmet Bey'e göre millî edebiyat akımının temsilcileri "Türk Yurdu," "Türk Derneği", "Genç Kalemler," "Genç Fikirler" mecmuaları ile İzmir'de münteşir "Köylü" gazetesidir.

Necip Asım ise; dünya üstünde geniş bir sahaya yayılan Türklerin medeniyetten mahrum ve sadece tahribkar bir millet olduğuna dair kanaatin eski Türk medeniyetine ait Avrupalı müstesriklerin gayretleri ve tetkikleri neticesinde elde edilen vesikalarla yıkıldığını, bu zannın sadece

(4) Ahmet Hikmet (Çev. Akçuraoğlu Yusuf), "Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Mütalâalar", TY, C.I, sayı:12, s.345-351. (Bu makale Müftüoğlu Ahmet Hikmet'in Atınada toplanan 16. Müstesrikler Kongresinde Fransızca olarak sındığı tebliğin tercümesidir.)

bühtan olduğunu belirtiyordu. Türk dilindeki ufak bir tetebbu bile Türklerin kadim bir medeniyeti olduğunu göstermeye yeterdi. Parmak hesabınca manzum müşterek atasözleri bir takım millî şairlerin zamana kadar naklolan parçalarıdır. Bunlar Türklerin yazılı bir edebiyata malik olduğunu isbat etmezse de kadim bir edebiyat tohumunun varlığına delalet eder. Çin kaynaklarına göre milattan 192 yıl evvel Mete Çin İmparatoriçesine mektup göndermiştir. Bu Türklerde eskiden beri bir yazının olduğunu ortaya koyar. İşte bu yazı Orhun Abidelerinde ve Uygurlarda lisanın ihtiyacına bütünüyle cevap verecek bir mükemmelliğe erişmiştir.⁽⁵⁾ Böylece Türk dili, yazısı ve edebiyatının uzak bir tarihten beri var olduğunu iddia eden muharrir Türk edebiyatının tarihliğini de isbata çalışmıştır.

Necip Âsım'ın Türk edebiyatının tarihliğini isbat gayretinin yanında Türk Yurdu'nca aslolan bu edebiyatın milliliği idi. Bir Türk edebiyatı vardı, ama mevcut edebiyat halka hitap etmeyen, debdebeli ve boş bir dille yazılmış, üstelik millî bir vezinle yazılmamış ve mevzuları da Türk halkının günlük hayatını anlatmayan; gül ve bülbül, aşık ile vefasız bir maşuk arasında geçmeleri anlatan bir edebiyat idi. Edebiyattaki bu gayri tabiiği tarihî geçmişi ile tetkik eden Köprülüzade Mehmet Fuat bunun sebebini Türklerin muhafazakar olmayışlarına bağlıyordu. O'na göre, tarihçiler (meselâ ahiz) ve Orhun âbideleri gibi tarihî vesikalarda Türkler topraklarına derin biraşk ile merbut gözükseler bile; yaşadıkları muhitin tesiri ile an'anata pek az merbut ve temsilden ziyade temsile, taklide müsait birhâl almaktadırlar. Kısa zamanda muhitin adamı olmaktadır. Bu hususiyetler/sayesinde devletleri ele geçirmişler, onlara şair, alim, kumandan kazandırmışlardır. Fakat millî mevcudiyetleri itibariyle zarara uğramışlardır. Kendilerini unutarak, hele İslâmiyetten sonra, başka milletlerin hesabına çalışmışlardır denebilir. İslâmiyet öncesi Türk cemiyetinde millî bir hususiyet ufak bir tetkikle görülebilir. Ama İslâmiyeti kabul ettikten sonra dinin de tesiri ile Türkler yavaş yavaş

(5)Necip Âsım, "Atabet'ü-l Hakeyk", TY, C.II, sayı:8, s.619-621.

eski örf ve adetlerini terk etmişler; padişahlar bir Türk Kaanından ziyade bir İslâm Sultanı gibi hareket etmeye başlamışlardır. Bunun en bariz misali kendisini kisralarının devamı saymaya kalkan ve "Şehname"deki Turanaleyhine sözlerden rencide olmayan Sultan Mahmut Gaznevî'dir. Bu Timur devrinde had safhaya ulaşmıştır. Timur'un etrafındaki ilim ve irfan efradı Acemce yazan ve Acem hissi ile mü'tehassıs kimselerdi. Asyadaki bütün Türk Sultanları millî lisan olarak Acemceyi kabul etmişler, Acem tarihi ve an'anatını kendi millî tarih ve an'aneleri makamına ikame eylemişlerdir. İslâmiyet sonrasında milliyetini unutmayan birkaç Sultandan biri; millî an'ane ve tarihin unutulmaması için Reşidüddin'e "Cami'üttevarih"i yazdıran Gazan Han'dır. Az çok millî bir renge haiz olan bir diğer eser Kaşkar'da Buğra Han namına Yusuf Has Hâcib tarafından tanzim edilen "Kutad-gu Bilik"tir. Bu eser Arap ve Acem tesirinden uzak saf bir Türk ruhunu gösterir. Bu yıllarda Selçukîler namını alan Rûm Türkleri yazı lisanı olarak Farsçayı kullanıyorlardı. Devletin resmî lisanı, saray ve ilim mahfillerinin lisanı Farsca idi. Anadolu'ya gelen Türklerin millî lisanlarını muhafaza edememelerinin en mühim sebebi Köprülüzade Mehmet Fuat'a göre; gelenler arasında ilim erbabının olmayışındır. Uzun müddet halifenin hizmetinde kalan bu "göçebe cahil" topluluk Arap ve Acem tesirinde kalmışlar, millî benliklerini layıkı ile bilememişlerdir. İlim ve edebiyat dâli olarak Farsçaya vakıfdırlar. Muhitin tesiri altında kalan Türkler adet ve an'aneleri ile Arap ve Acem tesirinde kalarak mimari hariç her sanat dalında yeni bir Acem saltanatı kurmaya çalışıyor gibiydiler. Osmanlı Türkleri Anadoluya geldiklerinde Anadoludakilere kâmiyet ve keyfiyet olarak üstünlük sağlayacak halde değildiler. Devlet kurulduğu zaman onu teşkil edenlerin büyük kısmı yüzyıllardır Anadoluda bulunan Türklerdi. Bu sebeple Osmanlı edebiyatı Selçuklu edebiyatının devamıdır. Zaten bunlar ayrı olmayıp sadece Anadolu Türkleri edebiyatı vardır. Selçuklu'nun inkırazı ve Osmanlının inkişafı

yıllarında sade Türkçe ile yazan Kadı Burhaneddin, Süleyman Çelebi'nin lisanı ve Kaygusuz Abdal gibi halk şairlerinin eserleri saray ve ilim çevresinde hoşnutluk görmedi. Türkçeye karşı olan kaba lisan telâkkisi devam etti. Halbuki o yıllarda Türkçe; Farsçanın da tesiri ile incelenmiş bir ilim ve edebiyat dili olarak her şeyi ifade edebilecek bir hale gelmişti. Fakat Arap ve Acem hayranları bunu kabul etmek istemiyorlardı. Ali Şir Nevaî'nin millî lisanı ihyaya, Türkçenin Farsçaya üstünlüğünü isbata çalıştığı sırada Anadolu'da Farsca nüfuzu o kadar müstevlî değildi. Fakat Fatih'in İstanbul'u fethi ve İslâm âlemindeki ilim ve edebiyat erbabını çevresinde toplaması ile Farsca taraftarlığı tekrar öne çıktı. Arapça ve Farsca yazanlara gösterilen iltifat ve teveccüh çok fazla idi. Ali Şir Nevaî ve Babür Şah şarkta millî his ve lisanı yaşatmaya çalışırken; İstanbul'da Türkler Arap, Acem hatta Bizanslı garip bir şekil alıyorlardı. Arap, Acem, Rum, Arnavut dönmeleri umumî ve müşterek bir şekil alırken, Türklükten ayrı bulunuyorlardı. Bunlardan uzak olması gereken Türkler de gafletle en ön safta idiler. Daha o yıllarda Türk'ün kabalığını, cahilliğini ifade eden darbimesel, şiir ve sıfatlar çıkmaya başlamıştı. Padişahlar şiir ve mektuplarını Arapça veya Farsca yazıyorlar, hükümetin işleri nesli belirsiz devşirme ve dönmelere bırakılıyor, hükümetin tarihi Acemce zaptediliyordu. Nefî, Bakî, Nedim gibi şairler de kendilerinden bihaber, zamanın telâkkiyatına uyarak Türk'ü tahkir ediyor, Türk'den alayla bahsediyorlardı. Milliyete ve millî lisana ehemmiyet vermemek hususunda Padişahlar da bir istisna gösteremediler. Yavuz; İran'ın maddî fatihi iken mânevî esiri idi. Sadî'nin, Hafız'ın lisanı O'nu sarhoş ediyordu. Padişahlar da edipler de bu Farsca hayranlığında müttefik idiler. Çünkü herkes -Fuzulî de dahil- Türkçenin Arapça ve Acemceden geri bulunduğu, kaba ve ahenksiz olduğuna vicdanen kani idiler. Bu kanaat Şinasi'ye kadar devam etmiştir. Şinasi'den sonra millî lisanı sevme gayretleri artmıştır. (6)

(6) Köprülü, "Edebiyatımızda Milliyet Hissi", TY, C.IV, sayı: 8, s.671-678.

Köprülüzade Mehmet Fuat millî duygunun pek yakın zamanlara kadar mütefekkir sınıfın bile meçhulü kaldığından, millî bir vicdandan mahrum olduğundan, ve bu sebeble de Türklerin yüzlerini hep yanlış mihraplara döndürerek meçhul hislerinin mihrakını bir türlü bulamadıklarından şikâyet etmektedir.

Bir başka Türk Yurdu muharriri ise Fars edebiyatını taklit ederek Osmanlı edebiyatını tesis edilmeyeğine hayıflanıyordu. Eğer edebiyatta Türkler, eski Arap edebiyatını numune ittihaz etseydiler veya taklit etseydiler; kavmiyeti ve lisan asaletini öğrenerek taklitten kurtulurlardı. Hem de edebiyat namına melâmîlik, ayyaşlık, tenbellik gibi şeyler yerine Arap edebiyatından vatanperverlik, mefâhir, kavmiyet hissini öğrenirlerdi. Hem Arap edebiyatı en rakîk, hakiki, bedîî, belî' sanat ile doludur. Eğer Arap edebiyatı numune ittihaz edilseydi lisan şüphesiz istiklâlîni muhafaza ederdi. Dilde yabancı kelimeler nasıl çevriliyorsa yazıda da çevrilir, yabancı lisan kaidelerine, imlâsına, esir olunmazdı. Hakiki edebiyat öğrenilir, şiirler Çin resimleri gibi basma kalıp nakışlardan ibaret kalmazdı. Her hissiyat hakiki olarak tasvir edilebilirdi. (7)

"Türk Gücü" Derneğinin beyannamesi sayılabilecek bir başka makalede ise; Dernek'in niçin icab ettiği anlatılırken; gençliğin cılız ve cansız, kahve köşelerinde pinekler, sigara ve içkiden mahvolmuş olarak bir çöküşe doğru gittiğine işaret edilerek bunda edebiyatın da büyük nisbette tesiri olduğu ifade ediliyordu. Gençler vehim ve hayaletler, türlü renkte gölgeler gören, Kaşdağı'nı sayıklar bir haldedir. Mevcut edebiyat ah ve vahla dolu olarak hep cân'dan, talihden, kaderden, felekten şikâyet etmektedir. Şiirlerde kızgın güneş altında ısınmış tarlaların zenginlikleri, orak-çekiç sesleri, at kişnemeleri, örs iniltileri yerine küflü meyhaneye kokuları, kadeh şakırtıları vardır. (8)

(7)Erdoğan, "Osmanlıca... (Edebiyatı)", TY, C.IV, sayı:11, s.793-796.

(8)Türk Gücü Derneği, "Türk Gücü", TY, C.III, sayı:11, s.339.

(Bu makale, Türk Gücü Derneğinin yayınlamış olduğu ve Derneğin amacını açıklayan "Dernek Beyannamesi"dir.)

Edebiyattaki bu gayri tabiîliğin tek sebebi vardır: Acem taklitçiliği. İlk önceleri parmak hesabına göre başlayan Türk şiirine daha sonra farisî aruzunun parmak hesabına (hece vezni) uyanları alınmış, fakat bunlar zamanla avam ağzında kalmıştır. Fakat Şeyhî, Ahmedî, Süleyman Çelebi'den sonra artık şairler acem vezninde şiir söylemeye, her vadide farisî eş'arını sermesk eylemeye başlamışlar, gayet güzel, nadir, muhayyel mânâları çirkin zihafı, imaleler irtikap ederek ifadeye mecbur olmuşlardır. Neticede Türkçeye yığın yığın yabancı kelime sokmuşlar; bunu da fesahat ve belâgat adına yapmışlardır. Eğer o zaman şairler Acemden aşırıldıklarının yerine, Arapdan nakl etseydiler Osmanlılık tam meşrebine muvafık merdane bir edebiyata malik olurdu ve mevcut iflas husule gelmezdi. (9)

Türk Yurdu muharrirlerine göre edebiyatta acem taklitçiliği sadece terkip, şekil ve kelimedede kalmamış, mevzu itibariyle de ele alınmıştır. Bu taklit heyecanı ile bütün Acem edebiyatı okunup, tetkik edilip, şerhler yazılırken, güzel manzumeler ve nadir mânâlar, latif tabirler yağma edilirken, Acem edebiyatında moda olan "ğulamî maşuk ittîhaz etmek, din ile mübalâtsizlik göstermek, rindliği hüner saymak, îys ve nûş kabahatini müftehirâne ilan etmek" gibi küstahlık şiirin mevzuu ve desteği kabul edilmiştir. Edeb kelimesinin mânâsının dahilinde olan maarif ve hikmete pek az rağbet edilmiştir. Halbuki Acem edebiyatında ahlâk, terbiye, vatan ve millet sevgisi de mevcut iken Osmanlı edibleri bunları emsal almamışlardır. (10)

Görülüyor ki Türk Yurdu muharrirleri Osmanlı edebiyatını millî hislerden mahrum, ruhsuz ve gayesiz, Acem edebiyatının kötü bir taklidi olarak görmektedirler. Ali Canib (Yöntem)e göre eski Yunan'da olduğu gibi Osmanlıda da "yüksek aristokrasi"ye ait bir edebiyat vardır ve bu edebiyat

(9)Erdoğan, "Osmanlıca... (Edebiyatı)", TY, C.IV, sayı:6, s.583-584.

(10)Erdoğan, "Osmanlıca... (Edebiyatı)", TY, C.IV, sayı:11, s.796-799.

eğer halk ruhundan ilham almıyorsa fakir kalacaktır. Şark ve garp edebiyatındaki şaheserlerin halk menkıbelerinden alınmış olması bunu gösterir. Mevcut edebiyat; koskoca bir halkın mevcudiyetine rağmen asla konuşulmayan bir edebiyattır ve cüce kalmıştır.⁽¹¹⁾ Yani yüksek tabakaya ait, milletin hayatından mülhem olmayan bir edebiyattır.

İşte bu noktadan itibaren Osmanlı-Türk edebiyatının millîliği tartışılır olmaya başlanmaktadır. Ali Canib'e göre; millî hissiyatın bir manzarası olarak edebiyatın içinde; ictimai ve siyasî hayatla içiçe olan his ve fikir hareketleri yanında fiil âlemine çıkmayan hülya ve meşakkatlerin gizli ve dahilî hayatı görünür. Onun ifadelerinde millî esatirin, menkıbelerin, an'anelerin, hatıraların izleri vardır. Her edebî sanatta mensup olduğu milletin hususiyeti mevcuttur. Yazmak için hissetmek, hissetmek için yaşamalıdır. Münevverler ise mefkûre ve ictimai vicdandan mahrum oldukları için bu güne kadar yaşamamışlardır. Milliyetin kudsiyetini, bu kudsî milliyetin natıkası olan öz dilin güzelliğini hissedemiyen ve binaenaleyh istenildiği kadar güzel yazamayan edibler, Türk medeniyetine zengin bir edebiyat hediye edememişlerdir. Sanat noktasından bu hüsrânın sebebi-başka şeylerde de olduğu gibi- milliyet hissinin uyanmamasında aranmalıdır. Eğer millî his uyanmış olsaydı kalplere doğacak olan "kavmî gurur " başka milletleri taklitle doğan edebiyata son verecek, bu cereyan bir kaç yüksek dimağda şuurlanarak Türklük dâhilere sahip olduğu gibi bu asırda halâ edebiyat adına kelime oyuncakçılığının abes olduğu hissedilecekti.⁽¹²⁾

Türk şiirinde milliyet hissinin yokluğu sebebi ile millî mefahirin, tarihin, istikbâlin görünmediği hususunda Türk Yurdu muharrirleri müttetik- tirler. Şair bir mefkûreye tabi olursa yazacağı şiirde kıymetli olur. Çünkü ruhunun derinliklerinden gelen hissi kendisi gibi düşünen halkının düşünceleri ile karışır, akar. Çünkü o da halkın yaşadıklarını yaşar, on-

(11)Ali Canib, "Millî Edebiyat Meselesi 1", TY, C.V, sayı:6, s.1016.

(12)Ali Canib, a.g.m., s.1016-1017.

lar gibi düşünür. Halbuki halkla beraber düşünmeyen şair muhittin dışındadır. Şair; milletin, içinde yaşadığı muhitinin sesidir. Eğer bu ses millettten mülhem değilse milletin sesi olamaz. Mehmet Emin'in tabiri ile "Şairleri haykırmayan bir millet/Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir"⁽¹³⁾ Türk Yurdu'nun buraya kadar naklettiğimiz görüşlerine göre Türk edibleri ve şairleri milletin sesi olamamışlardır.

Türk edebiyatında görülen bir diğer noksanlık, millî olamayışı hasıl eden bir diğer eksiklik bazı dehaların eserlerinden bazı kaideler çıkararak edebiyatı o kaidelerin çerçevesi içine hapsedmektir. Halbuki o eserlerde bu kaidelere riayet bir şart değil, bir neticedir. "Klasik edebiyat" denilen bu eserleri taklit ederek edebiyat yapma anlayışıdır ki, Türk edebiyatında önce Acem, sonra Fransız edebiyatının klasik olarak kabulü ile taklidî edebiyatı doğurmuştur. Türk edebiyatı şark taklitçiliğini anlayıp garba dönerken Fransız edebiyatını taklit ile eski ruhiyatdan kurtulamamıştır⁽¹⁴⁾. Yani mevzu olarak-Fransız edebiyatında olduğu gibi- başka şeyler ele alınıyorsa da halâ kelime oyuncakçılığı ile vakit geçirilmekte, lisan aynı kalmaktadır. Çünkü zahirî inkılâba rağmen edebiyat, şekilcilikten kurtulamamıştır.

Bir diğer noksanlık ise yeni kelimeler bulunamayışıdır. Her millet yeni şeyleri ifade edecek yeni kelimeler bulur. Garplılar bilhassa ilim lisanına ait bu kelimeleri Latineden, müslümanlar ise Arapçadan alarak beynelmilelîyetlerini ibraz etmişlerdir. Fakat her kavmin bir sanat lisanı vardır ki, yeni kelimelere ihtiyaç göstermez. İşte Türk edibleri bu hakikatten gafil oldukları için Türk dilini lüzumsuz yabancı kelimelerle doldürmüşlardır. Bunun neticesi olarak da Osmanlıca'nın Türkçe ile alâkası yalnız fiillere münhasır kalmış, edibler konuşma lisanı ile yazı lisanı arasına kapanmaz bir uçurum kazmışlardır. Bunun sebebi; kelimelerle beraber Arap ve Fars dillerinin kaidelerinin de alınmasıyla

(13) Mehmet Emin, "Bırak Beni Haykırayım", TY, C.V, sayı:2, s,888.

(14) Ali Canib; "Millî Edebiyat Neselesi 2", TY, C.V, sayı: 7, s.1046-1048,

Türk diline ecnebi müdahalesinin başlatılmasıdır. Böylece Türkçenin safiyeti bozulmuş, tahrîr üslûbu bayağı bir lisan hükmüne girmiş ve ancak yakın bir tarihte anlaşılmıştır. Fakat Cenab Şehabettin, Tevfik Fikret, Faik Ali, Ahmet Haşim, Süleyman Nazif gibi şairlerin eserlerinde Ali Canib'e göre halâ bu boş ve gürültülü terkipler vardır.⁽¹⁵⁾

2- Türk Yurdu ve Millî Edebiyat Anlayışı:

Türk edebiyatını buraya kadar aktardığımız şekilde ve tarihi tekâmülünde inceleyen ve neticede şekil, üslûb, dil ve mevzu' bakımından millî bir renk taşımadığı neticesine varan Türk Yurdu muharrirleri şekil, üslûb, mevzu' ve dil olarak ümillî bir edebiyatın ibdal'ından yanadırlar. Çünkü milletleri var eden zengin bir dil ve bu dilin üzerinde yükselmiş yine zengin bir edebiyattır. Böyle bir edebiyatta edibler milletin inkılâp ve teceddüd zamanında milliyet hislerine ziyadesi ile ehemmiyet verirler. Ediblerden yükselen sesler halka doğru giderek milletin ruhundan, o ruhum derinliklerinden ilhamlar toplayarak bir sanat olur. Millete öğüt veren değil, ona gurur verebilen telkinlerden müteşekkil samimi bir edebiyat millî edebiyata ve milletin intibahına vesile olacaktır. Millî edebiyatın hakiki manası "hacis ve orijinal" bir edebiyat demektir ki, müşterek bir vicdan ve millî bir gurur taşıyan fertlerden mürekkep milletlerde bulunur. Bu sebeple edebiyat hayattaki güzellikleri keşf için halka doğru gitmektir, halk için edebiyat yapmak değildir. Halkın ruhundaki şi'rîlik hissini aksettirmektir. Bu hissi aksettirmeyen taklidî klasik edebiyatın boşluğu, Türk milleti için bir şey ifade etmediği artık anlaşılmıştır. Türkler de artık millî bir edebiyatta mazhar olacaktır. Çünkü Türklerde Millî vicdan doğmuştur.⁽¹⁶⁾

(15)Ali Canib, "Millî Edebiyat Meselesi 2", TY, C.V, sayı: 7, s.1052-1054.

(16)Ali Canib, "Millî Edebiyat Meselesi 3", TY, C.V, sayı: 9, s.1112-1118.

Türklerde uyanan millî vicdanın doğurması beklenen "Millî edebiyat"ı izah eden bir diğer yazı ise Tasvir-i Efkâr gazetesinden iktibas edilen A.Sabit imzalı makedir. Bu makedesinde A.Sabit şöyle diyor: "Biz öteden beri öyle zan ediyoruz ki Osmanlı Türklerinin edebiyatı cidden millî olmak için, mücerred olmaktan, şehri olmaktan, kitabî olmaktan kurtulmalı, milletin, halkın içine gitmeli, Anadolu'da kasabalarda, köylerde, vatanımızın dağları yamacında, ormanları içinde, ırmakları kenarında yaşamalıdır. Bizim şiirlerimizde, romanlarımızda, temşalarımızda da lisan Türk dili, elbise Türk kıyafeti, manzara Türk köyü meydanı, hülasa baştan aşağı Türk hayatı, hem de geniş tabiat içinde, vatanın geniş tabiatı içinde hakikî bir Türk hayatı olmalıdır."⁽¹⁷⁾

Görüldüğü gibi Türk Yurdu'nun "millî edebiyat" olarak adlandırdığı edebiyat görüşünün başlıca hususiyeti "halka gitmek"tir. Maksat; halk dilinin ve folklorunun, halkın nefesler ve saz şairlerinin şiirlerinde yaşattığı millî vezin olan hece vezninin kabulü ile canlandırılması, edebiyattaki Arap, acem ve Fransız taklidi olan ruhu koğarak şiir ve nesirde his ve mevzu'unu halkın hayatından alan eserleri halkın konuştuğu sade dil ile meydana getirmektir.

Mevcut Türk edebiyatında mevzu, his ve mefkûre olarak millîliğin olmadığı kanaatinde olan Gökâlp; edebiyatın millî bir hüviyet kazanması için Türk edebiyatının menba'larının bir taraftan taş mahkûkelerde, ceyran derilerinde, diğer taraftan da halkın konuşmalarında, destanlarında, masallarında aramak gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü Türklüğün kelimelerde, mesellerde, masallarda, destanlarda izleri kalmış bir millî mefkûresi vardır ki bunu dağınık enkaz arasından bulup çıkarmak, bunda mündemic olan tarih öncesi ırkî varlığı keşfetmek de bir vazfedir. Gökâlp'e göre millî edebiyat mevzu'larını, istiare zeminlerini Türk hayatından, Türk ictimâî teşkilâtından, Türk esatirinden, menkıbelerinden

(17)T.Y., "Viyanada Millî Bulgar Temşâ Heyeti", TY, C.X, sayı:8, s.122-123.

almalı, lisan dan yabancı terkipler, şiirden yabancı vezinler, edebiyattan yabancı telmihler atılmalıdır. Lisan ve edebiyata an'anesinin kaynağından başlanırsa uğradıkları muvakkat istilâların arızî ve marazî devreler olduğu da anlaşılır. Bu da zikredildiği vechile masal ve destanlardaki millî mefahirin ortaya çıkarılması ve edebiyatın mevzu'larını bu millî mefahir ve hayatın içinden alması ile kabildir. Ama Türklerin yazılı an'aneleri yoktur. Gökalp; "edebiyatımızı yapmamız için tek yol halkın hafızasında yaşayan "Türk ruhu" nun toplanması ile olacaktır"⁽¹⁸⁾ diyordu.

Türk Yurdu muharriri Ali Canib'e göre; halkın hafızasında yaşayan bu Türk ruhunu toplamak ve edebiyata aktarmak için se "Halka doğru gitmek" icab eder. Fakat bir çokları bunu da yanlış anlamışlardır. Ya halk için edebiyat yapmaya kalkarak, halkın idraki için edebiyatı aşağı bir seviyeye indirmeye çalışmaktadırlar ki bu çok tehlikelidir. "Halk doğru edebiyat" demek, Ali Canib'e göre; edebiyatı mevzu'undan yapısına kadar her şeyini halkın ruhunda yaşayan Türk ruhiyeti ve lisanından alarak yüksek bir edebiyat yapmaktır.⁽¹⁹⁾

Türk Yurdu'nda ortaya konan millî edebiyat anlayışının en önemli hususiyeti olan "halka doğru gitmek ve halka doğru edebiyat"ın ne olduğunu, nasıl olması gerektiğini, Akçuraoğlu Yusuf Bey bu işi çok iyi yaptığına inandığı ve "halka doğru edebiyat"ın öncüsü saydığı Ahmet Mithat Efendi'yi tanıtan yazısında şöyle anlatmaktadır: Osmanlı Türklerinin Şinasi'den sonra zuhur eden edebiyatı "Edebiyat-ı Cedide" ciler ve Türkçüler olarak ikiye ayrılırken; bunlardan kendilerinden öncekileri beğenmeyen Edebiyat-ı Cedîdeciler yine de şarkta eskiden beri var olan okumanın havâs için var olduğu kanaatini yıkmamışlardır. Yani havas; edebiyatı havas için yapmıştır. Ortaçağda da Avrupa böyle düşünürdü. Ne zaman ki

(18)Gökalp, "Türkleşmek... 3", TY, C.IV, sayı:3, s.483.

(19)Ali Canib, "Millî Edebiyat Meselesi 1", TY, C.V, sayı: 6, s.1020.

yenilikçi din adamları halkın dilinde halkın ruhuyla yazdılar, her şeye halkın kendi ruh ve gözüyle bakıp hakikati aramalarına vesile oldular, millî ve dinî intibah gerçekleşti. Bugünkü Avrupa medeniyetinin temelî umumî talimdir. Yani edebiyat dahil her şeyi "avâmîleştirilmiş" olmalarıdır. (20)

Bı tesbiti yapan Yıııııı Akçırâ, bunu Türk edebiyatında ilk keşfedenin de Ahmet Mithat Efendi olduğunu belirtmektedir. Akçura edebiyatı halka götürmenin, yani "halka doğru edebiyat"ın neticelerinin ne olduğunu, ne olabileceğini şöyle belirtmektedir: "Halkı medeniyetin amilî kılabilmek için okutmak, öğretmeklâzımdır. Halk kendi diliyle söylenmeyen sözlerden bir şey anlamaz. Halk kendi diliyle söylenen sözlerden, seviye-i fikriyesinden yüksek mefhumlara müteallik olanlarını yine anlamaz. Osmanlı Türklerini garp medeniyetine ithal ancak onların hâl-i hazırını iyice bilip, onların seviyesine inmeye tenezzül edip, onlara çocuk talim eder gibi, en basit şeylerden en basit tarzda bahsederek, yavaş yavaş daha mürekkeblere, daha müşkillere çıkmak üzere öğretmek ile kabildir". Halk için yazmak sadecelisanıa olmaz. Mefhumda da sadelik ve tadrîcilik esastır. (21)

Türk Yurdu muharrirlerinin mecmuada çeşitli yönleri ile ortaya koydukları "millî edebiyat" anlayışının bir hususiyeti de aruz'un yerine "millî vezin" olarak, adlandırdıkları hece vezininin kabulü ve kullanılmasıdır. Türk Yurdu muharrirleri "parmak hesabı" olarak adlandırdıkları hece vezni taraftarı iseler de mecmuanın ilk neşredildiği yıllarda aruz'a da tamamen karşı değildiler. Nitekim Müftüoğlu Ahmet Hikmet Bey Türkçede mevcut bu iki veznin birisini diğerine tercih etmenin abes olacağını ifade etmektedir. Çünkü ikisi de Türklerin ruhuna yabancı değildir. Biri ninelerinin tatlı dili diğeri ise hocalarının lisanıdır. Biriyle kalplerinin en derin ve samimi hislerini izhar etmek ihtiyacından, diğerinde

(20) Akçura, "Ahmet Mithat Efendi", TY, C.III, sayı:6, s.170-172.

(21) Akçura, a.g.m., s.172-173.

hislerini süslü ifade etmek ve zevk ibtilasından her iki tavrı da almışlardır. Öyle ki; her ikisinin de kusur ve naksanlıklarını görmeyerek yükseltmişlerdir.⁽²²⁾

Aruz ve hece vezinleri hakkında böyle düşünen Müftüoğlu Ahmet Hikmet Bey gittikçe rağbet gören ve "millî aruz" olan hece vezninin tam olarak bilinmediği için ortaya konan eserlerde ahenksizliklerin görüldüğüne işaret ederek bu veznin mevcut kaidelerini ve kalıplarını anlatıyordu. Ahmet Hikmet ve diğer Türk Yurdu muharrirlerinin arzu ettikleri millî bir hususiyet taşımadığına inandıkları aruz'un yerine hece veznini ikame etmekten çok, aruz ile yazılan şiirlerde millî hislerin de terennüm edilmesidir. (Nitekim bunu Yahya Kemal ve Mehmet Akif'in şiirlerinde görmek kabîl olacaktır) Mühim olan yapma bir dil ile yazmamaktır, halkın da anlamasını temin etmektir. İzzet Ulvi bu hususu şöyle ifade etmektedir: "Halkın hafızasında yapma dille yazılmış şiirler yer tutmuyor. Halk ne Fuzulî'yi, ne Fikret'i tanıyor. Onların duygularını dile getiren millî vezinle yazılanlardır. Bu türlü eserleri okuma bilmeyen bir köylünün ağzından bile -kaval sesi yanıklığındaki nağmeler içinde- her yerde dinliyebilirsiniz... Ağır ve kibarca yazılmış şiirleri yine anlıyanlara, zevk alanlara bırakarak milletin büyük kümesine hitap edecek, onları durgunluklarından silkindirecek sade bir edebiyat tesisine şiddetle ihtiyaç vardır kanaatindeyim. Hatta ben diyorum ki, vaktiyle bir a'nâm edebiyatımız, millî edebiyatımız var imiş; fakat bu da her şey gibi yüzüstü kalmış. Benim fikrimce halk neden anlıyorsa bunu tayin ederek halk edebiyatını canlandırmaktır."⁽²³⁾

Türk Yurdu'nun edebiyat anlayışında aslolan; aruz veya hece vezninin millî olup olmadığından ziyade, kimin için ve nasıl bir edebiyat sualinin cevabıdır. Bunu Yusuf Ziya (Ortaç) şiir ve nesirde yapmak iste-

(22)Ahmet Hikmet, "Millî Aruz", TY, C.I, sayı:8, s.218-220.

(23)İzzet Ulvi, "Halk Şairi Zeki", TY, C.III, sayı:7, s.204.

diklerini açıklarken çok veciz bir ifade ile ortaya koymuştur: "Edebiyatta yapmak istediğimiz lisanı tasfiye, sırf İstanbul'da konuşulan canlı Türkçe'yi yazıya geçirmektir. Sonra bir mesele dahavar: Bize "avam için şiir yazıyorsunuz" deniyor. Halbuki bizim düşüncemize göre avam ve havas yoktur, "Millet" vardır. Her şey gibi şiir de millet içindir."⁽²⁴⁾ Kafkasya'da münteşir "İkbal" gazetesinden alınan bir başka yazıda ise edebî lisanın sadeleşmesi meselesi tartışılırken; bir dilin avam tarafından anlaşılıp anlaşılmaması meselesi kadar "milliyet" hususunun göz önünde bulundurulması icab ettiğine dikkat çekilerek: "Bu milliyet ise Türklüktür. Madem ki bu millet Türk'dür, öyle ise Türkçe onun öz dili olmalıdır"⁽²⁵⁾ deniliyordu. Yani edebî lisanın sadeleştirilerek herkesin anlayabileceği ve Türk'ü anlatan bir Türkçe husule getirmek esastır.

Hatta Gökalp İstanbul'da konuşulan sade Türkçeyi edebî lisana esas olarak almayı bütün Türkler için elzem görmüştür. Gökalp'e göre "Türk ulusları" arasında ayrılık yaratmak ve her Türk ulusunu bir millet olarak göstermek isteyen haricî gayretlerin engellemelerine rağmen "İstanbul Türkçesi"ni edebî dil kabul etmek bütün Türkler için millî bir vazifedir. Bu vazife yerine getirildiği zaman; bütün Türkler dil ve edebiyatta müşterek ve tek bir millet haline girer⁽²⁶⁾. Yani; İstanbul'da halkın konuştuğu sade Türkçe edebî lisana esas ittihaz edilir, Osmanlı Devleti dahilindeki ve haricindeki Türk edebîleri bu lisanla yazarlar ise harsî bir Türk ittihadı vücuda gelecektir.

3- Türk Yurdu'nda Ortaya Konan Edebî Telâkkiye İtirazlar

Türkçü Türk Yurdu muharrirleri konuşma ve yazı lisanını sadeleştirerek edebî mevzu'ların Türk ictimâî hayatından alınıp Türk'ü anlatmasını

(24)Y.Z., "Arız ve Hece Vezinleri Hakkında 2", TY, C.XI, sayı:5, s.79-80.

(25)T.Y., "Dilimiz", TY, C.IV, sayı:11, s.813.

(26)Gökalp, "Türklemek... 8", TY, C.VI, sayı:2, s.41.

isterlerken hemen muhaliflerinin hücumuna maruz kalmaktan kurtulamamışlardır. Memlekette yeni bir Türk edebiyatı ve lisanı te'sis etmenin mi yoksa mevcut edebiyatı ikaz etmenin mi daha faydalı olacağını soran Mithat Cemal (Kuntay); Türk Yurdu muharrirlerinin yaptıklarının yeni bir edebî lisan ve edebiyat yaratma gayreti olduğu kanaatindedir. Türk Yurdu müdürü Akçuraoğlu Yusuf Bey'e hitaben gönderdiği mektubunda böyle bir edebiyatın tesisi halinde Nedim, Fuzulî, Nef'î ve Namık Kemal'in ikinci defa ölecekleri, ölmemiş olan Hamid ve Süleyman Nazif'in de ölmeden ebedî âleme göçeceklerini, bu durumda da 600-700 yılda ancak 6-7 büyük edib yetiştiren bir lisanın yerine ikame edilen yeni edebî lisanın yeni edibbâya ihtiyacı olduğunu, bunların da ancak 6-7 asır sonra yetişebileceğinden şüphesi olduğunu ifade etmektedir. Öyle ise yeni bir edebî lisan ve edebiyat tesis etme gayretlerini mevcut edebî lisanın yenilenmesine çevirmek Osmanlı irfanı adına daha minnete şayan bir iş olacaktır. (27)

Mithat Cemal'in Türk Yurdu'nun edebî lisanına hiç de uymayan gayet ağır bir Osmanlıca ile yazdığı bu mektubuna Mecmua Müdürü Akçuraoğlu Yusuf Bey cevap vermekte gecikmemiştir: Akçuraoğlu Yusuf Bey yeni bir lisan yaratma gayretinde olmadıklarını, çünkü bütün eşyaya cârî olan tekâmül kaidesinin Türk dilinin Osmanlı şivesinde de cari olduğunu hatırlatarak, bu tekâmülün Nefî'lerden, Nedimlerden, Kemallerden, Hamidlerden geçerek Cahidlere, Fikretlere, Mehmet Eminlere geldiğine dikkat çekiyordu. İlmî olarak tetkik edilmediği için pek bilinmeyen bu tekâmül; eskiârin unutulmasını intac etmemekte, sadece daha az okunmalarına sebep olmaktadır. Edebiyatta terakki karışıklıktan düzgünlüğe, gösterişten sadeliğe doğru yürümektir. Türk Yurdu muharrirleri sade ve açık yazılarla bütün Türkleri, hatta ümmî olanları yaşatmak istemektedir. Akçuraoğlu Yusuf Bey "geçmişî bir daha öldürmek" ithamına verdiği cevabda Türk Yurdu

(27)Mithat Cemal, "Akçuraoğlu Yusuf Beye", TY, C.I, sayı:3, s.85-86.

muharrirlerinin ve Türkçülerin görüşlerini vazih olarak ortaya koyuyordu: "...Buna karşı bizde size; 'ölüleri yaşatmak isterken, dirileri öldürüyorsunuz. Bırakın şu millet biraz kendine hitap olunduğunu işitsin, varlığını, benliğini anlasın, yaşadığını duysun..." dersek Türklüğün temelini, ekseriyetini teşkil eden o kimsesiz mütevazi ruhlar bize hak verirler."(28)

Akçuraoğlu Yusuf Bey böyle düşünüyordu. Ama "Jön Türk" gazetesi Müdürü Celal Nuri ise bilakis Türk Yurdu muharrirlerinin edebî lisanını sun'î ve gayri tabii bulduğunu söylemektedir. Yusuf Akçura'nın Türklüğün temelini teşkil eden sessiz ekseriyetin dili ile yazılan yazılarda halkın kendi varlığını ve benliğini duyarak kendine hitap edildiğini anlayacağını iddia etmesine karşılık; Celal Nuri bu yazılarda kullanılan kelimelerin pek sun'î ve kulağa hoş gelmediği kanaatindedir. O'na göre Türk Yurdu muharrirleri bu kelime ve terkipleri kullanmakla lisanı tebdîl etmekte, "esperanto gibi bir acube-i beyan" ihdas etmektedirler. Kullanılan kelimelerin çoğu hiç bir Türk şivesinde yoktur. Bu lisanda bir "liberalizm" demektir ki, bu da lisanda çöküş ve iflası doğuracaktır. (29)

Aslında Celal Nuri'nin anlatmak istediği sadeleşmede halkın konuştuğu lisanı edebî lisan ittihaz etmekten de öteye giderek müfrit bir lisanî Türkçülük anlayışı ile bazı kelimelerin öz Türkçe olduğu iddiası ile yeni kelimelerin ihdası olduğu muhakkaktır. Nitekim Türk Yurdu muharriri Tirebolulu Alparslan'ın "oturgaç, konuk" gibi kelimeleri yazılarında kullanmasını o zaman için pek cüretkar bir hareket olarak kabul etmek gerekir. Daha sonraları Ispartalı Hakkı Bey de buna Isparta ve ci-

(28)Akçura, "Mithat Cemal Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s.150-151.

(29)Celal Nuri, "Akçuraoğlu Yusuf Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s.147-148.

varında kullanılan ama İstanbul ahalisi ile edebî çevrelerce bilinmeyen mahallî kelimelere yazılarında yer vermekle katılmıştır. Bu da Türk dilinin zenginleştirilmesinde Anadolu ağızlarının ve şivelerinin tetkiki anlayışını ortaya koyacaktır. Fakat daha baştabunu anlayamayan veya Türk dili kaidelerine dayanarak bazı kelimelerin yerine öz Türkçe kelime ihdasına karşı çıkan Celal Nuri'ye verdiği cevaplarda Akçuraoğlu Yusuf; lisanı değiştirmek gibi bir arzularının bulunmadığını, hepsinin isteğinin "lehçeyi tasfiye, tarz-ı beyanı sadeleştirmek, Kudemaperestane ait kelime ve cümlelerden imkan derecesinde kurtulmak" olduğunu belirtiyordu. Eger başka türlü zehaplara sebep olunmuşsa; bu başka türlü düşünmekten değil, kabul edilen esasın fiilen gereğini gibi tatbiki muvaffak olunamamasındandı. (30)

4- Türk Yurdu'na Göre Millî Edebiyat Akımının Aldığı Mesafe:

Türk Yurdu muharrirleri esas ihtihaz ettikleri "Millî edebiyat" fikri çerçevesinde, sade bir lisanla Türk milletinin ictimai hayatını mevzu edinen, millî mefahiri ve milliyet hislerini yaymak isteyen şiir ve hikayeler neşrederken aradan Türkçülük fikrinin bütün Osmanlı Türklüğü arasında hızla yayılmasına ve taraftar bulmasına zemin hazırlayan büyük amillerden biri olan Balkan Harbi geçmiştir. Balkan Harbi Osmanlı Türklüğünü ve Osmanlı Devletini bir çok musibetlere düşürürken bazı şeylerin de inkişafına sebep teşkil etmiştir. İşte bunlardan biri Celâl Sahir (Erozan) e göre uzun senelerdir yavaş inkişaf eden ve son beş sene- dir de (1908'densonra) hızla artan bir derecede hayat eseri gösteren milliyet duygularının; bütün ruhları gölgesi altına alacak bir ağaç gibi yükselmesi ve hatta bu ağacın çiçek ve yaprak açmasıdır. (31) Milliyet

(30) Akçura, "Celal Nuri Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s.149.

(31) C.S., "Edebî Yıl", TY, C.VI, sayı:1, s.18.

duygularının en canlı uyanış yılı olarak gördüğü 1913 yılının edebî yön-
den tahlilini yapan Türk Yurdu muharriri; eser olarak çok az mahsul elde
edilmiş olmasına rağmen bu yılı millî intibahın en canlı yılı olarak
görmektedir. Bunun en canlı misali ise; bu yıl içinde neşredilen ve li-
sanın sadeleşmesi, edebiyatın millîleşmesi maksadını en i'cazkâr bir
kudrette edebî hayata izhar eden Halide Edib'in "Yeni Turan"ıdır. Yine
bu yıl içinde bazı edib ve muharrirler "halka doğru gidiş" fikrini be-
nimsemişlerdir. (Halit Ziya gibi). Gökalp ise bu yılda halka doğru git-
menin en güzel numunelerini vermiştir. Gökalp bir zamanlar bir şey an-
lamaz diye omuz silkilen halkın, kalplerinde duygu ve metkûrelerinde id-
rak bulunamayacağına inanılan çocukların mâneviyatlarında anlayan, duyan,
titreyen, müteheyyic olan kabiliyetler yaratmıştır. Bu muvaffakiyetin
sırrı ise sade, duyulmuş, yaşanmış ve canlı şeylerin anlatılmasıdır. Bun-
larla büyük milliyet mefkûresinin ateşi bütün mevcut şeylere sokulmakta-
dır ki bu eserler millî edebiyatın tarihinde mühim yer tutacaktır. Ve
yine Celal Sahir'e göre yeniliğine rağmen süratle tesis etmekte olan he-
ce vezni Mehmet Emin, Gökalp ve Rıza Tefik'den başka kudretli kalemlere
sahip olmadığından, hece vezni ile şiir yazarlar -sayıca galib olmalarına
rağmen- aruza galip gelecek kuvvette değildirler. Bu ise ahenk noktasın-
dan hece'nin istikbâbi için zararlı olabilirdi. (32)

Akçuraoğlu Yusuf Bey ise 1913 yılını değerlendirirken; matbuatın
ekseriyetinin bu yıl içerisinde Türk millî intibahının taraftarı olduğu
kanaatindedir. Anadolu'nun dört bir yanından gelen gazete ve dergiler
Türklük kaygısını yazan, derdine deva arayan, geleceğini düşünen, hülasa
Türkçü olarak intişar etmiş haldedir. Hatta Türklük ruhu gazete ve mec-
mualardan matbuat-ı gayri mevkûteye geçmiştir. "Yeni Turan, Küçük Türk
Tarihi. Çocuk Dünyası" bunun misalidir. (33)

(32)C.S., "Edebî Yıl", EY, C.VI, sayı:1, s.20-25.

(33)Akçura, "TD 1329", EY, C.VI, sayı:4, s.124-125.

1916 yılına gelindiğinde artık Türk Yurdu'nun -ve Türkçülerin- edebî anlayışları, edebiyat görüşleri daha kesin çizgilerle ortaya çıkmaktadır. Edebî lisanın anladıkları, Türkçenin göğsüne sokulan bir sürü lüzumsuz kelimedenden Türkçenin temizlenerek, İstanbul'da herkesin konuştuğu, sevinçlerini ve acılarını ifade ettiği tabii dile yaklaşmaktadır. Şiirde ise artık aruza eskisi gibi müsamahalı bakılmamaktadır: Lisanın hususî ahengine uymayan ve birçok kelimelerini kanunlarının çerçevesine sığdıramayan ve bu suretle lisanın şimdiye kadarki sunî hâli atmasına başlıca sebep olan arap ve acem vezni yerine lisanın dehasına muvafık ve uzun müddetten beri metruk kaldığı için bu günkü şekli biraz ibtidai olsa bile istikbâlde işlene işlene her türlü terakkiyi kabule müsait olan Türk vezni (hece) kullanmak Türk Yurdu'nun gayesi olarak açıklanıyordu. Birde Türk edebiyatı Arap ve Acem edebiyatlarının nüfuz ve tesirinden kurtulduktan sonra ikinci bir geriye dönüşle garp düşünce ve duygularının sevimsiz bir aks'i olmaması, millî zevke yabancı kalmaması⁽³⁴⁾ umde ittihaz edilmiştir. Türk Yurdu muharrirleri şiirdeki Arap ve Acem tesiri kadar, Türk nesirinden, roman ve hikâyesinden Edebiyat-ı Cedidenin frenk taklidinden başka bir şey olmayan taklit ruhunu da kovmak istemekte-dirler. Ve bu isteklerinin de tahakkuk ettiği kanaatinde idiler. Celal Sahir edebiyat sahasında en inatçı muhaliflerinin bile, adeta ihtiyasız bir surette, milletin ruhundan kaynakayan arzuya tabi olduklarını ve yazılarının çok istedikleri ve sevdikleri güzel İstanbul Türkçesine yakınlaştığını, hatta gündeliklerin sütunlarından resmi evrakların satırlarına kadar bu temayülün akisleri görüldüğünü aruz vezninin Türk kulakları üzerindeki aldatıcı nüfuzunu günden güne kayıp gittiğini öne sürüyordu.⁽³⁵⁾ Türk dilinin sadeleşmesi cereyanının aldığı bu mesafe, sade bir dille ve İstanbul Türkçesi ile yazma anlayışı, İstanbul gazetelerinde Türkçüleri memnun edecek bir seviyeye ulaşmıştır. Türk Yurdu da bu inkişafı ve bazı gazete ve mec-

(34)C.S., "Edebî Yıl", TY, C.X, sayı:1, s.6-7.

(35)C.S., e.g.m., s.7.

muaların millî lisanına olan hararetili taraftarlığını meth ediyordu. (36)

Ancak Türkçü Türk Yurdu muharrihlerinin edebiyatı herkese hitap edebilir bir hale getirmek, lisanı sadeleştirmek isteyen hareketlerinin bazı kişilerce ifrata vardırılması Hüseyin Cahit'in tenkidine uğramaktan kurtulamamıştır. Bunların büyük bir gayretkeşlikle Türkçe'den Arapça ve Farsca kelimeleri atarak yerine eski Türkçe kelimeleri ihya etmelerinin, aruz vezni yerine millî vezin olarak parmak hesabını almalarının (aslında doğru ve zaruri olan bu hareketin) lüzumundan fazla gayretkeşliklere bir aksülamel doğurduğuna işaret eden Hüseyin Cahit; Süleyman Nazif ve Cenap Şehabettin'in temsil ettiği bu aksütamele "İslâmcılık" adı verilmesinde de bir hikmet görmemektedir. Onların Farisî ve Arabî kelimeleri bırakmamaları, hece veznini kullanmaktan zevk almaları İslâmî bir taassubdan değil sadece sanat ve güzellik endişesindedir. Ama onların bu yazıları da istikbâlin lisanı olamaz. Bu mücadele sadelik cereyanını kolaylaştıracak, fakat teklif edilen yenilikler de bu lisanı sevdirecek ve o türlü yazılardan bir zevk husule getirecek bir şaire ve sanatkara sahip oluncaya kadar sönük kalacaktır. (37)

Hüseyin Cahit'in Türk edebiyatında bir Türklük-İslâmlık cereyanı bulunmadığı, sadece Türkçeyi eskisi gibi veya "İstanbul Türkçesi denilen" sade halk dili ile yazmayı kabul edip etmeme ihtilafının bulunduğu ve ancak ikincisinin istikbâlin lisanı olabileceği tesbitinin doğruluğu pek tartışılmaz. Ancak bu lisanın büyük bir şair veya sanatkara sahip oluncaya kadar sönük ve ehemmiyetsiz kalacağı görüşü ise tartışılabilir. Çünkü bu ifadesi ile Hüseyin Cahit daha önceden beri Türk Yurdu'nun muharrirleri olan ve İstanbul Türkçesini yazılarında esas ittihaz eden Gökalp, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet, Hamdullah Suphi, Halide Edib, Ruşen

(36) İfalı Toktamıs, "Son Yıldız...", TY, C.X, sayı:3, s.44-46.

(37) Hüseyin Cahit, "Edebiyatımıza Dair", TY, C.X, sayı:12, s.184-185

Eşref, İzzet Ulvi, Celal Sahir ve Mehmet Emin gibi şahsiyetlerin edebî ağırlıklarının kabul etmemiş olmaktadır.

Millî vezin addedilen hece vezni de hergeçen gün Mehmet Emin, Gökalp, Rıza Tefvik gibi ustaların ve Celal Sahir, Aka Gündüz, Yusuf Ziya gibi gençlerin kalemi ile biraz daha mesafe kaydetmiştir. Millî edebiyat akımının öncülerinin ise lisanı sadeliğe götürmekle başlayıp, zamanla bazı muayyen kâideler kayarak Arapça ve Farsça kâidesi ile yapılmakta olan terkipleri ve yaşayan dilin haricindeki kelimeleri de edebiyatın dışına atmaya başladıklarını ifade eden Y.Z. (Yusuf Ziya); bunların dilimize hiç de uymayan aruz aletini kırmayı unuttukları görüşündedir. Yıllar evvel "acemperestlik" zamanında lisanın hakiki şivesini bozan birçok Farsca kelimelerle birlikte, Farscanın uzun ahengi olan aruz da lisana girmişti. "Halbuki aruz bizim dilimizin vezni değildir. O; Arabın, Ace-min ve acemleşmiş olan sahte Osmanlıcanın vezni olabilir. Çünkü bizim lisanımızın, Türkçenin beniyyesinden doğmamıştır." Halbuki vezin lisanın ahenginden doğmaktadır. Ve Yusuf Ziya'ya göre kudsî uyanıklık bütün gençliği sarınca lisanın aslından doğmayan aruz da atılmıştı. (38)

Aruz'un Türk şiirinden atılmasının sebebi Yusuf Ziya'ya göre; uzun hecelerden mürekkep ve uzun heceler isteyen aruz vezninin kısa hecelerden mürekkep Türk lisanına uymamasıdır. Türkçeyi aruz kalıbına uydurma gayretleri hem Türkçeyi bozmakta hemde şiirde mânâ bütünlüğünü bozmaktadır. Ahenk de dolayısıyla bozulmaktadır. Eğer şiirde hem vezin hem ahenk varsa o mutlaka hece vezni ile yazılmıştır. (39)

Şiirde ahengin bir gaye olmayıp bir netice olduğuna işaret eden Nüzhet Haşim, şiirde ahengin nasıl olması gerektiğini anlatan yazısında;

(38)Y.Z., "Arız ve Hece Vezinleri Hakkında 1", TY, C.XI, sayı:1, s.9-10.

(39)Y.Z., a.g.m., s.12.

eğer şiir ahenktir düsturu ile yola çıkılırsa şekli manzumelerin meydana geleceğini ve bunun da kısa sürede iflas edeceğini veya aruz veznine sığınmakla da Acemlerin alaylı bir taklidi makamına düşüleceğine dikkat çekiyordu. Asıl hüner Türklerin millî vezni olan hece vezninin el'an şikayet edilen noksanlıklarını ikmal etmek ve konuşulan lisanla "edebiyat ammesinin" zevkini tatmin edecek musikîli bir şiir yaratmaktı. (40)

Türk Yurdu muharrirlerinin artık aruz için ilk yıllardakimüsama-halı tavırları değişmiştir. Onlar aruz için böyle düşünürken öbür yandan yine de aruzla yazılmış eserler neşredilmektedir. İşte bunlardan biri olan Yahya Saim'in "Hilâlin Gölgesinde" adlı eserine bir tenkid yazan Y.Z.; hâlâ bazı genç ellerin köhne bir sazın kopmuş tellerinde günün taze ruhunu doyuracak nağmeler aradığını, asırların aruzun bütün güzelliğini ve ruhunu emerek kendisi ile beraber götürdüğünü, aruzun gençlik ve güzelliğini mazide eskitmiş bir ihtiyar kadın kadar yorgun ve hasta bir halde hayata verebileceği son nefesin saatini beklediğini iddia ediyordu. Artık bu vakitten sonra aruz ile duygularını anlatmaya çalışmak, ortada güzel keresteler varken eski ve perişan harabelerden toplanan çürük ve köhne malzemelerle bina yapmak demektir. O binanın içinde üzeri yosunlu kıymetli bir parçanın, yarısı kopuk zarif bir sütun başlığının bulunması o binanın çürük, köhne ve karanlık olmasını değiştirmeyecektir. Halbuki gençlik yükselteceği abidenin yeni doğmuş bir bahar güneşi kadar taze ve şa'şalı olmasını istemektedir. (41)

Aruz ile hece veznitarafarlığı arasındaki mevcut münakaşanın en güzel tarifini yapanlardan biri herhalde İbrahim Alâeddin (Gövsâ)dir: Nazım lisanındaki bu mücadelenin sonunda taraflardan birinin muvaffak

(40)Nüzhet Hasim, "Nazmın Ahengi (Rythme)", TY, C.XI, sayı: 6, s.95.

(41)Y.Z., "Hilâlin Gölgesinde", TY, C.XII, sayı:8, s.120-121.

olamamasına iki sebep vardır: "Birin daima eski lisan klişelerini ve İran hayallerini taşımaya meyyal olması, diğerinin bütün a'nât ve tahassüsatı ifadeye henüz alışmaması yüzünden muvaffak olmanın şartları güçleşmiştir."⁽⁴²⁾ Bu ifadesi ile İbrahim Alâeddin diğer Türk Yurdu muharrirlerinin aksine hece vezninin aruz karşısında kesin galebesini ilan edememektedir.

Türk Yurdu millî edebiyat anlayışının ana umdesi olan şiir ve nesirin hassasiyetini halkın ruhundan, hikaye ve romanın mevzu'larını halkın hayatından alması fikrine sadık kalarak neşriyatına devam etmiştir. İlk sayısında Ahmet Hikmet'in "Üzümcü" adlı hikayesi ve Mehmet Emin'in "Demirci" adlı şiiri ile başlayan bu anlayış Mecmuanın son sayısına kadar sürmüştür. Gerçi 1917 yılından itibaren bilhassa şiirlerde eskisi gibi millî heyecanı coşturan, cenge davet eden, eski Türk hayatını dile getiren manzumeler azalarak yerini aşk ve tabiat hislerini ifade eden şiirlere bırakmıştır. Bu "edebî kuraklığı" İbrahim Alaeddin eskilik-yenilik tartışmasının doğurduğu edebî buhrana ve Çihan Harbine bağlamaktadır.⁽⁴³⁾

Aralarında Türk Yurdu muharrirlerinin de bulunduğu Türkçülük cereyanına mensup edib ve mütefekkirlerin müdafaa ettiği millî edebiyat ile ve Edebiyat-ı Cedide mektebine mensup ve başını Süleyman Nazif ve Cenap Şehabettin'in çektiği grup arasındaki eskilik-yenilik münakaşa ve mücadelesi aradan geçen 6 seneye rağmen devam etmiş, biri diğerine kesin galebe sağlayamamıştır.⁽⁴⁴⁾ Ancak millî edebiyat taraftarlarının ileri sürdüğü; konuşma lisanına dayanan sade dille yazmak ve halkın hayatını

(42)İbrahim Alâeddin, "Maarif ve Edebiyat Yılı", TY, C.XII, sayı:1, s.14.

(43)İbrahim Alâeddin, s.g.m., s.14.

(44)R.E., "Bir Mübahase", TY, C.XI, sayı:8, s.122-128.

mevzu olarak almak anlayışının istikbâlin edebiyatı ve lisanı olacağına artık Türk Yurdu'nda muhakkak gözüyle bakılmaktadır. (45)

B- TÜRK YURDU'NUN TÜRK DİLİ'NE DAİR GÖRÜŞLERİ

1- Lisanın Ehemmiyeti ve Lisanda Milliyetçiliğin Zarureti:

"Bir milletin vücudu diliyle, edebiyatıyla malum olur. Millet diliyle doğar, dilini kayıp etmesiyle ölür. Dilsiz milletleri tarih bilmiyor. Dilleri kullanılmaz olan milletlere, tarih ölmüş milletler diyor. Dil ile milliyet birbirinden ayrılmaz. Millet dildir, Dil millettir. Çünkü dil ictimaî bir müessesese olduğu gibi, milletin de ancak dil, din, an'ane gibi müesseseleri sayesinde tam mânâsıyla millet olabileceği malûmdur. Dil ictimaî birmüessesesidir; onu milletlerin dehası ve tabiatın telkini tesis eder. Dil, bir ictimaî eserdir; onun milletlerin ahvâl-i ruhiyesi ve muhite münasebeti icad ve ibda' eder. Bir milletin dili, kelimeleri, lügatleri, edebiyatı bütün teferruatıyla o milletin tabiata irtibatını, tabiatla münasebetini...gösterir. Bir milletin dili adeta o milletin mükemmel bir tarihidir. Bunun için dir ki bazen bir kelime bile büyük bir ictimaî müessesese kıymetini haizdir. Bir kelime bile bazen koca bir tarihin karanlık bir faslını aydınlatır. İşte bunun içindir ki, bir millet, eğer kendi benliğine doğru gitmek isterse, eğer kendini duymak, kendini bilmek dilerse her zaman, her şeyde, her meselede kendi diline, kendi sözlerine en sıcak bir sevgi ile, en inatçı bir taassubla bağlanmak lâzım gelir."(1)

Türk Yurdu muharriri dilin millet hayatındaki yeri ve ehemmiyetini böyle ifade ediyordu. Bu görüşleri te'yid eden bir başkası ise Şeyh Cemalettin Afganî'nin fikirleridir. Cemalettin Afganî'ye göre hayat bir

(45)Reşat Nuri, "Lisan Meselesi ve Tiyatro", TY, C.XIV, sayı: 11, s.340-341.

(1)İfâlı Toktamış, "Geçen Yılda...", TY, C.X, sayı:7, s.103.

"birlik"ler manzumesidir. Nitekim fertler aileyi, aileler aşireti, aşiret birlikleri ise milleti (ırk'ı) meydana getirirler. Milletlerin temeli soyca yakınlık ile teşkil olunmuş aşiret birliklerine dayanır. "Birin aşiretten ibaret olan bu vahidler bir vahdet-i cinsiye teşkil ediyorlar ki, bunun vahdet-i lisandan başka bir mahiyet-i mümtazesi ve ruh-ı hayatı yoktur. Vahdet-i lisan, hayretengiz bir vesile-i rabıttır. Vahdet-i lisan muhtelif aşiretleri, maksatları mütenevvi kabileleri cinsiyet (milliyet) sancağı altında toplayarak maksada sevk eden yegane vahdettir. Bu vahdettir ki menfai-i umumi'yeyi celb, mazarrat-ı müşterekkeyi def' etmeküzere bir ırkın müteferrik kuvvetlerini müttehit ve müttefik kılıyor"⁽²⁾ Şeyh Afganî'ye göre insanları bir birine bağlayan iki daire din ve lisandır. Dil birliği; cins (ırk) birliği demektir ki, lisanî birlikle tebarüz eder. Lisanın bekâ ve sebatı, lisan birliğinin tesiri, din bağlılığından daha kuvvetlidir. Hıristiyan bir Yunan putperest Aristo ile övünür. Ama hıristiyan Hindli hıristiyan Newton ve Galileo'ya alaka duymaz. Bu; "vahdet-i lisan"ın "vahdet-i ırkıyye" olduğunun delilidir.

Milliyetin teşkilinde, milletin vücud ve bekasında lisan böyle ehemmiyet taşıırken Türk dilinin durumu hakkında Türk Yurdu muharrirlerinin görüşlerini aktarmadan önce, yine mecma muharrirlerine göre Türklerin millî lisanlarına olan tavır ve merbutiyetlerini açıklamakta fayda vardır: Geniş bir sahaya yayılan ve bir çok milletle beraber yaşamak durumunda olan Türkler, bilhassa gayri müslim teb'a arasında yaşayanlar lisanlarını unutmak üzeredirler. Selanik'ten gelen bir mektubda; bir Türk'ün Müftü ile ancak bir Bulgarın tercümanlığı sayesinde anlaşabildiğinden bahisle bunun kabahati milliyetini korumayan, kendini bilmeyen ve öğrenmeyen kendilerini temsile terk eden, hıristiyanlar gibi bir mefkûre sahibi olmayan Türklere yükleniyordu⁽³⁾. Bir başka mektupda ise Türk ve müslüman

(2) Afganî, "Vahdet-i Cinsiyye...", TY, C.III, sayı:2, s.47.

(3) Yavız, "Köprülü'den Mektup", TY, C.I, sayı:11, s.341-342.

olan Razlık ahalisinin Bulgarca'nın tesiri ile "Pomakça" adında bir lehçe ile konuşmalarından ve gittikçe Türklüklerini unutmalarından yakınılıyordu⁽⁴⁾ Bumektubun akabinde durumu yorumlayan Türk Yurdu Mecmuası; millî bir hastalık olarak vasıflandırdığı başka milletlere benze-me ve millî lisanı unutmanın sadece Rumeli'ye has olmadığından, Rodos ve diğer adalardaki Müslüman-Türk ahalisinin Rumca konuşmalarından şikayet ediyor; bu tür medenî mağlubiyet ve mahkûmiyetlerin siyasîlerden bin kat beter olduğuna dikkat çekiyordu. Çünkü siyasetten mahkûm olan bir millet din, dil ve medeniyeti ile mevcudiyetini muhafaza edebilir ve mevcut olan bir millet de siyasî hayatını tekrar kazanabilir. Ama dilini, dinini, medeniyetini kayıp etmiş bir kavim diğer kavimlerin içinde erimiş, yokolmuş demektir.⁽⁵⁾

Muhakkakki Osmanlı Devletinin geniş sınırları dahilinde Türkler farklı dillerle konuşan müslim veya gayri müslim birçok unsurdan lisan bakımından etkilenmişlerdir. Mecmua'nın işaret ettiği mezkûr hadisler bunlardan sadece ikisidir. Bu iki hadise hakikatte Türklerin diğer cihetlerden olduğu kadar günlük konuşma lisanlarında bile ne kadar yabancı tesir altında bulunduğunu göstermektedir. Türk Yurdu'nun gayesi de işte bu yaraya, bu hastalığa milletin dikkatini celbetmekdi. Zira Mecmua muharirlerine göre edebî lisanın durumu da pek farklı değildi. Türk edebiyatının ve edebî lisanının tarihî geçmişini millîlik noktasından tedkik eden Türk Yurdu muharrirlerinin vardıkları netice millî edebiyat ve millî lisan vasıflarına pek mütenasip düşmeyecektir. Bunun sebebi ise lisandaki yabancı tesirleri ve bu tesirler neticesi lisanın yabancılaşması idi.

Bu neticeye varan ecmaa muharrirlerinden Tirebolulu Alparslan'a göre bunda okumuş kesimin kabahati büyüktü: Bildiklerini Arapça ve Farsça eser-

(4)T.Y., "Razlık'tan", TY, C.II, sayı:1, s.408.

(5)T.Y., a.g.m., s.408.

lerden öğrenen alim ve kâtipler bu dillerin tesirinde kalarak Arapça ve Farsça yazmaya kalkınca hem Türkçe bozulmuş, hem de unutulmuştu. Bu hâl yer adlarının değiştirilmesine kadar uzandırılmıştı.⁽⁶⁾ Macar müstefrik Wambry Armin Orenburg'da müntesir "Vakit" gazetesine yazdığı makalesinde Türklerin Balkan Harbi mağlûbiyetine sebep olarak millî ruhtan mahrum oluşlarını gösteriyordu. Millî ruhtan mahrumiyeti ise Türklerin millî lisanlarına "kaba Türkçe" diyerek sahip çıkmamalarının bir neticesi idi. Türkler yıllardır edebiyatlarında millî lisanlarına sahip çıkmamışlar, Arapça ve Farsca'nın tesirinde kalmışlar, neticede de millî bir edebiyat lisanından mahrumiyet millî ruh ve benlikden mahrumiyeti ihtac etmişti.⁽⁷⁾ Dışardan bakıldığından edebî lisanın daha hakikate uygun tetkik edilebildiği muhakkak ki, Türk Yurdu'nda zaman zaman Osmanlı Devleti dışında neşredilen Türk Dili ve Edebiyatının durumu hakkındaki yazılara iktibasen yer verildiğini görüyoruz. Bunlara en güzel misâl ise Bakû'da müntesir "İkbal" mecmuasında "Nârî" imzası ile yayınlanan yazıdır: Nârî'ye göre Kafkasya'da epeydir münakaşa edilen bir dil meselesivardır ve Kafkasya Türklerine kim olduklarını, benliklerini, mazi ve istikbâllerini, terakkînin ve ilmin yolunu öğretecek, medenî cesaret ve medeniyet hissini artıracak bir lisan lazımdır. Bu Osmanlıca olabilir miydi? Nârî'ye göre hayır. Bunu da şöyle ifade ediyordu:"Bu dil acaip bir âlemdir! Denilebilir ki nazik, selis, zevk okşayan latifliği, güzelliği kadar dar birmuhite has olmakta tekdir. Ama o nazik dil, ki biz gazetelerde okuyoruz, bir çoklarımızın hoşuna gelir. Umum danışabilmez, herkes anlamayı beceremez".Ve üstelik dar bir muhitin lisanı olan Osmanlıca'ya büyük bir ekseriyet ehemmiyet vermemekte ve kabul etmemektedir.⁽⁸⁾

(6)Tirebolulu Alparslan, "Türkçenin Basına Gelenler", TY, C.I, sayı:8, s.235.

(7)Vakit (Gazetesi), "Müstefrik Wambry'nin Mektubu", TY, C. IV, sayı:6, s.605-606.

(8)T.Y., "Dilimiz", TY, C.IV, sayı:11, s.812.

Türk Yurdu'na göre Türkçe (Osmanlıca)'nın bu hale gelmesinde karşılık bulmak sıkıntısından kurtulmak için düşünmeden hazır kapmak zihniyeti mühim rol oynamıştır. Eski çağlardan beri Türk lisanı ve edebiyatı nüfus kesafetine rağmen Arap ve Fars te'sirinde kalarak garip bir hâl almıştır. Mağlûbları ile kaynaşmayan milletler kendi milletlerini anlayıp medenî esaretten kurtulmaya çalışıp muvaffak olurlarken bunun tek istisnası Türkler olmuş ve edebiyat ve edebî lisanlarını yabancı te'sirlerden kurtaramamışlardı.⁽⁹⁾ Elbette diller arasında karşılıklı tesirler olacaktır, bu tabii idi. Ama yine de bir dil herşeye rağmen o milletin ruhunu aksettirmeli, o millet tarafından hem yazılıp hem konuşulmalıydı. Tıpkı Alman lisanı gibi. Fakat Osmanlıca Türk şiveleri içinde en müterakkîsi olmasına rağmen yine de en fazla yabancı tesirinde olanı idi.⁽¹⁰⁾ Türk Yurdu muharriri Erdoğan'a göre bu hâlin sebebi edîb ve şuarâ'nın Türkçe'nin kabalığına binaen edebî hislerini ancak Arapça ve Farsça kelimelerle ifade edebildikleri iddiası ile yabancı kelime hayranlıkları idi. Hasılı Osmanlıca "Osmanlı Kavimi" gibidir. Bu sebeble içine birçok yabancı kelime, tabir, terkiib v.s. girmiştir. Ama Türkçe'nin bu hale gelmesi Türk Yurdu muharririne göre millî istiklâlin tahkir ve kaybı demektir. Çünkü dil, milletin temellerinden biridir ve bir milletin dilinde ecnebî sözlerin çokluğu, o milletin istiklâlinden mahrumiyeti veyahut onun istiklâl ve hürrüyetinin muhakkir olması demektir. Bunun içindir ki milliyetin ne olduğunu anlayan medenî milletlerin muharrirleri, edipleri hatipleri yazdıkları ve söyledikleri sözlerde ecnebî izlerinin azlık veya çokluğuna pek dikkat ederler.⁽¹¹⁾ Öyleyselisan hususunda edib ve muharrirlere, ilim adamlarına bazı vazifeler düşmekte, bir şeyler yapmak icab edmektedir.

2- Türk Dili için Neler Yapılabilir:

(9)Raif Mehmet Fırat, "Türk Dilini Sadeleştirmek Meselesi",
TY, C.V, sayı:12, s.1210.

(10)Raif Mehmet Fırat, a.g.m., s.1211-1213.

(11)İfalı Toktamış, "Türkçede Ay ve Gün Adları", TY, C.VIII,
sayı:13, s.220.

"Herkesin malumu olduğu üzere milel-i mütemeddinenin muntazam edebiyatı olur; muntazam edebiyatı olanların muntazam lisanları olur. Binaenaleyh lisanın, edebiyatın intizamına, insicamına, tekâmülüne gayret ve himmet insanın mensub bulunduğu milletin, devletin terakkiyatına hizmet demektir. Bunda şüphe olmamalıdır."⁽¹²⁾ diyen Celal Nuri Türk Yurdu'nda bunun nasıl olması gerektiğini de izah ediyordu: Herşeyden evvel Türkçe'nin kelime hazinesinin durumu ve gelişmiş lisanlara göre zenginliği, mevcut lisanla yeni mefhumların ve asrî his ve efkârın ifadesinin diğer lisanlar kadar kolay mümkün olup olmadığı hasılı Türkçenin bir bilançosu yapılmalı idi. Türkçenin mevcut kelime durumunun dökümü yapıp, eksiklerin tedariki için ilim erbabına her türlü kolaylık sağlanarak bunların sırf lisan için çalışmaları temin edilmeliydi. Bundan sonrada Türkçe'nin sarf ve nahvi, imlâsı, harfleri düşünülmeli, lisan kaideleri ediblerce değil ilmî bir heyetce tesbit ve tayin edilmeliydi. Lisanın kemale ermesi için bu lisanla çok şeyler yazılması, meşhur eserlerin bu lisanla tercümesi elzemdi.⁽¹³⁾ Demek oluyorki Türk dilinin önünde halledilmesi gereken, yapılması elzem olan birçok mesele, takib edilmesi gereken belli hususlar vardı. Ama şahıslardan ziyade devletin resmî müesseselerince halledilmesi gereken, ilmî çalışma icab eden bu hususda devletin dahli maalesef yok denecek kadar azdı. İş milliyetperverlere kalıyordu. Türk Yurdu da üstüne düşeni yapacaktı. Zira Türkçülerin gayesi Osmanlı Türklerinin ve lisanlarının "istiklâl-i kavmiyesi"ne uğraşmaktı.

"Bu dil yaşatılacak, bu dilde edebiyat-ı sahiha te'sis edilecekse evvelâ Türkçe'nin hurufu, imlâsı, kavâidi, kararlaştırılmalı, lûgatı cem' edilmelidir. Mehcur ve münsî olanlardan icab edenleri ihya olunmak, icab-ı zamana göre bir çok tabirler, ıstılahlar gayet kabiliyetli olan

(12) Celal Nuri, "Zengin Olsam...", TY, C.I, sayı:9, s.260-261.

(13) Celal Nuri, a.g.m., s.261.

lisanımızdan tevlîd ve icad eylemelidir. İcabında yirmiye baliğ olan Türk şubelerinden tercihan alınmalıdır."⁽¹⁴⁾ diyen Türk Yurdu muharrirleri Mecmuanın lisanî görüş ve programını ifade ediyordu. Böylece maziyi kırıp dökmeden, hatta maziyi tam olarak gösterebilecek bir şekilde edebiyat ve lisanı kemale erdirmek kabil olacaktır. Bir başka yazıda ise Türk Yurdu'nca da kabul edilen ve tatbik edilen Türkçülerin lisanî görüşleri ve programlarına yer veriliyordu. Buna göre: "1-Arapça ve Acemcenin terkîp ve kaidelerini terk etmek, 2-Mezkûr lisanların edatlarını kaldırmak, 3-mümükûn olduğu kadar savtî bir imlâ kullanmak, 4-mevcut ise tercihan Türk lügâtlerine müracat etmek, 5-İstanbul'da konuşulan lisanı esas ittihaz eylemek."⁽¹⁵⁾ İlk defa "Genç Kalemler" dergisinde neşredilen ve Türkçü Türk Yurdu muharrirlerinin de kabul ve tatbik ettikleri bu programa başta Necib Asım (Yazıksız) olmak üzere bir kısmı da öz Türkçesi olan kelimelerin tercihan kullanılması, diğer Türk lehçelerine demüracaatla kelime alınmasını⁽¹⁶⁾, yer ve insan adlarında Türkçenin tercih edilmesi⁽¹⁷⁾ umdelerini ilave etmişlerdir.

3- Tasfiyecilik-Sadecilik Anlayışı ve Türk Yurdu:

Yukarıda zikrettiğimiz Türkçülerin bu lisan görüşleri ilmî ve edebî çevrelerce tasfiyecilik veya sadecilik adı ile tanımlanmıştır. Tasfiyeci ve sadelikçilerin, ve tabii Türk Yurdu'nun maksadı ne idi? Türkçe (Osmanlıca) yazı, imlâ, kaide ve kelime, edebiyat olarak yabancı tesirlerin altında idi. Türkçenin istiklâlini kazanması için bütün bu sahalarda ecnebi tesirlerden kurtulmuş olması icab ederdi. Zira ırkî birliği

(14)Erdoğan, "Osmanlıca... (Yazısı)", TY, C.III, sayı:12, s.360.

(15)Risal, P., "Türkler... 7", TY, C.III, sayı:3, s.78.

(16)Erdoğan, "Osmanlıca... (Edebiyatı)", TY, C.V, sayı:10, s.147.

(17)Tirebolulu Alparslan, "Türkçenin Basına Gelenler", TY, C.I, sayı:8, s.235-236.

sağlayan ve milleti millet yapan en önemli unsur dildir. Bir milletin diğer milletler üzerinde hakim olmasında en büyük amil ise o milletin diline hakim olarak millî birliğini dil sayesinde korumuş olmasıdır. diyen Şeyh Cemaleddin Afganî fikirlerini şöyle te'yd ediyordu.⁽¹⁸⁾ "Vahdet-i cinsiye bütün bu meziyetlere, ancak tevhid-i efradı mucib olan lisanın, ırkın muhafaza ve siyanetine kâfi gelmesi ile haiz olabilir. Muayyen bir ırka mensup olan tabakat-ı muhtelifenin ifade ve istifadesini temin edemiyen bir lisan mezkûr ırkın tamamîyetini muhafaza edemez. Beşeriyetin erkanını, medeniyetin esaslarını teşkil eden tabakalara malik olmayınca kabil değil kendi cinsiyetini (milliyetini) muhafaza, kendi hukukunu istihsal edemez" Afganî'ye göre alim, siyasetçi, vaiz hukukcu, edib, esnaf ve tüccardan müteşekkil tabaka milliyetin bekasını temin eden unsurlardır. Bu tabakaların devamı ve tekrarı da ancak Millî lisanın mezkûr millete mensup olan esnaf ve sanayi erbabının muhtac olduğu lüzumlu ıstılahları ihtiva etmesi ile kabil olabilir.

Böyle bir lisana malik olmak için yapılacak ilk şey Şeyh Cemalettin Afganî'ye göre; muhtelif tabakaların sanatlarının muktezası olan kelime ve terkiplerin asıl mânâsını dikkate alarak isti'mâl etmek ve icab ediyorsa birkaç kelimededen bir terkip yapmak yoluna gitmektir. Eğer icab ederse komşu lisanlardan, ecnebi lisandan alındıkları anlaşılmıyacak şekilde ve kendi lisan kisvesine sokularak, her tabaka ehlinin ihtiyaç duyduğu kelimeler alınabilir. Böylece ilim, fen ve sanat o milletin kendi lisanınca talim olunarak bunların esası o millet meyanında daha açık ve sabit olarak kalması da temin edilmiş olacaktır. Millet siyaseten münkariz olsa bile halefleri o kitaplar sayesinde milleti yeniden ihya edebilirler ki, bunun en güzel misali eski Yunan medeniyetinin ihyasıdır. Hem kendi lisanında talim olunan bir ilim daha kolay anlaşılır, öğrenilir ve zihinlerde kalıcı olur. Böylece millette ilim ve sanat erbabı da artar ki bu da milletin saadetine bir vesiledir. Milletin medenî kemali ve mec-

(18) Afganî, "Vahdet-i Cinsiyye...", TY, C.III, sayı:2, s.48-

cudiyetinin idamesi her tabakanın diğerlerinden az da olsa bir ilme vakıf olmaları ile kaimdir. Bu da ancak o millete mensup olanların ilim ve fenni kendi lisanlarınca talimi ile kabildir. (19)

Başka dillerden kelime alınması, mevcut yabancı kelimelerin tasfiyesi suretiyle lisanın sadeleştirilmesi hususunda (Ziya) Gökalp daha sistematik düşünmektedir. Gökalp'e göre Türkçe'ye asrın icabı olarak ortaya çıkan alet ve mefhumlar adsız kalamıyacıkları için her gün yeni kelimeler girmektedir. Bunlar ya yabancı dillerden, ya Arapça ve Farsça'dan, ya da Türkçeden yapılan veya Türkçeleştirilen kelimelerdir. Yabancı dilden gelen kelimeler Türkçeye kaçak yoldan girmektedir. Türkçe'nin ifâde güzelliği bu kelimeleri atarak ilim kelimesi ise Arapça veya Farsça'dan, konuşma kelimesi ise Türkçeden karşılık bulmaktadır. İlim kelimelerini Arapça veya Farsçadan yaparak yabancı dilden kelime kabul etmeme kabiliyeti bütün islâm milletlerinin dillerinde vardır. Gökalp'e göre; dinî mesele ve ilimlere ait kelimelerde birleşen bu diller bu birliği ilim kelimelerinde de muhafaza etmek mecburiyetindedirler. Her millet bu kelimeleri başka bir dilden almakla birbirinden uzaklaşır, bir dilden almakla da yakınlaşır. İslâm milletlerine düşen yeni ilim kelimelerini bir dilden (Arapça veya Farsça) ve bir kökten yaparak-hıristiyanların Latinceyi esas ittihaz ederek yaptıkları gibi- beynelmilelîyetini muhafaza etmektedir. Bu maksada vasıl olmak için ise: islâm beynelmilelîyetine bağlı her dilde ilim cemiyetleri teşkil edilmeli, bu cemiyetler belirli zamanlarda ilim kelimesi kongreleri düzenlemeli, bu kelimeler bu kongreler vasıtası ile belirtilmelidir. Böylece Türkçeye beynelmilelîyet (ümmet) cihetindeki genişlemesini ikmâl etmiş, yani İslâmlaşmış gözûyle bakılabilir.

Türkçe islâm beynelmilelîyetinin umumî dili olan ilim kelimeleri

(19)Afganî, "Vahdet-i Cinsiyye...", TY, C.III, sayı:2, s. 49-50.

lügatine malik olduktan sonra Arapça ve Farsça kelimelerden sakınmak zorundadır. Çünkü bu dillerden Türkçe'ye ilim kelimeleri ve dinî ıstılahların dışındabirçok konuşma dili kelimesi, hatta terkipler, edatlar da girmiştir. Bunlar Türk dilini bu iki dilin karışımı haline getirmiştir. Bu sebeble Türkçeyi mânâ itibariyle muasırılaştırmak, ilim kelimeleri itibariyle islâmlaştırma gerektiği gibi dilbilgisi ve imlâ hususlarında da Türkleştirmek gerekmektedir. Bunun için se Gökalp'e göre; Türkçede ıstılahların dışındaki bütün kelimeler mümkünse Türkçe olmalı yahut Türkçeleşmiş bulunmalıdır. Arapça ve Farsca terkipler, cem'ler, edatlar, sıgalar Türkçedençıkartılmalıdır. Meselâ "Şuara-yı cedîde" yerine "yeni şairler" denmelidir. Konuşma dilinde olduğu gibi ilim kelimelerinde mümkünse Türkleştirilme yapılmalıdır. Bütün müslümanlar arasında olmasa bile konuşma dili kelimeleri gibi ilim kelimelerinin de ortak olması, yani bütün Türklerin müşterek bir edebiyat ve ilim diline sahip olması elzemdir. Gökalp'e göre lisanı Türkleştirirken (sadeleştirirken) tedricen bütün Türklerin anlayacağı umumî bir Türkçe'ye doğru gitmek lâzım geldiği unutulmamalıydı. Yeni mefhumlar asrın, ıstılahlar islâm beynelmilelîyetinin, konuşma dili kelimeleri de milletin konuşmasıdır. Türkçe ictimai vicdanın bu üç safhasına tamamiyle mütenasip hassas bir ayna olmadıkça teşkil ve tekemmül etmiş bir dil sayılamazdı (20).

"Genç Kalemler" mecmuasında programı, Gökalp'in fikirlerinde metodu görülen tasfiyecilik ve sadecilik Türk Yurdumuharrirlerinin takib ettikleri yoldur. Çünkü dilde öze dönüş milliyetperverliğin tabii bir icabı idi, asla müfrit bir kavmiyetçilik saikiile tutulmuş bir yol değildi. Musa Carullah (Beykif)'a göre islâmiyet; bir beynelmilelîyettir. Lisanlarıyla, millî hususîyetiyle birbirinden ayrılan bu milletler dinî,

(20)Gökalp, "Türkleşmek... 2", TY, C.III, sayı:12, s.367-370.

ictimai, hukuki ve ahlakî hayatları itibariyle müşterektirler. Fakat bu vahdet o kavmin ictimai şahsiyetine bir mâni değildir. Her milletin dinî akidelerinde kuvvet husulü için bu ictimai hususiyet lazımdır. Hususiyet ilk evvel lisanla olur. Türkler dillerinde bu hususiyeti tamamiyle muhafaza edememişlerdir. Lisan bahsi milliyet bahsinden başka bir şey değildir. Ve Türkçe her yönü ile mükemmel bir terakkiyi teshîl edecek en önemli amildir⁽²¹⁾

Görülüyor ki Türk Yurdu muharrirlerine (ve Türkçülere) göre lisanî milliyetçilik tabii bir hâl ve islâma da mugayır değildir. Bu sebebedir ki bütün mecmua muharripleri sadecilik ve tasfiye hareketinin birer neferi olarak edebî mahsullerini sade bir lisanla yazmışlar, sadeleşme fikrini desteklemişlerdir. Zaman zaman da hareketin gagesini izah etmişlerdir.

Mecmua ilk neşriyata başladığında tasfiyecilik ve sadecilik hususunda herhangi bir program ve hedef serdetmemiştir. Ancak mecmuada yer alan yazıların sade bir Türkçe ile yazılmış olmasıyla lisan hususundaki tavır ve görüşünü izhar etmiştir. Türk dilinin ve yazısının tarihîliğini göstermek üzere ilk sayılarda Türkolog Van Le Coq tarafından neşredilen Uygurca bir dua mecmuada yayınlanmış⁽²²⁾, Millî terminolojiyi yaşatmak lüzumuna işaretle "Hakan" kelimesinin diğer ünvanlar yerine kullanılması istenmiştir.⁽²³⁾ Hemen her kesimden okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği sade bir Türkçe ile yazıların neşreden Türk Yurdu; "Osmanlıca" taraftarı edebî muhitlerce halkın konuştuğu dile yakıştırılan "Kaba Türkçe" tabirine karşı çıkıyordu. "...kaba Türkçe kelimesini asla kullanmayalım. Türkçe'nin bozulmuşu, karışmışı, süslüsü, sadesi olabilir. Ama kabası

(21)K.N., "Halk Nazarına Bir Nice Mesele", TY, C.III, sayı: 12, s.376.

(22)T.Y., "Pek Eski Türk Edebiyatı", TY, C.I, sayı:3, s.63-67.

(23)T.Y., "Küçük Bir Muhtıra", TY, C.I, sayı:2, s.55-56.

yoktur"⁽²⁴⁾ diyerek, millî lisana, halkın konuştuğu saf Türkçe'ye taraftarlığını ortaya koymuştur.

Millî birliği te'sis eden bir unsur olarak millet efradının konuştuğu lisanı horlamak, millî mevcudiyeti horlamak demektir. "Kaba Türkçe" ile kastedilen; Türkçeden çok Arapça ve Farsçanın hakim olduğu Osmanlıca taraftarlarının nezdindeki halkın konuştuğu yaşayan Türkçedir. Türk Yurdu muharrirleri bu lisana taraftar olmakla, o lisan ile yazmakla, edebî lisanı halkın anlayacağı bir seviyeye getirme taraftarlarıdır. Fakat bu niyet ve gayretler tenkide uğramaktan kurtulamamıştır. Nitekim daha 5.sayıda "Jön Türk" gazetesi müdürü Celâl Nuri (ileri) Türk Yurdu'nun edebî lisanını tenkid etmiştir. Celal Nuri, Türk Yurdu muharrirlerinin lisanını sun'î ve gayri tabii bulduğunu, yeni ve gayri mu'nis kelime, terkiplerin ve fikirlerin mecmuada pek fazla olduğunu öne sürerek bu durumda mecmua muharrirlerinin lisanı değiştirerek "esperanto gibi bir acube-i beyan ihdas etmek" üzere olduklarını ifade ediyordu. O'na göre Türk Yurdumuharrirlerinin lisanı linguistik ilmine uymayan, sonradan uydurulmuş bir lisandır. Halbuki lisan muhtelif safhalardan geçen, yazıla yazıla, söylene söylene tekâmül eden, bir iki şair ve muharririn gayreti ile icad edilemeyecek bir şeydir. Lisanı değiştirmeye çalışmak, onu ihlâl etmek, berbat etmek demektir. Ve maalesef Türk Yurdu'nda işte böyle bilinmeyen ve görülmeyen, Türkçenin hiç bir şubesinde kelime ve terkipleri mevcut bulunmayan bir lisan hakimdir. "Lisan muhafazakârlılıkla terakkî eder ve fazla liberalizm dekadans, tedenni, tefessüh demektir"⁽²⁵⁾

Türk Yurdu'nun (ve Türkçülerin) dilde sadelik ve tasfiye anlayışına karşı çıkanlar bu hareketi yeni bir lisan yaratma gayreti olarak görmüşler veya en azından öyle göstermek istemişlerdir. Nitekim Türk Yurdu'nun edebî lisanını ve lisan anlayışını tenkid eden Mithat Cemal (Kuntay) da

(24)T.Y., "Küçük Bir Muhtıra", TY, C.I, sayı:2, s.56.

(25)Celal Nuri, "Akçuraoğlu Yusuf Beye", TY, C.I, sayı:5, s.147-148.

mecmuaya yazdığı mektubunda bu görüşte tenkitler gönderiyordu. Mithat Cemal mektubunda; "memlekette Türk lisanını edebiyatı ve bilcümle ilca-
atıyla yeniden te'sis etmenin mi yoksa mevcut edebiyatımızı ikaz etmenin
mi daha faydalı olacağını" soruyordu. Daha sonra Türk Yurdu'nun edebî
lisanını ve Türkçülerin lisan anlayışını kasederek yeni bir dil ve
edebiyatın te'sisi ile altı-yediyüz yıllık bir edebiyatla birlikte Ne-
dim'in, Fuzulî'nin, Nef'înin ikinci bir defa öleceğini, onların yolunu
takib edenlerin ölmeden öldürüleceğini, yeni lisanın da yeni bir edib-
baya ihtiyacı olduğunu öne sürüyordu. Zira altıyüz senede 6-7 dâhi ye-
tiştiren bir lisan ve edebiyatı itmam ve idam edince, Türk Yurdu'nca
icra edilmekte olan lisan ile 6-7 asırda eskiler ayarında edib yetiş-
tirmek artık imkansızdır. O halde yapılacak şey; yeni bir lisanın tesisi
yerine, mevcut edebiyat lisanının te'yid ve tecdidine çalışmaktır. Bu,
eski edebiyat ve irfanı ihya edeceği gibi memleketin ihtiyacı olan daha
münasib bir iş olacaktır. (26)

Bu tenkidlere Türk Yurdu'nda Mecmua ve Türkçüler adına Akçura-
oğlu Yusuf Bey cevap vermişti. (27) Akçuraoğlu cevabında; Türk Yurdu mu-
harrirlerinin lisanı değiştirmek arzu ve gayretinde bulunmadıklarını,
isteklerinin lehçeyi tasfiye, "kârz-ı beyan"ı sadeleştirmek ve eskiye
ait kelime ve cümlelerden imkan nisbetinde kurtulmak olduğunu, eğer başka
zehapların doğmasına sebep olunmuşsa bunun başka türlü düşünmekten değil
kabul edilen esasın fiilen gereği gibi tatbiki muvaffak olunamamasından
ileri geldiğine işaret ediyordu. Mithat Cemal'e verdiği cevabda ise Ak-
çuraoğlu, tabiiyatın eseri olan lisanın diğer bazı şeyler gibi (meselâ
İstanbul Boğazı) yeniden tesisinin söz konusu olamayacağını, bu sebeple
yeni bir lisan tesisi ve bundaki kolaylık ve zorluktan bahsetmenin gerek-

(26)Mithat Cemal, "Akçuraoğlu Yusuf Bey'e", TY, C.I, sayı:
3, s.85.

(27)Akçura, "Celal Nuri Bey'e Cevap", TY, C.I, sayı:5, s.149.

siz olduğuna işaret ediyordu. Akçuraoğlu'na göre Türk dilinin Osmanlı şivesi Nefi, Nedim, Hamid ve Fikretlerden geçerek Mehmet Emin ve Ahmet Hikmet'e gelen bir tekâmül içindedir. Bu tekâmül kanunu eskilerin unutulmasını değil daha az okunmasını intac etmektedir. Zaten lisan ve edebiyatta terakkî karışıklıktan düzgünlüğe, sadeliğe doğru yürümek demektir. (28) Daha sonra eskilik-sadelik münakaşasında gayelerini ve hedeflerini şöyle izah ediyordu: "Şimdi biz açık, sade yazılarla bütün Türkleri, hatta ümmilerini bile yaşatmak istiyoruz. Siz bizi eslafı öldürmek arzusu ile itham ediyorsunuz! Buna karşı biz de size "ölüleri yaşatmak isterken, dirileri de öldürüyorsunuz. Bırakın şu millet biraz kendine hitap olunduğunu işitsin; varlığını, benliğini anlasın, yaşadığını duysun. Lâlanız Ahmet Ağa da, dadınız Dilber Kalfa da bizim gibi insan, bizim gibi Türkdürler. Niçin tatlı şiirlerinizden onlar da lezzet almasınlar?" dersek Türklüğün temelini, ekseriyetini teşkil eden o kimsesiz mütevazi ruhlar bize hak verirler". Akçura yazısına yaşayan bir ırkta müdafaa ettikleri lisanın dehalar yetiştireceğine inandığını belirterek son veriyordu.

Türk Yurdu'nun sade lisanına ve bu anlayışa tenkitler muhakkakki bu kadar değildir. Bu harekete karşı olanlar çeşitli yayın organlarında tenkit ve ithamlarda bulunmuşlardır. Fakat Türk Yurdu muharrirleri sade lisan ve lisanın tasfiyesi anlayışından inhiraf etmeden yollarına devam etmişler, yapılan ilmî tetkik ve faaliyetleri desteklemişlerdir. Tasfiyeciliği Türk dilindeki Arapça ve Farsça kelimelerin tamamen atılmasından ibaret bir hareket olarak görmemişlerdir. Onların tasfiyeciliği müfrit bir hareket değildir. Zira; "tasfiye, yani her hangi bir dili diğer dillerden aldığı kelimelerden temizlemek fennen imkansızdır" diyen Necip Asım, tasfiyenin nasıl olmasını çok güzel ifade edenlerden biridir. Necip Asım'a göre, Türkçeye Arapça ve Farsçanın haricindeki bazı dillerden de kelimeler girmiştir. Fakat bu kelimeleri bozarak, şekli ve mânâsı

(28) Akçura, "Mithat Cemal Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s,150-151.

değiştirilerek alınmıştır.⁽²⁹⁾ Kelimenin asıl sahipleri de aslının nasıl olduğuna, nasıl yazıldığına karışmazlar. Arapça ve Farsçadan da bu usûlde kelimeler alınmıştır ki, bunların asıl şekline ve manasına bakılmadan kullanmaya devam olunmalıdır. Diller bir birinden kelime alabilir ama kaide ve terkip alamazlar. Her nasılsa bir vakitler alınan kaide ve tertipler terkedilmelidir. Fakat birer müfret olarak görülen (Sadrazam Şeyhülislam gibi) terkip ve ıstılahlar şimdilik-ileride başka türlü ifade etmek hakkını muhafaza ederek- bırakılmalıdır.⁽³⁰⁾

Türkçe'de ilim kelimelerinin dışındabütün kelimelerin mümkünse Türkçe veya Türkçeleşmiş olmasını⁽³¹⁾ düstur kabul eden Türk Yurdu, bu görüş paralelinde bazı kelimeleri emsal olarak Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe karşılık olarak teklif edilen kelimelerin tanıtımında da yapmıştır. Meselâ bir yazıda "tayyare" yerine "Uçak"⁽³²⁾, bir başka yazıda "burgu, askı" gibi alet isimleri emsal gösterilerek "uçku" kelimesinin kullanılması teklif ediliyordu. Böylece Türkçe hem bir kelime kazanmış, hemde tayyareyi görüp işitmiyenler bile bu kelimedenden birşey anlamış olacaklardı. Yeni çıkan herşeyin adı başka dilde değil Türkçede aranmalıydı.⁽³³⁾ Bu misâllere coğrafî bir tabir olan "Glasiye" yerine "buzla" kelimesinin teklifi de eklenebilir⁽³⁴⁾

Türk Yurdu'nda hemen her sahadaki ecnebi kelimelerin Türkçeleştirilmesi arzusu barizdir. Buna bir güzel misâl de spor ıstılahlarının Türkçeye olması arzusudur: "Niçin yarış ıstılahlarının hepsini Türkçeye çevirmeyelim? Öteden beri binici, koşucu ve yarışçı olan Türk'ün dili, bu meyanda

(29)Akçırara, "Mithat Cemal Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s.151.

(30)Necip Âsım, "Tasfiyecilik", TY, C.VIII, sayı:7, s.129-130.

(31)Gökalp, "Türklesmek... 2", TY, C.III, sayı:12, s.369.

(32)T.Y., "Bir Türk Hanımının İçmesi", TY, C.V, sayı:6, s.1037.

(33)R.T., "Türk Yurdu Müdürüne", TY, C.XII, sayı:2, s.25.

(34)A.Âgâh, "Açık Mektup", TY, C.XI, sayı:2, s.31.

lüzumlu olacak sözlerin, tabirlerin hepsine yeter, buna hiç şüphe edilmesin"⁽³⁵⁾ sözleri ile ifadesini bulan bu anlayış tatbik edilmekte de gecikilmemiştir. Türklerle Romenler arasındaki bir futbol müsabakası haberinde bazı sportif tabirler yerine akıncı, akınboyu, talim, ayaktopu, ileri.. gibi kelimeler kullanılmış, izcilerin gösterileri ile ilgili bir haber de ise "Başbuğ, kolbaşı, yavrukurt" gibi tabirlerin kullanılmış olması dikkate değerdir⁽³⁶⁾.

Türkçe'ye Türkçeden yeni kelimeler kazandırılmasına dayanan ve Gökalp'in "Başka dile uymaz annenin sesi/ Her sözün ararsan vardır Türkçesi"⁽³⁷⁾ Mısra'ları ile vecizleştirdiği bu anlayışa bazı muharrirler de, İstanbul'da bilinmeyen ama Anadolu'da halk ağzında yaşayan bazı kelimelerin lisan ve edebiyata kazandırılması görüşü ile katılmışlardır. "Türkçe, filhakika bir dil ise, bahusus bütün Osmanlıların işini başaran ve onaran bir dil ise o'nun kamusunu ikmal ve tashih etsinler. Türkçeyi dil diye yaşatanlar kendileri filhakika hayatta iseler böyle olması iktiza eder" diyen Ispartalı Hakkı, İstanbul'da bilinmediği için kullanılmayan "ağıl, somun, yamaç" gibi kelimelerin bilinip kullanılmasını icap ettiğini belirtiyordu⁽³⁸⁾. Kelime derlemesi diyebileceğimiz bu tarz faaliyetlerde ferdi gayretlerle büyük neticelerin elde edilemeyeceğine işaret eden Ufalı Toktamış, asıl Türkçe kelimelerin bir araya toplanmasını teklif etmiştir. Bu iş Türkçe konuşulan mahallerde Türkçeyi iyi bilenlerin yapacağı ilmî bir tetkik sonunda Türkçe kelimelerin bir tesbiti ile mümkündür. Ama bu iş uzun zaman ve ehil kişiler ister. Bunun yerine Türkçe ile uğraşan bir yayın organı bir münasebetle bu maksadı ilân ederek; dili iyi bilen kim-selerden, mevcut lügat kitaplarında olmayan Türkçe kelimelerin -nasıl söylendiği de belirtilerek- o gazeteye bildirmelerini isteyerek daha

(35)T.Y., "Yarısta Türklük", TY, C.VI, sayı:3, s.96.

(36)T.Y., "Türklerle Romenlerin Top Yarıısı", TY, C.VI, sayı:5, s.159-160.

(37)Gökalp, "Kendine Doğru", TY, C.III, sayı:2, s.36.

(38)Ispartalı Hakkı, "Boyalı Mezar (Hasiye)", TY, C.II, sayı:11, s.705.

çabuk neticeye varılması temin edilebilir. Böylece hem İstanbul'da bilinmeyen, hem mevcut lügat kitaplarında bulunmayan ama taşra ahalisince kullanılan Türkçe kelimeler Türk diline kazandırılabilir⁽³⁹⁾.

Necip Asım da Türk dilinin mükemmelliğini sağlamak için Anadolu sivelelerinin toplanması ve tetkik edilmesinin elzem olduğu görüşündedir. Ancak bu iş maşa başında ve mevcut eserleri tetebbu etmekle olmaz. Halk dilini öğrenmek ve tetkik etmek için Anadoluyu o gözle görmek, o kulakla dinlemek icab eder. Bu iş de aceleye gelmez. Üç evli mahallelere dahi gidip ahali ile görüşmek icab eden bu geniş sahadaki tetkikler müte-hassıslar eliyle yapılmalıdır. Eğer böyle olursa lisan meselesi hallolduğu gibi Anadolu ahalisinin etnografik, coğrafî ve tarihî cihetleri açığa çıkarılmış, halk edebiyatı, folkloru, atasözleri, hikâyeleri de bu meyanda toplanmış olacaktır.⁽³⁸⁾ Ufalı Toktamış bir yazısında bu çerçeveyi bütün Türk lehçelerini içine alacak kadar geniş tutmuştur: Muharrire göre asıl benliğini ve yapısını gösteremeyen Türk diline, kendi benlik ve yapısını gösterecek serbestliği verilmeli, Türkçe kendi elastikiyetini muhafaza etmelidir. Türkçenin kucığına Irak Türklerinin şarkıları da, Ankaralıların koşmaları da, "bilmem nereli Türklerin" destanları da sığmalıdır. Bu bir hakimiyet isteği değil, lisanın kendi hakimiyetini, lisanın mevcut istiklâl ve inkılâp hareketi lisanın kendisine bırakılmasıdır. Türkçe çalkalanarak, dalgalanarak, engin Türk denizinin mazisinden, hâlinden ve muhtelif ülkelerinden "mevad-ı uzviye ve hayatiye"yi alırsa, işte o zaman zengin ve seyyal bir dil olacaktır. Ancak o zaman bütün Türkler kendi benliklerini, kendi varlıklarını o dilde erimiş bir suretle görebilecekler ve bu lisan onların ruhunu okşayabilmektedir. Yoksa günün mevcut şairlerinin dilleriyle bütün bir Türklüğün ruhu okşanamaz⁽⁴¹⁾. Türkler arasında lisanî bir birlik ve Türk lehçelerinin

(39)Ufalı Toktamış, "Türk Dili...", TY, C.IX, sayı:13, s.202.

(40)Necip Âsım, "Dilimiz,Musikimiz", TY, C.XIV, sayı:7, s.222-223.

(41)Ufalı Toktamış, "Tekamül Yolunda", TY, C.XII, sayı:5, s.77.

birbirlerinden feyzlenmesi arzusunu gösteren bu sözler, aynı zamanda istikbaldeki Türkçeye matuf ideallerdir. Yine muharrire göre dillerin zenginliği veya fakirliği nazarî bir mefhumdur. Türkü, Türklüğü, Türkçeyi güzel diyecek kadar millî benlik sahibi olunursa o vakit Türklere Türkçe de güzel olacaktır.

Türk dilinin sadeleşmesi ve zenginlik kazanması için Anadolu şivelerinin tetkik ve tetebbu'unu elzem gören Türk Yurdu muharrirleri yazılarında Anadoluya yaptıkları seyahatlerde tesbit edebildikleri Türkçe kelimeleri de katmışlar veya yeni çıkan âlet ve mefhumlara Türkçe karşılıklar teklif etmişlerdir. Bazen de matbuatı sade bir lisan kullanmaları için ikaz ederek, sade bir dille neşredilen gazete ve mecmuaların halk arasında daha çok satılıp okunacağına, böylece memleket irfanına daha çok fayda temin edileceğine işaretle gazete ve mecmuaların daha sade bir lisanla neşrini istemişlerdir. (42).

Dili sadeleştirmek, yani herkesin anlayabileceği bir hale getirmek, Türk diline terakki ve tekamül kazandırmak için Anadolu şivelerinin, yazma eserlerin tetkiki kadar; Türk Yurduna göre Uygur, Özbek, Tatar, Kıpçak, Azerbaycan...lehçelerindeki eserleri de tetebbu, icab eder⁽⁴³⁾. Türk lehçelerini tamamıyla tetkik etmek Türk dilinin tarihi ve terakkisi için pek mühim, pek faydalı neticeler vereceği şüphesizdir. Eğer bütün Türk lehçeleri tamamıyla aranır ve taranır ise bütün o lehçe sahiplerinin bir asıldan oldukları ve aralarındaki münasebetin ne derece olduğu anlaşılmiş olur⁽⁴⁴⁾. Tabii bütün bunlar uzun vadeli ve organize bir faaliyetin neticesi olabilecek şeylerdir. İlk elden yapılabilecek şey yazı lisanını konuşma lisanına yaklaştırmaktır. Reşat Nuri (Güntekin)ye göre tiyatro edebiyatından bu konuda büyük yardım beklenebilirdi. Tiyatro ile konuşma lisanı sanat

(42)R.T., "Türk Yurdu Müdürüne", TY, C.XII, sayı:2, s.27.

(43)Erdoğan, "Osmanlıca... (Lügati)", TY, C.III, sayı:12, s.360.

(44)Necip Âsım, "Tasfiyecilik", TY, C.VII, sayı:7, s.128.

sahnesine geçirilerek, O'nun bediî kıymetini meydana koymakla yazı lisanına bir delil getirebilir. Konuşulan temiz ve saf Türkçe ile bir piyes yazmaya muvaffak olacak bir sanatkar; bir ilmî eser, bir tarih, bir roman yazan muharrir kadar lisana hizmet etmiş demektir. (45)

4- Harf Islahı Meselesi ve Türk Yurdu:

Türk Yurdu'na göre Türk dilinin meseleleri sadece lügat olarak sadeleşmesi ve tasfiyesinden ibaret değildir. İmlâ meselesi ile içiçe girmiş olarak bir de harflerin ıslahı meselesi vardır. Bütün Türk âlemince fikrî ve medenî bir cereyan olarak bu mesele de ağır ağır da olsa ele alınıyordu (46) Nitekim İstanbul'da bir harf ıslahı komisyonu seçilmiştir. Bu komisyonun azası olan Türk Yurdu muharriri Ispartalı Hakkı Bey harf ıslahının sebep ve lüzumunu, nasıl yapılması icab ettiğini izah etmiş, bu görüşleri de mecmuada nakledilmiştir. Ispartalı Hakkı Beye göre bu meselenin ortaya çıkmasına sebep olan iki önemli amil; yazının fennî olmaması ve kolay okunamaması, bu sebeble de Türk dilini "çaparizlere" atması idi : "Yazımın takımını meydana getiren harfler içinde sözde sesli ve sessizler var, fakat bunlar birbirinden iyi ayrılmamış sözde şeylerdir. Bu hecenin bir sesli ile hakkı tam verilmek pek basit şey iken bu mevcut yazıda kaside değildir. Kimi kelimeler sesleri eksik, basılarında ise hiç yoktur. Birde hiç mânâsı yokken harfler birbirine bitişmekte ve yazıdaki düzensizliği artırmaktadır." Hakkı Beye göre bu hali ile mevcut yazı hiyeroglifden de ötedir. Hâl böyle olunca daha ilk mektebden itibaren mânâları bilinmeyen ve her kitabda ayrı bir şekilde yazılan kelimeleri okumak çok müşkül olup azim tüketicidir. Bu okunaklı olmayan yazı ile okumak için uğraşırken Türk gençliği zekâsını geliştirecek ilim ve işten geri kalmaktadır. Ama Türklerden daha az tahsilli gayri müslim komşular Türklerden daha çok iş görmektedirler. O günkü harflerin durumundan böylesine

(45) Resat Nuri, "Lisan Meselesi ve Tiyatro", TY, C.XIV, sayı: 11, s.342.

(46) Ispartalı Hakkı, "Harflerimizin Islahı", TY, C.I, sayı: 9, s.279-280.

şikâyetçi olan Ispartalı Hakkı bu yoldaki çalışmalara sevinmekle beraber yine de endişelidir. "Çünkü bu işe çalışanlar arasında pek dolu görüşlü kimseler var. Ya, latin harflerini alıverelim, derlerse! Ya herkes aklına geldiği gibi birşey yapar da yaptığı umum keyfine uyuverirse!"⁽⁴⁷⁾ Görülüyorki Türk Yurdu muharriri ve harf ıslah komisyonu azası Ispartalı Hakkı Beyi en çok korkutan latin harflerinin alınması ihtimalidir. Fakat o mevcut harflerin biraz ta'dili ile latin harflerinden geri kalmayacağı, latin harflerine kolay okunma hususiyeti veren şeylerin mevcut yazıdada temin edilebileceği kanaatindedir. Lazım olan yazı Arap harfli, bitişik olmayan ve heceleri idare eden sesli harfleri sessizlerle beraber olan bir yazı idi. Böylece hem yazının okunması kolaylaşacak, hem İslâm âlemi ile yazı ortaklığımız devam edecekti.

Türk Yurdu muharrirleri Arap harflerinden müteşekkil yazıyı bırakarak latin harflerinin alınmasına katıyetle karşı idiler. Bu yazı tarihî bir miras ve kültür hazinesi olduğu kadar; Türkçülüğün islâmıcılık (İslâm beynelmilelîyetçiliği) anlayışının bir icabı olarak tezahür eder. Bütün müslümanları başka milliyet ve lisana mensup olmalarına rağmen birleştiren bu yazıdır. Çünkü mensup oldukları İslâm dininitebliğ eden yazı, bu yazıdır. Her müslüman millet kendi dillerinin iktizasına göre bazı şekiller ilâve ederek irfanlarını genişletmişlerdir. Yapılacak şey bu yazıyı elden bırakmadan, cüz'i bir ıslahla Avrupa yazıları suhuletine çıkarmaktır. Ki, bu da kabildir⁽⁴⁸⁾. Bu görüşleri öne süren Türk Yurdu muharriri Erdoğan II. Meşrutiyetin hemen akabinde teşkil edilen komisyonda bir aza tarafından ortaya atılan latin harflerinin alınması veya kendisince (aza tarafından) icad edilen "divan-ı azmanî"nin kabulü teklifinin, "birleşmeye şiddetle

(47)Ispartalı Hakkı, "Harflerimizin İslahı", TY, C.I, sayı: 9, s.280.

(48)Erdoğan, "Osmanlıca... (Yazısı)", TY, C.III, sayı:12, s. 354.

mecbur olduğumuz diğer müslüman kardeşlerimizden yazımızı ayıracak ve bazı umum İslâm âsarına yabancı kılacak olması hasebiyle şiddetle reddildiği"nden, bunun yerine altı tane imlâ harfinin şekli ile on kadar harfin şeklini bozmadan bazı belirtici şekiller konmasının kararlaştırılarak İslâm kavimleri arasındaki yazı birliğinin muhafaza edilmesine dair hazırlanan raporun tatbik edilmemesinden esefle bahsediyordu.⁽⁴⁹⁾ Gökalp de Türkçülüğün bir beynelmilleliyet (ümme) programı olması icab ettiğine işaret ederek bu programın birinci esası olarak; "Bütün İslâm kavimleri arasında müşterek olan Arap harufunu bila tağyir muhafaza etmek" olduğunu belirtiyordu.⁽⁵⁰⁾

Harflerin ıslahı meselesi Türk Yurdu'nda böyle ele alınırken ve yazının ta'dil edilmesi fikrine iştirak edilirken, ekalliyette kaldığı anlaşılan bazı münevverlerce de latin harflerinin alınması teklif edilmiş olduğunu anlıyoruz. Ancak bu mesele her iki tarafında isteği gibi halledilmeden, pratik olarak bir çare bulunmadan kalmıştır.

5- Türk Dili Gramerinin Sadeleştirilmesi (Sarf, Nahv, Kavaid):

Türk Yurdu muharrirleri lisana verdikleri ehemmiyete binaen Türk Dilinin her meselesi üzerinde fikir beyan etmişlerdir. Türkçülerin gayesinin Türk Dilini yaşatmak olduğuna dikkati çeken Mecmua muharrirlerinden Erdoğan; "Bu dil yaşatılacak, bu dilde edebiyat-ı sahiha tesis edilecekse evvela Türkçe'nin harufu, imlâsı, kavaidi kararlaştırılmalı..." diyerek Türk Dilinin dilbilgisi meselelerinin de hallini istiyordu.⁽⁵¹⁾ Gerçi Türkçü "Genç Kalemler" mecmuasında neşredilen Türkçülerin lisanî programında Arapça ve Farsça terkip ve kaidelerin, edatların terki ve

(49)Erdoğan, "Osmanlıca... (Yazısı)", TY, C.III, sayı:12, s.356-357.

(50)Gökalp, "Türkleşmek... 5", TY, C.IV, sayı:10, s.760.

(51)Erdoğan, "Osmanlıca... (Edebiyatı)", TY, C.V, sayı:10, s.1146.

mümkün olduğunca savtî bir imlâ kullanmak esas ittihaz edilmişti. Ama bunlar kaffî değildi. Zikredildiği üzere Türk Dilinin sarfı, nanvî her yönü ile tesbit edilmeliydi. (52)

Türkçe'nin Farsca ve Arapçadan yalnız kelime almakla kalmadığını, bir çok terkip, edat, kaide aldığına ve Türk Dili sarfının bu iki dilin kaideleri ile bir karışım haline geldiğini belirten Gökalp; Türkçeyi mânâ bakımından masırlaştırmak, ilim kelimeleri bakımından islâmlaştırmak icab ettiği gibi dilbilgisi ve imlâ hususlarında da Türkleştirmek lüzumuna işaret eder. Bunun için ise Arapça ve Farsca terkipler, cemi'ler, edatlar, sığalar lisanından çıkarılmalıdır. (53)

Türkçenin sarf ve nahv meselesini halletmek için, Türk dilinin sarf ve nahvini iki ayrı kitapta tasnif edilmesini, her birisinde Türkçenin inceden inceye tetkik edilerek, diğer şubelerle karşılaştırılarak ihatalı bir şekilde tetkikini teklif eden Türk Yurdu muharriri Erdoğan; ikinci bir kitapta ise Türk dilinin kavaidinin sarf ve nahvî bir yerde olmak üzere muhtasar olarak, en zarurî kaideleri havi olacak şekilde toplanmasını teklif ediyordu. (54). Böyle bir kitapta elbetteki Türkçenin kaidelerinden başka kaideler olmayacaktır. Meselâ; Türkçede erkek-dişi edatları ve zamirleri yoktur. Başka dilden alınan kelimeleri kullanırken erkek ve dişi için kullanılan alâmetler kaldırılmalıdır. Hatta isimlerden bile bu farklar kaldırılmalıdır. (55) Zira diller birbirlerinden kelime almakta birlikte asla terkip ve kaide almazlar. Bir zamanlar alınan kaide ve terkipler, ıstılahlar (müfret makamındakiler müstesna) nasıl terkedilmek icab ediyorsa, aynı şekilde artık Türkçeleşmiş ve konuşma lisanına geçmiş edatların (lakin, şayet..gibi) haricindeki Arapça ve Farsca

(52)Risal, F., "Türkler... 7", TY, C.III, sayı:3, s.77.

(53)Gökalp, "Türkleşmek... 2", TY, C.III, sayı:12, s.369-370.

(54)Erdoğan, "Osmanlıca... (Kavaid)", TY, C.IV, sayı:4, s.540.

(55)Erdoğan, "Osmanlıca... (İmlası)", TY, C.IV, sayı:2, s.454.

edatlar da terkedilmeliydi. (56)

Türk Dilinin sarf ve nahv cihetinden tasfiyesi ile Türkçeleştirilmesi, Arapça ve Farsçanın tesirinden kurtarılması arzu edilirken ortaya çıkan bir diğer mesele yine Türk Yurdu'nda parmak basılıyordu. Bu mesele; Türk Dili sarf ve nahvinin icabettiği kadar tetkik edilmediği, tetkikte tutulan usulün doğru olup olmadığı idi. Darülfünun Türk Dili muallimi Andon B. Tıngır Türk Yurdu'na yazdığı makalede yaptığı otuz yıllık tetkik sonunda; Türk Diline ait bütün sarf ve nahv eserlerinin kifayetsiz olduğu neticesine vardığını belirtiyordu. Bunun sebebi ise A. Tıngır Efendiye göre; mevcut tetkiklerde Türk Dilinin yanlış dil grubuna sokularak kaidelerinin Arapça ve Farsça'ya dayandırılmaya çalışılması gayreti idi. Halbuki Türk Dili Turanî asıllıdır ve bu sebeple de sarfı bu dillere uymaz. Çünkü Türkçenin sarfı "ahenk-i huruf ve harekâta. (harmani Vocalique)" dayanır. İkinci olarak bu ahenk kaidelerini öğrenebilmek için Türk Dilinin fonetiğine aşina olmak lazımdır. Buna akıl erdirebilmek içinse lisan fennine (linguistik) vukuf kesbetmek ve sarf şekillerini mukayese edebilmek için de Hind-Avrupa dillerinin sarf tatbikini bilmek icab eder. A. Tıngır Efendi Türk Dilinin sarfının tetkiki için bunları elzem görüyordu. Buna binaendir ki; mevcut sarf kitaplarının kifayetsizliğine ve ismin halleri, zamanlar, fillerin tasnifi, sesli-sessiz harf sayısı gibi hususlarda bir çok yanlışlıklar ve mutabakatsızlık olduğu neticesine varmıştı (57). Büyük insanların bile idrakine sığmayacak bu tarz sarf kitaplarından küçük çocuklar bir şey anlayamazlar. Mükemmel bir sarf olmadıkça da millet efrad ve evladının tedris ve talimi kabil değildir. Böyle Arapça ve Farsça sarflarının yardımı ile Türk dilinin sarfının talimi de kabil değildir. Mükemmel bir sarf tetkiki ve talimi şarttır (58) diyordu Andon B. Tıngır.

(56) Necip Âsım, "Tasfiyecilik", TY, C.VIII, sayı:7, s.130.

(57) Andon B. Tıngır, "Türk Dili Sarfı", TY, C.V, sayı:6, s.1028-1030.

(58) Andon B. Tıngır, a.g.m., s.1030.

6- Sade lisan ve Tasfiye Hareketinin Aldığı Mesafeye Bakış.

Bütün milliyetçiler gibi Türk Yurdu muharrirleri de lisanın lügat, kaide, imla, sarf ve nahv, harf olarak tasfiyesini ve sadeleştirilmesini buraya kadar anlattığımız vechile müdafaa edip, bütün yazılarında bunu tatbik etmişlerdir. Türkçülük hareketi her sahada olduğu gibi lisan sahasında da te'sirini göstermiştir. Zaten Türkçülük hareketi de lisanî Türkçülük olarak başlamıştır. Ageoğlu Ahmet Beye göre dil meselesindeki tetebbu ve tetkikler Şemseddin Sami Bey ve Ahmet Vefik Paşa'ya dayandırılıyorsa da bu faaliyetlerin organik bir şekil kazanarak meydana konulması "Türk Derneği"nin kurulduğu 1327 senesidir⁽⁵⁹⁾. Başlangıcı hangi tarih olursa olsun Türk Dilinin meseleleri ile uğraşan, O'nun ecnebi lisanların tesirinden kurtarılarak sadeleştirilmesi hareketine taraftar olanlar arasına katılan Türk Yurdu; zaman zaman hâlâ kati bir neticeye varmamış olan eskilik yenilik tartışmasında "yeni lisan" hareketinin aldığı mesafeyi ortaya koymuştur.

1916 yılı Martında yapılan bir değerlendirmede Türk Yurdu lisan sahasında alınan mesafeden son derece memnundur: Zira Türk Yurdu'nun lisanında istediği; kof fikirler üretmek yerine, Türkçeye sokulan sürü sürü lüzumsuz kelimenin atılarak İstanbul'da herkesin bütün hislerini ifade edebildiği tabii dile dönmek, Arap ve Fars tesirinden kurtulan lisanın garp düşünce ve sanatının da sevimsiz bir taklidi olmadan millî zevke uydurulmasıdır. İşte bu arzu ve kanaatler süratle umumîleşmiştir. Artık en inatçı muhalifler bile milletin ruhunda kaynayan arzuya tâbî olarak yazılarını o güzel İstanbul Türkçesi ile yazmakda, gazetelerin sütunlarında resmî evrakların satırlarına kadar her yerde bu temayülün akisleri vardır.⁽⁶⁰⁾ Bu aynı zamanda milliyetçilik hareketinin bir aynasıdır.

(59)İfali Toktamıs, "Türk Dili...", TY, C.IX, sayı:13, s.201-202.

(60)C.S., "Edebî Yıl", TY, C.X, sayı:1, s.6-7.

Çünkü millî dili bütün içtimaî müesseselere hakim suretiyle sokmak, o dile olan samimi merbutiyetin en bariz şeklidir. Millî dilin menfaat ve siyasî icablar gibi şeylere teması, millî iktisat gibi diğer millî vahdet unsurlarına göre çok daha uzaktır. Bunun için dil sahasındaki hareketlerin milliyet cereyanı ile daha samimi alâkası vardır ve millî lîsana merbutiyet millî cereyana (Türkçülüğe) merbutiyettir. Bu meyanda gazetelere de iş düşmektedir. İstanbul gazeteleri millî lîsana sahip çikarken, asıl Türkler için yazılmış olan Anadolu gazetelerinin bu hususda daha dikkatli olması icap ederken ekseriyeti halâ ağır ve tumturaklı dil kullanmaktadır.⁽⁶¹⁾ Anadolu gazetelerinden şikayetçi olan Türk Yurdu muharriri Ufalı Toktamış İstanbul matbuatından son derece memnundur. Gazetelerin hemen hepsinde millî lîsana alâkalı yazılar yer alırken, münderecatlarının lîsanları da (Tasvir-i Efkâr hariç) pek çok sadeleşmiştir. Birer ihtisas mecmuası olan Donanma, İslâm Mecmuası, Harp Mecmuası, iktisadiyat Mecmuası, Hukuk Mecmuası da lîsanlarındaki sadelik cihetiyle "millî Lîsan" siyasetini takip etmişlerdir.⁽⁶²⁾

Alınan bu mesafeye rağmen yıllar alacak olan bu inkılâp hareketi halâ bir takım muhaliflerin ve muarızların tenkidinden kurtulamamıştır. Ruşen Eşref (Ünaydın)'in bir yazısından eskilik-yenilik tartışmasının eski tazeliğini muhafaza ederek devam ettiğini görüyoruz. Dilde tasfiyeye karşı olanlara göre dildeki (Osmanlıcadaki) Arapça ve Farsça kelimeler ve terkipler; lîsanına esir edilerek alınmış, lîsana zenginlik ve sanat katan, ve Türk irfanının temel taşı olan unsurlardır. Buna karşı çıkmak sadece "tetebbu tenbeli" olmaktır. Çünkü bu tetebbu tenbeli sadelikçiler bu kelime ve terkipleri lîsandan atmakla geriye hiç bir şey bırakmak

(61)Ufalı Toktamış, "Son Yıldız...", TY, C.X, sayı:3, s.43-44.

(62)Ufalı Toktamış, a.g.m., s.45-46.

istemiyorlardı. Dilde sadelik taraftarları ise; ecnebi kelimelerin hepsine değil, onları vücuda getiren kaidelere karşıdırlar. Zira her bir milletin dilinde Türkçede olduğu gibibaşka bir lisanın kaideleri kök salmış değildir. Çünkü o milletler aldıkları kelimeleri kendi lisanlarına uydururlar, veya kelime bulurlar. Türk Dilinde şimdiye kadar kelime bulunmadığı gibi, halkın ecnebî kelimeleri kendi diline uydurma gayretine, kendiliğinden işleyen temsîl kaidesine karşı çıkmıştır. Türk sanat ve zevkinin millî bir surette açılmasına sebep; millî zevklere göz yuman bu ecnebî terkiplerin ve kelimelerin lisan içinde milliyet aleyhinde birer ur olarak yıllarca bulunmasıdır. Türk ruhunu Türk lisanı ile aksettirmeyen bu kelime ve terkipler ruh, benlik, lisan ve edebiyatca Türklüğü katletmiştir. O halde her milletin yaptığını Türkler de yapmalı, lisanda temsîl kaidesini işletmelidir. Arap bir kelimeyi alırken diline uydurunca takdir ediliyor. Bunu Türkler de yapmaya kalksın deyince neden irfansızlık, soysuzluk olsun?⁽⁶³⁾

Bu münakaşada Osmanlıca taraftarları hâlâ sade lisan hareketinin muhteşem bir edebiyatı yıkacağı kanaatlerini taşımaya devam etmektedirler. Zira Arapça ve Farsca kelimeler lisandan atılmakla; Türkçe artık her arzu olunan fikri bütün kuvvet ve cerbezesi ile anlatmaktan aciz kalacaktır. Çünkü atılan kelimelerin yerine ihdas olunan kelimeler de (ışıldak, konuk...gibi) lisana bir şey kazandırmamıştı.⁽⁶⁴⁾

Türkçülerin ve tabii Türk Yurdu muharrirlerinin yürekte katıldıkları lisanın sadeleştirilmesi ve ecnebi terkip ve kaidelerden tasfiyesi, "Millî lisan" hareketi matbuatta ekseriyetle kabul görüp edebî mahfilde hâlâ tartışılmaya devam ederken; Millî lisana sahip çıkarak onu hakim kılmak fikri matbuat kadar millî müesseseleri de alakadar ediyordu. Nite-

(63)R.E., "Bir Mübahese", TY, C.XI, sayı:8, s.122-129.

(64)R.E., "Bir Mübahese", TY, C.XI, sayı:9, s.140-141.

kim iktidardaki "İttihat ve Terakki Fırkası" hükümetince 1915 yılında çıkarılan bir kanunla bütün ticarî müesseselerde Türkçenin resmî lisan olarak kullanılması mecburî tutulmuştu. Bu hareketi Türk Yurdu lisanî Türkçülüğün fiilen tatbiki olarak görüp, memnuniyetle tasvib ediyordu.⁽⁶⁵⁾ Gayri müslimlere ait mekteplerde ise Türkçenin tedrisi başlıyalı iki sene olmasına rağmen, hiç bir terakkinin görülmediğinden, bu mektep idarecilerinin işi ciddiye almadıklarından şikâyet olunuyordu. Halbuki hakim milletler mahkûmu olan milletleri her şeyleri ile temsile uğraşırlarken Türkler sadece lisanlarının tamimini bile icradan aciz olmamalıdır. Öyleyse bu ecnebi mekteplerine gösterilen müsamahaya son verilip Türkçe'nin tedrisatı için daha sıkı tedbirler alınmalıydı.⁽⁶⁶⁾

Türk Yurdu'nun neşriyata başladığı andan beri müdafii olduğu milli lisan anlayışının aldığı mesafe ve istikbâlde alabileceği durum hakkındaki mütalaaları da vermekte fayda vardır. Lisan hakkındaki bu değerlendirmeyi Türk Yurdu'nda yapanlardan biri Ufalı Toktamıştır ki, millî lisan hareketinin aldığı mesafeyi ve istikbâlini şöyle mütalaa ediyordu: Türkçülüğün marızlarının da itiraf ettiği vechile Osmanlı Türkçesi büyük bir inkılâp geçirmektedir. Milletın diğer müesseselerinde olan inkılâbın gayet babii ve zarurî olan tesirleri dilde de herkesin gözüne çarpacak bir suretle hüküm sürmektedir. Fakat -diğer müesseseler gibi- dilimizin inkılâbı da henüz başlangıcındadır. Lisan hemen umumî bir dalga ve çalkantı devresine girmemiştir. Inkılâbın tam ve feyizli olması için mutlaka bu devrenin geçirilmesi lazımdır. Ancak bu devre geçirildikten sonradır ki, lisanımız eski soğukluğunu, cansızlığını kayıp edecek, seyyal ve zengin bir lisan haline gelecektir, ve ancak o suretle Türkçenin gizli-kapaklı kalan şunun ve hadisatı, kanun ve kaideleri, lügat ve istilahları, örf ve adetleri, mecaz ve kinayelerimeydanı çıkabilecektir. İşte bunun için

(65)T.Y., "Ecnebi Müesseselerde Türk Dili", TY, C.XI, sayı:9 s.152.

(66)B.N., "Gayri Müslim Mekteplerde Türkçe", TY, C.XIII, sayı:2, s.28-29.

lisanı hemen bulunulan zamanda kavaid ve inzibat altına almıya çalışmak, ıstılahlarının takririne ve usûl-i imlâsının tedvinine uğraşmak fazla semereli olmayacaktır. Onun yerine Türkçeye kendi varlığını, benliğini, yapısını gösterecek serbestlik verilmeli, elastikiyetini muhafaza etmelidir. Mevcut hakimiyet, istiklâl ve inkılâp hareketi lisanın kendisine bırakılırsa; lisan bu suretle çalkalanarak, dalgalanarak, engin Türk denizinin mazisinden, hâlinden ve muhtelif ülkelerinden mevad-ı uzu- iye ve hayatiyeyi alırsa işte o zaman Türkçe zengin ve seyyal bir dil olabilecektir. İşte ancak bu suretle o dilde bütün Türkler kendi benliklerini, kendi varlıklarını erimiş bir surette görebileceklerdir. (67)

Reşat Nuri (Güntekin) ise; asırlardır şekilcilik ve kelimeciliğin tahakkümü yüzünden asıl yolundan şaşan lisanın, şimdi kaybettiği zamanı telâfi etmek istercesine hızla değiştiğine işaret etmektedir: Dildeki bu inkılâp; istikbâlin lisanının "tekellüm lisanı" olacağını göstermektedir. Şimdiyekadar lisanın geçirdiği inkılâpda, "lisanın sadeleşmesi" kelimeleri ile hülâsa edilen bu cereyanda üç seciye müşahade edilmektedir: 1) Arapça ve Farsca kaidelere göre yapılan terkipler çözülüyor. Artık Edebiyat-ı Cedide'ciler bile eskiler kadar terkip yapmıyorlar. Bugünün en iyi yazı yazarları hiç terkip yapmıyanlar arasında görülüyor. 2) Arapça ve Farsca kaidelerde yavaş yavaş rağbetten düşmüş, Türkçe hemen hemen kendi sarfı ve nahvi kanunlarıyla idare edilmeye başlanmıştır. 3) Müteradif kelimeler arasında bugünkü yaşayan Türkçeden olanlar tercih ve isti'mâl ediliyor. (68) Fakat her inkılâp gibi lisandaki inkılâbın da mürteci'leri ve müfritleri bulunmasını tabii gören Reşat Nuri, her iki grubun da eskiye sarılmaktaki inat veya istikbale hükmetmek için yaşama-yan kelimelerle tasfiye yapmak şeklindeki gayretlerinin, dildeki bu inkılâbı yolundan alakoyamayacağı kanaatindedir. O'na göre; bu "sadeleşme" işinin devam edeceğini ve ilerde mürekkep isim mahiyetinde olanlardan

(67) İfalı Toktamıs, "Tekamül Yolunda", TY, C.XII, sayı:5, s.77.

(68) Resat Nuri, "Lisan Meselesi ve Tiyatro", TY, C.XIV, sayı:11, s.338-340.

gayrı Farsca ve Arapca terkiplere, mânâ veya ahenk zarureti olmadıkça yabancı kelimelere yer vermeyen ve sade kendi sarf ve nahvinin kanunlarını tanıyan bir lisana malik olunacağını iddia etmekpek cüretkâr bir faraziye olmaz.

C- TÜRK YURDU'NDA ORTAYA KONULAN TARİH GÖRÜŞÜ

Türk Yurdu Mecmuasının hemen ilk sayısında Akçuraoğlu Yusuf Bey zamanının Osmanlı-Türk münevver ve mütefekkirlerince kabul gören tarih telakkisini ve bu telakkinin Türk tarihine bakışını tenkit ederek mecmuanın (dolayısıyla Türkçülerin) tarih telakkisinin nasıl olduğunu açıklamıştır. Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre; o zamana kadar Türkler tarihlerine hep başkalarının, çoğu zaman düşmanı olan milletlerin telakkisi ve nazarı ile bakmışlardır. "Arap ve Fars medeniyetlerinin te'sirine kapılmış Türkler, babalarının, kardeşlerinin ahvalini, ef'alini, yabancıların, düşmanlarının telakkiyatı altında muhakeme etmişler ve doğrudan doğruya o ahval ve ef'ali tetkik ederek, yabancıların telakkiyatını tenkide ve bu suretle hakayık-ı vekayı'ı müşahadeye muvaffak olamamışlardır. Etraki biidrâklik, Tatar'ı hunharlıkla vasf ettiren sebep budur"⁽¹⁾ diyen Yusuf Akçura bu kanaatini açıkca ifade ediyordu. Ve yine ilk sayıda bu yanlış tarih telakkisini yıkmak için Türk Yurdu'nun, Türkçülerin tarih telakkisinin nasıl olacağını, nasıl olması icab ettiğini ise şöyle açıklıyordu: "Biz, kendimize, kavmimize, ırkımıza yabancıların gözümüze taktığı gözlükle bakıyoruz. Eğer Türkleri, Türklerin mazisini olduğu gibi görmek istersek, yabancıların taktığı gözlüğü kırıp atarak, vakayı'a öz Türk gözümüzle bakmalıyız; yani babalarımızın bıraktığı eser ve vesikaları bizzat tetkik ile ona göre hüküm vermeye çalışmalıyız"⁽²⁾. Türk tarihine ait vesikaların

(1)Akçura, "Cengiz Han", TY, C.I, sayı:1, s.18.

(2)Akçura, a.g.m., s.19.

bizzat Türk tarihçilerce incelenerek Türk tarihinin yabancı telakki ve nazarlardan uzak olarak ele alınmasını arzu eden Akçuraoğlu Yusuf; bir yerde batının Türklük aleyhindeki gayrı medenî ve hunharlık isnad ve propagandalarına da cevap verileceğine, Türklüğün de şerefli bir mazisi olduğunun hakikatler saptırılmadan isbat edileceğine işaret etmiştir. Ancak mukaddimesine böyle başlamasına rağmen Cengiz Han'a dair makalesi iki müsteşrikin eserlerini kaynak olarak alıyordu.

Türk Yurdu'na göre Türk tarihinin yabancı telakkiler altında tetkik ediliyor olması kadar bir de az tetkik edilmiş olması meselesi vardır. "Tarihi en az tetkik olunan ırk, hiç şüphe yok ki Türk ırkıdır. Başka milletler arasında parçalanıp, başka milletler tarafından yutulup, bugün artık yer yüzünden kalkmış Asurîlerin, eski mısırlıların, Romalıların hayatları, faaliyetleri inceden inceye araştırılmış, halâ da araştırılmaktadır. Hatta bu iş hususî bir ilim halini almıştır. Lakin pek yakın bir mazide bütün Asyanın hakim-i mutlaka olan Türklerin -ki şimdi de yaşıyorlar- umumi tarihi Türk idadî mekteplerinde bir saatlik ders doldurmayacak kadar kısadır. Bu garabete karşı Türk olmayan kimseler haklı haksız bir çok sebepler gösterebilirler; ama biz Türkler, sıkılıp kızarmaktan, susup başımızı öne eğmekten başka bir harekette bulunamayız"⁽³⁾ diyen Türk Yurdu Mecmuası; Türk tarihinin çok az tetkik edilmesinden ve okullarda Türk tarihine çok az yer verilmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

Türk tarihinin tetkik edilmeye başlanması Türk Yurdu'na göre yarım asırlık bir geçmişe dayanmaktadır. "Yarım asır akdem, Türklerin kadim hayatlarına ait ma'lûmat ûlêma ve müverrihler arasında bile azdı. Eski Türk asârı, yazıları henüz keşfedilmemiş olduğundan, Türk tarih-i kadiminin me'hazı İran ve Çin hikayelerine, Avrupada Hun korkusuyla yerleşmiş mäsallara inhisar eder gibiydi"⁽⁴⁾ diyen Türk Yurdu'na göre; bu yanlış telak-

(3)T.Y., "Müverrih Aynüddin Efendi", TY, C.I, sayı:3, s.74-75.

(4)T.Y., "Türkolog...", TY, C.I, sayı:6, s.172.

kileri yıkacak ve eski Türk tarihine ait bu büyük noksanı izale edecek ilk yolu açan, bunda da muvaffak olan, Türkolojiye büyük fayda dokunduran Alman Radloff ile Danimarkalı Thomson'dur. Bu iki türkologun tetkik ve keşiflerinden önce Türk medeniyeti, yazısı, lisanı v.s. ile uğraşan bir türkoloji ilminin olmadığına, bu zatlar sayesinde türkolojinin doğup geliştiğine işaret eden Türk Yurdu; artık Türk âleminde de umumî Türk tarihini tetkik ve taharri edenlerin görünür olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Bunlar Osmanlı Türklerinden Necip Asım, Bursalı Tahir Bey, Fuat Raif, Saffet Bey ve Arif Bey, şimal Türklerinden de Kadı Rızaettin, Hasan Atâ, Aynüddin Ahmerof'tur. (5)

Millî tarihin bilinmemesi, yanlış telakkiler ışığında öğrenilmesi ve pek az tetkik edilmesi kadar tarihî mirasın muhafaza edilmeyişi de Türk Yurdu'na göre Türk tarihine müteallik ve ele alınması gereken bir meseledir. Nitekim Konya'daki Alâeddin Tepesi'ni bir "Türk Akropolü" olarak vasıflandıran Türk Yurdu muharriri Mimar Kemalettin; devlet adamlarının ve mahallî idarecilerin bu tarihî mirasın hergün biraz daha tahrip olunmasına ne kadar bilgisizce lakayt kaldıklarından yakınmaktadır. "Mazinin büyük medeniyeti ile hâlin, eskisini olsun muhafaza edemeyecek derecedeki ibtidailiğini mukayese ederek ağlamamak kabil değildir. Ecdadımızın her cihetle vasıl olmuş oldukları o büyük medeniyetten bugün hiç bir eser kalmamak üzere olduğunu düşünerek o asardan her ne mevcut kalabilmiş ise muhafazasına çalışmak ve bu hususda icab eden fedâkarlıktan çekinmemek, biz Türklere vazife-i milliyedir" (6) diyen Mimar Kemalettin bu gibi tarihî eserlerin muhafazasını ilme hürmet olduğu kadar Türklüğe de fevkalâde bir hizmet olarak görmüştür.

Türk tarihini bir bütün olarak ele alıp, Osmanlı Devletinin kuruluşundan önceki Türk tarihinin veya Osmanlı Devleti sınırları haricindeki

(5) T.Y., "Müverrih Aynüddin Efendi", TY, C.I, sayı:3, s.75.

(6) Mimar Kemalettin, "Bir Türk Akropolü", TY, C.I, sayı:11, s.330-333.

Türklerin tarihinin de tetkiki Türk Yurdunun esas ittihaz ettiği gayedir. Bu sebeble bu devir ve sahaya ait tarih makalelerine mecmuada yer verilmiştir. Nitekim ilk sayıdan başlayarak on bir sayıda Cengiz Han'ın zuhuru, savaşları, faaliyetleri, kurduğu devletin siyasî ve askerî yapısı hakkında bilgi verirken, yine Osmanlı Devleti haricinde bir Türk devletin, Kazan Hanlığı'nın tarihi üzerine şimalli Türk müverrihi Aynüddin Ahmerof'un yaptığı tetkikler hakkındabilgi verilmiştir. (7) Türk tarihinin bir bütün olarak her yönü ile tetkik ve tetebbu'unu gaye edinen bu anlayışın Türk âlemindeki milliyetperver camiada gördüğü alâka ve memnuniyeti gösteren en bariz misal ise; Kırım Hanlığı hanedanı "Giray" ahfadından Sultan Devlet Giray'ın "Kırım Hanlığı Tarihi"ni bilhassa şark kaynaklarından tetkik edip yazacak muharrire yüz İngiliz altını mükafat vaat etmesi ve eserin tetkiki ile mükâfatın nasıl tahsis edileceği meselesini Türk Yurdu Mecmuası tahrir heyetinden ve bu heyetin seçeceği zevattan mürekkebe bir seçici heyete bırakmasıdır. Bu hadise ve böyle bir teşebbüsten Türk Yurdu Mecmuasının duyduğu memnuniyeti ifadesi Türk Yurdu'nun tarih telâkkisinin gördüğü takdirin bir ifadesidir. (8)

Muhakkakki Türk Yurdu bir ihtisas mecmuası olmadığı için, her sayısında ilmî bir araştırmancının neticesi olan tarih ilmine müteallik makaleler neşretmemiştir. Türk Yurdu'nun göstermek istediği, yapmak istediği; Türklerin de bir tarihi olduğu, bu tarihin kendi öz kaynaklarına inilerek, yabancı gözlüğü takıp yabancı zihniyete kapılmadan araştırılması icab ettiğine Türk münevver ve ilim adamlarının dikkatini çekmektir. Zira II.Meşrutiyetin ilânından önce millî tarih konusunda çalışan ne bir fert ve cemiyetin olmadığını belirten Akçuraoğlu Yusuf Bey; halbuki her milletin kendi millî tarihini meydana çıkarma için ferdî veya cemiyetler kurarak

(7)T.Y., "Müverrih Aynüddin Efendi", TY, C.I, sayı:3, s.76-

77.

(8)T.Y., "Bir Telgrafnâme", TY, C.I, sayı:12, s.361-362.

çalıştıklarını ve devletinde bunları desteklediklerini, ama Osmanlı Türklerinde halâ bu zihniyetin doğmamış olmasından yakınmaktadır. (9)

Ancak her sahada kendini gösteren Türk Milliyetçiliği fikri Darülfunûn'daki ilmî kürsülere de geçmiş ve Türk Yurdu muharriri Ağaoğlu Ahmet Bey tarafından "Türk Medeniyeti Tarihi" dersi verilmeye başlanmıştır. Ağaoğlu Ahmet Bey'in vermeye başladığı dersin açılış konuşması ve ders notlarının bir bölümü Türk Yurdu'nda neşredilmiştir. Açılış konuşmasında Ağaoğlu Ahmet Bey böyle bir kürsünün açılışının bazı şahıslarda merak veya ümit doğurmuş olabileceğini, bir çoklarının bir Türk medeniyeti tarihinin olup olmadığını istihza ile sormuş olacaklarını, ancak bu istihzaya kimsenin kızmaya hakkı olmadığını ifade etmektedir. Zira yıllardan beri Türkler; kendi haklarında zihinlere yerleşen yanlış fikirleri reddetmekle beraber medeniyetlerini, mazilerini, faaliyetlerini dünyaya göstermemişler, yapılan isnat ve fikirleri sükûnetle karşılamakla bir yerde tasdik etmişlerdir. Öyle ki, günlük lisanda bile "Tatar-ı bedkârdar, Cengiz-i fitneengiz, Etrak-ı biidrâk, Türk yağmakar" tabirleri halâ vardır. Ve Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre Türkler; yıllardır kovaladıkları, sürdürdükleri, yendikleri kavimlerin mağlûbiyetlerinin acısını, intikamlarını kalem ile, efkâr-ı âmmeyi iğfal edip Türkleri yalnız tahripkar ve hunhar göstererek almaya kalkacaklarını hesap edememişlerdir. Nitekim Avrupa'ya Avrupalının zararı Atilla'dan çok fazladır. Ama Avrupalı ve Avrupalı müverrih onları unutmuş, Atilla'yı unutmamıştır. Aynı şeyi İrani istilâ edip Türklerden fazla tahrip eden İskender'in nerdeyse millî kahraman ilân edilmesine karşılık, sayesinde millî edebiyatlarına kavuştukları Türklere İranlıların hakaret etmeleri de göstermektedir. Ama bu isnadları reddederek Türklüğün beşeriyete ifa ettiği hizmetleri açıklamak kimsenin aklına gelmemiştir. Çünkü Türkler mahvolmalarına sebep olabilecek bir tevazu ve alçak gönüllülük ile, medh ve övülmeye gerek

(9) Akçura, "Türk ve Tatar Tarihi", TY, C.II, sayı:6, s.557-558.

duymadan, yaptıkları ile beşeriyetin kendilerini anlamasını beklemişlerdir. Halbuki beşeriyet fiilden ziyade söze, gözlerine, kulaklarına inanmaktadır. Neticede Türkler kendilerini iyi anlatamamışlardır.⁽¹⁰⁾

Ağaoğlu Ahmet Bey, görülüyor ki, bir Türk medeniyeti tarihî olup olamayacağı sorusunun ve Türkler hakkındaki yanlış kanaatlerin doğmasına birinci sebep olarak Türklerin kendilerini anlatamayışlarını, anlatmayışlarını görmektedir. İkinci sebep; Türklerin müfrit bir düşküne muavenet hissi ile zamanla kendilerini unutup buldukları muhite esir olmaları (harsî asimilasyon)dır. Üstelik kendilerini unuttukları bir yana, haklarında uydurulanlara da inanmışlardır. Fakat sebep ne olursa olsun netice meydandadır. Binlerce yıldır beşeriyet üzerinde pek derin tesirler icra eden Türklük gerisinde pek az eser bırakmıştır. Türklerin mazilerini hatırlataca keser bırakmamaları, ecdat ve atalarına lakaydîlikleri hayret vericidir. Hiç bir kavim, hiç bir unsur, hiç bir ırk kendi tarihine, ırkının mukadderatına bu kadar bigane kalmamıştır.⁽¹¹⁾ Türklerin asıl neseblerine, asıl vatanlarına, islâm öncesi mazilerine ait hâl ve yaşayışlarına dair hiç bir Türk lehçesinde eser olmayışı bir çok şair ve alim yetiştiren Türk ırkı için Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre büyük bir noksanlıktır. Zira hiç kimse bu saha ile ilgilenmemiştir. Neticede Türk medeniyetini ve eski Türk tarihini öğrenmek için yine Çin, Bizans, İran kaynaklarına ve Avrupalı müsteşriklerin eserlerine müracaat etmek zarureti ortaya çıkmaktadır. Yine ecnebiye müracaat etmek zorunda kalmak Türk tarihinin en büyük noksanıdır. İşte Darülfünûn'daki "Türk Medeniyet Tarihi" dersi bu noksanı gidermek, yanlış ile doğruyu tefrik etmek için, Türklerin unutulmuş mazilerini meydana çıkarıp bir enkaz halinde de olsa toplamak için, istikbale bir zemin hazırlamak için konulmuştur. Bu bir vazifedir ve âtide Türk Medeniyet tarihini hakkıyla okuyup yazacak âlimlerin zuhuruna zemin

(10) Ağaoğlu, "TMT 1", TY, C.IV, sayı:4, s.530-532.

(11) Ağaoğlu, a.g.m., s.533-534.

hazırlıyacaktır. (12)

Türklerin batıya yürümeden evvel birmedeniyete sahip olduklarının Arthur Lumbey David, Abel Resumat, Von le Coq, A.Marki gibi müsteşriklerin keşif ve tetkikleri ile ortaya çıktığını, Türklerin İslâm öncesi ve tarihin ilk çağlarına dayanan bir mazi ve medeniyetleri olduğunu ifade eden Ağaoğlu Ahmet Bey -daha sonraları tekrar gündeme gelecek olan- Anadolu'nun kadîm Türk Yurdu olduğu, Anadolu'da bir zamanlar yaşamış ve zamanlarının büyük medeniyetlerini vücuda getirmiş olan Sümer, Akat ve Hititlerin Turanî asıllı olduklarını da kaydetmektedir. (13) Türk-Turan tarihini M.Ö. 3000-4000 yıllarına dayandırmak; Türk tarihinin eskiliğini isbat etmektir. (14) yoksa yine -bilhassa Macar- müsteşriklerin tesirindenmidir kesin bir şey söyleyemeyiz. Ancak hakikat şu ki, Türk Yurdu'nda yer alan gerek Ahmet Ağaoğlu'nun zikrettiğimiz makalesinde, gerek Macar müsteşrik Dr.A.Marki'nin (14) ve Besim Atalay'ın makalesinde (15) Sümer ve Akatların Turanî asıllı oldukları iddiası vardır ve muharrirler bu kanaate inanmış haldedirler.

Türk tarihini Sümer ve Akat medeniyetine dayandırmak bir yana Türk Yurdu'nda neşredilen ders notlarında Ağaoğlu Ahmet Bey İslâm öncesi Türk tarihine ait bilgileri muhtevi "Secere-i Türkî" ve "Câmi'üt Tevarih"den bahsederek her iki eserde mevcut efsanevî Türk tarihine dair malûmatları nakletmiştir. Bu efsanelerde Türk tarihi, Türk milletinin mazisi Hz. Nuh'a kadar dayandırılmaktadır. Böylece insanlığın ikinci türeyiş tarihinin başlangıcı sayılan Hz.Nuh ile Turanîlerin tarihi de başlatılarak, Türk tarihinin ne kadar derinlere indiği isbat edilmeye çalışılmıştır. (16)

(12) Ağaoğlu, "TMT 1", TY, C.IV, sayı:4, s.535-538.

(13) Ağaoğlu, "TMT 2", TY, C.IV, sayı:5, s.550-551.

(14) A.Marki, "Asya Tarihinde Turanîler", TY, C.II, sayı:2, s.416.

(15) Besim Atalay, "Türk Adları", TY, C.XIII, sayı:8, s.118.

(16) Ağaoğlu, "TMT 3", TY, C.IV, sayı:7, s.622.

Türk Yurdu'nun Türkcü muharrirleri Türklerin İslâmiyet öncesi devir içinde de bir tarihleri, bir medeniyetleri olduğunu isbata gayret ederken, en azından dikkatleri bu cihete çekmek isterlerken, bu sahada tetkikler yapılmasını teşvike çalışırlarken ve böylece de Türk tarihini bir bütün olarak, umumî olarak ele almaya gayret ederlerken itiraz sesleri yükselmekte gecikmemiştir. "İctihat" mecmuasının Temmuz 1913 tarihli sayısında Ağaoğlu Ahmet Bey'e hitaben bir açık mektup neşreden Süleyman Nazif; kendisinin iki ananesi ve millî ve dinî olmak üzere de iki ictimaî akidesi olduğunu belirtiyordu. Süleyman Nazif dinî an'anesinin İslâmiyetle, millî an'anesinin ise Osmanlı Devletinin kuruluşu ile başladığını açıklıyordu. "Şübbân-ı Osmanîde ve bilhassa şu son zamanlarda pek acayip temayüller görüyorum. Mukadderat-ı ümmeti biraz sonra ellerine alacak olan o gençlere ilan etmek isterim ki bizim haklarımız Cengiz değil, Timur değil Ömer-ül Faruk'tur, Selahaddin-i Eyyübî'dir, Hüdavendigârla Yavuz'dur" diyen Süleyman Nazif'e Ağaoğlu Ahmet Bey Türk Yurdu'nda cevap vermiştir. (17)

Ağaoğlu Ahmet Bey Süleyman Nazif'in İslâmın doğuşundan ve Osmanlı Devletinin kuruluşundan önce hiç bir şey tanımak ve bilmek istememesini yadırgıyor ve bu düşünce tarzının yanlış olduğuna dair kanaatini izhar ediyordu. Zira hem islâmiyeti, hem Osmanlı Devletinin kırılışını bilmek ve anlamak, bu işi gerçekleştirenleri takdir etmek için İslâmiyetin çıktığı muhiti ve şartlarını, Osmanlı Devletini kuran Türklerin siyasî, ictimaî teşkilâtlarını, an'anelerini bilmek lâzımdı. Osmanlı Devletini kuran Türkleri tanımak için onlardan önceki Türkleri ve umum Türkleri herşeyleri ile tanımak elzemdir, yoksa Osmanlı Türk'ü köksüz ve asılsız kalacaktır diye Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre Süleyman Nazif Türklüğü ikiye bölmektedir. Birisi Osmanlılık tarihi ile başlayan Türklük, diğeri Osmanlı Tarihinden evvel yaşamış veya Osmanlılığın haricinde kalan Türklük. Süleyman Nazif bu ikinci kısmı atmakla, ondan bahsetmekten nefret

(17) Ağaoğlu, "Süleyman Nazif'e", TY, C.IV, sayı:9, s.702-704.

etmekle vicdanında Türklük duygusunun yerleşmediğini göstermektedir. Yoksa Türklüğün milliyet olarak bölünmez, taksim kabul etmez olduğunu anlaması icab ederdi. Ne fenne, ne ilme ve ne de mantığa sığmayan böyle bir taksime hiç bir milletin mütefekkir ve münevverinde rastlanamaz. Hiç bir millet kavmiyetini ikiye bölüp birini kabul, diğerini red etmemiştir. Çünkü milliyet mahiyeti i'tibariyle bölünme kabul etmez mânevî bir bütünlük birliğidir diyen Aġaoġlu Ahmet Bey Süleyman Nazif'in görüşlerine karşı çıkmıştır. (18)

Süleyman Nazif, Aġaoġlu Ahmet Bey'e İctihat'ın 74. sayısında cevap vermiştir ve bu cevabıyla münakaşanın mecrasını tamamen milliyetçilik, kavimiyetçilik ve İslâmiyet çizgisine çekmiştir. Süleyman Nazif'e göre İslâmiyet kavmiyet hissini kaldırarak tesis ve inkişaf etmişti. Aġaoġlu Ahmet Bey ise tam tersini, İslâmiyetin bölücü ve tefrik edici asabiyeti (kabileye merbutiyeti) men' edip daha geniş olarak birleştirici ve bağlayıcı olan milliyet (kavmiyet)e dayanarak gelişip yayıldığını öne sürüyordu (19). Ancak kavmiyet ve milliyet mefhumunun mânâsında ve muhtevasında farklı düşüncelere sahip olması neticesi olacak ki, Süleyman Nazif; Osmanlı Devletinin "Cengiz'in önünden kaçmış bir kaç yüz çadır halkı" ile kurulamayacağını ve Osmanlı Devletini kuranların Türklerden ziyade mahallî unsurlar olduğunu, zaten bu yüzden Yavuz'a kadar Osmanlı Devletini en çok uğraştıranların Türkler olduğunu iddia ediyordu. Osmanlıdan önce ve Osmanlı'nın dışındabir Türklüğü, hatta Osmanlı Devletini kuranların bile Türklüğünü inkâra varan bu görüşe Aġaoġlu Ahmet Bey, Süleyman Nazif'in kulaklarına yabancı gelen ve Osmanlı Devletinin kuruluşunda mühim roller alan Timurtaş, Turgut Alp, Akça Koca gibi isimlerin bütün bir Türk âlemince bilindiğini, sevildiğini, milyonlarca Türk'ün halâ bu isimleri taşıdığını (20) ifade ederek bir yerde

(18) Aġaoġlu, "Süleyman Nazif'e", TY, C.IV, sayı:9, s.704-707.

(19) Aġaoġlu, "Cevaba Cevap", TY, C.IV, sayı:12, s.826-829.

(20) Aġaoġlu, a.g.m., s.830-835.

Süleyman Nazif'in vicdanında milliyetperverlik hissinin de yeri bulunamamış olduğunu ima etmiştir.

Bu münakaşa ilmî yanı bir tarafa bize şunu göstermektedir. Türkçülerin dışında, birazda "milliyet" mefhumunu başka türlü anlamının neticesi olarak Türk münevver ve mütefekkirler Türk tarihini bir bütün olarak ele alınmasının icap ettiğini anlayabilecek ilmî gerçekçilikten uzaktırlar. Veya milliyetlerini tam mânâsıyla idrak edemediklerinden, "Türk" adını kullanmaktan imtina etmektedirler. Nitekim Osmanlı Tarihini te'lif gâyesi ile kurulan "Tarih-i Osmanî Encümen"nin faaliyet programını tenkit eden Türk Yurdu; bütün bir Türk ailesini bilmeden, Türk adının mahiyeti açıklanmadan, Osmanlı Devletini kuran Osmanlı Türklerinin tarihinin başlangıcında umumî Türklüğe ait kâfi malûmat verilmeyen o tarihin bütününe vazih ve ilmî bir şekilde kavranamayacağını belirtmiştir. (21) Bir diğer husus ise; tarih kaydedilirken sadece diplomatik ve askerî hadiseleri, siyasî teşkilâtı, kanunları, devletler arası anlaşmaları kaydetmenin yetmiyeceğidir. Siyasî bir heyetin tarihî hayatında en önemli âmil o heyetin iktisadî ve ictimai hâlidir. Bunları bilmeden askerî ve siyasî tarih açıkça bilinmez, aralarındaki münasebet anlaşılmaz. Bu sebeple hakiki tarihçilik tarihî hadiselerin altındaki ictimai ve iktisadî sebepleri bilmektir. Bir hadisenin etkâr ve et'aline âmil olan halkın iktisadî ve ictimai halini bilmeden, bu hâlin tarihî hadiselerine olan tesirini anlamadan tarihçilik olmaz. (22)

Türk Yurdu Mecmuasında ele alınan bir diğer tarihî mesele; Türk ve İslâm tarihlerinin devrelere taksimi mevzuudur. Umumi tarihi Avrupa lisanlarından Türkçeye nakledenlerin Avrupalıların eski çağ, orta çağ, yeni çağ, yakın çağ şeklindeki taksimlerini aynen kabul ettiklerini ve

(21) T.Y., "Küçük Bir Mühtıra", TY, C.IV, sayı:11, s.807-808.

(22) T.Y., a.g.m., s.808-809.

zaten bilinen umumî tarihin umumî tarih olmaktan çok Avrupa "Romano-Cermen" milletlerinin tarihi olduğundan bu taksime itiraz edilmeyebileceğine işaret eden Akçuraoğlu Yusuf Bey; "Tarih-i umumîde şarkın Sâmi, İranî ve Turanî milletlerin tarihine de garp milletlerinin tarihi kadar yer tutturulmak istenilir ve o yolda tetkikata girişilirse, Avrupalıların taksimini nazar-ı tenkitten geçirmek iktiza edecektir."⁽²³⁾ diyerek bu taksim Türk tarihi açısından doğru olmadığı kanaatini ifade etmiştir. Türkler umumî tarihi olmasa bile kendi hususî tarihlerini Türklüğün gösterdiği tahavvüllere göre bazı devrelere taksim tecrübesine girişemezler mi? Sorusuna cevaben Yusuf Akçura; Türk tarihî hakkındaki malûmatın noksanlığına rağmen böyle bir tecrübeye giriştiğini belirterek Türk tarihini dört devreye taksim etmiştir. Bu taksimata göre: Türk tarihinin "Devr-i kadîmi, Kuran-ı ūlâ"sı efsanelerle başlayıp müslüman olanlar için Selçuklularla, müslüman olmayanlar için se "Cengiz İmparatorluğu"nun dağılışı ile sona erer. Orta Çağ "kurun-ı vûstâ"sı Cengiz Hakanlığının dağılışı ile başlar, Türk beyliklerinin kümeler teşkiline kadar devam eder. "Devr-i ahire" ise Türk kavimlerinde (budun) milliyet fikirlerinin doğuşuna kadar devam eder. Türklerde milliyet fikirlerinin doğmasından itibaren ise Türk tarihinin "asr-ı hazır"ı başlamıştır. Böyle bir taksim teklif eden Yusuf Akçura, ismini belirtmediği ve Türklük cereyanının önde gelenlerinden biri olarak belirttiği bir başka şahsın taksim teklifini de zikretmektedir. Leon Cahun'un "Asya Tarihine Medhal" adlı eserindeki taksimata benzediği belirtilen bu taksimata göre Türk Tarihi; 1) İslâmiyetten önce Türkler, 2) İslâmiyetten sonra Türkler, 3) Milliyet fikrinin doğuşundan sonra Türkler, olarak üç devreye ayırmıştır.⁽²⁴⁾

Türk tarihini Türkler açısından mühim hadiseleri ele alarak devre-

(23) Akçura, "Türk Tarihi...", TY, C.VIII, sayı:4, s.51.

(24) Akçura, a.g.m., s.52-53.

lere taksimi mevzuunda bir başka teklif ve tecrübe de yine Türk Yurdu muharriri olan Zinetullah Nuşirevan'a aittir. Muharrir Türk Tarihinde devir çizgisi teşkil eden mühüm vak'aları: Türklerin garbe hareketleri, Cengizin Hakan oluşu, Timurun zuhur ve milliyet fikrinin Türkler arasında zuhuru olarak belirlemektedir. Türklerin garbe hareketlerini ilk devirin sonu ve orta devir (çağ)'in başlangıcı olması Zînetullah Nuşirevan'a göre hem garp hem de Türk tarihi için mühim bir hadisedir ve Türk Tarihi bu hadise ile masal devresinden çıkıp hakiki vak'alar devresine girmiştir ki, bu devir bir noktada Türklüğün gelişip büyümesi devresidir ve miladî 450 yılına kadar gelir. Cengiz'in büyük bir sîmâ olması kadar zuhuru ve Han ilân olunmasını da Türk Tarihi açısından mühim bir vak'a olarak gören muharrir göre; umumî tarihte de büyük değişikliklere sebep olan Cengiz'in Hakan ilan edildiği tarih Türk Tarihinin orta devrinin sonunu teşkil etmektedir.⁽²⁵⁾ Türk Tarihini "galeyan devirlerini" esas alarak devrelere taksim eden Zînetullah Nuşirevan, Cengiz'in ölümünden sonra duran bu galeyanın "Aksak Timur'un zuhuru ile yeniden başladığına işaretle Timur'un zuhuruna, hatta daha geniş olarak da Ankara savaşına kadar olan devreyi "kurun-ı ahire" olarak adlandırmaktadır. Zira bu devrede Timur'un varlığı bütün bir Türk âlemine tesir etmiştir. Timur'dan sonraki devreye muharrir "kurûn-ı inhitat" adını vermektedir. Çünkü Timur'un vefatıyla, Zînetullah Nuşirevan'a göre, Türklerin zihniyetinde, ruhaniyet ve milliyetinde umumî bir inhitat hüsule gelmiştir. Bu devirde bir çok Türk akvamı Ruslaşmış, Hintleşmiş, Lehleşmiş, farslaşmıştır. Gerçi bu dönemde Osmanlı Türkleri durmamışlardır ama bu da Türklüğe bir şey kazandırmamıştır. Rusyadaki ve Türkiye'deki inkılâplarla (II.Meşrutiyet) Türkler inhitat devrinden kurtulup "milliyet devresi"ne girmişlerdir ki, bu da beşinci devredir.⁽²⁶⁾

(25)Zinetullah Nuşirevan, "Bir Tecrübe", TY, C.VIII, sayı: 4, s.52-55.

(26)Zinetullah Nuşirevan, "Bir Tecrübe", TY, C.VIII, sayı: 5, s.67-70.

Bu taksime göre Türk Tarihi muharrirce mühim dört vak'a sebebiyle beş devreye ayrılmaktadır: 1) Masallara karışan başlangıçtan Türklerin garbe hareketlerine (milâdî 450 yılları) kadar olan dönem ilk çağ (kurûn-ı ûlâ), 2) Türklerin garbe hareketlerinden Timuçin'in Cengiz Han olarak hakan ilan edilmesine kadar ortaçağ (kurûn-ı vustâ), 3) Cengiz'in hakan ilân edilmesinden Aksak Timur'un zuhuru ve Han ilân edilmesi, hatta Ankara Savaşına kadar (milâdî 1402) olan devre yakınçağ (kurûn-ı ahire), 4) Ankara muharebesinden millî intibahın kat'î tezahürü sayılan meşrutiyetin (II.Meşrutiyet-1908) ilânına kadar olan devre "kurûn-ı inhitat", 5) Türkler arasında milliyet fikrinin intişarı ile meşrutiyetin ilânından sonraki devre ise "devre-i milliyet" olarak adlandırılmaktadır.

1915 yılı Nisan ayında neşredilen bu makaleden yaklaşık iki buçuk yıl sonra (Eylül 1917) Akçuraoğlu Yusuf Bey bir kere daha aynı mevzu'ya temas etmiştir. Avrupamilletleri için ehemmiyet taşıyan hadiseler göz önüne alınarak ve Avrupalılarca yapılan tarihin devrelere taksimine itiraz edebileceğine tekrar dikkati çeken Akçura, Türk Tarihi gibi İslâm Tarihinin de bu yanlış taksimata uydurulduğuna işaret etmiştir. Zira muharrirce göre mevcut bütün eserlerde ve Umumî Tarih derslerinde aslında sadece Avrupa milletlerinin siyasî ve medenî tekâmülüne muvafık olan Avrupa milletleri tarihi "Akvam-ı Müslime Tarihi" ile mukabil görülmekte ve Umumî Tarih olarak yalnız Avrupa milletleri tarihi dikkate alınmaktadır. (27)

Alman profesör Tesallariyus tarafından ortaya atılan mevcut umumî tarih taksimatı sisteminin yakından tekkik edilirse; taksimde esasın Avrupada mühim ve merkezî bir rol alan Cermenlerin ahval-i vakayı'ı olduğuna dikkati çeken Yusuf Akçura'ya göre Tesallariyus'un umumî tarihi

(27) Akçura, "Akvam-ı Müslime...", TY, C.XIII, sayı:2, s.19-20.

bölmek istediği devirler Alman millî tarihinin devreleridir. Cermenlerin Avrupa Tarihindeki yerini Türklerin İslâm Tarihindeki yerine benzeten muharrir bu yoldan hareketle müslüman milletlerin tarihini şu şekilde devrelere ayırmıştır:

Mevcut tarih taksiminde hıristiyanlığın değil, Cermenlerin Avrupada hakim vaziyete geçişi eskiçağın nihayeti kabul edilmiştir. Buna kıyasen Türklerin İslâma girişi ve Tuğrul Bey'in adına hutbe okuttuğu hicrî 447 tarihi eskiçağın (kurûn-ı Kadîme) nihayeti olarak alınabilir. Bu kısma her milletin İslâm öncesi tarihi girer. Ortaçağ; bir Türk Sultanının Bağdat'da İslâm Hâlifesinin yanında oturmasından başlar, diğer bir Türk Sultanının "Kostantiniye"de şarkî Roma İmparatorları tahtına oturmasına kadar devam eder. Türklerin bu orta devresi âlem-i İslâma hakim olmalarından Şarkî Roma'ya hakim oldukları miladî 1453 yılına kadar sürer. Bununla avrupaî taksim tarihleri de uyuşur. Avrupaî taksimde Fransız ihtilâli yakınçağ (asr-ı hazır) için başlangıçtır. Bu devrin hususiyeti bazı siyasî ve ictimâî fikirlerin intişarı ve Avrupa milletleri hayatına nüfuzu ile bazı hadiselerde müessir oluşudur. Bu fikirlerin en mühim esasları hürriyet, müsavat, millî meşrutiyettir. Bir asır evvelden beri Avrupada olduğu gibi müslümanlar arasında da yayılan milliyet fikrinin müslümanlar arasında intişarı Avrupalılarda olduğu gibi bir asır sonrası ile müslümanlar için de bir devre başlangıcı olarak alınabilir. Eğer bu devrenin başlangıcını göstermek için bir tarih intihab etmek icab ederse Osmanlı-Türk Devletinde meşrutiyetin ilân tarihi olan 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) alınabilir. Bunagöre müslüman milletlerin 24 Temmuz 1908'de "asr-ı hazır"ı başlamıştır. (28)

Müslüman milletlerin tarihini böyle devirlere ayıran Akçuraoğlu Yusuf Bey buna göre Türk Tarihini de şöyle devirlere taksim etmiştir:

(28) Akçura, "Akvam-ı Müslime...", TY, C.XIII, sayı:2, s.20-22.

1) Kurûn-ı kadime (İslâm öncesi Türkler): Türklerin İslâm dinini kabûlden önceki ve Tuğrul Bey'in adına Bağdat'da hutbe okunmasına kadar devam eden tarihleri. 2) Kurûn-ı vustâ (isâmiyet sonrası Türkler): Türklerin İslâm âlemindeki müessir oldukları devre. Tuğrul Bey'in adına hutbe okunmasından Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethine kadar devam eder. 3) Kurûn-ı cedide (Avrupada Türkler): Türklerin Avrupaya yerleşip, Avrupa kavimleri ile münasebette oldukları zamanı ihtiva eder. İstanbul'un fethinden Osmanlı inkılâbına kadar devam ederki, bu devre Türk Tarihinin Osmanlı devresidir. 4) Asr-ı hazır (Türklerde millî intibah): Türklerde milliyet fikrinin uyanmasından itibaren başlar ki, başlangıcı Osmanlı inkılâbı (13 Temmuz 1908) sayılabilir⁽²⁹⁾.

Türk ve İslâm milletleri tarihini böylece devrelere taksim eden Akçuraoğlu Yusuf bu taksiminde iddialı değildir. Bu taksimatın yanlış olabileceğini itiraf eden muharrir göre Avrupa milletleri tarihini umumî tarih telâkki edip, şark milletleri tarihini ona sığıntı gibi kısaca eklemek ilmen yanlış ve siyaseten muzırdır. Avrupa tarihinin taksimi akvâm-ı müslime tarihine aynen tatbik olunamazdı.⁽³⁰⁾

Türk Yurdu Mecmuasında Türklerin ilim ve edebiyata yaptıkları hizmeti göstermek, ilim ve edebiyat âlemine kazandırdığı şahsiyetleri tanıtmak gayesi ile Bursalı Tahir Bey tarafından biyografik ve bibliyografik makaleler de neşredilmiştir. Muharrir makalelerinde; Hacı Paşa, Koca Nişancı, Müverrih Mustafa Cenabî Efendi, İbrahim Vahdî Efendi, Hazerfen Hüseyin Efendi, Gubarî (Abdurrahman bin Abdullah), Yazıcı Selâhaddin, Faiz Halil Efendi, Şehrizade Mehmet Sait Efendi, Habrî Abdurrahman Efendi. Musa bin Hacı Hüseyin İznikî, Kayserili Mehmet İzzet Paşa, Uzun Firdevsî, Kilisli Abdullah Efendi, Farabî⁽³¹⁾ gibi Türk ilim ve edebiyat adamlarını kısa hal tercümeleri ve eserlerini tanıtmıştır.

(29) Akçura, "Akvâm-ı Müslime...", TY, C.XIII, sayı:2, s.23.

(30) Akçura, e.g.m., s.23.

(31) Bu konuda bak.: TY, C.IV, sayı:3, s.477-479, TY, C.IV, sayı:5, s.562-564, TY, C.IV, sayı:6, s.586-588, TY, C.IV, sayı:11, s.805-806, TY, C.V, sayı:1, s.872-873, TY, C.V, sayı:3, s.930-932, TY, C.V, sayı:6, s.1021-1022, TY, C.V, sayı:8, s.1098-1099, TY, C.VI, sayı:2, s.53-54, TY, C.VI, sayı:7, s.209, TY, C.VI, sayı:10, s.313-315, TY, C.VI, sayı:11, s.344-346, TY, C.VII, sayı:3, s.406-407, TY, C.VII, sayı:6, s.453-455.

Osmanlı Devletinin kuruluşu ve İstanbul'un fethi gibi Türk Tarihi için ehemmiyet taşıyan mühim günlerin yıldönümlerinde "Türk Ocağı" veya "Türk Bilgi Derneği", "Türk Gücü" gibi Türkcü dernek ve cemiyetlerin yaptıkları kutlama şenlikleri ve merasimleri; "Böyle günler milletlere varlıklarını duyurur. Kalblerindeki vatan aşkını tenmiye eder. Onun için bu yıl dönümü bayramını tertip edenlerin millî bir vazifeyi ifâ ettiklerine kailiz"⁽³²⁾ ifadesi ile desteklenmiş, bu kutlama merasimlerinde yapılan konuşmalar mecmuada neşredilmiştir.

Türk Yurdu Mecmuasının tarih anlayışını ifade eden sadece "Tarih" başlığı altında kısaca hülasa ettiğimiz makaleler teşkil etmez. Mecmuada neşredilen birçok şiir ve hikâye de bu tarih anlayışının birer ifadesidir. Nitekim Türk Yurdu'nun yapmak istediklerini en güzel şekilde anlatan Fransız muharrir P.Risal olmuştur. "Mercure de France" adındaki bir Fransız mecmuasında P.Risâl "Les Turcs a la recherche d'une âme nationale" (Türkler bir ruh-ı millî arıyorlar)⁽³³⁾ adlı uzun makalesinde Türkler arasındaki fikrî gelişmelerin bir hülasesini yapmış ve bu makale Türk Yurdu'nda tercüme edilerek neşredilmiştir. İşte bu makalede P.Risal şöyle demektedir: "Türk Yurdu..., ırkın sağlam ruhunu, sade, fakat mert ve necîb hissiyatını gösteren hikayecikler neşr olunuyor. Mehmet Emin ile diğer şairler Türklerin saf sahra hayatlarını, er ve asker tabiatlarını terennüm eyliyorlar. Tûrân'ın aslî tipleri, çağlayan dereler kenarına, nadir ağaçlı ormanlar yanına konulmuş baba çadırları, üzerlerinde at ve koyun sürüleri otlayan yüksek otlu çayırlarda ecdad kabilâlerin yavaş yavaş göçmeleri, bütün mirasları can çekişen atanın elinden teslim alınmış yalın kılıçdan ibaret eski Türklerin yenilmez secaatleri nihayetsiz fedakârlıkları, o şiirlerde hatırlatılıyor, ihya olunuyor. Cenâiz ve Timur tarafgirane yazılmış tarihlerin isnad ettiği vahşet ve şiddetler-

(32)T.Y., "İstanbulda İlk Cuma Namazının Yıldönümü Bayramı",
TY, C.VI, sayı:8, s.254-255.

(33)Risal,P., "Türkler... I", TY, C.II, sayı:9, s.656.

den tenziye edildi."⁽³⁴⁾

D- TÜRK YURDU'NUN MATBUAT HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Türk Yurdu hangi inanç ve fikirde olursa olsun bütün bir Osmanlı-Türk kamuoyunun naşir-i efkârı ve naşir-i irfanı olan günlük gazeteler, mecmualar, yeni çıkan kitapları havi matbuat hadisleri hakkındaki görüşlerini, fikirlerini ve bu sahaya müteallik hadiselerle bakışını zaman zaman çeşitli vesilelerle ortaya koymuştur. Mecmua "matbuat", "intikat ve takriz" veya "yeni eserler" başlığı altındaki bir bölümde yeni çıkan gazete, mecmua, kitap ve risaleleri, mühim hadiseler hakkında matbuatta çıkan bazı yazıları, matbuatın bu hadiseler karşısındaki tavrına dair kanaatlerini okuyucularına aktarmıştır. Bunu yaparken evvelemlerde milliyetperver bir çizgi takip etmiştir. Şöyle ki tanıtılan bu eserler umumiyetle Türk milliyetçiliği fikri yönünde olanlardır, Türk milliyetçiliğine müteallik olan yazılardır, Muhteva ve lisanca Türkçülük idealini yaşatanlardır. Dolayısıyla Türk Yurdu'nun matbuata müteallik görüşlerini milliyetçilik çerçevesi içinde serettiğini belirtebiliriz. Türk Yurdu'nda bu çerçeve içinde Türkçülük fikrinin matbuata nasıl baktığı, matbuata milliyetçilik fikrinin tesirlerinin nasıl aksettiği, matbuatın vazifesinin ne olduğu ortaya konmuştur. Türk Yurdu'na göre 1913 yılına gelindiğinde ve II. Meşrutiyet inkılâbının üzerinden dört buçuk yıl geçtiği halde halâ uzayıp giden, halâ düzene ve tertibe girmeyen bir matbuat buhranı vardır. Zira hazırlıksız, kolay para kazanmak isteyen veya yazılarını matbu' bir hâlde görmek hevesine kapılan tenbel ve iddiacı gençlerin bir kaçı bir araya gelip çeşitli adlar altında mecmualar, risaleler kurmaktadırlar. Bunların kökleşmiş, sağlam ve vasıl olmak istedikleri bir gayeleri yoktur. Kabiliyetsiz taklitlerden doğan şiirlerden, kef söz yığınlarından müteşekkil makalelerden vücud bulan bu mecmuaların isimleri, fikirleri, üslûbları

(34)Risal, P., "Türkler... 5-6", TY, C.III, sayı:2, s.61.

modaya göre değişip durmaktadır. Bunlar kısa ömürlü olmakla birlikte yine de bu kısa hayatlarında bir hayli genç dimağı karıştırmaya, matbuat buhranını artırmaya, vèlhasılı kısa ömürlerinde fena bir iz bırakmaya muvaffak olmaktadırlar. Ancak yine de matbuat-ı mevkûte arasında yine de bir ihtiyaca tekabül ederek hayat ve devam istidadıyla doğanlar ve faydalı olarak yaşıyanlar da vardır. ⁽¹⁾ Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre bu fayda ve fazilet; ilm ve hakikatin şiir ve hayale tercih edilmesinin neficesidir. Zira yıllardır hayal içinde avutulan, hayal içinde yaşıyan bir millet olarak Türk milleti yok alma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Matbuata düşen bu muzır hayalciliği ilim ve irfan ruhu ile kovmak için milleti ilmî ruhda terbiye ederek daima maddiyat ve hakikati olduğu gibi görmeye, medeniyeti idrak ettirmeye alıştırmaktır. ⁽²⁾ Matbuat mahsüllerinin de bunda inkârı kabil olmayan bir tesir ve hizmeti vardır, olacaktır.

Türk Yurdu'na göre günlük gazeteler hadiseleri hemen zahiri olarak görüp yazmakta, hadisenin gerisindeki âmilleri, doğurabileceği neticeleri dikkate almamaktadırlar. ⁽³⁾ Meselâ (1913 yılı) kurban bayramında "Tanin" ve "İkdam" gibi iki mühim İstanbul gazetesi ile Rusya'da münteşir "Vakit" gazetelerinin bayram makaleleri mevcut gazetelerin ictimai hadiselerle olan alâkasızlıklarına birer misal olarak Türk Yurdu'nca okuyucuya takdim olunmuştur: İkdam ve Tanin birer satırlık bayram tebriki ile iktifa edip İsviçre ziraat mekteplerinden, "Naçoviç" beyanatından bahsederlerken, "Vakit" gazetesinde iki kurban bayramı arasında geçen zaman içinde umumî Türklük âleminin ve hasseten şimal Türklüğünün vaziyetinin tahlili yapılarak cemiyete ümit ve azim tavsiye edilmektedir. Türk Yurdu'na göre bu basit misal Osmanlı-Türk basınının ictimai meselelere ne

(1) Akçura, "Mektep Müzesi", TY, C.IV, sayı:12, s.844.

(2) Akçura, a.g.m., s.848.

(3) Sabah (Gazetesi), "Ermeni Millî Senlikleri", TY, C.V, sayı:3, s.942.

kadar bigane oluşunun delilidir.⁽⁴⁾

Türk gazetelerinin ictimai hadiselere kayıtsızlıkları Orenburg'da münteşir "Vakit" gazetesinden iktibasen Türk Yurdu'nda şöyle dile getirilmektedir" "Bizim Türkçe gündeliklerimiz hep büyük siyaset yapıyorlar, fakat bu büyük siyasetlerinde de okuyan vazih, kat'i fikirler bulmaktan ziyade kof, boş, gürültülü laf yığınlarına gömülüp kalıyor. Halbuki Türkçe olmayan ceridelerde daimen bir maksat, hayata müteallik birmeseleyi nafi bir surette halletmek maksadı mevcuttur"⁽⁵⁾ İşte hayata müteallik meselelere karşı bir maksadı olmayan gazeteler Alman, İngiliz, Rus, Fransızların kendi aralarında ve onlarla Osmanlı Devleti arasında bir hayli iktisadî, siyasî anlaşmalar, görüşmeler olmasına rağmen bu hususta bir şey yazmamışlardır. Türk Yurdu bu kayıtsızlığı şöyle dile getiriyordu: "2 Teşrin-i evvel 1913 tarihli "Azdamar", aşağıya naklettiğimiz haritayı basmış ve üstüne de şunu yazmıştı: "Asya-yı Osmanî dahilinde demiryollarına müteallik nüfuz-ı iktisadî daireleri." Acaba bu denilen şeylerin aslı faslı var mı?"⁽⁶⁾ Türk Yurdu mezkûr haritayı da neşrediyordu. Haritada Osmanlı Devletinin mevcut ve yapılacak demiryolları işaretlenmiş, sonra da bu hatların geçtiği veya geçeceği Batı Akdeniz İtalyan, Irak, İngiliz, Suriye ve Doğu Anadolu Fransız, iç ve Güneydoğu Anadolu ile Marmara bölgeleri Alman nüfuz bölgesi olarak gösterilmektedir. Bu haritaya göre 1913 sonlarında Osmanlı Devleti iktisaden paylaşılmış bir haldedir. Daha sonraları bazı değişikliklerle siyasî bir taksim tablosuna dönecek olan bu harita ve bu haritanın hazırlanmasına sebep teşkil eden olaylara Türk gazetelerinin kayıtsızlığı Türk Yurdu'nun görüşünü te'yit etmektedir.

Bir başka yazıda yine gazete ve mecmuaların Osmanlı-Türk cemiyetinin

(4)T.Y., "Bayram Makaleleri", TY, C.V, sayı:4, s.952-953.

(5)Vakit (Gazetesi), "Hürriyet, Adalet, Müsevst", TY, C. III, sayı:9, s.284.

(6)T.Y., "Anadolu Demiryol Mintikaları", TY, C.V, sayı:5, s.1007.

fikrî, ictimai ve ilmî durumundan bahsedecek muhtevadan mahrum ve basit bir taklitçilik içinde oluşu şöyle ifade edilmiştir: "Biz öteden beri ceridelerimizin, mecmualarımızın cansızlığından şikayet eder dururuz: Matbuatımızın muhteviyatı ekseriyetle yaşama z, zira hayattan, hayatımızdan alınmamıştır. Alınsa da içinde hayat, yoktur. İctimai hatta siyasî hayatımızın hakiki sahifeleri yazılarımızda görünmez, hakiki cereyanları yazılarımızda telakki veya tesadüm etmez. Gazetelerimiz ekseriya cansız haberler, sırf lâftan ibaret makalelerin küfesi gibidir; mecmualarımızı başka memleketlerin sönük levhalarıyla başka adamların fikir, ihtiras ve ihtisaslarının kuvvetsiz aks-i sadaları ve bir sürü tercümeler dolduruyor. Biz Türk Yurdu'nda vatanımızın, yurdumuzun yaşayışını söyleyen canlı sesler, hatta feryatlar işitmek, işittirmek çok istedik; memlekette yaşamış, memleketi görmüş, memleketi duymuş sandığımız herkese bunun için bir kaç defa yalvardık. Fakat itiraf ederiz ki pek az muvaffak olduk. Yazanlarımızın çoğu söz ve fikir tercümesini, hayatı tercüme etmekten çok kolay buluyor ve ona meyl ediyor."⁽⁷⁾

Görülüyor ki Türk Y. muharriri Türk âlemini siyasetten edebiyata, iktisattan lisana hemen her sahada kucaklamak isteyen Türk Yurdu Mecmuasının bile layıkı vechile Türklüğün, Türk cemiyetinin sesini aksettiremediği kanaatindedir. Türklere millî bir vicdan ve şuur vermek için çalışan idealist bir mecmuanın bile kendini cemiyetin sesi, cemiyet hayatının aksi olarak görememesi; diğer gazete ve mecmuaların her yönü ile cemiyet hayatına ve bu hayatın gerçeklerine ne kadar yakın olabilecekleri hakkında bir fikir verebilir. Çünkü çoğu emelsiz genç şairlerin ve velinimetleri olan halka karşı bir azamet ve istihkar tavrı içinde olan muharirlerin halka bir şey verebilmesi mümkün değildir. Nitekim halkdan uzak ve halka karşı bir azamet tavrı takınan bu muharrirlere, bu "âyân-

(7)S., "Müallim ve Hânde", TY, C.X, sayı:11, s.173.

zadeler'e Türk Yurdu çatmış, onları halka, millete hizmet etmemekle, milletin ilmî, irfanî tealisi hatta sade hayatı için çalışmamakla suçlamıştır.⁽⁸⁾

Türk Yurdu'nun matbuattan, bilhassa gazetelerden ve mecmualardan beklediği ictimai hayatın bir aynası olabilmeleridir. Bunun için cemiyetin hayatını ve hadislerini bahis mevzuu yapmaları, bunları bütün millet efradının anlayacağı sade bir dille halka aktarabilmeleri gazetelerin ve mecmuaların vazifesidir. Ancak Mecmuaya göre; Anadolu'lar, "asıl Türkler" için yazılmış olan vilayet gazeteleri bunu idrak etmekten uzaktırlar. Her ne kadar "Karesi", "Köroğlu", "Babalık", "Karacahisar" gibi mahallî gazeteler millî meselelere her geçengün biraz daha fazla yer vermiş olmakla birlikte, lisan olarak çok ağır ve tumturaklı bir üslûbun içindedirler. Halbuki umumen halka yakın olan ve her meselede halka gidebilen bu gazetelerin millî meselelere olan mesaisinin çok daha fazla olması icab eder⁽⁹⁾. Çünkü bu gazeteler milletin ekseriyetinin tenvir ve terbiyesi hususunda İstanbul gazetelerinden daha mühim ve ağır yükler yüklenmişlerdir. "Millî cereyanları takip ve neşr etmek, milletin izzet-i nefsinin, nefsinin olan itimadını, tezyîd ve vikaye eylemek, ictimai dertlerimize sık sık temas ederek ıslahına çalışmak, millî iktisat ve ziraat sanayii ve ticareti teşvik ve himaye ile milletin bütün hayatî menfaatlerini müdafaa etmek, millî edebiyat, millî harsa dair yazılar yazmak"⁽¹⁰⁾ işte bu vazifelerdendir.

Muhakkakki aynı vazifeler İstanbul gazetelerine de şamildir. Zira "menafi-i millîyenin siyanet ve müdafaası hususunda matbuatı müttehit bir kuvvet halinde bulundurmak"⁽¹¹⁾ gayesini destekleyen Türk Yurdu'na

(8)T.Y., "Nevsel-i Millî", TY, C.VI, sayı:7, s.244.

(9)İfali Toktamış, "Son Yıldı...", TY, C.X, sayı:3, s.44.

(10)Z.N., "Tasra Gazeteleri Arasında", TY, C.XII, sayı:7, s.108.

(11)Z.N., "Osmanlı Matbuat Cemiyeti", TY, C.XII, sayı:10, s.160.

göre millî menfaate müteallik her şey bütün bir Türk matbuatını alâkadar etmelidir. Gerçi hızla inkişaf eden milliyetperverlik fikir ve hislerinin tesiri ile 1916 yılına gelindiğinde İstanbul'da neşredilen bir çok gazete ve mecmua millî meselelere daha çok yer vermeye, bilhassa lisanen sadeleşmeye başlamışlardır. Matbuatın lisanındaki bu sadeleşme Türk Yurdu'na göre takdire şayandır.⁽¹²⁾ Ancak İstanbul gazetelerinin en büyük noksanı Türklük âlemi ve bilhassa Osmanlı Devletinin taşra vilayetleri ile olan irtibatsızlığı, alakasızlığıdır. İstanbul gibi Anadolu vilayetlerinde de başlayan millî ve medenî intibahtan, meydana gelen gelişme ve yeniliklerden İstanbul matbuatı Türk kamuoyunu haberdar etmekten uzaktır. Hatta bunun aksini yapmaktadır. Hele Cihan Harbinin başlamasından sonra İstanbul ile taşranın rabitası hiç yok denecek kadar gevşemiştir.⁽¹³⁾ Buna göre Türk Yurdu'nun vermek istediği mesaj; gazetelerin bütün bir memleket sathına şamil olması, taşra-merkez ayrılığını ortadan kalıdracak ve bu suretle memleket efradını memleketde olan bitenden haberdar edecek bir gazetecilik icra etmesidir.

Türk Yurdu mecmuası arzu ettiği matbuat anlayışına yaklaşan gazete ve mecmuaların yayın hayatına atılmasını, millî mefahiri terennüm eden kitap ve risalelerin neşrini "matbuat" veya "intikat ve Takriza", "Yeni eserler" başlığı altında ve bir bölüm halinde bütün neşriyatı boyunca okuyucusuna duyurmuştur. Fakat burada da dikkati çeken husus hemen hepsinin kendi ihtisas sahalarında söz sahibi olabilecek, dolgun muhtevalı neşir organları oluşları ve Türkçülük fikri çerçevesinde neşriyatta bulunmuş olmalarıdır. İşte bunlardan: "Hiç bir maddî menfaat beklemeksizin sırf memleketin irfanına hizmet eylemek ve ilim için ilim yapan bir alimler

(12)İfeli Toktamış, "Son Yılda...", TY, C.X, sayı:3, s.44-46.

(13)Kâzım Şinasi, "Sıriye Mektupları", TY, C.XII, sayı:13, s.203.

sınıfı hazırlamak emeliyle" ayda bir neşredilecek "Bilgi Mecmuası"⁽¹⁴⁾, edebiyata lüzumu kadar yer bırakıp ilim ve hakikati şiir ve hayale takdim ve tercih eden, hudutsuz, binasız, serbest, geniş bir mektep vazifesi gören "mektep Müzesi"⁽¹⁵⁾, "A'sar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni"nin zamanın en ciddi ve ağırbaşlı, Türkçülük cereyanının ilmî sahada aldığı mesafeyi gösteren "Millî Tettebbü'lar Mecmuası"⁽¹⁶⁾, Osmanlı Saltanatının son devirdeki şair, edib, politikacı, muharrir sıfatıyla tanınan bütün ma'ruf ricalini her yönleri ile tanıtan ve ciddî bir tarihî vesika hüviyetini taşıyan "Nevsal-i Millî"⁽¹⁷⁾, Türkler için bir istiklâl ve istikbâl muharebesi olan Cihan Harbinde gösterilen kahramanlıkları harp meydanından uzakta olanlara göstermek ve istikbâlin insanlarına da canlı olarak hediye etmek için neşredilen "Harp Mecmuası"⁽¹⁸⁾, memleketin iktisadî terakkisine hadim ve millî iktisada dair neşriyatta bulunmak ve memleketin iktisadî ahvalini yakından takip ile ticarete taallük eden bütün hususları tetkik etmek, milletde iktisada karşı umumî bir alaka uyandırarak millî iktisadı yaymak gayesi güden "İktisadiyat Mecmuası"⁽¹⁹⁾, Türklük aleyhindeki haksız görüşleri ıslah ederek Türklüğü tanıtmak, başkalarına sevdirmek ve takdir olunmak emeli ile Fransızca neşredilen "La Pensee Turque" (Türk Düşüncesi)⁽²⁰⁾ mecmuaları Türk Yurdu'nda tanıtılan mecmualardan birkaçıdır. Bunların dışında; Donanma Mecmuası, Öksüz Yurtları Mecmuası, Osmanlı Genç Dernekleri,

(14) K.N., "Bilgi Mecmuası", TY, C.IV, sayı:10, s.783.

(15) Akçıra, "Mektep Müzesi", TY, C.IV, sayı:12, s.846-848.

(16) S., "Millî Tettebbü'lar Mecmuası", TY, C.VIII, sayı:11, s.199.

(17) T.Y., "Nevsal-i Millî", TY, C.VI, sayı:1, s.32.

(18) Z.N., "Harp Mecmuası", TY, C.IX, sayı:6, s.95.

(19) T.Y., "İktisadiyat Mecmuası", TY, C.IX, sayı:11, s.175,
T.Y., "İktisadiyat Mecmuası", TY, C.IX, sayı:13, s.204-207.

(20) S., "La Pensee Turque", TY, C.XI, sayı:11, s.181.

Muallim, (Macarca neşredilen) Turan, Hande, Kalem, Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, Talebe Defteri, Ocak, Ana Türk Yurdu, Millî Talim ve Terbiye Mecmuası, Sıyanet, Islâm Mecmuası, Risale-i Mevkûte-i Bahriyye mecmuaları da ya ilk neşriyata başlamaları ya da çeşitli sebeplerle ara verdikleri yayın hayatına yeniden dönüşleri vesilesiyle Türk Yurdu okuyucusuna tanıtılmış ve tavsiye edilmiştir.

Yalnız bu tanıtma ve tavsiyelerde millî menfaate faydalılık hususu asla gözden ırak tutulmamıştır. Gazete ve dergiciliğin teknik yönünden çok Türk insanına sağlayacağı fayda, Türkçülük fikrine edeceği hizmet dikkate alınmıştır. Meselâ "Talebe Defteri" mecmuasının bir çocuk edebiyatı külliyyatı vücuda getirmek gayesi ile neşre başladığı "Görünmeyen Adam" adındaki "fennî esaslara müstenit harikulâde roman"ın tefrikası Türk Yurdu'na göre güzel ve faydalı, lüzumlu bir teşebbüstür. Ancak çocukların anlayacağı bir hayattan alınıp yazılması en birinci ve ilk şart iken mezkûr romanın konusu İngiliz hayatından alınmıştır. Bu noksanın kabahati bu işe teşebbüs edenden çok çocukları alakadar eden edebî türün numunelerini ihmal eden veya çok az eser vücuda getiren ediblere, muharrirlere aittir. (21)

Türk matbuatında çocuk edebiyatı gibi kısmî bir yer tutan meseleler bir yana; Türk Yurdu'na göre Cihan Harbi gibi mühim bir hadise bile muharrirlerin, ediblerin çoğunu harekete getirememiştir. Hemen her millet her tabakadan insanı ile ordusunun arkasından seferber olurken, her türlü edebî eseri ile harpteki haklılıklarını veya harp sonrası ne yapılmasını münakaşa edip fikirler belirtirken Türk matbuatı, muharrirleri harbe, harbin sonrasına dair iktisadî, siyasî, hukukî, tarihî, felsefî hiç bir kitap, risale hatta dikkate değer bir makale bile neşretmemişlerdir. (22) Çünkü matbuat umumen bu büyük hadisenin istikbâline matuf fikirler serdedebilecek mütefekkir muharrirlerden, ictimâî Hayatı her yönü ile tahlil

(21)T.Y., "Çocuk Edebiyatı Külliyyatı", TY, C.XIII, sayı:9, s.140-141.

(22)M.R.Fırat, "Müttefiklerimizin Düşündükleri", TY, C.XI, sayı:3, s.43-44.

edebilecek kalem erbabından mahrumdur. Ancak yine de milliyetçilik fikrinin, millî mefahirin terennümünün birer numunesi olan Mehmet Emin Bey'in "Türk Sazı", Gökalp'in "Kızıl Elma"sı⁽²³⁾, yine Mehmet Emin'in "Ordunun Destanı", "Tan Sesleri"⁽²⁴⁾ gibi eserleri bu edebî kuraklık içinde yeşeren "millî neşîdeler" olmuşlardır.

E- TÜRK YURDU'NUN MAARİF VE TERBİYE MESELESİNE BAKIŞI:

Milletin geleceğini teşkil eden çocukların ve gençlerin yetişmesinde mühim ve müessir bir rol oynayan maarif ve ta'lim-terbiye meselesi de Türk Yurdu'nda ele alınan konulardandır. Nitekim Mecmuanın neşriyata başladığı ilk aylarda büyük Türkcü Gaspıralı İsmail'in Türk Yurdu okuyucularına (ve Türkçülere) hitaben yazdığı mektup ile Mecmuanın ve Türkçülerin maarife verdiği ehemmiyet ortaya konmuştur. Bu mektubunda Gaspıralı İsmail; Türk Yurdu'nun en şiddetli ihtiyacının mektep ve maarif olduğuna, Türk yurdunun istikbâlinin mektep ve maarife bağlı olduğuna dikkat çekmiştir. Zira hakim bir milletin mahkûm düşmesi, mahkûm bir milletin yok olması Gaspıralı İsmail Bey'e göre mektepsizlikten ileri gelmektedir. Ve Türk Yurdçularına, milliyetperverlere düşen vazife ise durmadan geçen zamana yetişmek için acele davranmak, onbeş-yirmi sene sonra Türk Yurdu'nda okuyup yazma bilmeyen kız-erkek Türk genci bırakmamaktır. Bu da mümkündür.⁽¹⁾

Gaspıralı İsmail Bey bunungerçekleşmesi için milliyetperverleri bir eğitim seferberliğine davet etmektedir: "Eski Türkler kan içişip kardeş olurlardı. Asyada ata binip Avrupada inerlerdi. Bugün Yurtçular söz verişip, kardeş olup okumak ve okutmak yoluna bel bağlasalar, büyük ataları-

(23)T.Y., "Yeni Eserler", TY, C.VI, sayı:12, s.368.

(24)T.Y., "Yeni Eserler", TY, C.IX, sayı:3, s.46.

(1)Gaspıralı İsmail, "Türk Yurdçularına", TY, C.I, sayı:7, s.190.

mızın çapul ve akın ordusundan daha faideli, daha şerefli bir "maarif ordusu" yapabilirler. Bu ordunun neferleri ve gazileri "Millî muallimler", başbuğları da okutmayı, öğretmeyi kolaylatan uslûl-i tedris mütehasıslar olacaktır."⁽²⁾ diyen Gaspıralı İsmail; bu eğitim seferberliğine topyekûn bir iştirak ve mütehasıslara okumayı kolaylaştırıcı usulleri bulmalarını vazife olarak görmektedir. O'na göre ibtidâî tahsilden maksat; çoluk-çocuğa okumayı ve yazmayı öğretmek, dinen mükellef olduğu basit şeyleri bildirmek, gündelik hayatına kifayet edecek derecede hesap öğretip, az çok fennî ve edebî malûmat verip çocukta dikkat ve heves uyandırmaktır. Talebelerin fikrini etraflıca aydınlatacak, onları fennin ilk basamağına aşına kılacak, bazı iş ve sanatlara alıştırarak mükemmel bir ibtidâî tahsil muallim ve paraya baktığı için Türk milletine düşen evvelemerde birincisini laykî vechile tatbik edebilmektir.⁽³⁾

Türk Yurdu'na göre her Türk çocuğunun en azından okuma yazmasını ve günlük hayatına yetecek bir malûmata sahip olmasını temin etmek elzemdir. Ancak mevcut mektepler ve maarif sistemi hangi seviyede olursa olsun öğrencisine vermesi gerekeni verebiliyor mu idi? Türk Yurdu'nun maarif meselesinde en çok şikayetçi olduğu konu budur. Millet efradının yekûnuna muhatap bir temel eğitimin olmaması bir yana, mevcutları da icra etmeleri gereken fonksiyonu ifa edememektedir. En başta mektep kitapları Türk çocuğuna milliyetini, kim olduğunu öğretememektedir. Türk Yurdu'na göre bütün unsurlar milliyetlerini tâ ilk derslerinden beri öğrenirken Türk çocukları ecdadını ve kitapdan ne de hocasından öğrenememektedir. Mektep kitapları muayyen bir hedeften, bir gayeden, bir

(2)Gaspıralı İsmail, "Türk Yurdçularına", TY, C.I, sayı:7, s.191.

(3)Gaspıralı İsmail, a.g.m., s.192.

idealden uzaklaşmış haldedir. Bilhassa ilk mektep kitapları idealsizdir. (4)

Mektep kitaplarının böyle idealsiz oluşuna sebep; bu kitapların ilfîm ehli mütehassıslar yerine, maarif ve muallimlikle alâkası olmayan, sadece şöreti olan ehliyetsiz kişilerin Avrupada neşredilen kitapları tercüme ile iktibas etmelerindendir. Bu kitaplar yazıları silik, resimleri karışık, milliyet noktasından kıymetsiz, fonetiğe dikkat edilmeden yazılmışlardır. Böyle kitaplarla çocukların ta'limi mümkün değildir. Yapılması gereken şey bir "Türk elifbası" ve bu elifba ile yazılmış millî edebiyatın numunesi millî masal, şiir, bilmece, darbımeseller ile dolu bir okuma kitabı vücuda getirmek, bir Türk çocuk edebiyatı tesis etmektir. Mektep kitaplarının millî bir ruhla dolu ve ilmî usullere muvafık olması kadar millî bir alfabe ile yazılmış olması Türk Yurdu'na göre elzemdir. Zira "milliyet asrı"nda millî bir alfabesi olmayan bir milletin vaziyeti "kritik" olacaktır. Bulgarları ve Sırpıları kurtaran ve yaşatan amillerin başında millî bir alfabeleri oluşu gelmektedir. (5)

Mekteplerin talebelere bir ideal veremediğinden müşteki olan bir diğerk Türk Yurdu muharriri de Akçuraoğlu Yusuf Bey'dir. "Emel" adlı makalesine Halide Edib Hanımın 4 Temmuz 1328 tarihli "Tanin"de yazdığı tenkide Türk Yurdu'nda cevap veren Akçura bahis mevzuu olan makalesinin hülasasını yapmış ve mekteplerdeki idealsizliği şöylece ortaya koymuştur.

1) Eski mektep ve medreselerin bir çok kusurları olmakla beraber kökleşmiş bir emelleri vardı. Hiç olmazsa samimi birer müslüman yetiştiriyorlardı.

2) Nizamiye mekteplerinin halâ sarîh ve muayyen bir emelleri yoktur.

3) Nizamiye mekteplerinin bu emelsizlikleri "ipi koparanlar" yetiştirmektedir.

(4) Tefvik Nirettin, "Mekteb Kitapları", TY, C.II, sayı:10, s.678.

(5) Tefvik Nirettin, a.g.m., s.679-682.

4) Ecnebi mektepleri, mensub oldukları din, milliyet veya cemiyetin menfaat ve maksadını gözetererek, ona göre talebelerine emel telkin ve telkîh etmekte ve bundan memlekette emel anarşisi hasıl olmaktadır.

5) Bir sağlam ve müsbet emeli olmayan cemiyetlerin terakkileri şöyle dursun, beka ve vücudu bile şüphelidir⁽⁶⁾.

Burada dikkati çeken bir diğer husus mekteplerin idealsiz insanlar yetiştirdiği hususu olduğu kadar, ecnebi mekteplerinin ait oldukları unsurların menfaatleri yönünde emel telkin ederek memlekette bir emel anarşisi yarattıkları ve Türk cemiyetine yabancı insanlar yetiştirdiği hususuna parmak basılmış olmasıdır. Yine bu mevzuya yakın olarak yabancı dil ile tedrisat meselesine de Türk Yurdu'nda temas edilmiştir. "Turan" gazetesinden iktibas edilen makalesinde Köprülüzade Mehmet Fuat Bey şöyle demektedir: "Millî lisanın hakimiyetini en çok ihlal edecek şeylerden biri de, tedrisatı ana lisanıyla değil yabancı dille icra edilen zahiren millî veya resmî mekteplerdir. Herhangi milletin lisanı olursa olsun, Türk mekteplerinde asıl tedrisatın yabancı bir dille icra olunması ve millî lisanın yalnız ecnebi bir lisan şeklinde kalması öyle büyük bir felâket-tir ki, millî hislerle çarpan yürekler için bu, manevî vatan üzerinde yabancı bir bayrağın temevvücü kadar ye's-i âlûd matemli bir manzara teşkil eder... Yarınki büyük Türk vahdet-i millîsini ancak millî irfan ile ve millî irfanı ise yalnız millî lisan ve millî edebiyat sayesinde te'sis edebileceğiz. Binaenaleyh bu büyük işe mukaddime olarak evvelâ siyasî hudutlarımız dahilinde ve mekteplerimizde millî lisanın hakimiye-tini te'sis edelim"⁽⁷⁾.

Köprülüzade Mehmet Fuat Bey'in karşı çıktığı yabancı dilde tedrisat meselesi "Galasatarayı Mektebi"nde Cihan Harbinin başlaması ile daha da artan Türk-Alman dostluk ve yakınlaşmanın tabii bir neticesi olarak ted-

(6) Akçura, "Hâlide Edib Hanımefendi Hâzretlerine", TY, C.II, sayı:6, s.561.

(7) Akçura, "Düşünülecek Meselelerimizden", TY, C.VII, sayı: 3, s.416.

risatın Almanca yapılması teklif ve teşebbüsünde bulunulmasından doğmuştur. Akçuraoglu Yusuf Bey'e göre bu teşebbüs ilmî açıdan belki faydalı olabilecekken tatbikatta yanlış yola sapılmakla gayesinden çıkarılmaktadır. Çünkü O, umumî olarak böyle bir tatbikata karşıdır: "Biz umumî ve mutlak bir surette Galata Sultanîsinin tahavvül-i medeniyetimize yalnız menfî bir tesir icra etmiş olduğunu iddia etmiyoruz; fakat Türk'ün vicdan-ı millîsini bulmaktaki esbab-ı teahhürden birisinin, müessisi Fransa Hariciye Nazırı, mürebbi ve hocaları ecnebi, tatilleri pazar ve yortu, bulunduğu mevki ise adeta bir ecnebi şehri olan, Galata "Lisesi" olduğuna da hiç şüphemiz yoktur. Galata Lisesinde tedris lisanı Fransızca, terbiye esası Fransız idi. Fransızca ve Fransız yerine Almanca ve Alman koymakla Türk milletinin çok şey kazanacağına kail değiliz. Almanca'yı tahsili mecburî bir lisan olarak, Fransızcanın yerine koymalıyız. Fakat tedris lisanı, esas tedris ve ta'lim Türkçe ve Türk olmalıdır. Yarım asır evvel vicdan-ı millîsini duyan bir Türk'ün dediği gibi; Ki biz Türküz, bize Türkî gerektir."⁽⁸⁾

Yusuf Akçura kendisi gibi ecnebi dilde tedrisata karşı çıkan ve adını vermediği "bir Türkçü dost"unun sözleri ile bu meseledeki kendinin, Türk Yurdu'nun ve Türkçülerin aleyhteki temayülünü ortaya koymuştur : "Tarih ve Coğrafyanın, ilim ve fennin yabancı bir dilde okutulması, kendi lisanında tedrise muvaffak olamıyan "Hutantu" vahşilerince makul ve makbul olabilir; ama bizim için züldür. Ben Sultanide iken Fransızca asıl, Türkçe kuyruk idi... Abdülaziz devrinde Fransız politikasının muvaffakiyetine bir abide-i tefahür teşkil eden bu ecnebi müessesenin şimdi bir de Almanca nazirini yapmak, bilmem ibretbîn olmamak olmaz mı? Ecnebi diller sırf lisan olmak üzere okutulabilir"⁽⁹⁾ diyordu bu dost Türkçü.

(8)Akçura, "Düşünülecek Meselelerimizden", TY, C.VII, sayı: 3, s.415.

(9)Akçura, a.g.m., s.416.

Türk Yurdu'nun maariften beklediği, maarifin temel gayesi olarak hassaten ilk öğretimde çocuklara ve gençlere yurt ve millet sevgisinin aşılmasıdır. "Mânevî Yurt; arazi ve hudud-ı siyasî ile alakadar olmayıp belki bir milletin mefahir-i tarihiyesi vicdan-ı millet de zinde bir hale gelerek birbirine uzak ve yakın olan efrad-ı milletin yekvücut ve hemfikir bir kitle teşkil etmesidir. Bu bir idealdir" diyen Türk Yurdu muharriri Ali Haydar; tahsil görmüş gençlerin bile vatansız, yurtsuz telakkiler içinde olduklarından yakınıyordu. Bunlar ya vatan sevgisini öğrenmemiş ya da bıldikleri ecnebi lisanla ecnebileşmişlerdi. İşte bunlara Türklüğün mefahirini, mazisini göstermek lazımdır. Bunun içinse muharrire göre çocuğa ilk mektebde vatan ve millet duygusunu telkîn edecek, ona millî bir ideal verecek olan Tarih, Coğrafya gibi derslerin basma kalıp öğretilmesi yerine, onun ilgisini çekecek, onda bir "imaj" uyardırarak şekilde en yakın çevreden başlayarak, göstererek, millî ve ahlakî fikirleri vererek, masallarla zenginleştirerek çocuğa öğretilmesidir. Tarih ile Coğrafyaya rabt ederek, bir mevkiin coğrafyasını okuturken o mevkiin tarihi hakkında malûmat verilmelidir. "Tarih ruh,, coğrafya cisim gibidir." Binaenaleyh birbirinden ayrılmayan bu iki ders ile muallim "Türk milletinin a'mâl ve maksad-ı mukaddesesini" talebesine telkîn etmelidir⁽¹⁰⁾.

Mecmuanın bir başka muharriri Kâzım Nâmi ise; talim ve terbiyeyi, ona verilecek istikamet yollarını anlamak için ilkin "İslâm ve Türk terbiyesini" anlamak zaruretine işaret etmiştir. Bu cihet güç olmasına rağmen ihmal edilmemesi gereken bir hususdur. Eğer ihmal edilecek olursa Kâzım Nâmi'ye göre terbiyede de "Tanzimatçılık etmiş, garp terbiyesiyle gelecek nesiller galatlamış" olunacaktır. Yapılacak şey şudur: "Mevcutiyetimizi muhafaza ve şerefle idame etmek için Türk ve İslâm harsını ihya ve ibda' etmeliyiz. Garpden alacağımız usuller bu hususda bize büyük

(10)Ali Haydar, "İbtidai Mekteplerde Yurt Terbiyesi", TY, C.III, sayı:7, s.212-218.

bir muavin, gayet faideli bir âlet olacaktır; fakat, bilhassa terbiye bahsinde, garbı aynıyla taklit etmek, zannımca, iyi bir yol değildir; selametli değil, akamete çıkacak bir yoldur"⁽¹¹⁾ diyordu Kâzım Nâmi.

T.Yurdu muharrirlerinin üstünde durdukları konu: ilk öğretimde talebenin yetiştirilirken belli bir gayenin gözetilmesi, ilk öğretimin üstünde hassasiyetle durulmasıdır. Nafi Atûf; "Tedris ve terbiye-i ibtidaiye meselesini müdafaa-i milliye meselesi halinde düşünmek herhalde yanlış değildir" ifadesi ile bu dikkatlerini ve meseleye verdikleri ehemmiyeti vurgulamıştır. "İbtidai mekteplerin vazifesi yekûn kabiliyât ve malûmatına nazaran hayat çarkında kırılmayacak halk, vatandaş yetiştirmektir" diyen muharrir "Mekatib-i İbtidaiye-i Umumiye Talimmamesi"nde "Mektep sıralarındaki yeni nesil hem an'anât-ı diniye ve milliyeyi muhafaza ve hem de şariat ve ihtiyacât-ı hazıra ile te'lif-i n nefse alıştıırır" ifadesi ile maksadı açıklanan ilk öğretimin bu maksadına katılmaktadır.⁽¹²⁾

Sadece mekteplerin idealsizliği açısından değil bütün bir memlekette ilim ve irfan hevesinin, temayülünün, maarife talebin doğması, bunun doğmasını temin Türk Yurdu'na göre elzemdir. Zira Türk Yurdu, bütün şark memleketleri gibi Osmanlı Yurdununda çokca evham ve hayal içinde yaşadığı görüşündedir. "Muttasıl hayal ile avutulan, hayal içinde yaşadığı görüşündedir. "Muttasıl hayal ile avutulan, hayal içinde yüzen bir millet, nihayet sırf hayal olup kalmak tehlikesine maruzdur. Artık bu muzır hayalciliğe şiddetle karşı gelmeliyiz. Hayali kaçıran en kavi tılsım ise ilimdir, ulûm-ı müsbetedir. Türkleri riyaziyat ve tabiyyat ile ilmî ruhda terbiye ederek, daima maddiyat ve hakikati olduğu gibi görmeye alıştırmalıyız. Hiç unutmamalıyız bugün gözlerimizi kamaştıran elektrik,

(11)Kâzım Nâmi, "Terbiyeye Dair", TY, C.IX, sayı:8, s.123.

(12)Nafi Atuf, "Maarifimiz Hakkında", TY, C.X, sayı:8, s.

şimendifer, telefon, telsiz, telgraf, hava gemileri medeniyeti hikmet ve kimya ile onların çatısı olan ulûm-ı riyaziye medeniyetidir. Evham ve hayalât medeniyeti değil"⁽¹³⁾ diyen Akçuraoğlu Yusuf Bey, Türk milletini ilme, pozitif fen ilimlerine yöneltmenin medeniyetin bir icabı olduğuna işaret etmiştir.

Hülasa edilecek olursa; millî ve dinî bir terbiye almış, vatan ve millet sevgisi ile dolu, hayatın icablarını kavrayabilmiş, fen ilimlerinde aşina bir nesil yetiştirmek, garbın manevî esiri olmayan millî ve dinî duygulara sahip ve zamanın müsbet ilimleri ile mücehhez bir nesil yetiştirmek Türk Yurduna göre maarifin gayesi ve hedefi olmalıdır. Ancak zamanın mektepleri, muallimleri kısacası her şeyi ile maarif, ta'lim ve terbiye sistemi buna müsait miydi? Daha önce de çeşitli vesilelerle zikrettiğimiz vechile gerek müfredat gerekse usûl yönünden Türk Yurdu'na göre maarif buna kafi güce sahip değildir. En azından farklı mekteplerin oluşu ve her mektebin ayrı bir idealde veya idealsiz bir talebe yetiştirmesi; idealsiz veya memlekette ideal anarşisi doğuracak bir gençlik yetiştirmektedir. Ecnebi mektepler veya ecnebi lisanla tedrisatta buluaan mektepler de buna dahildir. Türk Yurdu muharriri Ahmet Edib'e göre mevcut bütün mektepler ağır, lüzumsuz, karışık derslerle dolu bir programı olan, pedagojik usuller yerine tehdit, yıldırma ve cezalarla talebeyi psikolojik olarak yıkan, talebeyi hayata ilim ve sıhhati ile hazırlamaktan çok cansız-kansız ve en kabiliyetlisi, en zekisi birkaç sene içinde millete faydalı bir uzuv olacak yerde zorla körletilen, işe yaramaz hale getirilen fena biruusulün, programın tatbik edildiği yerlerdir.⁽¹⁴⁾

Mecmua muharriri Ispartalı Hakkı ise tefrika halinde neşredilen hikayesinde zamanın maarif sisteminin işleyişini hemen her yönü ile or-

(13)Akçura, "Mektep Müzesi", TY, C.IV, sayı:12, s.848.

(14)Ahmet Edib, "Kızım", TY, C.III, sayı:5, s.143-145.

taya koymuştur. Bilhassa idadileri ele alan bu yazı dizisinde muharrir bir baba gözü ile idadilerin ve talebelerin durumunu gözler önüne sermiştir. İyi bir tahsil yapması istenen bir talebe için iyi eğitim yapan mektepler ücretinin fazlalığı sebebiyle umumiyetle dar gelirli Türk ailelerince tercih edilememektedir. (Yani paralı eğitim meselesi) Mümkün olsa bile keyırmacılık menâesıvardır. Aynı şartlara haiz ecnebi mektepler ise tamamen harıstıyanlığı telkin eden, hatta yaşatan bir programa, misyoner bir tedrisata sahiptir. Mekteplerin bir çoğu şu veya bu sebepten kapalıdır. Mevcut mektepler içinse ya ders kitabı yoktur veya talebenin seviyesine göre ağırdır. Hocaların tedris metoğları, bilgileri kifayetsiz idareciler ise duruma biganedir⁽¹⁵⁾. Bütün bu menfî şartlar altında yine de tahsil yapmaya çalışan talebelere karşı tatbik edilen izinsizlik ve tevkif (yatılı okuyanlar için) gibi ceza tatbikleri talebeyi ruhen yıkmaktadır.⁽¹⁶⁾

Bütün bunların yanında ideal bir tedrisat nasıl olmalıydı? Türk yurdu muharriri Ahmet Edib hayalindeki mektebi ve tedrisatı şöyle tarif etmektedir: Mektep; Türkçenin öğretildiği, bütün derslerin talebeye yarayacak ve tatbikatlı olarak Türkçe anlatıldığı, boş ve fuzulî şeyler yerine hayatın hakikatlerini anlatan bilgilerin verildiği, ecnebi lisanın edebiyatını değil günlük hayatını idame ettirecek şekilde öğretildiği, bilhassa ticarete ve ziraate, işe müteallik derslerde nazariyattan çok pratik yapılan, talebeyi kafaca olduğu kadar bedence de terbiye eden, talebenin kendine olan itimadını kuvvetlendiren, nizama uymayı telkin eden, ceza ve tehditle değil şahsiyetini bilerek yetiştiren, gayet ciddi bir tahsil ve terbiye ile genci hâl ve istikbâl için iyi misaller teşkil edecek surette yetiştiren bir müessesedir. Mektep öyle bir müessesedir ki korkak, ürkek, cılız, çalimsız başı önünde gençler değil, sert, keskin bakışlı, ciddî terbiyeli, yalan söylemeyen, arkadaşlarınınve amirlerini, hocalarını darıltmayan, hiç bir şeyden korkmayan, cesur,

(15)İspertalı Hakkı, "Kimin ki Dağda...", TY, C.II, sayı: 7, s.581-586.

(16)İspertalı Hakkı, "Kimin ki Dağda...", TY, C.III, sayı: 4, s.102.

cür'etli, azim sahibi gençler yetiştirmelidir⁽¹⁷⁾. Nafi Atûf ise bilhassa ilk mekteplerde, hiç olmazsa mecburi tutulan ilk öğretimde, millî ve umumî terbiyenin verilmesini istemektedir. Muharrire göre milletin bütün efradı bu umumî terbiyeyi almış olmalıdır. Böylece ictimai hâlin icabına, vatandaşlık hukukunun yükleyeceği vazifelere boyun eğecek hale gelmelidir. Kezâlik milleti yaşatan an'anatı ve hatıratı bilmeli, tanınmalıdır. İlk mekteplerin millet efradına bunları verebileceğine kanaat hasıl olduğu içindir ki, kanunlarla millî ve umumî terbiyenin ilk mekteplerde verilmesi şart koşulmuştur. Devlet ve vatani için düşünebilecek, vatanın mukadderatına iştirak edecek, muhitinde yaşayabilmek için lazım olan vasıtalarla mücehhez olarak hayata karışacak unsurları ilk mektep terbiye ve tahsili vermiş olmalıdır. Bu sebeple ilk mektep tahsili yüksek tahsil için bir geçit değil, işte bu vatandaşı yetiştirecek bir müessesedir, "halk mektebi"dir⁽¹⁸⁾.

Osmanlı maarif sisteminin yerine, ta'lim ve terbiye usûlünün millî bir gaye takip ederek çizilen idealist ve tahsilli vatandaş tipini yaratması için lazım gelen maarif sistemini göremiyoruz. Belki de bu, Mecmuanın bir ihtisas mecmuası olmayışı, belki de bu sahada mecmuaya katılmış otoriter bir kalem erbabının olmayışının neticesidir. Ancak yine de Nafi Atûf ve İbrahim Alâeddin (Gövsa)nin terbiye ve terbiyede metod konusunda teknik mahiyet arzeden yazıları mecmuada neşredilmiştir. Nafi Atûf bu yazılarında terbiyede fert-cemiyet ve cemiyet ictimai tarih münasebetlerinin dikkate alınarak; ferde cemiyetin terbiyevî telâkkisinin verilmesini, bunun içinse cemiyetin sosyolojik tarihinin bilinmesinin zaruretine dikkat çekmiştir.⁽¹⁹⁾ Ayrıca pedagoji de mühüm bir unsur olarak sevgi ve otorite (muhabbet ve nüfuz) âmilinin oynadığı role işaret edilerek, öğretmenin bu hususları dikkate alarak sevgi ile otorite arasında denge kurmuş bir terbiyeci tipi çizmesi gerektiği be-

(17)Ahmet Edib, "Kızım", TY, C.III, sayı:5, s.145-146.

(18)Nafi Atuf, "Maarifimiz Hakkında", TY, C.X, sayı:12, s.186.

(19)Nafi Atuf, "Terbiyede Tarih ve Felsefe", TY, C.IX, sayı:9, s.130-131.

lirtilmiştir⁽²⁰⁾. İbrahim Alâeddin ise bedii terbiyenin umumî olarak fer-
din incelenmesi, hassaslaşması ve zekâsının inkişafını temin ederek bunun
cemiyete yansımalarını gaye edindiğine⁽²¹⁾ işaretler; talebede bedii zevkin
inkişafı açısından dış görünüş olarak binaların estetik zevke tesiri ve
binaenaleyh mekteplerin şekli güzelliğini, Avrupadaki tatbikatını, mektep
binalarının güzelleştirmenin getireceği tesirlere⁽²²⁾, yine bu açıdan
mekteplerin iç tezyinatında süs, ışık, havadarlık, asılacak tablo, resim,
harita vesairenin güzelliği ve kalitesinin uyandıracığı zevke⁽²³⁾, kitap-
ların çocukların alakasını çekebilmesi için sahife, yazı, resim düzeni açı-
sından tahsil seviyesi ve yaşa mütenasib olmasının doğuracağı faydala-
ra⁽²⁴⁾ temas etmiştir. Bir başka yazıda ise bilhassa gençlerde nefsinin
ve iradesini terbiye ederek onu başarıya zorlayacak ve bu suretle daha
faal ve başarılı olmasını temin edecek rekabet hissini mürebbilerce
makul bir şekilde uyandırılması hususunda dikkat çekilmiştir. Bu rekabet
hissi ise ancak mekteplerde belli zamanlarda tertip ve tevzi edilecek
mükafat merasimleri ile husulâ getirilebilir. Binaenaleyh gençleri dâha
iyiyi yapmaya, azim ve iradelerini çalışmaya, kendilerini mukayese imkânı
sağlıyarak daha iyiye ve sevk etmekte mürebbilerce kontrol altında tu-
tulacak bir rekabet hissi ve bunu doğuracak mükafatlar eğitimde bir ter-
biye ve teşvik usûlü olarak ele alınabilir⁽²⁵⁾.

(20)Nefi Atuf, "Terbiyede Mıhabet ve Nüfuz", TY, C.X, sayı:
3, s.40-42.

(21)İbrahim Alaeddin, "Terbiye-i Bediiyye", TY, C.II, sayı:
6, s.87-89.

(22)İbrahim Alaeddin, "Terbiye-i Bediiyye", TY, C.XI, sayı:
11, s.170-174.

(23)İbrahim Alaeddin, "Terbiye-i Bediiyye", TY, C.XII, sa-
yı:3, s.41-45.

(24)İbrahim Alaeddin, "Terbiye-i Bediiyye", TY, C.XIII, sa-
yı:7, s.100-103.

(25)M.Rahmi, "Cenevre Kolejleri ve Mükafat Tevzii", TY, C.
XIII, sayı:2, s.26-27.

III. BOLÜM
TÜRK YURDUNUN İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ

1- Türk Yurdu'na Göre İktisatın Ehemmiyeti:

"Türk kavminin iktisadî terakkisine hizmet etmek en büyük arzumuzdur" diyerek, iktisadî meseleler hakkında da görüş beyan etmek arzusunu izah eden Türk Yurdu Mecmuası; bunun sebebini ve bu husustaki neşriyatının nasıl olacağını şöyle açıklıyordu: "Çünkü her kavmin hayat ve bekası maddeten kuvvetli olmasına bağlanmıştır. Bir milletin efradı sağlam bedenli, çok çocuk çoluk sahibi, iyi çalışabilir, yer-yurt, tarla ve tezgâh sahibi, reñberlikte, ticarete yahut sanatta usta, ve biraz da karagün için biriktirilmiş akçaya malik olursa, işte o millet kuvvetlidir. Türk Yurdu, Türk kavminin maddeten yani beden ve iktisaden sağlamlaşmasına yardım edebilecek hizmetlerden asla geri durmayacaktır. Risalemizde; iktisada yani ziraate, ticarete, sanata dair mevzular üzerine, basit ve anlayışlı bir tarzda yazmaya çalışacağız, ve bu yazılarımızda fikir ve muhakkememizi sade yabancı kitaplardan değil, elimizden geldiği kadar hayat ve maişetimizden almaya çalışacağız."⁽¹⁾ Böylece daha neşriyatının başında Türk milletinin iktisadî hayatına ve meselelerine milliyetçi bir düşünce içinde yaklaşmayı ve iktisadî meselelerin tetkiki ile çareler göstermeyi gaye edinen Türk Yurdu; öncelikle iktisadın ehemmiyetine dikkat çektikten sonra Türk esnafının durumunu belirtir bir makale neşretmiştir⁽²⁾.

Ancak aradan bir hayli zaman geçmesine rağmen dergide iktisadî makalelerin görünmemesine ise şöyle izahat veriliyordu: "Türk Yurdu'nun çok ehemmiyet vermek istediği mevzulardan birisi, Türklerin iktisadî hallerini görüp, gösterip ona çareler araştırmaktır. Bununla beraber "Yurt"

(1) T.Y., "İktisat", TY, C.I, sayı:2, s.2.

(2) Tefvik Nırettin, "Türk Esnafının Hali 1", TY, C.I, sayı: 2, s.42-47.

şimdiye kadar ancak Türk esnafının ahvalinden bahis bir makalecik dercine muvaffak olabildi. Çünkü bizde muharrirler, natıka-perdazlar nadiren bir vadide söz söylüyorlar. Türk Yurdu İdaresi memleketimizin tanınmış Türk muktesitlerine müracaat etmedi değil; fakat vaatden başka bir şey alamadı."⁽³⁾ Bu üfadesi ile Türk Yurdu; zamanın münevver ve mütefekkirlerinin memleketin iktisadî ahvaline ve iktisadî meselelerine, iktisat ilmine olan kayıtsızlıklarını dile getirmekte, onlardan üstü kapalı olarak da olsa şikâyetçi olmaktadır. Zira bu haliyle onlar iktisadın memleket ve millet hayatındaki ehemmiyetli yerini anlayamamışlardır.

Türk Yurdu'na göre; halbuki, her ferdi ile millet herşeyden ziyade memleketin iktisadiyatı ile alakadar olmalı ve o sahadaki ahvali her şeyden evvel tetkike lüzum görmelidir. Zira Türk milletinin asıl "mizan-ı istikbâl"i iktisat sahasındadır. "Bir millet memleketine sade askerlikle, memuriyetle sahip olamaz. Bir de temellük-i iktisadî vardır. Unutmayalım ki bir ülkenin istilâ-yı iktisadîsi ile istilâ-yı askerîsi arasında fark maddeten pek çok değildir"⁽⁴⁾

İktisadın ehemmiyeti ve memleket, millet hayatındaki yeri, iktisatçıların iktisadî meselelere olan kayıtsızlıkları böylece dile getirildikten sonra Mecmuada artık daha çok iktisadî makaleler görüyoruz. Başlangıçta daha çok memleketin iktisadî ahvalinden bahis bu makaleler zamanla iktisadî görüşleri de içine almıştır.

2- Osmanlı Devletinin İktisadî Vaziyetine Bakış:

Türk Yurdu'na göre 1912 yılı ortalarına gelindiğinde Osmanlı Devleti iktisadî açıdan hiç de hoş bir vaziyette değildir: Zira Devlet siyasi ve iktisadî iki türlü tazyikin altındadır. Siyasetce kapütülasyon-

(3)T.Y., "İktisat", TY, C.I, sayı:9, s.262.

(4)T.Y., a.g.m., s.262.

larla, iktisatca da maliyeyi kontrol altında tutan bazı mukavele ve ahitlerle bağlanmış vaziyettedir. Osmanlı Devleti kendi memleketinde istediği gibi hareket edemiyen, gelirinin büyük bir kısmı "Düyûn-ı Umumiye" denilen ecnebi bir müessese tarafından toplanıp sarf olunan, Avrupa sermayesine ve ma'mûlatına, fen ve sanatına muhtac olduğu için de Avrupa banka ve büyük sanayiinin gittikçe şiddetlenen esareti altına giren bir devlet durumundadır. Üstelik Osmanlı Devleti herhangi bir iktisadî teşebbüs için borç para almaya teşebbüs edince Avrupa devletleri iktisadî müfuzlarını tevsie çalışmaktadırlar. Binaenaleyh Osmanlı Devleti kendini siyasî esaretten tahlis edebilmek için ilk önce iktisadî esaretten kurtulmalıdır. Osmanlı Devleti için bundan başka kurtuluş yolu yoktur. Türk Yurdu muharrırine göre; Osmanlılar müstakil yaşamak istiyorlarsa iktisaden kendi işlerini kendileri görebilecek hale gelmelidirler. Bu da sanayii ve ziraatin terakkisine bağlıdır⁽⁵⁾.

Osmanlı Devleti; Tanzimattan sonra ve bilhassa Kırım Harbinden sonra Avrupa sermayesinin "melî boyunduruğu" altına girmeye başlamış ve iktisaden Avrupa devletlerine bağlı bir ülke haline gelmiştir⁽⁶⁾. Aslında bu durum Avrupa ve şark medeniyetlerinin çatışmasının bir neticesidir ve artık Avrupa denince sermaye sahipleri ve sanayi toplulukları anlaşılmalıdır. Bunlar bir memleketi bilgi ve sermaye üstünlükleri neticesinde doğrudan esaret altına aldıkları gibi, Osmanlı Devletine tatbik ettikleri usullerle de esaret altına alırlar. Bunlar; Devleti iktisadî esarete sokmak için gayretli kasıt ve emellerdir ki, başta yüksek faiz ve ağır şartlarla verilen borçlardır. Nitekim Kırım Harbi sırasında alınan ve ödenemiyen yüksek faizli borçlar Osmanlı Devletinin 1876'da iflasını ilanına ve daha sonra da alacaklı Devletlerin alacaklarını tahsil için kurdukları Düyûn-ı Umumiye idaresi adındaki müessese ile devlet varidatının mühim bir kısmının ecnebi eline geçmesine sebep olmuştur.

(5)Parvıs (Alexander Israel Helphand); "Köylü ve Devlet",

TY, C.I, sayı:9, s.262-263.

(6)Parvıs, "Maliye", TY, C.II, sayı:4, s.476.

Devlet içinde devlet addedilebilecek bu müessese yüzünden Osmanlı Devleti o zamandan beri hem siyasî hem malî açıdan Avrupanın baskısı altındadır. Her yeni alınan borç için teminat olarak gösterilen gelir kaynakları ile gittikçe genişleyen bu müessese artık 4.000 kişi çalıştıran ve tesisinden sonra Osmanlı Devletinin borçlarının üç kat arttığı ve pençesini her daim devletin kalbine uzatan bir vaziyete ulaştırmıştır⁽⁷⁾.

Osmanlı Devleti Düyûn-ı Umumiye hesabına sağladığı varidatı artırmasına ve borçları ödemesine rağmen borçları azalmamaktadır. Çünkü her yıl ortaya çıkan bütçe açıklarını kapatmak için yeni borçlar alınmakta, borç için tahvil alıp satan ecnebi bankalarda her geçen gün nüfuzlarını artırmaktadır. Her yapılan anlaşma ile vaziyet düzelecek yerde biraz daha kötüye gitmiş, Avrupa sermaye ve bankaları Osmanlı Devletini fevkalâde ödemeler ve yeni borçlarla iyice malî boyundurukları altına sokmuşlardır. Zaten maksatları Devlet-i Osmaniye'yi daima maliye muzayakası altında tutarak Avrupalıdan yeni yeni istikrazlar aktine mecbur etmektir⁽⁸⁾. Bu iktisadî oyunda Avrupa bankaları Devlete hileli oyunlar oynamaktan geri kalmamaktadır⁽⁹⁾. Devlet para basma hakkına haiz olmadığı için para basma hakkını elinde bulunduran Osmanlı Bankası kendi malî politikası gereği az banknot ihrac ederek nakit paraya olan ihtiyacı bü-yütüp Osmanlı Devletini Avrupa'ya muhtac etmektedir. Düyûn-ı Umumiye ise alacaklara mahsuben alalâde ödemeler dışında fevkalâde ödemelerle ve "teminat akçesi" adı altında büyük bir meblağı elinde tutmakla Osmanlı Devleti yeni istikrazlara mecbur edilmektedir. Üstelik bu paralarla Osmanlı tahvilleri alınabilecekken düşük faizli yabancı tahviller alınmak-

(7)Parvus, "Maliye", TY, C.II, sayı:4, s.477-481.

(8)Parvus, a.g.m., s.482-483.

(9)Parvus, "Maliye 2", TY, C.II, sayı:5, s.520.

tadır. "Düyun-u Umumiye Türkiye'de mahdut bir siyaset takip ediyor; ancak kendi varidatını tezyîd etmeyi ve elindeki teminatı, borçların ödemesi için lüzumu olan miktardan kat kat fazlası bulunduğu halde yine Devlet-i Osmaniye'yi yeni yeni teminat ile bağlamayı düşünüyor"⁽¹⁰⁾ Sadece Düyûn-ı Umumiye değil bütün Avrupa maliyûnu ve siyaseti takip ettikleri için Devlet-i Osmaniye memleketin iktisadî terakkisi için elzem olan malî ıslahatı yapamamaktadır. Bilakis onlar daima Osmanlının malî esaretini artıracak yollar aramakta ve Osmanlıyı bu yollara sevk etmektedirler.

Bu şartlar altında Osmanlı Devletinin malî esarettan kurtulmak için yapacağı şey Türk Yurdu muharriri Parvus Efendiye göre; "tahvil ve tevhid-i düyûn yapmasıdır." Bu yapıldığı takdirde Devletin malî istiklâli yolunda pek mühim bir adım atılmış ve malî ahval iyileşmeye başlayacaktır. Bunun için de fevkalâde borç itfası kaldırılmalı, şartları ve teminatları muhtelif borçlar yerine umumî bir istikraz akdedilmeli, "yeni istikraz tahvilatının mevki-i tedavüle va'zı" günün şartlarında geçerli olan usule göre yapılmalıdır⁽¹¹⁾

Türk Yurduna göre Avrupa, Osmanlı Devleti ile bir taraftan Ordularını vasıtası ile muharebe ederek "Memalik-i Osmaniye"den parça parça yerler almakta olduğu gibi, diğer taraftan da kendisinin malî kuvvetleri sayesinde Osmanlı Devletini büyük borçlara bağlayarak hem iktisaden hem de siyaseten esaret altına almaktadır. Haricden indirdiği darbelerle Osmanlı istiklâlini mahvetmekte olduğu gibi dahilde de icra eylemekte bulunduğu malî muameleler vasıtasıyla Osmanlı Devletini bir "Sermayedar müstemlekesi" haline düşürmektedir. Düyûn-ı Umumiye idaresi devlet içinde devlet gibi bir vaziyette bulunmakta ve devlet varidatının büyük kısmı bu "hususî kampanya"nın idaresi altındadır⁽¹²⁾. Memleket kapütülas-

(10)Parvus, "Esareti Maliye...", TY, C.II, sayı:7, s.587.

(11)Parvus, s.g.m., s.588.

(12)Parvus, "Bir Akçe", TY, C.III, sayı:1, s.16,

yonlarla bağlanmıştır. Velhasılı memlekette hiç bir ciddi iş yapmaya muktedir olamayacak bir surette siyasî iktidarlar bağlanmış vaziyettedir. Bunun misali gayet açıktır. 1912 senesi harp yılı olmasına rağmen Düyun-ı Umumiyenin varidatı artmıştır. Bu varidatlarla fevkalâde ödemeler yapılmış, devletin ihtiyaçlarını karşılamak varken vadesi gelmemiş borçlar ödenmiş veya ihtiyat akçesi adı altında alenen esir edilmiştir.

Devletin iktisadî halini böylece ortaya koyan Türk Yurdu muharri-ri Parvus Efendi; Türklerin, daha doğrusu devlet ricali de dahil bütün Osmanlıların bu vaziyet karşısındaki âakaydîliklerini, umursamazlıklarını, meselenin vehametini anlayamayışlarından şikayet etmektedir: "...Fakat siz, mesail-i iktisadiye ile iştigal arzusunda bulunmadığınızdan kendinizin boğulmuş olduğunuzu, hayat-ı devliyenizin hemen ölü bir hale geldiğini ve esaret-i maliyenin esaret-i iktisadiye ve zaaf-ı siyasîyi intac eylediğini bilmiyorsunuz. Siz dainlerinizin hizmetçileri dereksine inmiş olduğunuz gibi devletiniz de ancak onların menfaatlerine hizmet eyliyor. Fakr-u zaruret içerisinde yuvarlanmakta bulunan köylülerinizden toplanmakta olan paralar da ecnebi bankalarına akıp gitmektedir."⁽¹³⁾

3- İktisadî Yapı İçinde Türk Köylüsünün Vaziyeti Hakkında Görüşler:

Türk Yurdu'na göre Osmanlı Devleti'nin iktisadî vaziyeti Avrupanın malî boyunduruğu altında olması hasebiyle hiç de hoş değildir. Bu ahval ve şerait altında köylü ve esnafın hali de iç açıcı değildir. Parvus Efendi'ye göre; zaten köylüyü o zamana göre ne hükûmet ne de eşhas düşünmemiş, onlarla kimse meşgul olmamıştır. Onlar hakkında bilinen bir şey varsa o da onların muttasıl asker ve vergi verdikleridir. Köylüleri başka bir şey için düşünen olmamıştır ⁽¹⁴⁾. Osmanlı ordusunun efradını teşkil

(13)Parvus, "Türk İli Maliyeni Gözet", TY, C.IV, sayı:3, s.485.

(14)Parvus, "Köylü ve Devlet", TY, C.I, sayı:9, s.264.

eden Türk köylüsüdür. Bu sebeple askerlikten en ziyade müteessir olan onlardır. Çünkü sağlam bir kişinin asker olması ile sağlam bir ferdini kaybeden ailenin iktisadî kuvveti şiddetle sarsılmaktadır. Bedel ödeyemedikleri için askerlik hizmeti fakir müslüman-Türk üzerine kalmaktadır. Yapılan tetkikler bütün bunlara rağmen köylülerin şehir ve kasaba ahalisine nazaran daha az varlıklı olmalarına rağmen altı defa daha ziyade vergi verdiklerini göstermektedir. "A'şâr vergisinin başlıca kısmını ita eden Anadolu ahalisidir. Nüfus itibarıyla bakılacak olursa, nüfus başına en ziyade vergi veren Anadolu ve Suriye ahalisidir"⁽¹⁵⁾

Türk Yurdu'na göre köylülerin fakirliği ve iktisadî çöküşü Avrupa ile iktisadî temasların başlangıcı ile başlar: "Kırım muharebesinden beri, daha doğrusu Devlet-i Osmaniye'nin iktisaden ve ticareten tamamen Avrupa tabiiyyetinde bulunduğu tahakkuk edilenden beri köylüler seri bir surette fakir ve sefaletе düşer olmaya başlamışlardır... Fakat zavallılar nasıl sefil kalmasınlar ki ellerinde bulunan şeylerin kâffesi alındığı gibi kendilerine hiç bir şey verilmemiştir. Askere lüzum olduğu zaman köylüden alınıyor, vergi toplamak iktiza ettiği zaman yine köylüden toplanıyor. Avrupanın tesiriyle devletin masrafları gittikçe artmıştır. Her ne kadar cihet-i askeriye ve idariyenin masrafları da artmış ise de devletin borçları her şeyden ziyade artmış ve bunun neticesi olarak mütemadiyen ödemesi lâzım gelen faizlerin miktarı tezyîd eylemişti." İşte böylesine ağır yükler altında ezilen ve kendisini besliyen köylüye muavenet hususunda devlet hiç bir şey düşünmemiştir. Neticede köylülerin hem maddî hem mânevî kuvvetleri harap olmuştur.⁽¹⁶⁾ Türk Yurdu muharriri Parvus Efendi hep sıkışınca hatırlanan köylünün vaziyetinin daha önceden düşünülmesi icab ettiğine dikkat çekiyordu. Ancak köylüyü daha önceden düşünmeyen münevver ve devlet mesulleri; onu, ancak düşmana karşı açlık, yorgunluk ve hastalık sebebiyle mukavemetten aciz kalınca

(15)Parvus, "Köylü ve Devlet", TY, C.I, sayı:9, s.266-268.
(16)Parvus, "Devlet ve Millet", TY, C,III, sayı:3, s.84-85.

hatırlamışlardır. Yıllarca vergi ve askerlikle vatana karşı vazifesini ifa eden köylünün sabır ve tahammülünün hiç bitmeyeceği sanılmıştır. "Fakat artık öyle bir sıra geldiki onun da kuvvet ve kudreti kesildi. Ve köylü ile beraber ona dayanmakta bulunan Devlet dahi yıkılmaya başladı"⁽¹⁷⁾ Devletin bu yıkılışı Parvus Efendiye göre askerî cihetten olduğu kadar iktisadî cihetten de vahimdir. Bunun en açık emaresi ise yıllara göre gittikçe azalan aşar vergisidir. Fakirleşen köylüden gittikçe daha az gelen vergiler ve köylünün fakir hali devlet varidatı üzerinde de bir tesir husule getirmiştir. Kısacası devletin malî vaziyeti köylünün ne halde olduğunu göstermektedir⁽¹⁸⁾.

Köylünün iktisadî vaziyetinin bozulmasına sebep sadece askerlik sebebi ile sağlam bir işgücünün kaybı ve bu kayıptan doğan istihsal eksikliğinden ibaret değildir. Buna ağır vergileri ve memleketin ziraî şartları da dahildir. Türk Yurdu muharriri zikrettiğimiz sebeplere bunları da eklemektedir. Harbden sağ dönebilen Türk köylüsü harap bir ocak ve çoraklaşmış bir toprakla başbaşa kalmaktadır. Köylü çalışmakta, fakat gayet ibtidai usullerle yapılan ziraat emeğinin karşılığını vermemektedir. Köylü mektepsizlik yüzünden cahil, parasızlık yüzünden de acizdir. Devlet ise ona hiç birşey verememektedir. Köylü ziraatini ve dolayısıyla iktisadî vaziyetini düzeltebilmek için elzem olan ne mektebi ne de ucuz faizli krediyi (itibar-ı malî) bulabilmektedir. Üstüne yüklenen vergilerle de her gün biraz daha faizcilerin esaretine düşmektedir. Bu hal köylüyü bir daha başını kaldıramıyacak hale getirmektedir. Bir de bunlar yetmiyormuş gibi köylüye muavenet edecek bankalar açılacak yerde köylünün arazisini elinden almaya başlayan arazi alıcıları türemiştir. Demiryolu'nun arazi ve zahire fiyatlarını artıracaklarını düşünenlerce büyük arazi muameleleri başlatılmıştır. Ziraate müsait topraklarda ve ecnebi

(17)Parvus, "Köylü ve Devlet", TY, C.V, sayı:9, s.1124.

(18)Parvus, a.g.m., s.1126-1127.

malî gruplarca desteklenen bu vaziyet köylüyü topraksız bırakma ve zamanla hiç farkında olmadan onları ecnebi bankacıların eline düşürme tehlikesini doğurmaktadır⁽¹⁹⁾.

İktisadî yapısı böylesine bozuk olarak tasvir edilen köylüye nasıl muavenet edilebilir, ilk elden alınacak tedbirler ne olabilir? Türk Yurdu'nun iktisadî meseleler üzerinde duran muharriri Parvus Efendi şunları teklif etmektedir: A'sâr vergisi azaltılmalı yahut hiç olmazsa o derece tahdid edilmelidir ki köylü daha fazla tarla işlemek neticesi olarak elde edeceği fazla mahsulden tamamen istifade edebilsin. Ucuz faizli "i'tibarı millî" bankaları lazımdır. Ve köylünün ecdadından beri işlemekte olduğu arazinin tamamen onun mülkü olmak üzere kalması teminat altına alınmalıdır. Bunun harcinde çare yoktur. Yoksa devlet ne kuvvet ne de servet istihsal edebilir⁽²⁰⁾.

Bu arada Türk Yurdu'nun banka ve faiz sisteminin Türk köylüsünün iktisadî yapısına te'sirine dair görüşlerini de dikkate almak icab eder. "İtibar-ı malî bankaları" neden zarurîdir? Bu sorunun cevabı ve faiz sistemi hakkında Türk Yurdu'nun görüşleri şunlardır: Bütün dünya köylüsü gibi Türk köylüsünde borçludur ve tabîdir. Mühim olan borcun miktarı ve ödeme şeklidir. Borç; namuslu, insafli, ölçülü ve iktisadî şekle müteneşib olması halinde, refah seviyesi arttıkça miktarı artan ahenkli bir halde alınır verilir. Ama halen mevcut vaziyette Türk köylüsü bundan mahrumdur. Bunda ziraatin tabiat şartlarına bağlı olarak iyi olmaması, ictimaî karışıklıklar, bazı ihtiyaçlarla hayvan veya alet tedariki mecburiyeti veya düğün vesair gibi merasimlerin getirdiği masraflar köylüyü borca sevk etmekte ve bu borçlanmalar onun yıkımına sebep olmaktadır. Veya durumu nisbeten iyi olanlar yeni arazi açmak, arazi ıslahı, hayvan

(19)Parvus, "Köylü ve Devlet 2", TY, C.V, sayı:10, s.1158-1161.

(20)Parvus, a.g.m., s.1162.

alımı, mahsulün daha iyi satılması için bazı pazarlara nakli gibi sebepler köylüyü borca sevketmektedir.⁽²¹⁾

Mezkûr sebeplerle borçlanmak zorunda kalan köylülerden birinci sınıfına sözde şefkat hisleri ile para verenler köyün ağa, bey gibi zenginleridir. İkincilere ise daha çok azınlıklar ve kanunî dairede faiz vermeyi kabul eden bankalardır. Kanunî faiz miktarı %9'dur. Ama kanunî müesseselerle iş yapamayan Türk köylüsü faizcilere bunun birkaç katını ödemek mecburiyetindedirler. Zira muamele mahsul zamanına ve birkaç aylığına yapılmaktadır. Zamanın geçmesi ve mahsulün iyi olmaması halinde ödeme yapılmaması durumunda borç miktarı; durmadan aylık artan fazlarla beraber bir kaç katını bulmaktadır. İktisadî hayattaki düzensizlik, malî teşkilâtın yokluğu, kredi müesseselerinin kifayetsizliği köylüyü faizcilerin eline düşürmektedir. Üstelik köylü hasat zamanına göre yapılan bu muameleden %70-80'lere varan bir nisbetle borç aldığı gibi, mahsulünü daha düşük fiyatla mukrize satmak zorunda olmak gibi bir başka iktisadî tazyikin altındadır. Netice olarak şu denebilirdi: Çiftçi artık faizci tarafından idare edilir hale gelmiştir. Bu hâl millî mahsûlâtı yavaş yavaş sükûta sürükler⁽²²⁾.

4- İktisadî Yapı İçinde Türk Esnafının Vaziyeti Hakkında Görüşler:

Türk Yurdu'na göre memlekette esnafın, alehusus Türk esnafının hali düşünülmesi gereken bir meseledir. Zira Mecmuaya göre 1912 yılı başlarında büyük şehirlerde esnaf sınıfı yavaş yavaş kayıp olup gitmektedir. Bu kayıp olan esnafın en büyük kısmı ise Türk esnafıdır⁽²³⁾.

(21)M.Zühtü, "Bizde Köylünün Borcu", TY, C.VI, sayı:5, s. 135-141.

(22)M.Zühtü, "Bizde Köylünün Borcu", TY, C.VI, sayı:6, s. 167-174.

(23)Tevfik Nurettin, "Türk Esnafının Hali 1", TY, C.I, sayı:2, s.42-43.

Acaba Türk esnafının bu hale gelmesinin sebebi ne idi? Türk Yurdu muharriri Tefvik Nureddin bunun sebeplerini şunlara bağlıyordu: Türk esnafının tedricen inkırazına sebep, Avrupa büyük sanayii ve ticareti, bunların memlekette her kapıyı zorla açtırır bir nevi kavası olan kapitülasyonlar olmuştur. Avrupalılar memlekette haiz oldukları imtiyazlara dayanarak gümrük vergisinin artırılmasına karşı gelmektedirler. Düşük olan gümrük resmi Avrupa emtiasının Osmanlı memleketinde gayet ucuz satılmasına sebep olmaktadır. Hükümet bu resmi artırmak hakkına malik olmadığı içindir ki Avrupalılar memleketi rakipsiz bir piyasa ve Osmanlıları da kendi mallarını behemahal istihlake mahkum bir müşteri haline getirmişlerdir. Onların büyük sermaye ve fabrikalarla meydana getirdiği eşyayı, gümrük kapıları ardına kadar açık bir memlekette fabrikasız ve şahsî gayret ve çalışma ile, küçük sermaye ile, onlar kadar çok ve ucuz istihsal etmek gayri kabildir. Bu sebeple dahilî Türk sanatlarından dokumacılık gibi bir kısmı süratle mahvolmuş, halıcılık gibi bir kısmı da mahvolmaya yüz tutmuştur. Avrupanın bu iktisadî silahına karşı koyamayan çarşılar, imalâthaneler, tezgahlar inkıraza başlamışlardır⁽²⁴⁾. Esnafın inkırazına ikinci sebep de; sanat ehillerinin medeniyet âleminde icat veya tesis edilen ve eskilerine nisbetle daha ziyade kolaylık veren sanayi terekkiyatına ehemmiyet vermemeleri, zamanın değişmesiyle usullerin ve insanların zevklerinin, ihtiyaçlarının değişmesi labüd ve zarurî olduğunu anlayamamalarıdır⁽²⁵⁾.

Tevfik Nurettin'e göre esnafın halini düzeltmek için iktisadî ahvallerini düzeltmeye gayret etmelidir. Esnafın en büyük sıkıntılarından biri (köylülerde olduğu gibi) istediği zaman para bulamamasıdır. Esnaf medenî memleketlerde olduğu gibi sıkıldığı vakit kendisine müsait şartlar altında ikrazatta bulunacak malî müesseselerden mahrumdur. Ayrıca

(24)Tevfik Nurettin, "Türk Esnafının Hali 1", TY, C.I, sayı:2, s.45-46.

(25)Tevfik Nurettin, "Türk Esnafının Hali 2", TY, C.I, sayı:12, s.360.

onun gelişmesine ve ilerlemesine çalışacak olan ve hükümetçe tertip-
lenen sergiler ve mükâfatlar yoktur. Türlerde de memlekete mahsus mil-
lî-sanayi için bu gibi teşvikler ve malî müesseseler lazımdır. (26)

5- Millî İktisat Arayışının Başlaması:

Türk Yurdunun iktisatçı muharrirlerinin çizdiği iktisadî tabloya göre; memleket iktisadî ve malî olarak Avrupa boyunduruğu altında, her zaman siyasî ve iktisadî imtiyazlarla, kapitülasyonlarla Avrupanın mu-
zayakasına maruz, esnaf ve köylü perişandır. Fakat umumî kanaat Osmanlı memleketinin müsait bir ziraat memleketi olduğu yönündedir. M.Zühtü'-
ye göre bu kanaati besleyenler bunu da şöyle isbata kalkmaktadırlar: Osmanlı arazisi ne ekilse bitecekkadar verimlidir, halk toprak ehli ve ziraatçı nüfus fazladır. Madencilik, ticaret, imalât, nakliyat geliş-
memiştir. O halde Türk halkı çiftçidir ve çiftçi olur. Zaten Avrupalı-
larda Türklerin çiftçi olduğunu ve çiftçi kalmalarının Türklerin men-
faatine olduğunu söylemektedirler (27).

Ancak Türk Yurdu'nun iktisat muharriri M.Zühtü bu görüşlerin doğ-
ruluğundan şüpheli hatta bunların yanlış olduğu kanaatindedir. Zira o
zamanın şartlarına göre bunu anlamakiçin alınan mahsule bakmak en doğru
yoldur. Mesela sanayi memleketleri mahsulleri ile kendi ihtiyaçlarını
karşıladıkları gibi haricin ihtiyacını da karşılamaktadırlar. Eğer Os-
manlı toprakları da Osmanlıları doyurduğu gibi başka milyonları da doyu-
rabiliyorsa bunda muvaffakiyet ona o kadar liyakat kazandırır. Memleketin
zikredilen hususiyetleri de dikkate alınınca mahsülün pek çok olması icab
ederken Osmanlıların kendilerini bile doyuramayacak kadar tersinedir.

(26)Tevfik Nırettin, "Türk Esnefinin Heli 2", TY, C.I, sa-
yı:12, s.362-363.

(27)M.Zühtü, "Ziraat Memleketi miyiz?", TY, C.VI, sayı:3,
s.74-76.

Ne verim, ne de araziye göre alınan mahsul tabii değildir, azdır. Bunun yanında çay, ipek, pancar gibi sanayi ziraatine toprak müsait olmakla beraber bunların ziraati bilinmemekte, yapılamamaktadır. Yapılan da yetmediği için her yıl milyonlarca liralık hububat alınmaktadır. Zaten ecnebinlerin iktisadî ticarî oyunları da dikkate alınınca kendini bile doyuramıyan Osmanlı memleketinin -herşeye rağmen- ziraat memleketi olmadığı M.Zühtü'ye göre ortaya çıkmaktadır. Arazi işlenirse olacağı muhakkaktır. Ama netice ortadadır ve buna göre Osmanlı memleketi bir ziraat memleketi (istihsal açısından) değildir⁽²⁸⁾.

İktisadî ve malî açıdan Devletin Avrupanın boyunduruğu altında olmasının, köylünün ve esnafın perişanlığının yanında ziraat memleketi olması mümkünken Osmanlı memleketinin ziraat memleketi bile olmayışının sebebi ne idi? Ziraat de dahil iktisadi meselelerin haline giden yol hangisi idi? Türk Yurdu işte bu sorulara cevap verirken artık iktisadî sahada çare olarak gördüğü görüşlerini de, yeni bir iktisadî telâkkiyi de ortaya koymaktadır". "..Bunun sebebi şudur: Osmanlı heyet-i ictimaiyesinin hiç bir nevî tezahürat-ı hayatiyesinde bu güne kadar "idrak-ı millî" denilen ve milletleri yükselten, inhitattan kurtaran millî-ilâhî bir Türk rehberliği ile sevk edilmemiş, teşkilât-ı siyasiye ve iktisadiyesi "millî gayelere" tevcih olunmamıştır. Benim nazarımda Osmanlı Ziraati doğacak, yaşayarak kurtulacak. Lakin her esası mükemmel olan bir çark, "millî mefkûre" ile harekete getirilmelidir. Memleketi kurtarmak için millî bir siyaset-i iktisadiye tatbikatına başlanmalıdır"⁽²⁹⁾

6- "Millî İktisat" Fikrini Doğuran Amiller:

Balkan Harbi mağlubiyeti milliyetçilik fikrinin Türkler arasında

(28)M.Zühtü, "Ziraat Memleketi miyiz?", TY, C.VI, sayı:3, s.76-80.

(29)M.Zühtü, a.g.m., s.81.

hızla yayılmasına sebep olmuştur. Akçuraoğlu Yusuf Bey'e göre bu azim vak'adan önce Osmanlı Türkleri zamanın maddiyat ve iktisadiyatına dayanan amil fikri, milliyet mebdeni hakkıyla anlayamamış, mezkûr mebdenin mevcut hayatta ifa ettiği vazifenin ehemmiyet derecesini kavrayamamışlardır. Rumeli darbesi Osmanlı Türklerinin gözünü açarak Türk âleminde millî bir intibah husule getirmiştir⁽³⁰⁾. Zaten Gökalp'in dediği gibi "millî intibahlar buhranlı zamanlarda doğar"⁽³¹⁾. Muhakkak bu millî uyanışta başka amiller de rol oynamıştır. Ama en mühimi Türk Yurdu'na göre Balkan mağlubiyetidir. Bu mağlubiyetin iktisadî sahada millî bir uyanışa te'siri şöyle olmuştur. Harbin icab ettirdiği malî ve iktisadî buhranın halli için haricî istikraz müzakerelerinde Avrupa sermayesinin millî istiklâle muzır rehin ve faizlerle ödünç para vermeye kalkması Osmanlı Türklerini uyandırmaya yetmiştir. Bu vaziyet onların maişet ve siyaset meselelerine daha uyanık bir nazarla bakmalarını intac etmiştir. Ağır şartlarla alınan faizli paralarla geçinmenin nihayetinin nereye varacağını düşünmeye başlamışlardır. Millî iktisada ehemmiyet vermek suretinde tecellî eden millî intibaha şüphesiz bu düşüncenin büyük tesiri olmuştur. Bu millî intibahın en bariz tecellisi ise İttihat ve Terakki Fırka'sının İttihadî Kongresinde Merkez-i Umûmî namına okunan senelik rapordur. Bu rapor Fırkanın istikbâli için olduğu kadar memleket için de yeni bir devir başlatıyordu. Raporda şöyle deniyordu: "İttihat ve Terakki Cemiyeti gelecek seneyn-i teşriyyede siyasî mücadelâttan ziyade iktisadî kanunlar ve müesseselere hasr-ı inzar ederek millet de intibah-ı iktisadî husule getirmeyi umde ittihaz edecektir." İstikbaldeki hayata ait umdeleri ihtiva eden bu sözler millî iktisat anlayışının Türkler arasında fikrî olarak da olsa başlangıcını

(30) Akçura, "TD 1329", TY, C.VI, sayı:3, s.82.

(31) Gökalp, "Türklesmek... 8", TY, C.V, sayı:8, s.1089.

teşkil etmektedir. (32)

7- "Millî iktisat"a Dair Görüşler:

Dil ve edebiyat, tarih sahasında başlayan Türkçülük hareketi daha çok harsî bir mahiyeti havi olması hasebiyle bir harsî Türkçülük hareketi olarak başlamıştır. Ama zamanla her sahada tesirlerini gösteren milliyetçilik hareketi daha önce de belirttiğimiz gibi önce Balkan Harbi, sonra da Cihan Harbinin buhranlı günlerinin te'siri ile iktisat sahasına da nüfuz etmiştir. Türk Yurdu'na göre iktisadî sistem arayışında görüşler zaman içinde farklılık göstermektedir: 1908 inkılabından sonra çıkmaya başlayan "Ulûm-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası" muharrirleri liberaldirler. Bunlar bu fikirde sabit kalıp fikir değiştirmemiş ve daha sonra revac bulacak olan "millî iktisat" fikrine yanaşmamışlardır. Fakat aradan geçen zaman içinde millî fikrin iktisat sahasına da nüfuzu ile 1915 yılı nihayetlerinde Van List'in "Millî iktisat" esaslarını kendine mebd'e ittihaz ederek "İktisadiyat Mecmuası" çıkmaya başlamıştır. Mesleğini "Millî iktisada doğru" düsturu ile açıklayan bu mecmua millî hareketin iktisat zeminindeki tecellisi demektir (33)

Demek oluyorki meşrutiyetin liberal dönem olarak adlandırabileceği 1908-1913 yılları arasında iktisadî siyaset liberalizme dayandırılmıştır. Haliyle serbest rekabet ve şirketlerde yabancı sermaye veya azınlık sermayesi ortaklığına gidilmiş olması tabii olarak muhtemeldir. Bu da şirketlerde ve dolayısıyla memleket iktisadında yabancı sermayenin ağırlığını korumasına yetmiştir.

Ancak Balkan mağlubiyetinden sonra milliyetçilik fikrinin iktisat sahasına da nüfuzu ile yeni bir devir başlamış, iktidardaki İttihat ve

(32) Akçura, "TD 1329", TY, C.VI, sayı:3, s.82.

(33) S., "İktisadiyat Mecmuası", TY, C.IX, sayı:13, s.205.

Terakki Fırkası'nın da icra programına alması ile Alman İktisatçı Von List'in "millî iktisat" anlayışı benimsenmiştir. Daha önce de kısaca zikrettiğimiz vechile iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkasının yıllık kongresinde okunan raporda; Partinin iktisadî kanunların vaz'ına, iktisadî müesseselerin ihdasına ve bunlar sayesinde milletde bir iktisadî intibah husulüne gayret etmek tavsiye edilmektedir. Bu görüş ve mesaiye gaye olmak üzere de "iktisaden kendi kendimize yetecek bir hale gelmek" gösterilmiştir. Müstakil yaşamak için bundan başka gayenin olamayacağı kanaatine Türk Yurdu da katılıyor ve "iktisadî istiklâl malik olamıyan bir cemiyet, siyasî istiklâlini de kayıp etmeye mecburdur" diyerek iktidarın millî iktisat anlayışını destekliyordu⁽³⁴⁾.

Savaş ortamı Osmanlı Türklerini uyarmış, iktisatla siyasetin aynı potada eritilmesi fikrinin doğmasına ve tatbikine zemin hazırlamıştır. Harp; "Millî iktisat" çatısı altında siyasetle iktisadın münasebetini, yakınlığını, bütünlüğünü göstermiştir. Yoksa siyasetten tecrit edilmiş bir iktisat anlayışı Osmanlı cemiyetinde daha yıllarca te'sirini sürdürür üstelik millet gerçeğine de ulaşılmazdı. Akçura oğlu Yusuf Bey'e göre iktisadî uyanışta en önemli cihet; sanat ve ticareti horgören ve bir Osmanlı Türküne layık meşgale ancak askerlikle memurluktur diyen hatalı ve zararlı zihniyetin değişmesidir. Osmanlı saltanatında sanat ve ticaret erbabının olmayışından bir "Türk burjuvazisi" yok gibidir. "Zavallı lehistan Krallığı"nda olduğu gibi Osmanlı Devletinde de burjuvazi sınıfını mahkum unsurlar teşkil etmektedir. Osmanlı Türk'ü yalnız asker ve memurdur. "Halbuki, zamanımız devletlerinin temeli burjuvazidir, muasır büyük devletler, sanatkar, tüccar ve bankacı burjuvaziye dayanarak teessüs etmiştir" diyen Akçuraoğlu Yusuf Bey yeni bir ictimâî ve iktisadî düzen arayışını ortaya koymaktadır. Ona göre Türklerin millî uyanışı,

(34) Akçura, "İttihat ve Terakki Cemiyetinin Yıllık Kongresi", TY, C.V, sayı:1, s.877-878.

Osmanlı Devletinde Türk burjuvazisinin tekevvününün meydan-ı itibarı olabilir ve Türk burjuvazisinin tabii inkişafı sekteye uğramıyacak olursa Osmanlı Devletine de sağlam temeller temin edilmiş olurdu⁽³⁵⁾.

1913 Yılından itibaren Türk Yurdu muharrirlerinin milliyetçilik fikrinin hızlı yayılışı ile beraber bazı iktisadî sistem arayışlarını gördük. Bir "Türk burjuvazisi" yaratmak düşüncesinin yanında Almanlardan da etkilenererek "millî iktisat" telakkisinin gündeme gelmesi bu arayışın neticesi olsa gerek. Ama millî iktisat fikrinin asıl gündeme gelişi Cihan Harbi ile birlikte olmuştur. Harbin hazırladığı ortamın millî iktisat'a zemin hazırladığı muhakkaktır. Burada şunu ilave etmek zorundayız: Belki de bir ihtisas mecmuası olmadığından Türk Yurdu mecmuasında; kesin bir "millî iktisat" taraftarlığı bulmamıza rağmen, millî iktisadın ne olduğuna dair bir tarif ve açıklama bulamıyoruz. Ancak şurası muhakkakki, Türk Yurdu okuyucusunda millî iktisat methumunun karşılığı olarak "kendi yağı ile kavrulmak" fikrini bırakabilmiştir, bırakmaktadır.

Cihan Harbi ile birlikte haricle bağlantıları kesilen Osmanlı Devleti kendi yağı ile kavrulmak mecburiyetinde kalmış ve kendine yetecek bir ekonomi yaratılmak istenmiştir. Bu şartların da icbarı ile millî iktisat anlayışı Osmanlı cemiyeti içinde kısa zamanda yer etmiştir. Türk Yurdu'nda 1915 yılı millî iktisat açısından bir "mebde'-i tarih" olarak vasıflandırılıyordu: "Türkiye'nin iktisad-ı millîsi noktai nazarından bu senenin bir mebde'-i tarih olabilmesi mümkündür. Kırk-elli sene sonra, Türk muktesitleri nısf asırlık hulasalar yapar iken, pek muhtemeldir ki, sahifesini ikmal etmiş olduğumuz bu seneye her şeyi rabt edecekler, her nevi muvaffakiyet ve noksanları ile bilcümle millî iktisadî müesseselerin tohumlarını 1331 senesinde aramaya çalışacaklardır. 1331 senesi Türk iktisad-ı millîsinin en büyük tohum atım senesi, temel merasimi devresidir."⁽³⁶⁾

(35) Akçura, "TD 1329", TY, C.VI, sayı:3, s.86.

(36) M. Zühtü, "İktisat Yılı", TY, C.X, sayı:1, s.8.

Bunun sebebini Türk Yurdunun iktisat muharriri M.Zühtü, 1915 senesi millî iktisadında vaki olduğu üzere, siyasî faaliyetler ile iktisadî faaliyetlerin mütevaziyen sevk edilmiş olması ve bunun Türk Devletinin tarih hayatında ilk defa görülmüş olmasına bağlamaktadır. Avrupanın kindar ve müntekim gözleri karşısında yavaş yavaş parçalanan Türk vatanı ilk defa olarak muvazenesizlikten kurtulmakta, iktisadını siyasî emelleri, siyasî emellerini iktisadî emelleri ile birleştiriyor demektir. Avrupavarî iktisadî devlet ve millet olmak teşebbüsü Türklerde bu senede başlamış olduğu için 1915 senesi iktisatçılarca da ehemmiyeti harz olacaktı : Yıllardır bir merkez etrafında toparlanmıyan memleketin iktisadiyatı da bir merkez etrafında toplanmış, Anadolunun iktisaden ecnebî devletlere bağlı olan vilayetleri merkeze bağlanmış, böylece "siyasî-i milliyemiz merkez-i iktisadî" haline getirilmiş oluyordu⁽³⁷⁾.

1915 yılının iktisadî faaliyetlerini tedkik eden Türk Yurdu'na göre; iktisadî faaliyetler bütün mahrumiyetlere rağmen memleketin millî istihsal faaliyetinin büsbütün afaletle mahkum olmadığını göstermektedir. Bazı istihsal şubelerindeki gayret, istihsalı artırma temayülü, sanayileşme ve mevcut sanayi tesislerinin ıslahı temayülü ve hevesi görülmektedir. Bu hal Türk unsurunun artık işlerin içine girdiğini göstermekte ve mevcut muvaffakiyetli durum bunun bir neticesidir. Yoksa müslüman Türk unsurunun iktisadî faaliyeti olmasa memleketin muvazenesi tamamen çığırından çıkardı. Kısacası Türk Yurdu'na göre 1915 (1331) senesi millî iktisat anlayışının felaketler içinde başlayan ilk umumî ve esaslı istihsal-i millî senesidir⁽³⁸⁾.

Harbin doğurduğu fevkalâde şartlar mahdut da olsa "millî sanayi" ve "teşebbüs" misallerine ve faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. İkti-

(37)M.Zühtü, "İktisat Yılı", TY, C.X, sayı:1, s.9.

(38)M.Zühtü, "Geçen Yılda Millî İstihsal", TY, C.X, sayı: 4, s.59.

dardaki İttihat ve Terakki Fırkası hükûmeti bu fırsatları kamuoyunda millî iktisat ve millî kâhâyii şuurunu tesis etmek için değerlendirmekten geri kalmamıştır. Türk Yurdu da bu tür faaliyetleri okuyularına duyurmakla, bu tür faaliyetlerden duyulan memnuniyeti ifade etmekle aynı siyaseti takib etmiştir. Meselâ Trabzon'da bir müteşebbis şahsî gayret ve teşebbüsü ile kibrit, Bağdat'da ise Hilal-i Ahmer eczacıları mayalanmış hurmadan ispirto imaline muvaffak olmuşlardır. Harbin tesiri ile haricî yolların kapanması ve şiddetli ihtiyaçdan mütevellit bu gibi vak'alar Türk Yurdu'na göre iki şeyi işaret etmektedir: "Memleketimizde şimdiye kadar pek de ne olduğu bilinmeyen "teşebbüs-i şahsî"nin doğmaya başladığını görmek ve zarurî hacetlerimizi kendimiz tedarik etmeye başlamak"⁽³⁹⁾. Yani bir zaman önce Türk Yurdu'nda olması arzu edilen; Türk milletinin askerlik ve memurluk dışında sanat, ticaret ve sanayi'e yönelmesi temennisi ve isteği gerçekleşme yolundadır.

8- Milli İktisadın Te'sisinde Sermaye ve Şirketlerin Durumu:

Memleket de millî bir iktisadın te'sisi için millî sermaye teşkili ve bu sermayenin teşkili için de elbet de millî şirketler ve bankalar elzemdi. Daha millî iktisat anlayışının Osmanlı-Türk muhitinde ve devlet siyasetinde benimsenmeye başladığı andan itibaren bu yönde atılan adımlara Türk Yurdu Mecmuasının hareketle katıldığını müşahade ediyoruz: "Şimdiye kadar iktisaden pek aşağı ve bütün iktisadî ve ticarî müesseseleri yabancıların elinde bulunduran memleketimizin "Millî iktisad"a doğru gitmesi için millî şirketlere muhtaç olduğunu söylemek fazladır. Bu artık yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmış bir hakikattir. Hemen her yerde büyük küçük şirketlerin tesis ettiğini görüyoruz"⁽⁴⁰⁾ ifadeleri

(39)T.Y., "Harbin Verdiği Dersler", TY, C.X, sayı:1, s.16.

(40)Z.N., "Şirketler", TY, C.IX, sayı:13, s.208.

ile bu teşebbüslerden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Ayrıca Yozgat'da kurulan "Millî Anonim Ticaret Şirketi" ile İstanbul'da kurulan "Nakliyat-ı Umumiye Osmanlı Anonim Şirketi"nin faaliyet sahaları ve diğer hususiyetleri belirtildikten sonra Türk Yurdu'nun "millî şirket" meselesinden ne anladığı ortaya konmuştur. Mecmuaya göre, şirketlerin millî gayeye malik olması, hesap işlerini iyi yürütmek, idarecilerin milliyet ve vatanperver oldukları kadar iktisat ve ticaret işlerinden anlar zatlardan seçilmiş olmasında pek çok faydalar vardır. Bunun aksi-nin ise iyi olmayan neticeler vermesi ihtimali bulunmaktadır. Zira böyle bir vaziyetden şirket mensuplarının ziyarı yanında, şirketlere inanmamak, şirket işlerinden ahaliyi bezdirmek ve soğutmak gibi millî ve umumî tesirler de doğabilirdi⁽⁴¹⁾.

Yine Ankara, Konya, Bağdat mntıkalarından elde edilecek hububat, tiftik, yapağı, yün, darı, afyon gibi dahilî mahsûlâtın ticareti ve komisyonculuğu için kurulan "Anadolu Millî Mahsûlât Anonim Şirketi"nin kurulduğu duyurulurken; "En şayan-ı dikkat ciheti de senedâd-ı hamillerinin Osmanlı olması şart edilmiştir ki bu da şirketin millî namına layık olmasını temin edecektir"⁽⁴²⁾ deniliyordu. Yani yabancı sermayenin girmedığı, Osmanlı-Türk Unsurunun ittihadı ile teşekkül eden bu şirket millî iktisat yolunda atılmış bir adım olarak telâkki olunmuştur. Millî iktisat anlayışı bu tür faaliyetlerde millî bir gaye takip etmek, hissedarlarının Türk olması yanında sermayenin de millî olmasını ve millî sermaye birikimini temin etmek anlayışını da getirmiştir. İşte Türk Yurdu'nun memnuniyet duyduğu hususiyetlerden birisi de bu noktadır; Millî sermaye ve teşebbüs ruhudur.

Türk Yurdu muharriri Z.N. bu inkişafı şöyle ifade etmektedir: "Evvelce ahalemiz değil, az çok mütefekkir geçinen

(41)Z.N., "Şirketler", TY, C.IX, sayı:13, s.208.

(42)T.Y., "Anadolu Millî Mahsûlât Şirketi", TY, C.IX, sayı: 6, s.96.

sınıflarımızın bile bilmedikleri ve bilmek istemedikleri müesseselerden biri de ticarî, sınaî, ziraî ve iktisadî şirketlerdir. Çok memnuniyete şayandır ki bir cihetden...hükûmet millî iktisadın umumî istikametlerini tayin ile uğraşırken, ahali de kendi iktidarı vekuvveti yetişen sahalarda bu iktisadî harekete iştirak etmeye çalışıyor. Muhtelif yerli şirketler bunun delilidir"⁽⁴³⁾ Bu şirketler mecmuada zikredildiği kadarı ile: Konya'da teşkil edilmekte olan "Köylü Bankası", Bağcılarını himaye etmek üzere kurulan "Manisa Bağcılar Bankası", tütün, ziraat ve ticaretini himaye etmek üzere İzmir'de kurulan "Tütüncüler Bankası", yine İzmir'de üzüm ve incir ticaretiyle meşgul olmak üzere "İzmir Teshilat Şirketi", İstanbul'da un ve undan yapılmış her türlü mamulât imal etmek üzere "Millî Ekmekçi Anonim Şirketi"dir. Bu şirketlerin te'sisinde muhakkak ki harbin tesiri ile dış yolların kapanmasından doğan iç pazara yönelme mecburiyeti ve yine harp yüzünden Anadolu mahsülünün revac bulması da rol oynamıştır. Bu sayede Devletin de desteği ile Anadolu eşrafı servet tasarrufuna gitmiş, şahsî teşebbüs fikri doğmuştur⁽⁴⁴⁾. Gözardı edilemeyecek bir diğer husus bu şirketlerin te'sisinde ve bundan sonrakilerinin de te'sisinde Türk Yurdu'nun hareketle taraftar olduğu devletin iktisat politikasının, "millî iktisat" anlayışının rolü vardır. 1916 Eylülünden itibaren tatbikiye başlanan "himayeli gümrük tarifesi" ve "ihracat heyeti" kararları -ki her ikisi de iktisadî hayatta harice karşı millî müdafaa esasını teşkil eder- devletin iktisadî teşebbüslerinin en mühimlerindenidir. Ayrıca yine 1917 yılı başlarında tatbikiye konulan "kambiyo muameleti" da bu cümledendir. Bütün bunlar, Osmanlı Türklerini iktisaden ve malen himaye eden bu esaslar artık -Türk Yurdu da dahil- herkesce makul görülmektedir⁽⁴⁵⁾. Yine bu sıralarda Ticaret Nazırının riyasetinde kurulan "İktisadiyat Meclisi"; umumî iktisat siyasetini tesbit etmek üzere teşkil olunmuştu. Türk Yurdu'nda

(43)Z.N., "İktisadî Hareket", TY, C.XI, sayı:12, s.192.

(44)T.Y., "Harbin Verdiği Dersler", TY, C.X, sayı:1, s.16.

(45)Z.N., "İktisadî Hareket", TY, C.XI, sayı:12, s.196.

belirtildiği üzere Meclis; memleketin iktisadî hayatına taalluk eden meselelerini tetkik ve bu babda hükümetin arzu ettiği kanun tekliflerini hazırlayacak, ticareti özendirici kararları alacak, gümrük tarifelerini tesbit edecekti⁽⁴⁶⁾. Velhasılı artık hem devlet hem ahali bir iktisat şuuru kazanmış, memlekette bir iktisadî hayat gayreti başlamıştır.

Bütün bu sermaye tasarrufları ve tedbirlerle sanayileşme teşebbüslerine ve gayretlerine de zemin hazırlanmaktadır. Harbin fevkalade şartlarında ortaya konulabilen mahdut "millî sanayi" misalleri, devlet erkânınca fırsat bilinerek kamuoyunda millî iktisad ve millî sanayi şuurunu uyandırmak için değerlendirilmiştir. Türk Yurdu da bu tür hadiseleri memnuniyetle şahifelerine aktarmıştır. Meselâ; Adapazarı'nda açılan "Demir ve Ahşap Malzeme İmalathânesi Osmanlı Anonim Şirketi"nin küşadına Başkumandan Vekili Enver Paşa bizzat katılmış, imalathâne mühendislerine de "Sanayi madalyası" verilmiştir⁽⁴⁷⁾

İktisadî hayatta yeri ve ehemmiyeti büyük olan Banka meselesi de gözden ırak tutulamazdı. Türk Yurdu Mecmuası; bütün iktisadî teşebbüslerin ruhu ve beyninin banka olduğunu, iktisadî hayatı bankaların tanzim ettiğini ifade ediyor, iktisadın nazımı ve ruhu kendi elinde olmayan bir milletin, kendi iktisadî müesseselerini, kendi millî iktisadını, kendi arzu ettiği istikamet ve yollara tevcih edebilmek iktidarından mahrum olacağını belirtiyordu. Türk Yurdu'na göre; "tamamiyle millî olan bir bankanın teşkili böyle bir mahrumiyetten, adeta, milletin istikbâl ve mevcudiyetini tehdit eden böyle bir tehlikeden kurtulmak yolunda büyük bir adım atmak" olacaktı. Bu açıdan yeni kurulan "İtibar-ı Millî Bankası"nın te'sisi

(46)Z.N., "İktisadî Hareket", TY, C.XI, sayı:12, s.196.

(47)T.Y., "Millî Banka", TY, C.XI, sayı:7, s.111.

Mecmuaya göre yalnız Osmanlıları değil bütün Türk-İslâm âlemini alâ-kadar etmektedir⁽⁴⁸⁾ Mecmua nazarında İ'tibar-ı Millî Bankasının mil-liliği "yanlız sözde ve adında değil, bütün sermayesinde, teşkilâtta ve gayesinde mündemic" idi. Çünkü Bankanın sermayedarı, lisani ve hisse senedi Türk ve Türkçe'dir. Memuru Osmanlı teb'asından olacaktır. Yanlız kazanmak için değil, memleketde olabilecek malî ve iktisadî teşebbüs-lere bilfiil ortaklık etmek veya başka suretlerde yardım göstermek hu-susunda teminatta bulunmaktadır. Bu haliyle Osmanlı İ'tibar-ı Millî Bankası "millî" adını taşımaya bihakkın layık müessese olacaktır⁽⁴⁹⁾. Bankanın fiilen teşkili safhasında ise bu teşebbüsün fiiliyata geçiril-mesinden duyulan memnuluk; "memleket dahilinde iş görmekte olan serma-yelerin faideli bir surette sarf olunmasına bakabilecek bir nazım mahi-yetini haiz olan imtiyazlı ve millî bir devlet bankasının teşkili her-türlü alkışlara layıktır" ifadesi ile belirtilmiştir⁽⁵⁰⁾ Bu teşebbüs iyi bir emsal teşkil etmiş ve millî iktisat şuuru yerleşmiş olmalı ki, bu teşebbüsten biraz sonra halkın iktisadî gücünü yükseltmek ve müstahsili himayeyi ön planda tutan, Anadoluda yavaş yavaş teşkile başlayan yerli sermaye ile bazı mahallî bankalar da (daha önce zikrettiğimiz Tütüncüler Bankası ve Bağcılar Bankası) te'sis olunmuştur⁽⁵¹⁾.

Bu şirket ve bankaların yanında millî iktisadın kuruluşunda temel taşı vazifesini yapacak olan İstanbul ve Anadoludaki her iktisadî faali-yeti Türk Yurdu Mecmuası okuyucusu olan Osmanlı-Türk kamuoyuna bildirmek-ten ve kısaca da olsa tanıtmaktan geri kalmamıştır. Bunlardan en dikkati çekenlerden biri "Denanma Cemiyeti"nin piyangosudur 1916 (1332) yılı

(48)T.Y., "Millî Banka", TY, C.XI, sayı:7, s.111.

(49)T.Y., a.g.m., s.112.

(50)Z.N., "İktisadî Hareket", TY, C.XI, sayı:12, s.191

(51)Z.N., a.g.m., s.192.

kongresinde harp ve ticaret gemilerinin inşaa ve tamiri için bir tersane inşasına karar veren Donanma Cemiyeti'ne bu teşebbüsünün muvaffak olması için devletce el uzatılmış ve işde Osmanlı İ'tibar-ı Millî Bankasının Cemiyet'e yardımcı olmasına karar verilmiştir. Cemiyetin çıkardığı bir milyon liralık piyango tahvilinin ihracını Osmanlı İ'tibar-ı Millî Bankası üzerine almıştı. Türk Yurdu Mecmuası bunu "bu suretle millî sermayemizle teşkil etmiş olan bu millî bankamız bugün en mühim millî bir işi deruhte etmiş ve lazım gelen muaveneti göstermiş oluyor ki, Türk iktisat âleminde ilk defa görülen pek mühim bir hadisedir" ifadeleri ile millî bankacılığı, "bu piyangoya iştirak etmek, memleketimizin müdafaa-i hukukuna, muhafaza-i istiklâline hizmet etmektir"⁽⁵²⁾ cümlesi ile milli iktisat ve sanayii faaliyetlerini medh ve teşvik ediyordu.

Herhangi bir fikir serdedilmemekle beraber iktisadî hayatı alâ-kadar eden meslekî eğitime matuf iktisadî hadiseler de Türk Yurdu'nun iktisada verdiği ehemmiyeti göstermek ve Türk halkını malûmattar kılmak üzere Mecmuada yer verilmiştir. İstanbul'daki terzi ve dokumacı esnafı Cemiyetlerinin gazi ve şüheda çocuklarına meslek öğretmek üzere açtığı "Terzi ve Dokumacılık Mektebi" ve Kastamonu'daki kadınlara iş öğretmek üzere icabında onları kendi maişetlerini temin edebilecek bir seviyeye yükseltmek ve yerli malların kullanımını öğretmek amacı ile kurulan "Hanımlar İş Yurdu" buna bir misaldir.

9- Kooperatifçilik ve Türk Yurdu'nun Kooperatifçiliğe Dair Görüş-leri:

Osmanlı-Türk halkındaki sermaye noksanlığı ve Akçuroğlu Yusuf Beyin dediği gibi teşkil olmaya başlayan Osmanlı-Türk burjuvazisinin

(52) Z.N., "Donanma Cemiyetinin Piyangosu", TY, C.XII, sayı:7, s.111.

maalesef her yerde olduğu gibi sermayesizliği; halkı bilhassa yeni ara-
yışlara sevk etmiştir. İşte bu noksanlığa bir çare olarak münevverler
arasında da taraftar bulan kooperatif şirketleri hakkında Türk Yurdu'-
nda da görüşler belirtilmiştir. Akçuraoğlu Yusuf Bey sermayedarlığın in-
safsızlığına karşı sermayesizlerin bulduğu faydalı ancak kifayetsiz
tedbir ve çarelerden birisinin de kooperatif şirketleri olduğu kanaatin-
dedir. Çünkü o, kooperatif şirketlerinin en faal ve sebatlı naşirlerin-
den biri olan Ahmet Cevat (Emre) Bey kadar sermayedarlık istibdadına
karşı kooperatif şirketlerinin mutlak birçare olduğu kanaatinde değilse
bile bu "imece şirketleri"nin büyük sermayedarlara karşı bir nevi "az
sermaye kapitalizması" ihdas edip onlara karşı bir hayli muvaffakiyetle
rekabete girişebilen bir ictimai vasıta olduğu kanaatindedir⁽⁵³⁾ "Harhp
gibi, i'ğtişaş gibi afat-ı ictimaiyeyi fırsat olarak avlanmakta karga-
lar ve akbabalar kadar maharet gösteren kapitalizmanın, son zamanlar
fukara ahalimize reva gördüğü cebr ve tazyiki tenkis ve izahı için her
vasıtaya müracaat olunmalıdır. Bu vasıtalardan birisi de şüphesiz koo-
peratiflerdir. Şehirlerde amele, küçük esnaf, küçük memurlar, kooperatif
şirketleri aktederler ve hükümet tarafından bazı müsâadâta mazhar olur-
larsa, bu günkü maişet buhranını, biraz daha az sıkıntı ile geçirmeleri
mümkün olabilir"⁽⁵⁴⁾

Akçuraoğlu Yusuf Bey kooperatif şirketleri hakkında görüşlerini
belirtirken Ahmet Cevat Bey ise yine Türk Yurdu'nda kooperatiflerin teş-
kili ve işleyişi, faydaları hakkında tafsilatlı bilgi verip görüşlerini
açıklamıştır. Ahmet Cevat Beye göre; servet, istihsale hizmet edenler
arasında adilâne tevzii olunursa saadetbahş bir iktisat amildir. Servetin

(53) Akçura, "İktisat", TY, C.XII, sayı:12, s.180.

(54) Akçura, a.g.m., s.181.

hususl için meşru ve gayri meşru yollar vardır. İnsan namuslu bir çalışma ve tasarrufla refaha erişebilir ama servet sahibi olamaz. İşte "kooperasyon" gayri meşru ve muzır yollara sapmadan, servetlerin umumîleşmesine, halkın malı olmasına ve umumî refaha hizmet etmesine çare bulmaktır. Kooperasyon sermayeye değil istihlakin kuvvetine istinad ederek, faizi esasından men edecek surette ticareti değiştirecek bir usuldür. Müstahsil ile müstehlik arasına girenler daima büyük kazançlar temin etmektedir. Kooperatifler ise malı müstahsilden alıp müstehlike götürmekle aradaki farkı kaldırmaktadır. Ayrıca bir başka gayesi ise ihtiyaçları bizzat istihsal etmektir. Yani müstehliki kendi kendilerinin müstahsili yapmaktır⁽⁵⁵⁾

Netice olarak ş söylenebilir ki, Türk Yurdu'nda kooperatifcilik üzerine fazla fikir serdedilmemekle beraber; neşredilen makalelerde kooperatif şirketlerine karşı değil, hatta sermayesiz halkın refah seviyesini yükseltmek açısından iktisadî bir çare olarak tasvib edilmektedir.

10- Millî Malları Teşvik.

Millî iktisat ve sanayi anlayışını teşvik edici ve tanıtıcı faaliyet ve teşebbüsleri tanıtmaktan ve millî mahsüllerin istihlâkini teşvikten Türk Yurdu az da olsa bu hususta makaleler neşretmiş, bu tür faaliyetleri duyurmuştur. "Kullandığımız mallarımız ecnebilerinkine göre kaba ve ibtidai; imâl ettiğimiz tezgahlar ecnebi mamûlü olabilir. Zaten hiç bir memleket herşeyi tamamen kendi malı olarak vücuda getiremez. Bugün yapamadığımız bazı sanayi mamüllerini Avrupadan getiriyoruz. Ama bir taraftan da onları kendi memleketimizde yetiştirmeye çalışacağız. Yakın bir gelecekte Avrupadan celbe mecbur olduğumuz çok şeyi kendi memleketimizde yapmakla paramız da kendi memleketimizde kalacaktır. Üstelik harice

(55)Ahmet Cevat, "Kooperatif Şirketleri", TY, C.XIV, sayı: 11, s.252-254.

yollıyacağımız hammadde ve sanayi mamüllerinin kârı ile de memleketimizin servetini her geçen gün biraz daha artıracamız"⁽⁵⁶⁾ ifadeleriyle millî iktisat, sanayi ve mamûlâtı kullanma anlayışını müdrik bu satırlar; millî iktisad da millî mahsûlün istihlâki hususunda Türk Yurdu'nun görüşünü açık bir şekilde izah etmeye yeter.

Memleketin kendi kendine yetebileceği günlerin, müstakbel atının anahtarı Türk Yurdu'na göre şu idi: "O günün husulünü seri' etmek, ancak bugünkü mevcudumuza rağbet göstermekle kabildir. Bu kabiliyeti biz, pekâlâ müdrikiz...Biz, maksut olan hedefe bir an evvel vasıl olmak için süratle, müdrik ve makul bir şitabla koşmak azmindeyiz."⁽⁵⁷⁾

11- Millî İktisat (İktisadî Türkçülük) da Alınan Mesafe:

Türk Yurdu iktisadî sahada intibahın kaynağını ve inkişafını iki amile bağlamaktadır. Birincisi Cihan Harbinden evvel kendisini yalnız tarihî ve edebî münakaşalar arasında gösterebilen millî cereyanın kuvvetbularak, yavaş yavaş yayılıp maarif meselelerinde, terbiye ve irfanda, sanayi-i nefîsede, siyasette, hatta sınaî, ticarî ve iktisadî hayat gibi müsbet sahalarda da tatbik olunmaya başlamasıdır. Evvelce sadece şiir ve hikayelere yer veren Osmanlı-Türk gazeteleri artık iktisadî makalelere, mutalaalara ve haberlere de yer vermeye başlamışlardır. Hatta harbin sebep olduğu ve bütün cihanı derinden müteessir eden karışıklığa rağmen günlük gazetelerde sık sık iktisadî mevzular üzerine başmakaleler neşredilmektedir. Buna ilaveten daha önceleri hiç ehemmiyet verilmeyen bu sahada mütehassıslarınca yazılmış makale ve tetkikleri havi İktisadiyat, Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası, Ticaret Odası Gazetesi, Çiftçiler Derneği Mecmuası, Sanayi' gibi mecmualar, gazeteler, risaleler neşredilmiştir. Bir "Ziraat Müzesi"nin tesisine teşebbüs edildiği gibi faaliyette bulunan Çıraklık Mektebi'nde okutulan dersler ki-

(56)Ali Fahri, "Bir Hetâre", TY, C.XIII, sayı:9, s.132.

(57)Z.N., "İktisadî Hareket", TY, C.XII, sayı:12, s.190-

tap şekline konularak umumun istifadesine arzedilmiştir. Bütün bunlar birkaç yıl öncesine kadar bazı zevatın tercüme veya telif etmiş olduğu birkaç iktisadî klasik eserlerden başka pek cüz'i şeylere malik olan Osmanlı-Türk iktisat edebiyatının son yıllarda bu noksanını da ikmal yoluna koyduğunu göstermektedir. Henüz yavaş doğmakta olan bu eserler; Türk Yurdu'na göre iktisat fikrinden halâ mahrumlara bu fikri aşılacağı gibi, milletin iktisadiyatı ile uğraşmak isteyenler için de hayli yardım edecek maddeler hizmetini görecektir.

Türk Yurdu'na göre iktisadî intibaha ikinci amil Cihan Harbidir. Uyuşmuş Cemiyetleri uyandıran, eskimiş ve pörsümüşt müesseseleri ayıklayan, ictimai heyecanı yaşatan, istikbalin ihtiyaçlarını, yaşamak için zarurî olan çareleri daha açık gösteren harb; elbetteki Osmanlı-Türk cemiyetine derinden tesir etmiştir. Harbin doğurduğu iktisadî tazyiklere ve maişet sıkıntılarını ilcasıyla ticaret ve serbest sanat yollarına sülûk hevesinin arttığı Türk Yurdu'na göre bariz bir şekilde müşahade olunmakta idi. Artık babalar çocuklarının ticaret veya meslek öğrenmesini istemekte, memlekete müstehlik değil müstahsil bir el yetiştirmeyi düşünmektedirler. Önceleri kıyı köşelerde saklanan paralar; ortaya dökülüp, çalışkan ellere geçmiştir. Azçok bütün sermaye bir harekete gelmiştir. Harbin bütün zarurî tahditlerine rağmen alışveriş, ticaret fikri ve hayatı oynamış, harekete gelmiştir. (58)

Gerek millî bir iktisat husule getirmek, Osmanlı-Türk devleti içinde yabancı sermaye veya yabancı sermayenin Türk Devleti içinde bir uzantısı olarak iş gören gayri müslim unsurlara ait sermayenin devlet ve milleti iktisadî esarete sürükleyen vaziyetine dur demek için bir millî sermaye tasarrufu yaratmak gayretleri; gerek bu sermayeyi yaratmak için

(58)Z.N., "Kadınlar Hukuku", TY, C.XIII, sayı:8, s.124.

Türk milletini iktisadî meselelerle de iştigal etmeye, ticaret ile uğraşmaya sevk gayretleri biraz da harbin doğurduğu ahval sebebiyle Türkçü Türk Yurdu muharrirlerine göre iyi netice vermişti. Balkan Harbi'nin Türk milleti içinde hızla gelişmesine sebep olduğu milliyetçilik cereyanı bilhassa Cihan Harbi sebebi ile iktisadî sahada millî bir intibahın doğmasını kolaylaştırmış ve çabuklaştırmıştır. Dış ticaretin harp yüzünden durması iç piyasaya yönelmesini mecburî kıldığı gibi daha önce de zikrettiğimiz vechile kendi yağı ile kavrulmak zorunda kalan Türkleri ticarete ve teşebbüse sevk etmiştir⁽⁵⁹⁾

Bitün bunların yanında muhakkak ki harbin de tesiri ile kadınların ictimai vaziyetinde husule gelen değişikliklerin iktisadî sahaya da geçmiş olmasıdır. Harp sebebi ile Türk kadınlığının umumî hayatın her sahasına el atmasını Türk kadınlığının medenî seviyesinin yükselmesi bakımından takdire şayan gören Türk Yurdu; bu değişikliği sevinçle karşılamaktadır. Artık Türk kadını hastahanelerden ticarethanelere, hayır cemiyetlerinden hükümet dairelerine doğru bir hareket halindedir. Evvelki sükûn halini bırakarak amele ve sermayedarlığa ayrılma başlangıcını yaşamakta olan Türk kadınlığı artık yalnız çalışmaya, alınterine müracaat etmekle kalmamış, elinde bulunabilen para ile ticarete de sülûk etmek emelinde olduğunu göstermiştir. Hatta bazı ticarî şirketler kurdukları gibi küçük sermayelerle seyyar ticaret yapanlar da, pazar ve çarşılarında alışveriş edenlerde hayli çoğalmıştır⁽⁶⁰⁾

Burada dikkati çeken bir husus; iktisadî sahada kadınların da hayata girmesi kadar; umumi olarak Türk kadınlığının ictimai hayata karışmaya başlaması ve bu durumun Türk Yurdu Mecmuasınınca hiç yadırganmadan gayet tabii bulunması ve memnuniyet duyulmasıdır.

(59)T.Y., "Harbin Verdiği Dersler", TY, C.X, sayı:1, s.16.

(60)Z.N., "Kadınlar Hakkında", TY, C.XIII, sayı:8, s.124.

S O N U Ç

Türk Yurdu Mecmuası incelediğimiz 1911-1918 yılları arasındaki birinci yayın dönemi içinde Türk münevverlerinin önde gelen büyük bir kısmını bünyesinde toplamak suretiyle Türk milletinin maruz kaldığı dahilî ve haricî tehlikeler karşısında kendisine düşen vazifeyi hakkıyla ifa etmiş bir müessesedir. Mecmuaya karşı duyulan derin alâkayı; devrin ilim, fikir, edebiyat ve siyaset adamlarının Mecmua bünyesinde toplanmış bulunmaları kadar, devrin umumî şartlarında ve manevî havasında aramak gerekir. Bir yandan haricî baskılarla, bir yandan gayr-i müslim ve gayr-i Türk unsurların ayrılıkçı gayret ve emelleri ile devletin dağılma tehlikesi ile birlikte, milletin yok olma tehlikesi de ortaya çıkmıştı. Bu tehlikeyi gören Türk münevverini bir çatı altında ve millî bir mefkûre ideali ile toplayan, millî idealin, milliyetçilik ruh ve şuurunun mihrakı olan müesseselerin en mühimlerinden biri Türk Yurdu Mecmuası'dır.

Türk Yurdu Mecmuası, bünyesinde topladığı ve devrin ileri gelen muharrir, siyaset ve ilim adamları ile dönemine damgasını vurmuştur. Osmanlı Devletinin dağılma noktasına geldiği bir dönemde; Devletin bekâsı için öne sürülen ama tatbiki artık mümkün olmayacak olan müfrit bir Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Garpçılık siyasetinin çıkar bir yol olmadığını cesaretle ortaya koymuştur. Nitekim önce Balkan Harbi mağlûbiyeti gayr-i müslim unsurların, daha sonra da I.Cihan Harbi ile gayr-i Türk unsurların Osmanlı Devletinden ayrılmaya kalkmaları, İslâmcılık ve Osmanlıcılık fikrinin iflâsını ortaya koyarken, Türk Yurdu'nda ileri sürülen "bu fikirlerin artık işlemeyeceği görüşü"nü te'yit etmiştir. Çünkü Türk Yurdu; tatbiki mümkün olmayan, sosyolojik olarak da imkânsız olan bir "Osmanlı Milleti" veya "İslâm Milleti" vücuda getirmek yerine, bir İslâm-Türk devleti olan Osmanlı Devletinin devamı ve idaresi için devletin aslî unsuru olarak bulunan Türklere millî bir ruh ve şuur vererek ve böylece İslâmiyet ve Osmanlılığa (Osmanlı Devleti bütünlüğüne) sağlam bir unsur kazandırarak saltanatı takviye etmenin en doğru yol olduğu kanaatinde dir.

Türk Yurdu'nun ortaya koyduğu görüşler, bilhassa Mecmua muharrirlerinin iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası ile olan yakın münasebetleri, bir çoğunun bu partinin azası oluşu sebebiyle hükümetin güttüğü siyaset üzerinde etkili olmuştur. Türkçülük hareketinin ve Türk Yurdu'nun önde gelen ismi Ziya Gökalp'in İttihat ve Terakki Fırkası'nın merkez heyetinde oluşu da bunun bir delili ve isbatıdır. Ancak parti başlangıçta Türkçülük, İslâmcılık ve Garpcılık fikirlerini birbirine tercih etmeden ve hiç birini incitmeden Osmanlıcılık potası içinde eritmeye ve gerçekleştirmeye çalışmıştır. Fakat belirttiğimiz gibi Balkan Harbi "ittihad-ı anasır" prensibinin iflasını göstermiştir. İktidardaki İttihat ve Terakki, Türk Yurdu'nda ortaya konan görüşü; yani öz Türk unsurunun kültürel ve siyasî hakimiyetine dayanan, Osmanlılık mefhumunu yalnız devletin resmî ünvanı olarak bırakan milliyetçi görüşü siyasi tercih olarak benimsemiştir. Ancak o devrede Osmanlı Devleti çeşitli unsurları içinde barındıran bir devlettir ve Araplar henüz isyan etmemişlerdir. Fakat bütün ümit ve gayretlerin aksine İslâmcılık siyasetinin de bir faydası görülmemiş, müslüman fakat gayr-i Türk unsurların devletten ayrılma teşebbüslerine mâni olunamamıştır. İşte bu noktadan sonra Türklere millî şuurlarını hatırlatmak, millî kültür ve dili hakim kılma fikri hükümetce de destek ve himaye görür olmuştur.

Türk Yurdu'nda ortaya konan görüşlerin destek ve himaye bulmasında, siyasî hadiselerdeki gelişmelerin Türk Yurdu'nu haklı çıkarması kadar, Türk Yurdu mensubu ilim, fikir ve siyaset adamlarının iktidar partisi ile olan yakın temaslarında, parti ve hükümet idaresinde ağırlığı olan şahısları, kısaca yönetim kademesini etkilemelerinde aramak gerekir. Bilhassa Ziya Gökalp'le Partinin temel ideolojisi haline gelen ve yine Ziya Gökalp sayesinde en güzel şekilde ifadesini bulan Türkçülük, yani dil, kültür ve ülkü birliği gibi bir milleti millet yapan unsurların gerçekleşmesi düşüncesi ve ideali Osmanlı Türklüğü içinde hayat bulmuştur. Çanakkale Zaferi'ni kazandıran ve İstiklâl Harbini de kazandıracak

olan kuvvetlerin başında işte bu idealler ve birlik ruhu gelmektedir. Türk Yurdu bu ideal ve ruhu vermiştir. Ve yine başta Ziya Gökalp üzere Türk Yurdu muharrirleri sâyesinde daha ilmî ve şuurlu bir mahiyet almış bulunan Milliyet ülküsü; müfrit Garpcı ve müfrit İslâmci iki cereyan arasında, yalnız bunları ifratlarından kurtararak bir telif yapmakla yetinmemiş, bu iki unsurun millî kültür ve bünyeye göre makûl bir değişme ve kaynaşmasını da temin ederek, milliyet ve medeniyet davâmızın sağlıklı bir şekilde gelişmesi imkânını hazırlamıştır.

Türk Yurdu Mecmuası her şeyden önce Türk Milletine millî sıır, kendini bilmek, Türk oduğunu anlamak hissini ve idealini vermeye çalışmıştır. Bunun gerçekleşmesi için de geniş bir kültür sahasında faaliyet göstermiştir. Lisanı, edebiyatı, tarihi, maarifi ve matbuatı ile Türk cemiyetinin bu ideali almasını gâye edinmiştir. Yabancı tesirinden uzak muasır bir Türklük arzu edilmiştir. Türk Dilinin yabancı kaide, terkip ve kelimelerden tasfiyesini, halkın konuştuğu sade Türkçenin edebî lisanı ölçü ve esas teşkil etmesini isteyen Türk Yurdu'nun bu ideallerinin gerçekleşmesi yıllar almamıştır. Kısa zamanda arzu edilen bu lisan anlayışı rağbet görmüş, gazete sütunlarından resmî evrak satırlarına kadar kendini göstermiştir. Aynı zamanda halka hitap eden, halkın dilinin ve folklorunun canlandırılmasını esas alan, Türk edebiyatını bütün yabancı tesirlerden arındırarak halk ruhundan, Türk milletinin hayatından mülhem, mevzuunu halkın hayatından alan bir edebiyat vücuda getirmek isteyen "millî edebiyat" anlayışı ile birleşen bu sade lisan taraftarlığı, edebiyatımıza "millî edebiyat cereyanı" olarak damgasını basmıştır. Karsıt- larının bütün itirazlarına rağmen her Türk insanının anlayabileceği, Millî ruh ve şecaati ifade ve terennüm eden, sade bir dil ile meydana getirilmiş millî edebiyat gerçekleşmiş, millete milliyetçilik şuuru verebilmiştir. Ömer Seyfettin, Mehmet Emin (Yurdakul), Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ali Canib (Yöntem), Ziya Gökalp, Celâl Sahir (Erozan), Hamdullah

Suphi (Tanrıöver), Halit Fahri (Ozansoy), Yusuf Ziya (Ortaç), Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Halide Edib (Adıvar), Reşat Nuri (Güntekin), İbrahim Alaeddin (Gövsâ), Ruşen Eşref (Ünaydın), M. Fuat Köprülü, Necip Asım (Yazıksız) gibi devrin mühim şahsiyetleri olan Türk Yurdu muharrirleri edebiyat tarihçilerinin hemfikir oldukları üzere Türk edebiyatına edebî değeri yüksek eserler verdikleri gibi, Türk nesrinde ve şiirinde mevzuun Türk Millî hayatından alınması, Türk dilinin sadeleşmesi, hece vezninin kökleşmesi yolunda çok büyük ve mühim bir rol oynamışlardır.

Türk Yurdu Mecmuası devletın ve milletin iktisadî vaziyetine de dikkatleri çekerek, iktisadî yapıdaki Avrupa hakimiyetini ve tahakkümünü ortaya koymuştur. Buna çare olarak gösterilen de millî istihsal ve millî sermaye birikimi, Türk maliyesini imtiyazlı ecnebî şirketlerin tekelinden kurtarmaktır. "Millî iktisat" olarak adlandırılan bu görüş; I.Cihar Harbinin getirdiği şartların da zorlamasıyla Osmanlı Hükümetinin resmî iktisat siyaseti olmuştur. Arzu edilen mükemmellikte bir iktisadî yapı vücuda getirilememiş olsa da; Türk milletini iktisadî faaliyetlere yöneltmek, teşebbüs ruhunu uyandırmak, sermaye birikimine sevk etmek ve böylece memleketi iktisadî esaretten kurtarmak için müsbet yönde düşünmek ve bu yönde adım atmak hususunda Türk Yurdu'nun ileri sürdüğü millî iktisat görüşünün devlet tarafından icra ve tatbik edilmesi de bunu gösterir.

Bütün bunların ışığında Türk Yurdu mecmuasının siyaset, edebiyat, dil, iktisad ve millî kültür açısından 1911-1918 yılları arasında Osmanlı-Türk cemiyetine müsbet yönde ve derinden tesir ettiğini, ileri sürdüğü görüşlerin birer nazariye olmaktan çıkıp fiilen tatbik edildiğini söyleyebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

1- KİTAPLAR

- Akçura, Yusuf, Türk Yılı 1928, Türk Ocakları Merkez Heyeti Neşriyatı, İstanbul 1928, I. Baskı, 654 s.
- _____, (Basıma Hazırlayan: Nejat Sefercioğlu) Yeni Türk Devletinin Öncüleri -1928 Yılı Yazıları-, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, I. Baskı, 212 s.
- İzbudak, Veled Çelebi, Hatıralarım, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, I. Baskı, 72 s.
- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C.VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, II. Baskı, 631 s.
- Köprülü, Mehmet Fuat, Edebiyat Araştırmaları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1966, I. Baskı, 472 s.
- Levis, Bernard, (Çeviren: Metin Kıratlı) Modern Türkiyenin Doğusu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970, II. Baskı, 541 s.
- Orkun, Hüseyin Namık, Türkçülüğün Tarihi, Berkalp Kitapevi, Ankara 1944, I. Baskı, 100 s.
- Safa, Peyami, Türk İnkılâbına Bakışlar, Konaat Kitapevi, İstanbul 1938, I. Baskı, 248 s.
- Tevetoğlu, Fethi, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, I. Baskı, 228 s.
- _____, Hamdullah Sıphi Tanrıöver, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, I. Baskı, 303 s.

Tınaya, Tarık Zafer, Türkiyede Siyasal Partiler, C.I, Hürriyet Vakfı Yayınları, Ankara 1984, I. Baskı, 668 s.

Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Varlık Yayınları, İstanbul 1972, IX. Baskı, 170 s.

2- MAKALELER

- A.Âgâh, "Açık Mektup", TY, C.XI, sayı:2, s.31.
- Adıvar, Halide edib, "Padışah ve Sehzadelerimize", TY, C.III, sayı:2, s.31.
- Ağaoğlu, Ahmet, "Türk Âlemi 1", TY, C.I, sayı:1, s.12-17.
 _____, "Türk Âlemi 2", TY, C.I, sayı:2, s.36-42.
 _____, "Türk Âlemi 3", TY, C.I, sayı:3, s.70-74.
 _____, "Türk Âlemi 4", TY, C.I, sayı:5, s.135-139.
 _____, "Türk Âlemi 5", TY, C.I, sayı:7, s.195-200.
 _____, "Türk Âlemi 6", TY, C.I, sayı:10, s.292-297.
 _____, "Türk Âlemi 8", TY, C.II, sayı:6, s.545-551.
 _____, "Türk Medeniyet Tarihi 1", TY, C.IV, sayı:4, s.530-540.
 _____, "Türk Medeniyet Tarihi 2", TY, C.IV, sayı: 5, s.550-562.

- Ağaoğlu, Ahmet, "Türk Medeniyet Tarihi 3", TY, C.IV, sayı:7, s.622-634.
- _____ , "Osmanlı İnkılâbının Şarktaki Tesirâtı", TY, C.IV, sayı:8, s.659-667.
- _____ , "Sabık Trabzon Valisi Süleyman Nazif Beyefendiye", TY, C.IV, sayı:9, s.702-714.
- _____ , "Cevaba Cevap", TY, C.IV, sayı:12, s.825-844.
- _____ , "İslâmda Davâ-yı Milliyet", TY, C.VI, sayı:10, s.304-313; C.VI, sayı:11, s.335-344.
- _____ , "İsmail Bey Gaspirinski", TY, C.VI, sayı:12, s.359-363.
- _____ , "Rusyadaki Müslümanlar", TY, C.XIV, sayı:4, s.124-126; C.XIV, sayı:5, s.146-148.
- Akçura, Yusuf , "Müverrih Leon Cahun ve Muallim Barthold'a Göre Cengiz Han", TY, C.I, sayı:1, s.17-22.
- _____ , "Türk Âleminde", TY, C.I, sayı:1, s.23-24 ; C.I, sayı:4, s.116-120 ; C.II, sayı:5, s.531-535.
- _____ , "Celal Nuri Beye Cevap", TY, C.I, sayı:5, s.149.
- _____ , "Mithat Cemal Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s.149-152.
- _____ , "Türk ve Tatar Tarihi", TY, C.II, sayı:6, s.557-560.
- _____ , "Halide Edib Hanımefendi Hazretlerine", TY, C.II, sayı:6, s.560-564.
- _____ , "Türklerin Büyük Muallim ve Muharriri İsmail Bey Gaspirinski", TY, C.II, sayı:10, s.690-695.

- Akçura, Yusuf, "1328 Seferi", TY, C.III, sayı:1, s.31-32.
- _____, "Ahmet Mithat Efendi", TY, C.III, sayı:6, s.167-178.
- _____, "Tanzimatçılık Aleyhine", TY, C.III, sayı:11, s.349-352.
- _____, "Mektep Müzesi", TY, C.IV, sayı:12, s.844.
- _____, "Osmanlı Bılgar Sılhü", TY, C.V, sayı:1, s.876-877.
- _____, "İttihat ve Terakki Cemiyetinin Yıllık Kongresi", TY, C.V, sayı:1, s.877-880.
- _____, "Geçen Yıl", TY, C.VI, sayı:1, s.3-17.
- _____, "1329 Senesinde Türk Dünyası", TY, C.VI, sayı:3, s.82-88 ; C.VI, sayı:4, s.119-125 ; C.VI, sayı:5, s.150-153.
- _____, "Mıallime Dair", TY, C.VI, sayı:12, s.363-366.
- _____, "Cihan Harbi ve Türkler", TY, C.VII, sayı:1, s.379-384.
- _____, "Düşünülecek Meselelerimizden", TY, C.VII, sayı:3, s.414-416.
- _____, "1330 Senesi", TY, C.VIII, sayı:1, s.5-10.
- _____, "Türk Tarihinin Devrelere Taksimi", TY, C.VIII, sayı:4, s.51-53.
- _____, "İktisat", TY, C.XII, sayı:12, s.179.
- _____, "Akvam-ı Müslime Tarihinin Devrelere Taksimi", C.XIII, sayı:2, s.19-23.
- Ahmet Edib, "Kızıma", TY, C.III, sayı:5, s.143-147.

- Akyüz, Kenan, "Türk Ocakları", Belleten, C.L, sayı: 196, Nisan 1986, s.201-228.
- Ali Fahri, "Bir Hatıra", TY, C.XIII, sayı:9, s.131-133.
- Ali Haydar, "İbtidai Mekteplerde Yurt Terbiyesi", TY, C.III, sayı:7, s.211-219.
- Atalay, Besim, "Türk Adları", TY, C.XIII, sayı:8, s.118-123.
- Avcı, Fuat Sabit, "Anadolu Duygularından", TY, C.III, sayı:4, s.111-115.
- B.N., "Gayri Müslim Mekteplerde Türkçe", TY, C.XIII, sayı:2, s.27-29.
- C.S., "Edebî Yıl", TY, C.VI, sayı:1, s.18-25.
- Duru, Kâzım Nami, "Yeni Hayata Doğru 1", TY, C.III, sayı: 2, s.40-45.
- _____, "Musa Efendi Carullah'ın Terbiyeye Dair Fikirleri", TY, C.IX, sayı:8, s.122-128.
- Elöve, İzzet Ulvi, "Türklük Duygusu Osmanlılık Fikrine Mani mi?", TY, C.II, sayı:4, s.491-493.
- _____, "Halk Şairi Zeki", TY, C.III, sayı:7, s.204-210.
- Emre, Ahmet Cevat, "Kooperatif Şirketleri 2", TY, C.XIV, sayı:11, s.351-355.
- Erdoğan, "Osmanlıcanın Yazısı, Lügati, İmlâsı, Kavaidi, Edebiyatı", TY, C.III, sayı: 12, s.354-360 (Yazısı-Lügati), C.IV, sayı:2, s.450-454 (İmlâsı-Kavaidi), C. IV, sayı:4, s.540-542 (Kavaidi) ; ./..

- Erdoğan, ... C.IV, sayı:6, s.581-587 ; C.IV, C.IV, sayı:11, s.792, 798 ; C.V, sayı: 10, s.1143-1149 (Edebiyatı).
- Ethem Nejat, "Hayat Emareleri", TY, C.V, sayı:5, s.993-1001.
- Gaspıralı İsmail, "Türk Yurdçularına", TY, C.I, sayı:7, s.190-195.
- _____, "Türklük-Osmanlılık", TY, C.VI, sayı: 9, s.275-279.
- Gövsa, İbrahim Alaeddin, "Terbiye-i Bediiyye 1", TY, C.XI, sayı:6, s.87-91.
- _____, "Terbiye-i Bediiyye 4", TY, C.XI, sayı:11, s.170-174.
- _____, "Terbiye-i Bediiyye 5", TY, C.XII, sayı:3, s.41-45.
- _____, "Terbiye-i Bediiyye 6", TY, C.XII, sayı:7, s.100-103.
- _____, "Maarif ve Edebiyat Yılı", TY, C.XII, sayı:1, s.9-15.
- Güntekin, Resat Nuri, "Lisan Meselesi ve Tiyatro", TY, C. XIV, sayı:11, s.338-342.
- Helphand, Alexander Israel (Parvus), "Köylüler ve Devlet", TY, C.I, sayı:9, s.262-268.
- _____, "Türkiye Avrûpanın Maliye Boyunduruğu Altındadır (1)", TY, C.II, sayı:4, s.476-484 ; (2), C.II, sayı:5, s.523-530.
- _____, "Esareti Maliyeden Kurtulmanın Yolu", TY, C.II, sayı:7, s.587-591.

- Helphand, A.Israel, "Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldukları Bir Akçe", TY, C.III, sayı: 1, s.16-24.
- _____, "Devlet ve Millet", TY, C.III, sayı: 3, s.83-86.
- _____, "Türk İli Maliyeni Gözet", TY, C.IV, sayı:3, s.485-490.
- _____, "Köylü ve Devlet", TY, C.V, sayı:9, s.1124-1129 ; C.V, sayı:10, s.1158-1162.
- Ispartalı Hakkı, "Harflerimizin Islahı", TY, C.I, sayı:9, s.276-280.
- _____, "Kimin ki Dağda Bağı Var, Yüreğinde Dağı Var", TY, C.II, sayı:7, s.581-586 ; C.III, sayı:4, s.99-104.
- _____, "Boyalı Mezar (Haşiyeye)", TY, C.II, sayı:11, s.697-705.
- İleri, Celal Nuri, "Akçuraoğlu Yusuf Beyefendiye", TY, C.I, sayı:5, s.147-148.
- _____, "Zengin Olsam Yahut Hükümet Nüfuzunu Haiz Bulınsam", TY, C.I, sayı:9, s. 259-261.
- Kansu, Nafi Atuf, "Terbiyede Tarih ve Felsefe", TY, C.IX, sayı:9, s.130-131.
- _____, "Terbiyede Muhabbet ve Nüfuz", TY, C.X, sayı:3, s.40-43.
- _____, "Maarifimiz Hakkında", TY, C.X, sayı:8, s.117-122 ; C.10, sayı:12, s.185-188.

- Kâzım Şinasi, "Suriye Mektupları", TY, C.XII, sayı: 13, s.202-206.
- K.N., "Mağlubiyetin Sebepleri", TY, C.III, sayı:3, s.96.
- _____, "Zulmetten Nura", TY, C.IV, sayı:6, s. 601-605.
- _____, "Bilgi Mecmûası", TY, C.IV, sayı:10, s.783.
- Köprülü, Mehmet Fuat, "Abdullah Tokayef", TY, C.IV, sayı:4, s.497-515.
- _____, "Edebiyatımızda Milliyet Hissi", TY, C. IV, sayı:8, s.667-678.
- _____, "Türklük, İslâmlık, Osmanlılık", TY, C. IV, sayı:9, s.692-702.
- Kuntay, Mithat Cemal, "Akçuraoğlu Yusuf Beye", TY, C.I, sayı:3, s.84-86.
- Marki, Dr. A., "Asya Tarihinde Turanîler", TY, C.II, sayı:2, s.415-423.
- Mehmet Ali Tevfik, "Yine Manevi Yurt", TY, C.III, sayı:1, s.5-11.
- Mehmet Tahir (Bursalı), "Hacı Paşa", TY, C.IV, sayı:3, s. 477-479.
- _____, "Koca Nişancı", TY, C.IV, sayı:5, s.562-564.
- _____, "Müverrih Mustafa Cenabi Efendi", TY, C.IV, sayı:6, s.586-588.
- _____, "İbrahim Vahdî Efendi", TY, C.IV, sayı: 11, s.805-806.

- Mehmet Tahir (Bırsalı), "Hazerfen Hüseyin Efendi", TY, C.V, sayı:1, s.872-873.
- _____, "Gubarî (Abdurrahman bin Abdullah)", TY, C.V, sayı:3, s.930-932.
- _____, "Yazıcı Selahaddin", TY, C.V, sayı:6, s.1021-1022.
- _____, "Faiz Halil Efendi", TY, C.V, sayı:8, s.1098-1099.
- _____, "Şehrîzâde Mehmet Sait Efendi", TY, C.VI, sayı:2, s.53-54.
- _____, "Hubrî Abdurrahman Efendi", TY, C. VI, sayı:7, s.209.
- _____, "Musa bin Hacı Hüseyin İznikî", TY, C.VI, sayı:10, s.313-315.
- _____, "Kayserili İzzet Paşa", TY, C.VI, sayı:11, s.344-346.
- _____, "Uzun Firdevsî (Firdevsî- i Rumî)", TY, C.VII, sayı:3, s.406-407.
- _____, "Kilisli Abdullah Efendi", TY, C. VII, sayı:6, s.453-455.
- Mimar Kemaleddin, "Bir Türk Akropolü", TY, C.I, sayı:11, s.330-333.
- M.Rahmi, "Cenevre Kolejleri ve Mükafaat Tevzii", TY, C.XIII, sayı:2, s.23-27.
- M.R. Fust, "Müttefiklerimizin Düşündükleri", TY, C.XI, sayı:3, s.43-45.

- Müftüoğlu Ahmet Hikmet, "Millî Aruz", TY, C.I, sayı:8, s. 218-224 ; C.I, sayı:9, s.249-253 ; C.I, sayı:10, s.10, s.281-286.
- _____, (Tercüme: Yusuף Akçura) "Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Mütalaalar", TY, C.I, sayı:12, s.345-351.
- M. Zühtü, "Ziraat Memleketi miyiz?", TY, C. VI, sayı:3, s.74-81.
- _____, "Bizde Köylünün Borcu", TY, C.VI, sayı:5, s.135-142 ; C.VI, sayı:6, s.167-174.
- _____, "İktisat Yılı", TY, C.X, sayı:1, s.8-11.
- _____, "Geçen Yılda Millî İstihsal", TY, C.X, sayı:4, s.56-59.
- Nüzhet Haşim, "Nazmın Ahengi (Rythme)", TY, C. XI, sayı:6, s.91-94.
- Raif Mehmet Fuat, "Türk Dilini Sadeleştirmek Meselesi", TY, C.V, sayı:12, s.1209-1215.
- R.E., "Bir Mubahase", TY, C.XI, sayı:8, s.121-129 ; C.XI, sayı:9, s.140-146.
- R.G., "Razlıktan", TY, C.II, sayı:1, s. 407-408.
- Risal, P. , (Tercüme: Türk Yurdu) "Türkler Bir Ruh- ı Millî Arıyorlar 1", TY, C. II, sayı:9, s.656-661.
- _____, "Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar 2", TY, C.II, sayı:10, s.684-690.

- Risal, P., "Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar 3", TY, C.II, sayı:12, s.773-779.
- _____, "Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar 5-6", TY, C.III, sayı:2, s.56-62.
- _____, "Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar 7-8", TY, C.III, sayı:3, s.77-83.
- R.T., "Türk Yurdu Müdürüne", TY, C.XII, sayı:2, s.25-27.
- S., "Millî Tettebbular Mecmuası", TY, C.VIII, sayı:11, s.198-199.
- _____, "Yeni Eserler", TY, C.IX, sayı:3, s.46.
- _____, "İktisadiyat Mecmuası", TY, C.IX, sayı:3, s.204-207.
- _____, "Mıallim ve Hande", TY, C.X, sayı:11, s.173.
- _____, "La Pensee Turque", TY, C.XI, sayı:11, s.180-183.
- S.A., "Paris ve Berlin Mıahadenamelerinin Fesh ve İlğası", TY, C.XI, sayı:7, s.104-107.
- Sabah (Gazetesi), "Ermeni Millî Şenlikleri", TY, C.V, sayı:3, s.942-944.
- Sa`fes, "Rısyada Sakin Müslümanların Mahalle ve Müftülük Teskilatı ve Bunların İslahına Dair Teşebbüsler", TY, C.IX, sayı:2, s.22-27.
- Şehabettin Süleyman, "Anadolu Gençliğinin Vazifesi", TY, C.III, sayı:10, s.314-318.

- Seyh Cemaleddin Afganî, (Tercüme: Resulzâde Mehmet Emin)
"Vahdet-i Cinsiye (İrkıyye) Felsefesi ve İttihad-ı Lisanın Mahiyeti Hakkında", TY, C.III, sayı:2, s.45-55.
- Tevfik Nurettin, "Türk Esnafının Hali 1", TY, C.I, sayı:2, s.42-47
- _____, "Türk Esnafının Hali 2", TY, C.I, sayı:12, s.360-365.
- _____, "Türk İbtidai Mektep Kitapları", TY, C.II, sayı:10, s.678-683.
- Tıngır, Andon B., "Türk Dili Sarfı", TY, C.V, sayı:6, s.1028-1031.
- Tirebolulu Alparslan, "Türkçenin Başına Gelenler, Gelmekte Olanlar", TY, C.I, sayı:8, s.231-236.
- Türk Gücü Derneği, "Türk Gücü", TY, C.III, sayı:11, s.332-343.
- Türk Ocağı İdare Heyeti, "Türk Ocağı İdare Raporu", TY, C. XIV, sayı:9, s.267-291.
- T.Y., "İktisat", TY, C.I, sayı:2, s.42.
- _____, "Küçük Bir Muhtıra", TY, C.I, sayı:2, s.55-56.
- _____, "Türk Yurdu Muhabirlerine Bir Rica", C.I, sayı:2, s.56.
- _____, "Pek Eski Türk Edebiyatı", TY, C.I, sayı:3, s.63.
- _____, "Müverrih Aynüddin Efendi", TY, C.I, sayı:3, s.74-77.

- T.Y., "Türkolog W.Radloff ve Wilhelm Thomson Hazeratının Jübileleri", TY, C.I, sayı:6, s.171-177.
- ___, "İktisat", TY, C.I, sayı:9, s.262.
- ___, "Bir Telgrafname", TY, C.I, sayı:12, s.361-362.
- ___, "Razlıktan", TY, C.II, sayı:1, s.407-408.
- ___, "İmparatorluk Haricindeki Türklerin Osmanlılara Yardımları", TY, C.III, sayı:5, s.159.
- ___, "Şimalli Türk Gençlerinin Rus Gazetelerini Protestoları", TY, C.III, sayı:5, s.159-160.
- ___, "Edirne İçin", TY, C.IV, sayı:1, s.432.
- ___, "Küçük Bir Mıhtıra", TY, C.IV, sayı:11, s.807-809.
- ___, "Dilimiz", TY, C.IV, sayı:11, s.812-813.
- ___, "Türkisten-ı Çinde Edirnenin İstirdadı Bayramı", TY, C.V, sayı:2, s.911-912.
- ___, "Bayram Makaleleri", TY, C.V, sayı:4, s.952-953.
- ___, "Anadolu Demiryol Mantıkları", TY, C.V, sayı:5, s.1007-1008.
- ___, "Bir Türk Hanımının İçmesi", TY, C.V, sayı:6, s.1037.
- ___, "Bir Türk Müverrihinin İlmî Memuriyeti", TY, C.V, sayı:7, s.1072.
- ___, "Kırım Tercüman Gazetesi", TY, C.V, sayı:8, s.1104.
- ___, "Şimal Türklerinde Terakki Eserleri", TY, C.V, sayı:9, s.1136.
- ___, "Nevsal-i Millî", TY, C.VI, sayı:1, s.32.
- ___, "Yarıştta Türklük", TY, C.VI, sayı:3, s.96.
- ___, "Türkler İçinde Millî Hareket", TY, C.VI, sayı:5, s.154-157.

- T.Y., "Türklerle Rumenlerin Top Yarısı", TY, C.VI, sayı: 5, s.159-160.
- _____, "Güççülük", TY, C.VI, sayı:6, s.178-182.
- _____, "Peyam`a Cevap", TY, C.VI, sayı:6, s.186-191.
- _____, "Nevsal-i Millî", TY, C.VI, sayı:7, s.224.
- _____, "İstanbulda İlk Cuma Namazının Yıldönümü Bayramı", TY, C.VI, sayı:8, s.256.
- _____, "Kazanda Şark Kulübünün Mütalaa Salonu", TY, C.VI, sayı:8, s.256.
- _____, "Petersburgda Müslümanlar İctimai", TY, C.VI, sayı: 10, s.320.
- _____, "Silah Basına", TY, C.VI, sayı:11, s.352.
- _____, "Yeni Eserler", TY, C.VI, sayı:12, s.368.
- _____, "Osmanlı Simal Ordusunun Kafkasyada İlerlemesi ve Ardahanın Zaptı", TY, C.VII, sayı:2, s.399.
- _____, "Muhterem Karilerimize", TY, C.VIII, sayı:5, s.65.
- _____, "Orenburg Müftüsünün Vefatı", TY, C.VIII, sayı:13, s.232.
- _____, "Rısyada", TY, C.IX, sayı:2, s.32.
- _____, "Yeni Eserler", TY, C.IX, sayı:3, s.46.
- _____, "Kurban Bayramı, Cihan Harbi ve Bulgarların Harbe İstiraki", TY, C.IX, sayı:3, s.48.
- _____, "Harbin Sene-yi Devriyesi", TY, C.IX, sayı:4, s.64.
- _____, "Anadolu Millî Mahsulat Firketi", TY, C.IX, sayı:6, s.96.
- _____, "Tıranlılar Arasında", TY, C.IX, sayı:6, s.96.
- _____, "Geliboluda Kati Zafer", TY, C.IX, sayı:9, s.141-142.

- T.Y., "Türk ve Tatar Heyeti", TY, C.IX, sayı:9, s.142-144.
- ___, "İktisadiyat Mecmûası", TY, C.IX, sayı:11, s.175.
- ___, "İktisadiyat Mecmûası", TY, C.IX, sayı:13, s.204-207.
- ___, "Macer Kardeşlerimiz", TY, C.IX, sayı:13, s.207-208.
- ___, "Harbin Verdiği Dersler", TY, C.X, sayı:1, s.16.
- ___, "Türkiye Haricindeki Türklerde", TY, C.X, sayı:3, s.46-47.
- ___, "Osmanlıların İslâm Âlemine Müstevlî İngilizlere İkinci Mühim Galebeleri", TY, C.X, sayı:4, s.63.
- ___, "Viyana'da Millî Bulgar Temase Heyeti", TY, C.X, sayı:8, s.122-125.
- ___, "Türkistanda Askerlik", TY, C.XI, sayı:5, s.80.
- ___, "Millî Banka", TY, C.XI, sayı:7, s.111-112.
- ___, "Ecnebi Müesseselerde Türk Dili", TY, C.XI, sayı:9, s.152.
- ___, "Millî İstiklâl", TY, C.XI, sayı:11, s.184.
- ___, "Siyaset ve Askerlik Yılı", TY, C.XII, sayı:1, s.1-9.
- ___, "Rısyâ İhtilali ve Türkler", TY, C.XII, sayı:6, s.95-96.
- ___, "Şimal Türkleri ve İstanbul Meselesi", TY, C.XII, sayı:7, s.211-212.
- ___, "Rısyâ Müslümanlarının Esirlerimize Muaveneti", TY, C.XIII, sayı:2, s.31.
- ___, "Şimal Türklerinin Kararı", TY, C.XIII, sayı:2, s.30-31.

- T.Y., "Rusya Müslümanları ve Rus Hükümetinin Mezalimi", TY, C.XIII, sayı:2, s.32.
- _____, "Rusya İhtilali ve Türkler", TY, C.XIII, sayı:7, s.111-112.
- _____, "Çocuk Edebiyatı Külliyyatı", TY, C.XIII, sayı:9, s.140-141.
- _____, "Rusyadaki İslâmların Muhtariyeti", TY, C.XIII, sayı:9, s.143-144.
- _____, "Kırımlıların ve Başkırların İstiklâli", TY, C.XIII, sayı:9, s.144.
- _____, "Rus İhtilali, Türkistan ve Kafkasya", TY, C.XIV, sayı:6, s.198-202.
- _____, "Kurtuluş Günlerinde Kardeş Musahabeleri", TY, C.XIV, sayı:7, s.230-233.
- İfali Toktamış, "Türkçede Ay ve Gün Adları", TY, C.VIII, sayı:13, s.219-222.
- _____, "Türk Dili Üzerine Tettebbü ve Tahkikler", TY, C.IX, sayı:13, s.200-203.
- _____, "Son Yılda Türk Dili Ne Kazandı?", TY, C.X, sayı:3, s.43-46.
- _____, "Geçen Yılda Türk Dili Ne Kazandı?", TY, C.X, sayı:7, s.103-106.
- _____, "Tekamül Yolunda", TY, C.XII, sayı:5, s.77-78.
- Vakit (Gazetesi), "Hürriyet, Adalet, Müsavet", TY, C.III, sayı:9, s.282-286.
- _____, "Müstesrik Wambry'nin Mektubu", TY, C.IV, sayı:6, s.605-606.

- Von Le Coq (Tercüme:Saffet), "Pek Eski Türk Edebiyatı", TY, C.I, sayı:3, s.63-69 ; C.I, sayı:8, s.226-231.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, "Edebiyatımıza Dair", TY, C.X, sayı: 12, s.183-185.
- Yavuz, "Köprülünden Mektup", TY, C.I, sayı: 11, s.340-342.
- Yazıksız, Necip Âsım, "Atabet`ü-l Hakayık", TY, C.II, sayı: 8, s.618-624.
- _____, "Tasfiyecilik", TY, C.VIII, sayı:7, s.128-130.
- _____, "Dilimiz, Mısıkîmiz", TY, C.XIV, sayı:7, s.221-225.
- Yöntem, Ali Cânib , "Millî Edebiyat Meselesi", TY, C.V, sayı:6, s.1014-1020 (Edebiyat ve Halk) ; C.V, sayı:7, s.1046-1055 (Edebiyat ve Hads) ; C.V, sayı:9, s.1112-1118 (Edebiyat ve Milliyet, icmal).
- Yurdakıl, Mehmet Emin, "Bırak Beni Haykırayım", TY, C.V, sayı:2, s.888.
- Y.Z., "Arız ve Hece Vezinleri Hakkında", TY, C.XI, sayı:1, s.9-12 ; C.XI, sayı:5, s.79-80.
- Zinetullah Nusirevan, "Türk Tarihinin Kernlere Taksimine Dair Bir Tecrübe-i Kalemîyye", TY, C.VIII, sayı:4, s.53-55 ; C.VIII, sayı:5, s.67-70.

- Ziya Gökalp, "Kendine Doğru", TY, C.III, sayı:2, s.37.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 1", TY, C.III, sayı:11, s.331-337.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 2 (Lisans)", TY, C.III, sayı:12, s.367-370.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 3 (Anane ve Kaide)", TY, C.IV, sayı:3, s.480-484.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 4 (Cemaat ve Cemiyet)", TY, C.IV, sayı:5, s.565-570.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 5", TY, C.IV, sayı:10, s.753-760.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 6 (Cemaat Medeniyeti, Cemiyet Medeniyeti)", TY, C.IV, sayı:11, s.798-805.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 7 (Mefkûre)", TY, C.V, sayı:8, s.1088-1093.
- _____, "Türklesmek, İslâmlaşmak, Mıasırlaşmak 8 (Türk Milleti ve Tıran)", TY, C.VI, sayı:2, s.37-42.
- _____, "Millet ve Vatan", TY, C.VI, sayı:6, s.163-166.

- Z.N., "Harp Mecmûası", TY, C.IX, sayı:6, s.94-95.
- ___, "Şirketler", TY, C.IX, sayı:13, s.208.
- ___, "Osmanlı Türklerinde İktisadî Hareketler", TY, C.XI, sayı:12, s.190-194.
- ___, "Taşra Gazeteleri Arasında", TY, C.XII, sayı:7, s. 107-110,
- ___, "Donanma Cemiyetinin Piyangosu", TY, C.XII, sayı:7, s.111.
- ___, "Osmanlı Matbuat Cemiyeti", TY, C.XII, sayı:10, s.176.
- ___, "Kadınlar Hukuku", TY, C.XIII, sayı:8, s.124-126.